Dîvân of Şûḫî
Critical Edition-Textual Analysis

Thesis submitted to the
Institute of Social Sciences
in partial satisfaction of the requirements for the degree of

Master of Arts
in
Turkish Language and Literature

by
Yılmaz Top

Bogazici University Library
39001101971995
14

Boğaziçi University
2003

ÖNSÖZ

17. yüzyıl, divan şiirinin 16. yüzyılda ulaştığı parlak, gösterişli ve olgun seviyeyi koruduğu bir yüzyıldır. Nâbî, Nef'î, Şeyhülislâm Yahyâ, Nâilî-i Kadim ve Neşâtî gibi şairler; 17. Yüzyılda, Osmanlı klasik şiirinin 16. yüzyılda kazandığı ihtişamı ayakta tutmada rol üstlenen şairler arasında ilk akla gelenlerdir. 16. yüzyılda "Türkî-i Basit" akımı ile divan şiiri bünyesinde hızlanan yerlileşme ve halkla buluşma teşebbüsleri, bu yüzyılda bazı şairlerin çalışmalarında artarak sürmüştür. Nâbî'nin öncülüğünü yaptığı "hikemî tarz" ve çarpıcı bir hayal zenginliğini ve derinliğini şiire taşıyan "Sebk-i Hindî" akımı da; divan şiirinin bu yüzyıldaki üslûbunda bir değişme ve yenileşmeyi beraberinde getirmiş, genel olarak da divan şiirine yeni açılımlar kazandırmıştır.

17. yüzyılda, adı yalnızca *Rıza Tezkiresi*'nde "nev'i şahsına münhasır" bir şair olarak anılan Şûhî, bu yüzyılın müderris şairlerindendir. Şûhî'nin divanına ilişkin bilinen tek nüsha Milli Kütüphane'dedir. Bu tez çalışması, Şûhî'nin tek nüsha olan ve müstensihi bilinmeyen divanının çeviri yazısıyla birlikte şairin hayatı, edebi kişiliği ve şiirleri üzerindeki bir incelemeyi içermektedir. İnceleme kısmı kendi içerisinde şekil özellikleri (vezin, kafiye, redif), muhteva özellikleri, üslûp (dil, edebî sanatlar) ve sonuç bölümlerini içine almakta; çalışmanın sonunda da, Divan'daki özel isimlere ve tamlamalara ilişkin dizinlere yer verilmektedir. Çeviri yazı bölümünde; metindeki eksik, vezin ve anlam gereği bulunması gerekli ve müstensih tarafından atlanmış olabileceği tahmin edilen hece ve kelimeler köşeli parantez [ ] içinde tamamlanmış; vezinde görülen aksaklıklar dipnotlarda belirtilmiştir. Tek nüsha üzerinde yapılan çalışmanın meydana çıkardığı çeviri yazı metninde karşılaşılacak hatalarımın ve yanlışlıklarımın düzeltilmesi için yardımcı olacaklara şimdiden teşekkürlerimi sunarım.

17. yüzyılın gölgede kalmış bir müderris divan şairini tanıtma gayretinin ürünü olan bu yüksek lisans tez çalışması boyunca danışmanlığımı yapan ve sağlam bir metnin kurulmasını sağlamak için kılı kırk yarıcı bir dikkat ve titizlikle bana yol gösteren sayın Prof. Dr. Günay Kut'a; metinde okuma ve anlama problemi yaratan beyitler üzerinde görüşlerini ve hayal dünyasını cömertçe aktaran sayın Doç. Dr. Zehra Toska'ya ve Divan'daki iki Farsça gazeli çevirerek bu gazeller hakkındaki düşüncelerini esirgemeyen sayın İsmet Verçin'e çok teşekkür ederim.

Yılmaz Top
İstanbul 2003

ABSTRACT

Dîvân of Şûhî
Critical Edition-Textual Analysis

by
Yılmaz Top

Şûhî is one of the hardly known poets of the 17th century which had taken over the accumulation of the classical Ottoman poetry and transported it to the 18th century with elegance and maturity. The sources inform us very little about his life; that is to say we do not know when he was born. In the 17th century, *Rıza Tezkiresi* was the only biography which mentioned about Şûhî and he was introduced as a poet "who is one of a kind" in this biography. In *Vakâyiü'l-Fuzalâ* that is a biographical work written in 18th century, the scholarly education of Şûhî and *medrese* schools he worked as a professor were told in detail. However, his private life was not followed up with interest in this biography.

The aim of this study is to examine the single copy of Şûhî's Divan whose date of reduction is unknown according to form, style and content together with a transcription of the text . Also this research gives short information about his life and his literal personality. For this aim, limited information given by biographies has been collected and the other information about his literal personality has been brought out as much as possible from the poetries in his Divan. With the help of the meter and rhyme, the scribe's mistakes and misspellings have been evaluated with critically.

Şûhî's Divan has been examined in three parts: content, form and style. Versification forms, meter, rhyme and repetiton of sound (redif) have been

evaluated as form properties. In the content part; religious elements which exist in Divan (verses of the Koran and Hadiths, prophets and religious leaders) and mythological –historical people have been examined according to the reasons of mentioning in Divan. In the style evaluation part, idioms and proverbs which poet used, the plainness in the language, harmony and other poetical devices have been tried to studied. In the conclusion part, aspects of Şûhî's literal personality which had been lightened by Şûhî's Divan have been pointed out.

The whole study ends with an index which has been prepared for compounds and proper nouns and also with a short bibliography.

KISA ÖZET

Şûhî Dîvânı
İnceleme-Metin

Yılmaz Top

Şûhî, 16. yüzyıldan aldığı klasik Osmanlı şiir birikimini olgunlukla ve zarâfetle 18. yüzyıla taşıyan 17. yüzyılın günümüze kadar pek az bilinen şairlerinden biridir. Kaynaklar, onun hayatı hakkında pek az bilgi vermektedirler. Yani onun ne zaman doğduğu hakkında kesin bir şey bilmiyoruz. 17. yüzyılda Şûhî'den bahseden tek biyografi çalışması olan *Rıza Tezkiresi*'nde Şûhî, "nev'i şahsına münhasır" bir şair olarak tanıtılmaktadır. 18. yüzyılda yazılan *Vakâyiü'l-Fuzalâ* isimli biyografi çalışmasında, müderris olan şairin ilim tahsili ve görev yaptığı medreseler hakkında ayrıntılı bilgiler verilirken özel hayatı üzerinde durulmamıştır.

Bu araştırmanın amacı, istinsah tarihi bilinmeyen ve tek nüsha olan Şûhî Dîvânı'nı çeviri yazısıyla birlikte şekil, içerik ve üslûp bakımından inceleyip hayatı ve edebi kişiliği hakkındaki kısa bilgileri vermektir. Bu amaçla tezkirelerin Şûhî hakkında verdiği sınırlı bilgiler bir araya getirilmiş ve onun edebi kişiliği hakkındaki diğer bilgiler de divanındaki şiirlerden çıkartılmaya çalışılmıştır. Veznin ve kafiyenin yardımıyla müstensihin yanlışları eleştirel bir şekilde değerlendirilmiştir.

Şûhî Dîvânı; şekil, içerik ve üslûp olmak üzere üç bölümde incelenmiştir. Şekil özellikleri olarak nazım şekilleri, vezin, kafiye ve redif değerlendirilmiştir. İçerik bölümünde, divanda yer alan dînî unsurlar (ayet ve hadisler, peygamberler ve din büyükleri) ve mitolojik-târihî kişiler, divanda bahsediliş sebeplerine göre ele alınmıştır. Üslûp değerlendirmesi sırasında, şâirin divanda kullandığı deyimler ve atasözleri, dildeki sâdelik, âhenk, edebî sanat örnekleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç kısmında da, Şûhî Dîvânı'nın Şûhî'nin edebî kişiliğinde aydınlattığı yönler belirtilmeye çalışılmıştır.

Bütün araştırma, şiirlerdeki tamlamalar ve özel isimler için hazırlanmış dizinlerle ve kısa bir kaynakça ile son bulmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ iii

ABSTRACT v

KISA ÖZET vii

İÇİNDEKİLER ix

KISALTMALAR xi

1. GİRİŞ 1

2. HAYATI 2

3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ 10

3.1 Şairin Hakkında Söylenenler 10

3.2. Şiir Anlayışı 15

3.3. Etkiler 23

4. DİVANIN İNCELENMESİ 27

4.1.ŞEKİL ÖZELLİKLERİ 27

4.1.1. Nazım Şekilleri 27

4.1.2. Vezin ve Kafiye durumu 28

4.2.MUHTEVA ÖZELLİKLERİ 37

4.2.1. Dini Unsurlar 37

4.2.1.1. Tanrı 37

4.2.1.2. Sûreler, Ayetler ve Hadisler 37

4.2.1.3. Peygamberler ve Din Büyükleriyle İlgili Telmihler .. 39

4.2.2. Mitolojik ve Tarihi Kahramanlar 40

4.3. ÜSLÛBU 42

4.3.1. Dil 45

4.3.1.1. Atasözü ve Deyimler 46

4.3.2. Edebi Sanatlar 51

5. SONUÇ 59

6. NÜSHANIN TAVSİFİ 61

6.1. İmlâ 62

7. METNİN KURULMASINDA TAKİP EDİLEN USULLER 63

8. ÇEVİRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ 68

9. ŞÛHÎ DÎVÂNI METNİ 69

10. DİZİNLER 205

10.1.İnceleme Dizini 206

10.2.Tamlama Dizini 208

10.3. Özel İsimler Dizini 226

11. KAYNAKÇA 229

12. ŞÛHÎ DÎVÂNI 233

KISALTMALAR

a.g.e.	:	adı geçen eser
a.g.m.	:	adı geçen makale
a.g.t.	:	adı geçen tezkire
b.	:	baskı
bkz.	:	bakınız
c.	:	cilt
G	:	Gazel
Ham.	:	Hammam-nâme
h.	:	hicrî
haz.	:	hazırlayan
İA	:	İslam Ansiklopedisi
İKTYDK	:	İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu
m.	:	milâdî
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
Muh.	:	Muhammes
Müs.	:	Müseddes
ölm.	:	ölümü
s.	:	sayfa
Tar.	:	Tarih
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
[y.y.]	:	yayın yeri yok
YKY	:	Yapı Kredi Yayınları
v.	:	varyant

1. GİRİŞ :

17. yüzyıl; Kanunî Sultan Süleyman'ın zamanında en güçlü durumuna erişen Osmanlı İmparatorluğu'nun her yönden genel bir gerileme dönemidir. Uzun süren ve sürekli yenilgilerle sonuçlanan savaşlar, devlet yönetimindeki âcizlikler, içte isyan ve türlü karışıklıklar devletin gücünü zayıflatmaya başlamıştır. Rüşvet ve türlü yolsuzluklar; yüksek mevkilerin çıkarcı kişilerin ellerinde alınıp satılan ticaret malları haline gelmesi, sipahi ve yeniçerilerin zorbalıkları halkı canından bezdirmiştir. Gelir kaynakları gittikçe kuruyan devlet ekonomisi çöküşün eşiğine gelmiş; çıkarlara alet edilen ilmiye teşkilatındaki yozlaşma ve koyu taassup havası, bu yüzyılı İmparatorluk için her yönden bir gerileme süreci haline getirmiştir.

17. yüzyılda İmparatorlukta her yönüyle hissedilen çöküntü, sanat ve edebiyatın bir önceki yüzyıla göre daha da yükselip gelişmesini engelleyememiştir. Divan edebiyatının kalıplaşmış kavramlar sistemine dayalı içine kapalı bir edebiyat olması ve şairlerin devlet büyükleri tarafından korunup gözetilmesi geleneğinin sürdürülmesi, edebiyatın bu yüzyılda gelişimini sürdürmesinde etkili olmuştur.[1] Bununla birlikte; yaşanılan hayattaki bunalımlar, insan ruhunun derinliklerine kadar inen ıstırabı şiirin en yoğun işlenen konusu yapmış ve bu arada tasavvuf da , şairlerin bu yozlaşmış hayattan kaçıp sığınabilecekleri en işlek malzeme olmuştur.[2] Bu içine kapanma eğilimi, 17. yüzyılda Divan şiirine "Sebk-i Hindî" adı verilen bir üslûp değişimini kazandırmıştır. *Şiire olağanüstü bir hayal zenginliği ve derinlik kazandıran*[3] bu üslûbun 17. yüzyıldaki en önemli temsilcileri Nâilî-i Kadim (ölm. 1666), Neşâtî (ölm. 1674), İsmetî (ölm. 1664) ve Fehim-i Kadim (ölm.1648)'dir.

---

[1] Cem Dilçin, "Gazel" Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), c.LII , sayı: 415,416,417 (Temmuz, Ağustos, Eylül 1986) :175-176

[2] a.g.m., 175-176.

Diğer taraftan; toplumda hızla yayılan zulümler, yolsuzluklar, ahlaksızlıklar ve bunlara paralel olarak yozlaşan değer yargıları didaktik şiir ortamını hazırlamıştır. Bu ortamda, insanlara doğru olanı göstermek ve düşünce aktarımını şiirin vazgeçilmez işlevi haline getirmek amacıyla; öncülüğünü Nâbî (ölm.1712)'nin üstlendiği hikemî tarza dayalı şiir vadisine bu yüzyılda şairler daha fazla rağbet etmişlerdir.

2. HAYATI:

Şiirlerinde Şûhî mahlasını kullanan Edincik (Aydıncık)'den Kadızâde Mehmed Çelebi[4] /Edincikli Mehmed Efendi[5]/ Şûhî Mehmed Efendi[6] ; kültür değerlerinin hayata yön ve üslup veren değerler olmaktan çıkıp zihnî plana çekildiği bir kültürel soğuma dönemi olarak değerlendirilen[7] 17. yüzyılın "nev'i şahsına münhasır"[8] müderris şairidir. Babası kadı olan şair; hem Türk dönemi öncesi ve hem de Türk dönemine ait önemli bir tarihi zenginliğe sahip ve Osmanlıların, Orhan Gazi zamanında Rumeli topraklarına gemilerle ilk geçişinin yapıldığı yer olarak söylenen Kapıdağı Yarımadası girişindeki[9] Edincik (Aydıncık) bölgesindendir.[10] Şairin doğum tarihi belli değildir.

---

[3] a.g.m., 176.

[4] Rıza, Tezkire-i Rızâ (İstanbul: İkdam Matbaası, h.1316), s.57 ; Tezkire-i Mûcib, İnceleme-Tenkidli Metin-Dizin-Sözlük-, Haz. Kudret Altun (Ankara:Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 1997), s.39.

[5] Şeyhî Mehmed Efendi, Vekâyiü'l- Fuzalâ I. , Şakâik-i Nu'mâniye ve Zeyilleri 3, Neşre Hazırlayan: Abdülkadir Özcan (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989), s.504. ; "Vekâyiü'l- Fuzalâ", Süleymaniye Kütüphanesi- Hamidiye 939, 216b.

[6] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Karesi Meşâhiri, haz. Mehmet Sarı-Ahmet Karaman (Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı,1999), s.107-108.

[7] Büyük Türk Klasikleri, c.5 (İstanbul: Ötüken-Söğüt, 1987), 32.

[8] Tezkire-i Rıza, 57.

[9] Abdülmecit Mutaf, Salnamelerde Karesi Sancağı (1847-1922) , ([y.y.],1997), s.118.

Mehmed Nâil Tuman'ın *Tuhfe-i Nâilî* isimli biyografi çalışmasında[11], Şûhî mahlasını taşıyan iki şairden *Diyarbakırlı Bengîzâde Hacı Osman Efendi*'ye ait divan *Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Kısmı (Manzum) no:234/3*'te; şairimiz *Aydıncıklı Kadızâde Mehmed Şûhî Çelebi*'ye ait olduğunu düşündüğümüz divan ise *Milli Kütüphane Yazmalar A.5208 (T811.218 tasnifli)* numarada kayıtlıdır.[12] Milli Kütüphane'nin A.5208 numaralı kısmında kayıtlı olan divanın sahibi, katalog fişinde Bengîzâde Hacı Osman Şûhî [ölm.1150/1737] olarak gösterilmektedir. Millet Kütüphanesi'nde aynı isimle kayıtlı olan divandaki şiirlerle -ki bu divanda şairin ismi şiirlerin sonunda bizzat Bengîzâde Hacı Osman olarak verilmektedir- Milli Kütüphane'de yer alan divandaki şiirler arasında en yakın bir benzerlik bulunmamaktadır. Üstelik Nâil Tuman'ın çalışmasında ismi geçen iki Şûhî'den müderris olan Kadızâde Mehmed Çelebi'nin mesleğine ilişkin birtakım terimleri, Milli Kütüphane'de bulunan ve bu tezde üzerinde çalışılan divanda yer alan şiirlerde görmemiz; Milli Kütüphane A.5208'de kayıtlı olan divanın, Ali Emîrî'nin *Esâmî- i Şuarâ-yı Âmid* isimli biyografik çalışmasında[13], ümerâya nedimlik ve devlet ricaline musâhiplik yaptığı söylenen Diyarbakırlı Bengîzâde Hacı Osman'a değil de

---

[10] Edincik (Aydıncık); 16. yüzyıl sonlarına kadar süren askeri ve coğrafi konumu ve ilk Rumeli fetihlerine üs vazifesi görmesi dolayısıyla pek çok vakıf eser ve desteğine sahip olmasıyla en çok şair yetiştiren yöreler arasında 30 şairle sekizinci sırada yer alan Gelibolu yöresine yakın bir konumdadır ve kendisi de, Osmanlı coğrafyasına şair yetiştiren yerleşim bölgeleri arasında bir şairle yerini almaktadır. Bu sıralama için bakınız Mustafa İsen, Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler (Ankara:1997), s.64-73.

[11] Mehmet Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri II , hazırlayanlar: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatcı (Bizim Büro Yayınları, 2001), 505.

[12] Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu (Türkçe Divanlar) –VI-, Haz. Müjgan Cunbur ve diğ. (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001), s.216.

[13] Ali Emirî, Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmîd, Millet Kütüphanesi Ali Emirî Efendi (Tarih) no:781/1, 25b-26a.

Kadızâde Mehmed Şûhî Çelebi'ye ait olduğunu göstermektedir. Müderrislik terimlerini içeren beyitlerden dört tanesi şöyledir:

Çün *pāye-i pençāha* irişdi pey-i aḳrān
Ol *çille-i zilletdeki* ġam-ḫ^{v}āre ben oldum (G157/3)

Bir Şūḫī-i üftāde-türāb *dürr-i ma'ārif*
Muḥtāc naẓar-ı 'ayn-ı keremkāra ben oldum (G157/5)

*Māye-i 'irfān*ile *ḳaṭ'-ı merātib* mümteni'
*Pāye-i ḫüsrān*ile bir iftiḫār itmek de güç (G31/3)

Tekmīl idüp farż [u] sünen dersini Şūḫī
Biz *mekteb-i 'irfān*daki ādāb-perestüz (G71/7)

İstanbul Üniversitesi'nde, Millet Kütüphanesi'ndeki divan üzerinde 1973 yılında hazırlanan bitirme tezi[14] dikkate alındığında; 1984 yılında kütüphaneye satıldığı üzerindeki kütüphane kaydından anlaşılan Milli Kütüphane'deki divana, şiirlerde Şûhî mahlasının görülmesinden dolayı ve *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*'nda yer alan Şûhî maddesindeki Diyarbakırlı Bengîzâde Hacı Osman Efendi ismi dikkate alınarak[15] Millet Kütüphanesi'deki isim (Bengîzâde Hacı Osman) verilmiş olmalıdır. Zîrâ, *Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu*'nda, incelediğimiz Şûhî Divanı'nın tanıtımında *İKTYDK III.Cilt* kaynak olarak gösterilmektedir.[16]

Divan şairlerinin mesleki konumları hakkında yapılan bir değerlendirmede 1147 şairin oluşturduğu %36'lık oranla ilk sırayı alan ilmiye sınıfından[17] olan

---

[14] Mustafa Öztürk, "Şûhî Dîvânı" , (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Sertifikası (Tez) no:6831, 1973).

[15] İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, III. Cilt, (İstanbul: MEB, 1965), s.701-702.

[16] Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu (Türkçe Divanlar) -VI-, s.216.

[17] Mustafa İsen, s.221-229.

Edincikli Mehmed Efendi'nin devr-i medâris içerisindeki tedris hayatını en ayrıntılı olarak sunan kaynak *Vekâyiü'l-Fuzalâ*'dır. Bu kaynakta anlatılanlara göre; usüllerine riayet ederek ve gayretli bir çalışmayla ilim tahsilini gerçekleştiren[18] Şûhî, Necâtizâde Mehmed Efendi'den aldığı icazetle[19] mülâzım olduktan sonra, devr-i medârise[20] girerek kırk akçalık[21] bir medrese ile bekleyişine (nevbet) cevap bulup

---

[18] Umumiyetle mahallesindeki sıbyan mektebine devam ederek ilme yeni başlayan (suhte/mübtedî) öğrenci, 12-15 yaşlarında iken Hâşiye-i Tecrîd medreselerine girerek medresedeki öğrenim hayatına adım atar. Burada "mukaddimât-ı ulûm" derslerini gördükten sonra müstaid suhte yani danişmend olur. Öğrenci, Hâric derslerini tahsil ettiği ulemadan zatın delaleti ile müderrislerden birine vararak Dâhil derslerini görür ve Sahn derslerine sâhib-i liyâkat eder. Danişmendin, Sahn medreselerine dahil olabilmek için, onlara hazırlama yeri hükmünde olan medreselerde ikmâl-i ulûm-ı mürettebe etmesi lazım gelir. Tefsir ilmini alarak müretteb derslerin tahsilini tamamlayan talebesinin mevhibe ilmini edindiğini gören üstadının tertip ettiği mecliste, kendisine her ilmi okutmağa izin verilir. İcazet alan müderris ya da kadı namzedi, müderrislik veya kadılık almak için nevbet adı verilen beklemeye başlar. Bu bilgilerin ışığında, nevbete başlayan müderris adayının yaşını 20-25 arasında düşünebilmemiz mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cevat İzgi, Osmanlı Medreselerinde İlim, Riyazi İlimler, 1. Cilt (İstanbul:İz Yayıncılık, 1997), s.50-59.

[19] İcazet, bugünkü tabirle bir medrese talebesinin tedris hayatına atılabileceğini gösteren diploma demektir (Osmanlı Medreselerinde İlim, Riyazi İlimler, 1.Cilt, s.55).

[20] İlmiye teşkilatında mülazım çıkan müderris adayları, yedi yıl bekledikten sonra yükselmek suretiyle on rütbe olmak üzere tertip olunan medreselerin aşağı rütbesi (İbtidâ-i Hâric) nden biriyle dileğine kavuşur. İki-üç yıl arasındaki ders okutma süresinin sonrasında, yukarı tarafın hareketiyle İkinci Hâric ve arkasından İbtidâ-i Dâhil denilen rütbeye ulaşır. Oradan İkinci Dâhil'e, İkinci Dâhil'den Mûsila-i Sahn'a, Mûsila-i Sahn'dan Sahn'a, Sahn'dan İbtidâ-i Altmışlı'ya, İbtidâ-i Altmışlı'dan İkinci Altmışlı'ya, İkinci Altmışlı'dan Mûsila-i Süleymâniye'ye, Mûsila-i Süleymâniye'den de Süleymaniye'ye ulaşır. 25-30 yıl süren bu yol alışa **kat'-ı meratib** denir. Müderrisin medreselerdeki aşağıdan yukarıya doğru dolaşmasına **devr-i medaris** denir (Osmanlı Medreselerinde İlim, Riyazi İlimler, 1. Cilt, s.44) .

isteğine kavuşmuştur. *Rızâ ve Mûcib Tezkireleri*'nde Şûhî'nin, mülâzımlığı sürecinde devr-i medâris ederek elde ettiği kırk akça medreseden münfasıl olduğu[22] belirtilmektedir. Rızâ'nın 1640'ta kaleme aldığı tezkiresinde, Şûhî'nin kırk akçalık medreseden münfasıl olduğunu söylemesi dikkate alındığında; ilim tahsiline sarf ettiği ortalama sürenin de hesaba katılmasıyla şairin doğum tarihini 17. yüzyılın ilk çeyreği içerisinde (1610-1620) aramamız mümkün olabilmektedir.

Şûhî, 1067 Recebinde (15 Nisan-15 Mayıs 1656) yeni ihdas olunan Attarzâde Medresesi'nin kendisine tevcih edilmesinden altı yıl sonra, 1073 Recebinde (9 Şubat- 11 Mart 1663) Rıfkî Mehmed Efendi yerine Mimar Sinan Medresesi'nin müderrisliğine getirilmiştir. 1076 Cemâziye'l-âhiresinde (9 Aralık 1665- 7 Ocak 1666), 1097'de Bağdat kadısı olan Eyyubî Şaban Efendi yerine Tûtî Lâtif Medresesi[23] müderrisliği rütbesi kendisine verilmiştir. Bu medresedeki üç yıllık tedris hayatından sonra, 1079 Rebiyülevvelinde (9 Ağustos- 8 Eylül 1668)

---

[21] 20'lik, 30'luk, 40'lık, 50'lik ve 60'lık ölçüler, Osmanlı ilmiye teşkilatında medreselerin, müderrislerinin aldıkları yevmiyelere göre derecelendirilmesinde kullanılan pâyelerdir. Pâye kelimesi, ilmiye rütbeleri hakkında istimal olunmuştur. Pâye denilince ilmiye rütbeleri akla gelirdi. Pâyenin "kadir, menzilet, rütbe, basamak, ayaklık, derece, mertebe" manaları kullanıma girmiştir. İlmiye payelerinin en küçüğü müderrislik, en büyüğü de Rumeli kazaskerliği idi (bkz. Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II [İstanbul:Milli Eğitim Basımevi,1971], s.764).

[22] "Müderrisler, normal muameleye göre aşağıdan yukarıya yükseldiklerinde (hareket), ya beklemeleri gereken müddetin dolmasıyla alâkalı mercilerce eski vazifelerinden alınarak bir üst dereceye yükseltilirlerdi ki bu muâmele "ma'zûliyet" ile ifade edilirdi; yahud da kendi istekleriyle ayrılırlardı ki buna "infisâl" denirdi. Ancak "infisâl" eden kimse, tekrar müderrisliği arzu ederse açık yer bulunduğunda usûlüne uygun tevcih yapılırdı." Bkz. Cahit Baltacı, XV. XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri-Teşkilat-Tarih (İstanbul: [y.y.],1976), s.28.

[23] İstanbul'daki bu medrese paye bakımından 1573-1574'ten önce kırklı iken bu tarihten sonra ellili payesine yükselmiştir. Bkz. XV. XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri-Teşkilat- Tarih, s.449.

Solakzâde Halil Efendi yerine 1051 (1641-1642)'de kurulan Bâlî Efendi Medresesi müderrisliği ve 1080 Zilhiccesinde (22 Nisan-21 Mayıs 1670) Ebussuudzâde Ahmed Efendi yerine Topkapı dahilinde bulunan Ahmed Paşa Medresesi[24] müderrisliğiyle kıymet ve payesi yükseltilmiştir. 1083 Şabanında (22 Kasım-20 Aralık 1672) Areczâde Abdullah Efendi yerine Şeyhülislâm Yahyâ Efendi Medresesi müderrisliğine getirilen Şûhî Mehmed Efendi, 1085 Ramazanında (29 Kasım-28 Aralık 1674) Seyrekzâde Seyyit Mehmet Âsım Efendi'nin yerine Sahn-ı Seman Medreselerinden birinde[25] görevlendirilmiştir. 13 Şevval 1086'da (31 Aralık 1675) Galatasarayı'nda yeni meydana getirilen iki medreseden ikincisi ilk olarak kendisine tevcih edilmiştir. 1091 Muharreminde (2 Şubat-2 Mart 1680) Mûsıla-ı Süleymâniye[26] müderrisliği ile taltif olunan Şuhi; 1092 Recebinde (17 Temmuz-15 Ağustos 1681), 1098 (1686-1687)'de İzmir kadılığını yürütecek olan Buzağı Mahmud Efendi'nin yerine Hâmise-i Süleymaniye itibarıyla Galatasarayı Medresesi müderrisliğine getirilmiştir. 1094 Şabanında (26 Temmuz-23 Ağustos 1683) vefat eden Şûhî'nin boşalttığı makamı, 1096 (1685)'da Halep kadılığını yürütecek olan Ebezâde Abdullah Efendi doldurmuştur.

Vekâyiü'l-Fuzalâ'da verilen ayrıntılı bilgilere dayanarak, Şûhî'nin müderrislik mesleğini genel olarak imparatorluk merkezi olan İstanbul'da icra

---

[24] Bu medrese 1595-1596 tarihinde ellili payesine çıkmıştı (bkz. XV. XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri-Teşkilat- Tarih, s.154).

[25] Sahn Medreseleri, Fatih Camisi'nin iki tarafındaki kargir ve kurşunlu sekiz medrese idi. Bunun için bunlara "Sahn-ı Seman" namı verilmiştir (Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, s. 437).

[26] Süleymâniye Medreseleri, tesisinden sonra itibarî olarak da devrinin en yüksek seviyedeki medreselerinin başında yer almaktaydı. Bu medreseler, 1008/1599-1600 tarihinde altmışlı payesindeydi (bkz. XV. XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri-Teşkilat- Tarih, s.519).

ettiğini söyleyebiliriz. Şûhî, şairlik yeteneğini geliştirecek verimli ve zengin bir şiir ortamında bulunma fırsatına sahip olmuştur.

Rızâ ve Mûcib Tezkirelerinde, *Karesi Meşâhiri*'nde ve *Vekâyiü'l-Fuzalâ*'da geçen ifadeler; meslek çevresince tanınan,ârif ve rind-meşrep bir kişilik sergileyen şairin tasavvufa ve tarikat yaşantısına meylettiğini, dinin emrettiği ibadetlere ve bunlara uygun harekette bulunmaya adanmış bir uzlet hayatına rağbet ettiğini göstermektedir.[27] Belki de bu yüzdendir ki; *Rızâ ve Mûcib Tezkireleri*'nde, birbirine çok yakın bir anlatımla, şairin mülâzemetinin ardından devr-i medâris ederek kırk akça medrese ile dileğine kavuşmuş olması, tasavvufta nefis terbiyesini amaçlayan çille-i merdân ve erbain (-e girmek/ çıkarmak) terimleri yardımıyla anlatılmaktadır:[28]

"... Ba'de'l- mülâzeme çille-i merdân çekerek pâye-i erbaîne vâsıl ve andan dahı munfasıl olup 'arûs-ı rûzigârun şîve vü fırîbine meyl itmeyüp ve tarîk-i 'irfândan bir kadem hâric gitmeyüp ser-halka-i ehl-i fenâ vü vâsıl-ı mefhûm ba'de'l-'usri yüsrâ[29] *olmışdur..."*[30]

Ayrıca bu tanıtım içerisinde geçen " *...tarîk-i irfândan bir kadem hâric gitmeyüp...*" ifadesinden yararlanarak; Şûhî'yle ilgili olarak *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde yer alan, müderrisliğinin yanında kadılık yaptığına dair bilginin doğru olmadığını ve ömrünü büyük bir bağlılıkla müderrisliğe ve ilme

---

[27] "*...Mevlânâ-yı merkûm mülâzik-i emsâlile ma'lûm sâlih ü 'âbid hamâme-i mesâcid idi...*" (Vekâyiü'l-Fuzalâ, s.504).

[28] Muhtemelen şairin, mescitlerin güvercini (hamâme-i mesâcid; Vekâyiü'l-Fuzalâ, s.504) olarak tanımlanacak ölçüde bir dini yaşantıya ve tasavvufi uzlet hayatına yönelmeye başladığı dönem; devr-i medâris ettikten sonra elde ettiği kırk akça medreseden ayrıldığı tarihle Attarzâde Medresesi müderrisliğiyle görevlendirildiği tarih arasında olmalıdır.

[29] " Allah, **güçlüğün arkasından kolaylık** ihsan eder." Kuran: Talak/7.

[30] Tezkire-i Rıza, s.57.

adadığını söyleyebiliriz.[31] Zîrâ ilmiye sınıfının bozulmasını hazırlayan sebepler arasında; medrese sisteminin bozulmasına bağlı olarak müderris maaşlarının medrese pâyelerine göre günde 20-60 akça arasında değişirken, buna karşılık kadı maaşlarının 50-500 akça arasında seyretmesi ve böylece kadılık mansıblarının fazlalaşması gösterilmektedir.[32] Müderrislerin aleyhine olan ve onları bir an önce kadı olma sevdasına sürükleyerek ilimden alıkoyan bu mansıb fazlalığının, *'arûs-ı rûzigârun şîve vü fîrîbine meyl itmey*en[33] Şuhi'yi tedris çizgisinden ayıramadığını kabul etmek doğru olacaktır.

Şûhî Dîvânı, Şûhî'nin bilinen tek eseri olarak görünmektedir. Konya Müzesi'nde yer alan bir mecmuanın ilk bölümünde, Şûhî mahlasını taşıyan bir sanatçıya ait tasavvuf ve tevhid konulu Türkçe mensur *Risâle-i Sırr-ı Vücûdu'l-Vücûb* isimli bir risale tespit edilmiştir.[34] Bununla birlikte, risalenin girişinde yazılış tarihiyle ilgili olarak verilen h.988 (m.1580) tarihi, bu eserin şairimize ait olma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.

---

[31] Bu çalışmada, Şûhî hakkında elde edilen bilginin kaynağı olarak *Rızâ ve Mûcib Tezkireleri* gösterilmektedir (bkz. Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Hazırlayanlar: Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı [Ankara: 1988], s.490). Fakat bu kaynaklarda Şûhî'nin kadılık yaptığına dair bir kayıt bulunmamaktadır.

[32] Bkz. Osmanlı Medreselerinde İlim, Riyazi İlimler, 1. Cilt , s.46.

[33] a.g.t., s.57.

[34] Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu I , Haz. Abdülbaki Gölpınarlı (Ankara: 1967), s.261-262.

3. EDEBİ KİŞİLİĞİ :

Şûhî, yukarıda ana hatlarıyla divan şiirindeki konumunu çizmeye çalıştığımız 17. yüzyılın bir şairidir. Divan şiirinin yeni üslûp özellikleriyle tanıştığı bu yüzyılın genel özelliklerini Şûhî'de görebilmemiz mümkündür. Onun şiirleri; 16. yüzyılda Türkî-i Basit akımıyla hareketlilik kazanan ve 18. yüzyılda mahallîleşme akımı ile divan edebiyatımıza iyiden iyiye yerleşen, söyleyişte sadeleşme ve dili halkın duyuş ve söyleyiş zevkine yaklaştırma anlayışının örneklerini sergilemektedir. 17. yüzyılda divan şiirine öğretme, fikir verme ve nasihatta bulunma işlevini yükleyen "hikemî tarz" için bu sade söyleyiş tarzı, geniş kitlelere sesini duyurabilmekte vazgeçilmez bir araçtır. Bu durum, Şûhî'nin hikemi tarzın benimsediği dil anlayışından etkilendiğini göstermektedir. Bunun yanında Şûhî'nin; divan şiirine renklilik kazandıran Sebk-i Hindî akımının yoğun, üstü kapalı, derin çağrışımlara açık söyleyişe ve soyutlamalara geniş yer veren şiirleriyle de karşılaşmaktayız. Bu da Şûhî'nin; 17. yüzyıl divan şiirinde birbirinden farklı söyleyiş zevklerini kaleminde buluşturduğunu söylememizi mümkün kılmaktadır. Şûhî'nin şairliğine ilişkin bu özelliği, inceleme bölümünde değişik yönlerden örneklendirmemiz mümkün olacaktır.

3.1. Şûhî Hakkında Söylenenler:

Müderris olan şairin sâlih, âbid , muratsız (nâ-murâd), dünyanın cilve ve aldatmalarına meyl etmeyen, mütevekkil, münzevi yaşantıya yatkın ve sabırlı kişiliğinin etkisinde gelişen edebi şahsiyetine ait kaynaklarda söylenenler son derece kısıtlıdır:

Şairin nev'i şahsına münhasır olarak tanıtıldığı *Rızâ Tezkiresi*'nde verilen örnek gazeli, me'ânî-nihâd (mânâ yaradılışlı) ve zâde-i tab'-ı dil-güşâ (gönlü açan, kalbe ferahlık veren şairlik yaradılışının ürünü) gibi tabirlerle nitelenmektedir.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Karesi Meşâhiri* isimli eserinde, irfan sahibi ve rind-meşrep (kalender, dünya işlerini hoş gören bir yaradılışta) bir zat olarak tanıtılan Şûhî Mehmed Efendi'nin âşıkâne ve rindâne şiirler söylediği[1] belirtilmektedir.

Vekâyiü'l-Fuzalâ'da, Şûhî'nin şairliğiyle ilgili söylenen: " *...Âsârlarında Şûhî mahlası ile sâdece eş'ârı vardur...*"[2] şeklindeki son derece sınırlı değerlendirmeden, şairin bilinen eserlerinin sadece şiirleri olduğu anlaşılmaktadır.

Bu kısıtlı değerlendirmeler ışığında şairimizin; klasik şiir geleneğinin gazel nazım şekliyle kendisine ulaştırdığı âşıkâne ve rindâne anlatıma dayalı hayal ve mazmun birikimini içerisinde taşıyan şiirlerinin yanında; ibret gözüyle yaşamı sorgulayan, mana ve hikmeti ön planda tutan şiirleri kaleme aldığını söyleyebiliriz.

Şûhî'nin; mizacı lirizmden fazla, kendisine gelinceye kadar oldukça bakir kalmış denebilecek olan fikir ve hikmete daha müsait, mutasavvıfâne bir tevekkül ve teslimiyeti ifade eden, âciz insanın çırpınmalarının neticesiz kalacağına inanarak kendini kaderin ve kederin avucuna bırakmış gözüken, geçici ve dağdağalı zevklerle süslenmiş günlük konforlu hayattan ve gösterişten gönlü tok bir karakteri şiirlerinde sergileyen Nâbî'yi ve onun ekolünü[3] takip ettiğini söyleyebileceğimiz:

Baş mı var bir ḫūrde-i seng- i ser-encām olmaduḳ
Ṭaş mı var bir tīşe-i taḳdīre ilzām olmaduḳ (G2/1)

---

[1] Karesi Meşâhiri, s. 107.

[2] Vekâyiü'l-Fuzalâ , Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye 939, 216b.

[3] Abdülkadir Karahan, Nâbî (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,1987) , s.61-63.

Yükin ṭutmışdur eşcār-ı ʻaṭādan bāġbān evvel
Ḫarāb olmış kerem bāġı küşāde bir ḳapu ḳalmış (G5/2)

Şāhān-ıcihāṇ olsa gerek ḫāk-ile yek-sān
Ḫāk-i ḳadem ol tā olasın ʻāleme ser-tāc (G26/2)

Süleymān-ḥaşmet olsañ zūr-bāzūlıḳda hem Ḍaḥḥāk
Vücūduñ ṭuʻme-i mār [u] ġıdā-yı mār olur lā-büdd (G43/4)

Ṣatılup mühre güher diyü ḳadir buldı kesād
Yed-i nā-dānda ḳalup kān-ı leʼālī-i nüfūẕ (G49/2)

ʻUlemā zīr-i ḥükūmetde olup dem-beste
Cühelā dillerine düşdi maḳālī-i nüfūẕ (G49/4)

Ḳaṭʻ-ı daʻvā-yı ḥuḳūḳ eyleyici ḥākim yoḳ
Der-niyām olmadadur tīġ-i celālī-i nüfūẕ (G49/3)

Tīz gelür faṣl-ı ġurūra bir zamān-ı inḳırāż
Gülşen-i cāha eser bād-ıḫazān-ı inḳırāż (G101/1)

gibi beyitlerde; olaylara ârifâne, ibret ve nasihat gözü ile bakan, dönemin aksaklıklarını sorgulayıcı hikmet ve mana yüklü bir anlatımla karşılaşabiliriz. Bunun yanında, 16. yüzyılda coşkulu bir yaşama sevinciyle ve rindâne bir yaklaşımla beşeri aşkı terennüm eden Bâkî (ölm.1008/1600)'nin ve 18. yüzyılda şen kişiliğinin desteklediği şuh bir edayı şiirlerine taşıyan Nedim (ölm.1143/1730)'in âşıkâne beyitlerini hatırlatan beyitler, divandaki gazellerin çoğunda karşımıza çıkmaktadır. Bu beyitlerde şairin devre , talihe ve kara bahta yönelttiği kederli ve kaygılı bakışı görebilmek; bunları işlediği beyitlere yerleştirdiği ümitsiz, sitemkâr ve yakarışlarla yüklü havayı soluyabilmek mümkündür:

Nihüfte fitnelerle kimlerüñ ḳanın girer bilmem
O meh hem-yānına bir ḫançer-i bürrān ilişdürmiş (G89/2)

Şeh-levendāne edālar-ile cāna bu geliş
Eyledi nāz-ile dil mülkini yaġma bu geliş (G92/1)

Eṭvār o mehüñ cünbiş-i āzādına maḫṣūṣ
Reftār-ı müsellem ḳad-i şimşādına maḫṣūṣ (G100/1)

Bu bende kemālāne olan ʻaşḳ-ıcihān-sūz
Ol sende cemālāne olan ḥüsn [ü] leṭāfet (G25/2)

Ḳısmetüm bilmem perīşānlıḳ mıdur her beldede
Olmadum kākül gibi bir māh-rūdan münḳaṭı‘ (G117/3)

Düşdüm reh-i sevdāsına bir çeşmi siyāhuñ
Oldum giderek rütbe-i dīvāneye bāliġ (G122/3)

Bir baḳış ile ‘aḳlum alup ṣabrumı yaġma
Bir āl ile çeşmün neler itmiş ḫaberüm yoḳ (G135/3)

Gül gibi ḫār ü ḫasa pīrāhen olduñ ey perī
Bendeñe şeb-nem gibi bir jende ḳaftān olmaduñ (G145/2)

Kemendin boynuma ṭaḳup yürür kendi hevāsında
Beni sevdā-y-ile rüsvā-yı ḫāṣ [ü] ‘ām ider zülfüñ (G149/2)

O hilāl ebrūnuñ olmış tīġine cānum fedā
Vuṣlat-ı bayrāmı eyler ārzū ḳurbān melīl (G152/3)

Nice üftādesin mecnūn idüp yoldan çıḳarmışdur
Yürür ol serv-ḳāmet dā’im irşād-ı hevā üzre (G183/2)

Şu beyitler; aşk gamının yükü altında ezildikten sonra, sevgiliye kavuşma beklentisiyle ömrünü tüketen bir aşığın çaresizlik dolu feryadını seslendirmektedir:

Ne tende iḳtidār [u] cān ne gözde nūr [u] fer ḳaldı
Hemān dilde ḫayāl-i yāre nāẓır bir naẓar ḳaldı (G194/1)

Düketdüm cüst [ü] cūda bu vücūdı bulmadum kāmum
‘Adem semtine ey Şūḫī hemān ‘azm-i sefer ḳaldı (G194/5)

Çüritdüm naḳdüm ‘ömrüm tāzeler yolında pīr oldum
Yeni ma‘ṣūma döndüm muḳteżā-yı ārzūlarla (G186/3)

Rindâne ve âşıkâne bir edayla dile getirilen bu beyitler; beşeri aşkı kalenderâne bir üslupla ve kelime oyunlarına, tekellüflü anlatıma rağbet etmeyen samimi, akıcı, şuh bir söyleyişle işleyen Şeyhülislâm Yahyâ (ölm. h.1053/m.1644)'nın[4] şair üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaktadır. Bu yönüyle Şûhî'nin; Bâkî ile Nedim arasında bir köprü vazifesi gördüğü ileri sürülen Şeyhülislâm Yahyâ'nın öncülüğünü yaptığı daha fazla maddi, dünyevî ve yerel

[4] Hasan Kavruk, Şeyhülislam Yahya Divanı-Tenkitli Metin (Ankara: MEB Yayınları,2001) , s. XXV-XXVI.

eğilimlerle klasik şiiri gerçek hayatla ve taze konularla daha yakın bir ilişkiye sokmayı amaçlayan "Tabiî okul"un[5] çizgisini takip ettiğini söyleyebiliriz.

Hayatı ve daha özel olarak yaşanan dönemi ibret ve hikmet dolu mütevekkil gözlerle yorumlamaya çalışan yukarıdaki beyitlere felekten, kara bahttan, ters talihten, devrin kadir bilmezliğinden ve fakr u zaruretten yakınmaların olduğu şu beyitleri de ilave edebiliriz:

Mücāzāt-ı ġam eyler nice yıl bir gün feraḥ virse
Ḳabāḥat Şūḫīyā baḫtuñ ki mīzāna vefā itmez (G77/5)

Bu Şūḫī-i dil-efgāra ey çarḫ-ı bī-vefā
Besdür bu cevr-i bī-ḥadd ġam-ı bī-kenār bes (G79/5)

İder mi ḥüsn-i naẓar ṭāli'üm olur mı ki yār
Güler mi yüzüme dīdār-ı gül-'izār- feraḥ (G35/4)

Döner kimine müsā'id kimine 'aks-i murād
Sipihr eylemedi devri ber-devām-ı ṣarīḥ (G36/3)

İdersin rūze-i ḥasretler-ile günlerüm hep şeb
Bana 'ıyd-i sürūruñ ṣubḥını imsāk iden ṭāli' (G140/2)

Buldı şeref 'izzet felekinde nice ṭāli'
Bir baḫtı siyeh serserī seyyāre ben oldum (G161/2)

Muḳarrerdür nuḥūset bir sa'ādet olsa bir yüzden
Ṭutar ta'ṭīle yüz ferḫunde sā'at olsa bir yüzden (G167/1)

Şairin tasavvufi anlayışla kaleme aldığı, Tanrı'ya yakarış ve yalvarma seslenişlerinin yankılandığı beyitlere de şunları örnek verebiliriz:

Dirīġ-i tuḥfe-i ümmīd ḳılma cānib-i Ḥaḳdan
Degül pīş-i kerīme 'arż-ı ihdā-yı 'özür żāyi' (G116/4)

Hā-yı tenbīh üzere medd-ile lāḥıḳ olsa
Ḫ'āb-ı ġafletden ider dīdeyi āgāh elif (G123/2)

Tażarru' ṣubḥgāhına dem-i āhum nesīm itdüm
Bu ġaflet cāme-ḫ'ābından ṣafā pīrāhenin açdum (G157/2)

[5] E. J. Wilkinson Gibb, Osmanlı Şiir Tarihi, III-IV-V , Tercüme: Ali Çavuşoğlu (Ankara: Akçağ, 1999), s.178,197-198.

Ḳomadum ġıll [ü] ġışş sīnemde ṭarḥ itdüm sadāḳatle
Ḫas [ü] ḫār-ı mecāzīden ḥaḳīḳat gülşenin açdum (G157/4)

Baḳmadum ġayra meyil yüzini 'arż eylemedüm
Mā-sivādan bu göñül āyīnesin ṣāf itdüm (G158/3)

Esfelde ḳalup olma pey-i nefsüñe pā-māl
Ṣāḥib-dil olup eyle safā 'arşına mi'rāc (G26/4)

3.2. Şiir Anlayışı:

Samimiyeti birçok anane ve zaruretlere feda eden divan edebiyatının; herhangi bir şairin hayatını ve şahsiyetini onun eserlerine başvurarak aydınlatma konusunda çok müsait görünmediği ifade edilmiştir.[6] Bununla birlikte, şairin kişiliğini ve şiiri anlayışını yansıtacak değerlendirmelerde bulunan kaynakların kısıtlı olması veya yapılan değerlendirmelerin yetersiz kalması; şairin , şiirlerinin içerisinde şiir ve kendi şairlik tabiatı ile ilgili söylemiş olduklarını çok daha önemli ve dikkate alınmaya değer bir hale getirmektedir.

Şûhî, şiir üzerine düşüncelerini ve şiir anlayışını gazellerinde sıkça dile getirmektedir. Özellikle de, şiirde gerçekçi ve tekellüfsüz anlatımı ve şairin kendi şiiri ile ilgili görüşlerini ifade ettiği yek-âhenk iki gazel, şairin şiir anlayışını belirlemede yardımcı olmaktadır.

Aşağıdaki şiirde şair; şâh-şâir (şâh-ı nazm), kişver-'âlem-i dil ve Âsaf (vezir)-tab'-ı pâk tabirlerini buluşturduğu matla beytinde; saf ve hâlis şairlik yaradılışının(tab'), gönül âlemindeki tüm duygulanışları şiirin kendine özgü yapısında sergileme girişimine somut bir görüntü kazandırmaktadır. Kendini şiirin şâhı olarak gören şairin idare edeceği memleketi gönül âlemi ve bilge veziri de (Âsaf) hâlis şairlik yeteneği olmaktadır. Teşbih sanatıyla hükümdarlık ve şairlik terimlerini yan yana kullanarak oluşturulan bu benzerlik ilişkisinden yararlanarak,

şairin gönül alemindeki duygulanışlara ve gönülden kopan ilhamlara tercüman olduğu anlaşılabilir. Aynı devlet motifi içerisinde kalem (ve dolayısıyla ak sayfa üzerinde yazılan şiirler), şairin üstün nâmını ve şairlik yeteneğini herkese ilan eden bir sikke-dâr; şiir, adalet ve doğrulukla nice gönülleri etkisi altına alıp (fethedip) büyüleyen bir şah ve şiirin içerisindeki, şâire özgü yergi dili de düşmana çekilmiş katledici bir kılıç olmaktadır. Bu durumda, hükümdarlık mazmunu çerçevesinde şiiri meydana getiren ve mana topluluğunu oluşturmak için bütünleşen her bir harf ve her bir vezinli satır da; safları olgunlukla tertip edilmiş adalet dağıtan bir ordunun askerleri olacaktır:

Şāh-ı naẓmem kişverüm bu ‘ālem-i dildür bana
Ṭab‘- ı pāküm Āṣaf-ı dānā [vü] ‘āḳıldur bana

Nāmumı tamġa baṣar ḫāmem sepīd-i ṣafḥaya
Sikkedārumla niçe gencīne ḫāṣıldur bana

Dād-ile şi‘rüm nice dil mülkini teshīr ider
Düşmene hicv-i zebānum tīġ-i ḳātildür bana

Mültefitdür birbirin cem‘iyyet-i ma‘nā içün
Her ḥurūfātum sipāh-ı ḫayl-ı ‘ādildür bana

Oldılar mevzūn her saṭrum ‘alemveş Şūḫīyā
Naẓm tertīb-i ṣaf-ı dīvān-ı kāmildür bana (G9)

Şiirde gerçekçi ve yapmacıksız anlatımın öne çıkarıldığı 64 numaralı gazel dikkat çekicidir. Hayatı gerçekçi ve somut olarak algılama isteği bu şiirde ön plana çıkmaktadır. Sözün üzerine giydirilen fesâhat (güzel ve pürüzsüz konuşma), nezâket , mana inceliği (nükte) gibi süsleyici kıyafetlerle şiirde yaratılan hayal dünyasının karşısında; somut güzellik unsurlarının ve bunlara ilişkin yaşam tecrübelerinin çekiciliği ve doğallığı bu şiirde üstünlüğünü ilan etmektedir. Şair için şairlik yeteneği veya şairlik yaratılışını, hüzünler evini sefalara boğan Hz. Yusuf'un gömleğinin kokusunu çağrıştıracak ölçüde şiirde sergilemektense; açılmış yasemini bir güzelin

[6] Ali Nihad Tarlan, Şeyhî Dîvânını Tetkik (İstanbul: Sühulet Basımevi, 1934), s.55.

elinden teneffüs etmek daha hayata dönük, daha gerçekçi ve belki de daha çekici görünmektedir. Yaşanılan ve yaşanıldığı gibi işlenen hayat (leb, gonca, keşf-i beden, şüküfte yâsemen, serv ü semen), şiirde nezaket ve nükte perdeleriyle güzelleştirilen câzip bir atmosferin içerisinden okuyucuya sunulan hayata göre daha sade ve daha gerçekçidir:

Feṣāḥat bülbülinden bir leb-i şīrīn-suḫan yegdür
Nezāket gülşeninden ḫande-i ġonca-dehen yegdür

Kelām-ı ḫūba geydürseñ nüketden ḳat-ā-ḳat gömlek
Teberrük bād eliyle yaḳadan keşf-i beden yegdür

Çü Yūsuf rūy-ı ṭab'uñ 'arż-ı būy-ı pīrehen ḳılsa
Teneffüs ḫūb elinden bir şüküfte yāsemen yegdür

Sözüñ mevzūniyetde Sidre ḳaddine kemend atsa
Ḥavāle ḥavlıya bir bel virür serv [ü] semen yegdür

Mehi mengūşe ṭaḳsañ Şūḫīyā menkūḥa-i naẓma
Yeni bir māh-ı tāba ḥāmile bir pīre-zen yegdür (G64)

Şairin şiir anlayışını belirlemede yararlanılacak en önemli malzeme, onun şiirin işlevini ve kendi şairlik yaradılışının özelliklerini ele aldığı beyitlerdir. Şairin neşeli, şen, taze (mutarrâ), eğlendirici, göz ve gönül açıcı, cilveler dağıtıcı (cilve-nevâz) olarak tanıtıp sevgilinin güzelliğiyle karşılaştırmaya soktuğu şairlik yeteneği (tab'); kendi kaderini ezelden bu yana hükmü altında tutarak şekillendiren "Şûhî" mahlasıyla eline düşüp kurtulamadığı aşkın ürünüdür:

Eglence dil ü dīde-küşā cilve-nevāzem
Ṭab'um gibi bir şūḫ u muṭarrā güzelüm var (G71/2)

Bu Şūḫī maḫlas ile 'aşḳ elinden olmadum āzād
Ṭaḳılmış güşuma rūz-ı ezel mengüşe-i lü'lü' (G174/5)

Ṣādıḳ dimem eşikde güzel sevmegi tevbe
Şūḫī gibi erbāb-ı 'aşaḳdan bu laḳab ne (G185/5)

Ṣaḥīfe-i 'amele Şūḫī naẓmdan ġayrı
Muḳayyed olmadı bir ḫaṭṭ bize be-nām-ı ṣarīḥ (G36/5)

Şiir; hayranlık, hasret, şikâyet, sitem ve yakınma gibi aşığa ait tabiî duygu ve hallerin sevgiliye duyurulmasını sağlayan bir araçtır. Şiir iksiri; düzgün ve pürüzsüz (beliğ), lâtif, nazik ve ince manalı bir anlatımdan aldığı güçle, gönüllere ve bilhassa sevgilinin gönlüne girebilmeyi (teshîr-i dil) sağlayacak duygu aktarımlarının (G71/4) ve sevgiliyle birlikte kara bahta yöneltilen nihayetsiz şikâyet ve yakınmaların dili (G20/5) olur. Şiir (nazım), bu işleviyle tecrübe edilmiş bir uğraştır. Gönülleri büyüleyerek elde etmek ve aşığın aşk içerisinde karşılaştığı halleri sunmak amacıyla güzellik vadisine su gibi akıtılan şiir incisinin beyhude sarf edildiği (G67/5) ve gözleri ahu gibi olan sevgililer için göbek miski (Hoten-i nâf)nin çekiciliğini kazanan lâtif şairlik yaradılışının yetersiz kaldığı da (G158/5) çok olur:

Efsūn-ile teshīr-i dil itmek saña maḥsūṣ
N'eyler dil-i Şūḫīdeki ol naẓm-ı belāġat (G21/5)

Ḳaṣduñ mı durur vāsıṭa-i naẓm-ile Şūḫī
Bu baḫt-ı siyāhuñdan 'aceb yāre şikāyet (G20/5)

O perī saña müsaḫḫar ola dirsen Şūḫī
Eyle ṭab'uñdaki naẓm-ı dür-i şeh-dāneñi ḫarc (G32/5)

Naẓmumuñ dīvān içinde Şūḫīyā bu maṭla'ı
'Arż-ı ḥālüm üstine güyā ki inşā' çekdi ṣaḥḥ (G37/5)

Teshīr-i ḳulūb itmedür eş'ār-ile kārum
İksīr-i naẓım gibi mücerreb 'amelüm var (G71/4)

Yāruñ 'acabā maẓhar-ı āzārı mı olduñ
Ey Şūḫī yine şekve-edā güftelerüñ var (G68/5)

Şūḫī ġazelüm başına dīvāna yazılsam
Sulṭānuma şāyeste-i ḥüsn-i naẓar olsam (G163/5)

Dürr-i naẓmı vādī-i ḥüsne aḳıtduñ şu gibi
Şūḫīyā bī-hūdeye ṣarf itdügüñ incü yiter (G67/5)

Girmedüm göñline gitdi o gözi āhūnuñ
Şūḫīyā ṭab'-ı laṭīfüm Ḫoten-i nāf itdüm (G158/5)

Bu naẓm-ı dil-keşüm ey Şūḫī yāre 'arż-ı ḥālümdür
Buyursun der-kenār-ı ḫaṭṭı dīvānumdadur ḥālā (G192/5)

Şûhî, ince ve derin mânâları ve derinleşen hayalleri anlatacak dilin ince, zarif ve nâzik olması gerekliliğini savunan Sebk-i Hindî akımından[7] etkilenmiş olmalıdır ki; gönülleri kazanma işlevini yüklediği şiirde beliğ, nâzik ve nükteli anlatım tarzını gerekli görmektedir.

Şiir, aynı zamanda Tanrı'nın huzuruna saygı ve hürmetle yönelişin vasıtasıdır:

Hemān itsün der-i Mevlāya Şūḥī ḥizmetüñ sebḳat
Degül lā-büdd senüñ'çün ḳayd olan ecr-i zübür żāyi' (G116/5)

Şūḥīyā dergeh-i Bārīde turur dīvāna
Bend-i ebyāta degül mıṣra'-i ebvāb 'abeṣ (G23/5)

Şiir, güzellik karşısında duyulan hayranlığın ve bu güzelliği tarif edebilme çabasının ürünüdür. Sevgilinin la'l renkli dudaklarının veya çekici endâmının verdiği zevke, şairin mucize sayılacak ve benzerini ortaya koymada hekîm Lokman da dahil olmak üzere herkesi acze düşürecek şiirler üreten kalemi ve şairlik yeteneği (tab') tercüman olur. Şiir, inceden inceye işlenmiş güzellik sayfasının aynı incelikle söz meydanına taşınmasıdır. Güzelliğe karşı duyulan sevginin olgunlaştırdığı sözlerle beğeniye sunulan şiir, aşığın çekinerek sevgiliye sunduğu itibarsız ve mütevazi bir hediye olur:

Remz-i lebin ṣorarsam ḳalem tercümān baña
Ol dil-şikeste Şūḥī zebān [u] zebān olur (G56/5)

Ḥaḳīrāne begüm ṭut Şūḥīnüñ bu tuḥfesin ma'ẕūr
Muḥayyer revġan-ı mihrüñle puḥte güftedür cānā (G29/5)

Görelden ṣafḥa-i ḥüsnüñ muḥarrer mū-be-mū Şūḥī
Çeker şerḥa-be-şerḥa ṣadr-ı levḥa der-kenār-ı ḫaṭṭ (G109/5)

Ṣordum ḳalemden ol la'linüñ tercümānıdur
Şūḥī o dil-şikeste zebān [u] zebān olur (G207/5)

Vaṣf-ı la'l-i dil-bere depret zebān-ı ṭab'uñı
Ḥoḳḳa-i Loḳmāna Şūḥī naġme-i i'cāz ṣat (G3/5)

[7] Ötelerden Bir Ses: Divan Edebiyatı Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler , s.500.

Ḳalem ṭutsam ḳaçan vaṣf-ı ḳad-i yār-içün ey Şūḫī
Dırahtı şāḫdār [u] mīve[y]i i'cāz ider gönlüm (G160/5v)

Bu şīrīnlik meẕāḳ-ı la'l-i dil-berden midür bilmem
'Aceb ey Şūḫī sen ṭab'uñda[ki] eş'ārı n'eylersin (G168/5)

Şûhî'nin şiirde görmeyi ve öne çıkarmayı arzuladığı vasıfları, kendi şairliğini –bazen mübalağalı olarak- övdüğü beyitlerden çıkarabiliriz. Zira bu beyitlerde şair, şiirde değer verdiği niteliklerdeki yetkinliğini ve üstünlüğünü ifade etmektedir. Zenginlikte Hz. Süleyman'ın hazinesini aratmayan mana ve hayalleri içerisinde taşıyan şairlik yaratılışının ürünü olan şiir, benzerini (cevâb/misâl) ortaya koymada herkesi âciz bırakacak bir yeniliğe ve özgünlüğe sahip bulunmalıdır. Böylece mânâ haremine düzgün ve açık anlatım şekliyle tek başına mahrem olan şairlik yeteneği, cevap (nazîre) kilidinin üzerine vurulan söz mührü gibi olacak, kendi benzerlerini baştan susturacaktır:

Naẓm-ı Şūḫīye miṣāl eylemesün her şā'ir
Her cevāhir olamaz gevher-i 'ummāna ḳıyās (G82/5)

Ḥarīm-i ma'nīnüñ oldum faṣīḥ elḳāb ile ḳuflı
Nedīm-i nükte-dānem zübde-i eşrāfa şāyeste (G178/4)

Şūḫīyā genc-i Süleymān gibi pürdür ṭab'um
Urmışam mühr-i lebi ḳufl-ı cevāb üzre niḳāb (G18/5)

Şûhî'nin, şiir yanağında oluşturduğu görüntü ve hayallerle minyatür ustası Behzad'ın kalemine ilham veren şairlik yaradılışının ürünleri olan şiirlerini tanıtırken kullandığı ifadeler şöyle toparlanabilir: *garrâ (parlak, gösterişli); sevgilinin zülâl (hafif-tatlı,saf su) kıvamındaki dudaklarının/yanaklarının neşesini bahş eden; Hz. İsa (Mesîh)'nın can verici nefesini hatırlatacak tarzda mucize sayılacak kadar düzgün söz söyleme nefesiyle canlandırılan taze bir ürün; aşk temeli üzerine tertip edilen İrem bağı; âb-ı nâba müştemil (doymuş) tâze zeminden işlenen; tarh-ı vâdî-i dil-hâh-ı nev (gönül isteğinden doğan yeni bir tertip tarzı); safâ-bahş (safa veren, eğlendiren); pençe-i hûrşîdin el ayası (beş beyitlik nazım); şiir yeteneğinin gül*

bahçesinden hediye; güzellerin (hûbân) gamzelerine mucize niteliğinde işveler satan; yeni meydana getirilmiş (nev-îcâd); nâzik tarzda; üslûbunda şerefli işveler sergileyen; safâ madeninden çıkan hâlis bir inci; âşüfte; nezâket perdesinden uyandırılan örtülü bir anlatım; mevzûn (vezinli); inci ve mercanların (sözlerin) saf saf dizildiği iplik; şairlik tabiatının Burak'ıyla gönlü arşta aşk mirâcına çıkartan; şairlik tabiatının gül bahçesinde baharın açtırdığı taze bir gül; Hz. Yusuf'un gönülleri ve gözleri açıcı kokusunu taşıyan...

Eger görse bu naẓmuñ matla'-ı ġarrāsın ey Şūḥī
Hilālinden çekerdi reşk-ile ebrū ḳamer çeşme (G179/5)

Zülālüñ neş'esin baḥş eylese naẓmum n'ola Şūḥī
'İẕār-ı cāmı būs itdüñ leb-i cānāneden ṣoñra (G180/5)

Mesīḥi olmışam erbāb-ı naẓmuñ Şūḥīyā şimdi
İdüp bir nev-ġazel iḥyā dem-i i'cāzeden tāze (G181/5)

Bu vādī-i şi'irde Şūḥī bī-ṣāḥib zemīn yoḳdur
Yeni bāġ-ı İrem ṭarḥ eyle bünyād-ı hevā üzre (G183/5)

Āb-ı nāba müştemil tāze zemīnden Şūḥīyā
Yādigār olsun bu ṭarḥ-ı vādī-i dil-hᵛāh-ı nev (G175/5)

Beş beytle ey Şūḥī bu naẓm-ı ṣafā-baḥşuñ
Bir pençe-i hürşīdüñ el ayasıdur güyā (G11/5)

Gülzār-ı ṭab'-ı Şūḥīden ihdā ġazel diyü
Mecmū'asını dillerde destān oḳur ṣabā (G13/5)

'Ārıż-ı naẓma çün ebrū ḥāmeñi ḳıl çilveger
Ġamze-i ḫūbāna Şūḥī şīve-i i'cāz ṣat (G19/5)

Yine bir naẓm-ı nev-īcāda ol der-kār iy Şūḥī
Devātuñda nice bir bu hüner-pīşe ḳalem maḥbūs (G81/5)

Bu ġarrā naẓmumuñ Şūḥī o nāzik ṭarz-ile güyā
Edāsından olur bir şīve-i 'ālī-cenāb 'ārıż (G102/5)

Safā kānında naẓmuñ bir dür-i hālisdurur dirsem
Olur bu nükteden Şūḥī saña bī-şekk riyā melḥūẓ (G112/5)

Sözüm āşüfte olsa böyle tañ mı Şūḥīyā ṭab'um
Nezāket perdesinden ṣanki bir maḥcūb ider īḳāẓ (G113/5)

Böyle mevzūnluġ-ile sözlerüñ ey Şūḫī meger
Dizilür rişte-i nazma dür [ü] mercān ṣaf ṣaf (G128/5)

Şūḫīyā gāhī göñül alçaḳlıġ-ile ḫāk olur
Geh Burāḳ-ı ṭab'-ile 'arşa ider mi'rāc-ı 'aşḳ (G133/5)

Şūḫīyā tāze gül olsa n'ola her bir ġazelüm
Olıcaḳ gülşen-i ṭab'umdaki ta'bīr bahār (G53/5)

Mānend-i ṭab'-ı Şūḫī idüp çāk-i pīrehen
Eş'āra būy-ı Yūsuf nazīrin döşer seḥer (G54/7)

'Ārıż-ı naẓma ger ebrū-keş olınca ṭab'um
Şūḫīyā kilkini ẕihnüm yed-i Bih-zāda virür (G59/5)

Şiire ilişkin bu vasıflarda; yüzyılın örnek alınan edebî akımı Sebk-i Hindî'de de söz ve anlam için önemli görülen yeni (nev-îcâd) ve özgün bir tertip ve anlatım tarzı arayışı, derinlik kazanan hayal dünyası, nezâket, zerâfet ve incelik ön sıralarda yer almaktadır.

Sebk-i Hindî üslûbunda söze göre hâkim unsur olan mânâ, Şûhî için de önem taşımaktadır. Mânâlar, şâirlik yaradılışı denizini bezeyen iri inci taneleridir. Zihin kalemi, gayb âleminden ilham edilmiş mânâları şiir sayfasına taşır. Şiir, belâgat yatağından seçkin mânâlar uyandırır:

Ey Şūḫī senüñ lücce-i ṭab'uñda ma'ānī
Şeh-dāne güherlerdür o dāmāna döşenmiş (G95/5)

Yüritsem ṣafḥa-i eş'āra Şūḫī ḫāme-i ẕihnüm
Ricālü'l-ġaybdan ma'nī-i mülhemler ẓuhūr eyler (G57/5)

N'ola basṭ-ı muḳaddem eylese eş'ārda Şūḫī
Belāġat bisterinden ma'nī-i merġūb ider īḳāẓ (G154/5)

Şûhî, şiirdeki ibârelerin beğeni toplayabilmesini, kısaltarak ve fazla sözden kaçınarak ifade edilmelerine bağlamaktadır:

Kelāmı şekl-i rāda muḫtaṣar ḳılsam n'ola Şūḫī
İder da'vāda ḫançer gibi ḳaṭ'-ı ḳīl [ü] ḳāl ebrū (G173/5)

Ḳıṣṣa-i 'aşḳı dırāz eyleme ey Şūḫī yiter
Muḫtaṣar ola çü maḳbūl 'ibārāt-ı ḳaṣaṣ (G98/5)

Şûhî'nin şiirde önemli gördüğü bu sâde anlatıma; şiir dilinde gösterdiği kelime tercihinin yanında, Şûhî Dîvânı'ndaki toplam 208 gazelden 205 tanesinin 5 ve yalnızca 3 tanesinin (G54, G62, G75) 7 beyitlik olması da bir ipucu oluşturmaktadır. 18. yüzyıl şairlerinde gazellerin genellikle beş beyte inmesi, divan şiirinde artık söz kalabalığından kaçınıldığını göstermektedir. Bunda, yüzyıllar boyunca kullanılan kelime ve tamlamaların yeni anlamlar kazanması ve dilin anlatıma güç kazandırması etkili olmuş, bunun sonucunda şairler daha dolgun ve daha veciz bir anlatım yeteneği kazanmışlardır.[8]

3.3. Etkiler:

XVII. yüzyılda hikmet ve mana ağırlıklı şiir söylemede kendine has bir ekolün kuruculuğunu üstlenen Nâbî (ölm. 1712); Şûhî'nin, hayatı ibret gözüyle yorumlayan, devrin yozlaşan değer yargılarına ve olumsuzluklarına dikkat çeken veya fikir verme yönü ağır basan şiirlerinde ilham kaynağı olarak ön plana çıkmaktadır. Şûhî Divanı'nda yer alan tahmis, Nâbî'nin hikemî tarzda kaleme aldığı yedi beyitlik:

Gelür şevḳa kesel neyl-i viṣāl-i yārdan ṣoñra
Olur 'ārıż girānlıḳ ṣā'ime iftārdan ṣoñra[9]

matla'lı gazelinin üzerine:

Dimāġa ḫ^vāhiş olmaz devlet-i bisyārdan ṣoñra
Ki baḳılmaz ḫayāle rü'yet-i dīdārdan ṣoñra
Ḳalur mı minnet itmām-ı merām-ı kārdan ṣoñra
Gelür şevḳa kesel neyl-i viṣāl-i yārdan ṣoñra
Olur 'ārıż girānlıḳ ṣā'ime iftārdan ṣoñra (Tah.1/1)

---

[8] Bkz. Haluk İpekten, Nâilî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Bazı Şiirlerin Açıklamaları (Ankara:1999), s.47.

[9] Nâbî, Nâbî Divanı II, Haz. Ali Fuat Bilkan (İstanbul:MEB, 1997), s.1058.

başlangıcıyla yazılmıştır. Şûhî'nin, Nâbî'nin iki gazeli için; redifi, vezni veya her ikisini birden değiştirmekle beraber nazîre olacak tarzda kaleme aldığı iki şiir de şairimiz üzerindeki Nâbî etkisine örnek teşkil etmektedir. Nâbî'nin bu iki gazelinden ilkinin matla'ı:

Gülsitān-ı dehre geldik renk yoḳ bū ḳalmamış
Sāye-endāz-ı kerem bir naḫl-i dil-cū ḳalmamış[10]

şeklindedir ve Şûhî'nin, redifini ve veznini değiştirerek, bu şiire oldukça benzer bir havada meydana getirdiği şiirin matla'ı da:

Muḥabbet kāküli olmış perīşān sāde-mū ḳalmış
Ḥaḳīḳat sünbüli ṣolmış ne o ḳalmış ne bu ḳalmış (G5/1)

şeklindedir. Bu iki şiir arasındaki benzer anlatımı daha iyi takip edebilmek için karşılıklı ikişer beyti vermek yararlı olacaktır:

Teşnegānuñ çāk çāk olmış leb-i ḫ^vāhişgeri
Çeşmesār-ı merḥametde bir içim ṣu ḳalmamış[11]

Fem açmış ḫuşk lebde teşnelikden lüleler bir bir
Mürüvvet selsebīlinde dükenmiş ṣu sebū ḳalmış (G5/3)

Ḳadrin añlar yoḳ bilir yoḳ merdüm-i sencīdenüñ
Çār-sū-yı ḳābiliyyetde terāzū ḳalmamış[12]

Matā'-ı i'tibārın ḫ^vāce-i devrān ṣatmışdur
Bu bāzār-ı hünerde Şūḫīyā bir şār-sū ḳalmış (G5/5)

Nâbî'nin :

Fürūġ-ı mihr-i 'ālem-tābı gör meh-tābı neylersin
Temāşāgāh-ı bīdārī ṭururken ḫ^vābı neylersin[13]

---

[10] a.g.e., s.720.

[11] a.g.e., s.720.

[12] a.g.e. , s.720.

[13] a.g.e., s.879.

matla'lı gazeliyle aynı redifi ve vezni paylaşan Şûhî'nin gazeli şu matla' ile başlamaktadır:

Dilā dikḳatle seyr-i şīve-i ruḫsārı n'eylersin
Ya uġrınca füsūn-ı ġamze-i mekkārı n'eylersin (G168/1)

Bu iki gazel arasındaki benzerliğe beyitlerdeki düşünce ortaklıkları da destek olmaktadır:

İdersin kākülin bāziçegāh-ı ārzū ammā
Ṣabāyı ḳanda ḳorsun ḫāṭır-ı aḥbābı neylersin[14]

Ṭutalum yāri aġyārından itmek munfaṣıl mümkin
Raḳīb-i ehl-i dil gerdūn-ı şūm-āsārı n'eylersin (G168/2)

Yine Nâbî'nin:

Olaldan zevḳ-yāb-ı āb-ı ṣaḥrā meşreb-i deryā
Dem-ā-dem būs ider dāmān-ı ṣaḥrāyı leb-i deryā[15]

matla'lı beş beyitlik şiiri ile aynı vezni paylaşan, Şûhî'nin:

Olaldan bāġ-ı bezme ġonca-i ḫandān leb-i ṣahbā
Göñül sevḳ eylemekdür 'ayş [ü] nūşa maṭlab-ı ṣahbā (G14/1)

matla'lı şiiri, farklı rediflere rağmen, söyleyiş ve hayal benzerlikleri taşımaktadır. Her iki şiirden alınan aşağıdaki beyitler bu benzerliklere bir örnek oluşturmaktadır:

Ḥabāb-engīz olup gāhī idince mevceler ẓāhir
Alur çerḫ-i berīni zīr-i pāya kevkeb-i deryā[16]

Olup meclisde devrān bezmi reşk-i āsumān eyler
Ḥabāb-engīz olınca gāhīce bu kevkeb-i ṣahbā (G14/4)

[14] a.g.e., s.879.

[15] Nâbî Dîvânı I, s.457.

[16] a.g.e., s.457.

Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi

Divanındaki şiirlerin çoğunluğunu âşıkâne ve rindâne bir içerik ve üslûpla işleyen Şûhî'nin, Bâkî gibi bu tarzın önde gelen bir temsilcisinden etkilenmiş olması da normal karşılanacaktır. Bâkî'nin makta' beytiyle tanınan:

Müje haylin dizer ol ġamze-i fettān ṣaf ṣaf
Güyiyā cenge ṭurur nīze-güzārān ṣaf ṣaf [17]

matla'lı dokuz beyitlik gazeline Şûhî:

O mehūñ āfet-i çeşmindeki müjgān ṣaf ṣaf
Dizilür 'arbede-cūlıḳda Nerīmān ṣaf ṣaf (G128/1)

matla'lı yedi beyitlik gazeliyle nazîre yazmıştır.

Ayrıca Muhibbî (ölm. 1566)'nin :

Sāḳī getürdi bādeyi bezme ḳabaḳ ḳabaḳ
Başladı devre şevḳ ile sāġar ayaḳ ayaḳ[18]

matla'lı şiirindeki ikilemelere dayalı redif zenginliğinden, Şûhî'nin:

Düşdi ruḥında ġonca o şūḫuñ yañaḳ yañaḳ
Açıldı verdi bāġ-ı cemālüñ ṭabaḳ ṭabaḳ (G134/1)

matla'lı gazelinde yararlanmış olması da dikkat çekmektedir.

---

[17] Bâkî Divanı-Tenkitli Basım- , haz.: Sabahattin Küçük (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994), s.241-242.

[18] Muhibbî Dîvânı – İzahlı Metin-, haz. Coşkun Ak (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987), s.427.

4. DİVANIN İNCELENMESİ

4.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ:

4.1.1. Nazım Şekilleri

Şûhî Divanı'nda kullanılan nazım şekilleri gazel, tahmis, müseddes ve muhammestir. 7 beyitlik tarih gazelinin dışındaki 208 gazelin üçü (G54,G62,G75) 7 beyitten, 205'i ise 5 beyitten oluşmaktadır. Bu gazellerin harflere göre dağılımı şöyledir:

ا	16	ر	25	غ	4	ى	11
ب	6	ز	4	ف	7		
ت	5	س	6	ق	10		
ث	4	ش	12	ك	9		
ج/چ	5	ص	4	ل	3		
ح	4	ض	6	م	10		
خ	4	ط	5	ن	7		
د	7	ظ	6	و	4		
ذ	5	ع	5	ه	15		

Şûhî, Nâbî'nin:

Gelür şevḳa kesel neyl-i viṣāl-i yārdan ṣoñra
Olur 'ārıż girānlıḳ ṣā'ime iftārdan ṣoñra

matla'lı yedi beyitlik gazeline:

Dimāġa ḫ^{v}āhiş olmaz devlet-i bisyārdan ṣoñra
Ki baḳılmaz ḫayāle rü'yet-i dīdārdan ṣoñra
Ḳalur mı minnet itmām-ı merām-ı kārdan ṣoñra
Gelür şevḳa kesel neyl-i viṣāl-i yārdan ṣoñra
Olur 'ārıż girānlıḳ ṣā'ime iftārdan ṣoñra (Tah.1/1)

ile başlayan tahmisini yazmıştır. Dört bentten oluşan ve şûhâne bir üslûpla kaleme alınan müseddes, müseddes-i mütekerrir (aaaaa^{n}a^{n} - bbbba^{n}a^{n} ...)[1] şeklindedir.

[1] Cem Dilçin, ÖrneklerleTürk Şiir Bilgisi, 4. baskı (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları,1997), s.227.

Divanın son bölümünde yer alan ve on iki bentten oluşan *Hammâm-nâme* ise muhammes-i müzdevic (aaaaa – bbbba-cccca...)[2] şeklindedir.

4.1.2. Vezin ve Kafiye Durumu

Şûhî'nin divanında redifsiz kafiyeler de bulunmakla birlikte; divanı oluşturan şiirlerin büyük bir kısmının redifli olması dikkat çekicidir. Aşağıda yapılan gruplandırmada hemen dikkati çekecek olan bu redif bolluğu, XVII. yüzyılın önde gelen akımlarından Sebk-i Hindî'nin tesiriyle açıklanabilir. Zîrâ, söz sanatlarından çok mânâyı ön plana çıkaran Sebk-i Hindî tarzında, şiirin ahengini ayakta tutabilmek amacıyla fazla redif kullanımına gidildiği bilinmektedir.[3]

Redifsiz kafiyelerin yanı sıra; divandaki şiirlerin redifleri bir veya birden fazla ekten, bir veya birden fazla kelimeden ya da eklerin ve kelimelerin bütünleşmesinden oluşmuş görünmektedir:

a) Redifsiz kafiyeler: G20 (ḫayret / muḥabbet), G21(leṭâfet/ ḥâlet), G26 (dîbâc/târâc), G44 (bend/ şeh-levend), G66 (ağlar/dudağlar), G94 (âsâyiş/yetiş), G118 (menâfi'/mecâmi'), G134 (ṭabaḳ/ çanaḳ), G147 (bilezik/ Mâlik), G153 (mâ'il/ zâ'il), G174 ('anber-bû/ yazu), Müs1/3 (tenhâ/ ihdâ), Haml/1 (niḳâb/ 'âlem-tâb), Ham 1/3 (sîmîn-ber/ ter), Haml/5 (ḫırâm/ istiḫdâm) , Haml/7 (bend/ fikend), Haml/8 (raḫşân/ ḫayrân), Haml/9 (nâz/ mümtâz), Haml/12 (siyâh/mâh).

Bu bende niyâzâne bu şi'riyye-ṭabî'at
Ol sendeki nâzâne o siḥriyye-nezâket (G21/1)

---

[2] a.g.e., 217.

[3] Nâilî-i Kadim, Hayatı ve Edebi Kişiliği, s.67 ; ayrıca bu konuda örnek bir şair için bkz. Manisalı Birrî Mehmed Efendi, Hayatı, Eserleri, Edebi Şahsiyeti ve Divanı, Haz. Rasih Erkul (Manisa: Manisa Valiliği, 2000), s.60.

b) Redifi tek ekten/edattan oluşan şiirler ve bentler: G76 (-ānuz) , G164 (-ānum/-anum), Müs1/4 (-ūyı), Ham1/2 (-eni), Ham1/4 (-ānlar), Ham1/10 (-ādı).

Pīrüz heves-i tāze cevānlarla cevānuz
Tīrüz gözi āhūlara āmāde nişānuz (G76/1)

c) Redifi iki ekten/edattan oluşan şiirler ve bentler: G130 (-onmışdur/-ınmışdur), G159 (-andum), G186 (-ūlarla), G190 (-enüñle),Müs1/2 (-āmumla), Tar1 (-ābuñda),

Müsevved ḫaṭṭuñ evvel ṣafḥa-i ḫātırda ḳonmışdur
Çeküp ṣoñra beyāża levḥ-i ḥüsnüñde oḳınmışdur (G130/1)

d)Redifi tek kelimeden oluşan şiirler ve bentler: G2 (-ām olmaduḳ), G3 (-āz ṣat), G4 (-am/-em ṣābit), G5 (-u/-ū ḳalmış), G7 (-eb muḫtelif), G12 (-āz-ı istiġnā), G14 (-ab/-eb-i ṣahbā), G17 (-er şeb) , G19 (-āz ṣat), G23 (-āb 'abeş), G34 (-eş ḳadeḥ) , G35 (-ār-ı feraḥ), G36 (-ām-ı ṣarīḥ), G27 (-en-i ṣaḥrā), G38 (-ā-yı sürḫ), G40 (-ül ruḫ), G42 (-āb-ı Aḥmed), G45 (-am/-em feryād), G46 (-ād meded), G47 (-ar/-er ḫūrşīd), G48 (-ān-ı melāz), G49 (-ālī-i nüfūz), G50 (-edī ḫuz), G52 (-ām telezzüz), G53 (-ır bahār), G56 (-ān olur), G58 (-ū' eyler), G61 (-āl eyler), G62 (-ān çekinür), G64 (-en yegdür), G67 (-ū/-u yiter), G69 (-am/-em beñler), G70 (-em begler), G72 (-ān vir), G73 (-āre senüñdür), G74 (-ıl/-il ṭolaşır), G75 (-āb-perestüz), G78 (-and/-end-āmīz), G79 (-ār bes), G81 (-em maḥbūs), G83 (-ād-res), G84 (-āk ḫas), G85 (-u/-ū ḳalem-tıraş), G89 (-ān ilişdürmiş), G91 (-em çekmiş), G93 (-ān yetiş), G97 (-eb mıḳrāṣ), G98 (-āt-ı ḳısaṣ), G99 (-er 'ale'l-ḫuşūş), G101 (-ān-ı inḳırāż), G102 (-āb 'ārıż), G103 (-ū/-ü-yı beyāż), G107 (-ār faḳaṭ), G109 (-ār-ı ḫaṭṭ), G112 (-ā melḥūz), G116 (-ür/-r żāyi'), G119 (-ār-ı bāġ), G120 (-ān dirīġ), G123 (-āh elif), G124 (-eb/-ab muḫtelif), G126 (-ām-ı şerīf), G131 (-

en şafaḳ), G132 (-ām olmaduḳ), G133 (-āc-ı ‘aşḳ), G141 (-ān çāk), G144 (-ū/-u/-ü diyerek), G145 (-ān olmaduñ), G148 (-aste/-este endāmuñ), G151 (-ān ḫacīl), G152 (-ān/-an melīl), G155 (-em/-am nem), G158 (-āf itdüm), G163 (-er olsam), G165 (-ar/-er gerdān), G170 (-ende perīşān), G171 (-em maḥzūn), G172 (-en/-an n’eyler), G173 (-āl ebrū), G175 (-āh-ı nev), G179 (-ar/-er çeşme), G185 (-ab/-eb ne), G188 (-em eyle), G189 (-ām idince), G191 (-et/-at-ı bālā), G193 (-āle meṣelā), G194 (-er ḳaldı), G196 (-īşe tehī), G205 (-er şeb), G206 (-er-pīç), G207 (-ān olur), G208 (-ar/-er ḫūrşīd), Müs 1/1 (-āb itsem), Haml/11 (-ān ideyüm).

Bir zamān aḳmaz ṭurur müjgānlarumdan ḳan melīl

El-vedā‘ silkinde cānā dizilür mercān melīl (G152/1)

e) Redifi bir kelime ve bir ekten/ edattan oluşan şiirler ve bentler: G9 (-il/-ıldur baña), G16 (-ār-ile meh-tāb), G22 (-āndan baḥiṣ), G24 (-āreden mīrāṣ), G28 (-āmuz sābıḳā), G29 (-tedür cānā), G30 (-āl/-eldür ṣanemā), G39 (-āġı telḫ), G51 (-ādan me’ḫūẕ), G33 (-āndan geç), G59 (-āda virür), G63 (-ārdan yegdür), G65 (-ānlar geçer), G71 (-elüm var), G82 (-āna ḳıyās), G87 (-īne yaşlanmış), G88 (-āba yaşlanmış), G95 (-āna döşenmiş), G108 (-āneden sāḳıṭ), G114 (-ānile maḥẓū ẓ), G115 (-ībüm elvedā‘), G117 (-ūdan munḳaṭı‘), G122 (-neye bāliġ), G127 (-āneye teşrīf), G129 (-āma ḫ^{v}āb), G136 (-āna ṭutılduḳ), G137 (-āra ṭayanduḳ), G138 (-aġa ṭolanduḳ), G142 (-āna serpildük), G143 (-ān/-ana silindük), G156 (-āna depretdüm), G162 (-āyeñ olaydum), G166 (-erdür vaṭan), G168 (-ārı n’eylersin), G169 (-aşuñ içün), G178 (-āfa şāyeste), G180 (-āneden ṣoñra), G181 (-āzeden tāze), G182 (-ūlar ḳıprasa), G187 (-ān/-anum olursa), G197 (-erde bağlandı), G198 (-āna ṭamzurdı), G199 (-āzdan nāşī), G200 (-ād/-ad añılmaz mı), G201 (-em ey sāḳī), G202 (-ām idilmez mi), G204 (-ūm ḳalsun mı), Tahl (-ārdan ṣoñra).

Ḫāki ‘anber ṭaşı gevher ābı kevṣerdür vaṭan

Ḳaṣr-ı cennet gibi rāḥat idecek yerdür vaṭan (G166/1)

f) Redifi bir kelime ve iki-üç ekten/edattan oluşan şiirler ve bentler : G1 (-ālini ʻarż), G11 (-āye/-ayasıdur güyā), G25 (-āzuña bāʻiṣ), G32 (-āneñi ḫarc), G68 (-telerüñ var), G90 (-ānın aldurmış), G100 (-ādına maḥṣūṣ), G104 (-ābından ġaraż), G105 (-ālini ʻarż), G110 (-üduma merbūṭ), G157 (-enin açdum), G176 (-ü lara yā hū), G177 (āhın āh), G192 (-ān/-anumdadur ḥālā), G203 (-an/-endedür şimdi), Ham1/6 (-āġ/-aġına ḥavż).

Rūyına dest-i taʻaccüble niḳābından ġaraż

Nāz [u] istiġnā mıdur bilmem ḥicābından ġaraż (G104/1)

g) Redifi iki kelimeden oluşan şiirler ve bentler: G6 (-āb üzre niḳāb), G8 (-ān oḳur ṣabā), G10 (-āb ider deryā), G13 (-ān oḳur ṣabā), G18 (-āb üzre niḳāb), G37 (-ā çekdi ṣaḥḥ), G43 (-ūr olur lā-büdd), G60 (-ār itdügüm günler), G92 (-ā/-a bu geliş), G106 (-ihr/-ehr eyledi ḫalṭ), G111 (-ān ider vāʻiẓ), G113 (-ūb ider īḳāẓ), G121 (-e/-a bu çaġ), G125 (-īd itdüm ḥayıf), G128 (-ān ṣaf ṣaf), G140 (-āk iden ṭālīʻ), G146 (-āne sen itdüñ), G149 (-ām ider zülfüñ), G150 (-ān ider vāʻiẓ), G154 (-ūb ider īḳāẓ), G160 (-āz ider gönlüm), G161 (-āre ben oldum), G183-184 (-ād-ı hevā üzre).

Ḳanı ol ḳadd-i dil-cūlarla reftār itdügüm günler

Ruḫı gül tāzelerle seyr-i gülzār itdügüm günler (G60/1)

h) Redifi iki kelimeden ve bir-iki ekten /edattan oluşan şiirler ve bentler: G15 (-ar/-erüm düşdi dirīġā), G31 (-ār itmek de güç), G41 (-ām itmedüñ ey şūḫ), G54 (-īrin döşer seḥer), G55 (-ārı gelür geçer), G57 (-emler ẓuhūr eyler), G77 (-āna vefā itmez), G80 (-āli nedür be'is), G86 (-ārı itdi ne ḫoş), G96 (-āra el şunmış), G139 (-āra ṭutmışdur ḳulaḳ), G195 (-ān/-an ṭaḳdı da gitdi).

Bu rūzigār-ı devrüñ ḳarārı gelür geçer

Bu gülsitān-ı dehrüñ bahārı gelür geçer (G55/1)

h) Redifi üç kelimeden oluşan şiirler : G135 (-er **itmiş haberüm yoḳ**), G167 (-at/-et **olsa bir yüzden**).

Muḳarrerdür nuḥūset bir sa'ādet olsa bir yüzden

Ṭutar ta'ṭīle yüz ferḫunde sā'at olsa bir yüzden (G167/1)

Şûhî Dîvânı'ndaki şiirlerde vezin yüzünden yapılan imâle, zihaf ve ulamalara sırasıyla şu örnekler verilebilir:

Viṣāle nā'il olmaḳ devlet-i bīdārdan yegdür

Firāḳ ammā [ki] reşk [ü] ġayret-i aġyārdan yegdür (G63/1)

Ġamuñla ey perī āh eylemez ḳıyās itme

Ḥarāret-i nefesüm eyledi dudaġı telḫ (G39/2)

Tīġ-i ġam [u] cevrüñden ◡ ider dād ile feryād

Ḥep sīnedeki aġzın ◡ açan yāre senüñdür (G73/2)

Divan şiirinde sözcüklerin Arap alfabesine göre yazılış biçimlerinin dikkate alınması; uyaklı sözcüklerin ses değerlerinin üzerinde durulmaması ve uyağın görsel sanatlardaki dikkatin bir benzeri olarak göze yönelmesi sonucunu doğurmuştur.[4] "Göz uyağı" olarak adlandırılan bu yaklaşımın örneklerini Şûhî Divanı'ndaki şiirlerin içerisinde de görebilmemiz mümkündür:

Ḫayāl-i maḫzumuz dīdār-ı cānāna vefā itmez

Olur ṭūl-i emel vuṣlat ecel cāna vefā itmez

Ṣafāmuz sāḳī-i gül-çihrenüñ ayaġın öpmekdür

[4] Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, 4. baskı (Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997), s.67.

Deñizler cem felekler olsa peymāne vefā itmez (G77/1,3)

Üçüncü beyitteki "peymâne" kelimesinin, matla' beytindeki "cânân" ve " cân" kelimeleriyle kafiye oluşturması mümkün değildir.

Ḫayāl-i ḫāl-ile kākül gibi gerdāna serpildük

Muḥabbet aġına düşdük çü dāne dāne serpildük

O ḫaṭṭ-ı 'anberînveş nār-ı ruḫsāra yanup tütdük

Ṣanas ın 'ūd idük biz āteş-i sūzāna serpildük (G142/1,2)

Aynı şekilde, ilk beyitteki "dâne" kelimesinin "gerdân" ve "sûzân" kelimeleriyle kafiyeli olması mümkün değildir.

Divanda yer alan şiirlerde kullanılan vezinlerin dağılımı da şöyledir:

Dâire-i Mu'telife

-Bahr-i Hezec:

1. mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

G4, 5, 10, 12, 14, 17, 24, 27, 29, 33, 40, 43, 45, 47, 57, 58, 60, 61, 63, 64, 69, 70, 77, 81, 87, 88, 89, 90, 91, 96, 97, 102, 108, 109, 111, 112, 113, 116, 130, 140, 141, 142, 148, 149, 150, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 165, 167, 168, 171, 172, 173, 174, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 186, 191, 192, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 208; Tah.1; Müs.1; Tar.1.

2. mef 'ûlü /mefâ'îlü /mefâ'îlü / fe'ûlün

G15, 16, 20, 21, 25, 26, 41, 50, 52, 68, 71, 72, 73, 75, 76, 95, 100, 110, 114, 118, 127, 135, 136, 137, 138, 143, 146, 147, 153, 161, 162, 163, 164, 170, 176, 185, 187, 188, 189, 190.

3. mef 'ûlü / mefâ'îlün / mef 'ûlü / mefâ'îlün

G11, 78.

-Bahr-i Remel :

1. fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

G2, 3, 7, 9, 19, 22, 28, 31, 34, 37, 44, 65, 66, 67, 83, 84, 93, 101, 104, 115, 117, 119, 120, 121, 122, 124, 125,129, 131, 132, 133, 139, 145, 151, 152, 166, 175, 182.

2. fe'ilâtün (fâ'ilâtün) / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün (fa'lün)

G6, 18, 23, 30, 32, 38, 42, 46, 49, 51, 53, 59, 62, 74, 82, 86, 92, 94, 98, 103, 106, 107, 123, 126, 128, 144, 158, 169, 193, 196; Muh.1.

Dâire-i Muhtelife

-Bahr-i Muzâri':

1.mef 'ûlü / fâ' ilâtü / mefâ' îlü / fâ' ilün

G8,13, 54, 55, 56, 79, 80, 85, 99, 134, 207.

-Bahr-i Müctes:

1.mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

G1 ,35, 36, 39,48,105.

Aruz kalıplarının divandaki kullanım miktarlarını şöyle gösterebiliriz:

Aruz Kalıbı	Miktar
mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün	**84**
fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün	**38**
mef 'ûlü /mefâ' îlü / mefâ' îlü / fa'ûlün	**40**
fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe' ilâtün / fe'ilün	**31**
mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün	**11**
mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün	**6**
mef'ûlü / mefâ' îlün / mef'ûlü / mefâ' îlün	**2**

Tablo1: Şûhî Divanı'ndaki şiirlerde kullanılan aruz kalıplarının kullanım miktarları.

Bu dağılıma göre, Şûhî'nin en çok kullanmış olduğu bahir 114 şiirle Hezec bahridir ve bunu 69 şiirle Remel bahri takip etmektedir. Diğer bahirlerin kullanım oranı ise, bu bahirlerin yanında oldukça düşüktür. Şairin kullanmış olduğu aruz kalıpları arasında kullanım sıklığı bakımından ilk beş sırayı alan kalıplar; ahenk ve kullanılış kolaylığı bakımından ilk devirlerden başlayarak hemen her devirde Türk şairlerince en çok benimsenmiş olanlardır. Örneğin, *mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün* kalıbı, Hezec bahrinin Türk şiirinde en çok kullanılan kalıbıdır.[5] *Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fa'ûlün* kalıbı, aruzun ahenkli ve hareketli kalıplarından olması itibarıyla oldukça benimsenmiştir.[6] *Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* kalıbı ise, Remel bahrinde, ahengi ve kullanılış kolaylığıyla Türk şairlerince her devirde en çok benimsenen kalıp olma özelliğini kazanmıştır.[7]

Şûhî, hemen her şair tarafından çok beğenilen *mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün* kalıbını kullandığı on bir şiirin büyük bölümünde (G13/1.beytin 2.dizesi, 2.beytin 2.dizesi, 4.beytin 2.dizesi, 5.beytin 2.dizesi; G54/1.,2.,3.beyitler, 5.beytin 2.dizesi, 6.beyit, 7.beytin ikinci dizesi; G55/1.,2.,3.beyitler, 4.beytin 1.dizesi; G56/2. beyit, 3.beytin 1.dizesi, 4.beytin 2.dizesi, 5.beytin 1.dizesi; G75/1.,2.,3.beyitler, 4.beytin 1.dizesi, 5.beyit; G80/1.beytin 2.dizesi, 2.beytin 1.dizesi, 3.beyit, 5.beyit; G85/1.beytin 1.dizesi, 2.,3.,4.,5.beyitler; G99/1.,2.,3.beyitler, 5.beytin 2.dizesi; G207/1.beytin 2.dizesi, 2.,3.beyitler, 4.beytin 2.dizesi, 5.beytin 1.dizesi), "*fâ'ilâtü*" bölümünü "*fâ'ilâtün*" alarak bu kalıp *üzerinde "mef'ûlü / fâ'ilâtün / mefâ'îlü /*

---

[5] Haluk İpekten, Eski Türk Edebiyatı –Nazım Şekilleri ve Aruz, Birinci Baskı (İstanbul:Dergah Yayınları, 1994), s.151.

[6] a.g.e., s.172.

[7] a.g.e., s.201.

fâ'ilün" şeklinde bir kullanıma yönelmiştir. Aşağıdaki beyit, şâirin vezin üzerindeki bu tasarrufunu örneklendirmektedir:

Nāz ü niyāzuñ ey şūḫ metā'ı bulur ḫalel
Bāzār-ı ḥüsnüñüñ kesb [ü] kārı gelür geçer (G55/3)

4.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ:

4.2.1. Dînî Unsurlar

4.2.1.1. Tanrı

Şûhî Dîvânı'nda Tanrı'ya ait olmak üzere zikredilen isim ve sıfatlar tespit edilecek olursa şunlar karşımıza çıkar:

Settâr-ı Ezel (G6/2,G18/2), **Hazret-i Yezdân** (G8/2,G111/1), **Bârî** (G23/5,G179/1), **Allâh** (G204/4, Bârek-Allâh [G30/1], Allâh 'aşkına [115/4], Hasbiya'llâh [G123/1], Lafzatü'llâh [G123/3], Hüva'llâh [G123/4]), **Hakk** (G30/1, G75/3, G116/1, G116/4, G123/3, G202/4), **İlâhî** (G50/1,G204/1), **Hudâvend** (G50/2), **Samed** (G50/2), **Ferd-i Ahad** (G50/4), **Mevlâ** (G50/5,G75/6, G116/5), **Hazret-i Settâr** (G137/5), **İlâh** (nûr-ı ilâhî [G179/2]), **Yezdân** (178/3), **Rabb** (tevfîk-i Rabbânî [Tar. 1/4]).

Şair, Tanrı ile ilgili bu isim ve sıfatları kullanırken beyitteki anlatım havasını da dikkate almış görünmektedir. Örneğin, sesleniş yönündeki "İlâhî" kelimesi, münâcât tarzındaki gazelden alınan aşağıdaki beyitte yalvarış ve yakarışa uygun düşmektedir:

Taẓallum eyleyen dergâhuña maẓlūm ḳalsun mı
İlāhī ol ḥarīme yüz ṭutan maḥrūm ḳalsun mı (G204/1)

4.2.1.2. Sûreler, Âyetler ve Hadisler

Divanda, Kur'an'daki bazı sûre isimlerine tesadüf edilmektedir. Bunlar: **Kevser** [1](G99/4), **Nahl**[2] (G53/4), **Kasas**[3] (G98/1), **Kadir**[4] (G99/5), **Nûr**[5] (G99/1),

---

[1] Kur'an: 108.

[2] Kur'an: 16.

[3] Kur'an:28.

[4] Kur'an: 97.

[5] Kur'an: 24.

Duhâ[6] (G99/3), **Leyl**[7] (G99/3), **Kalem**[8] (G99/2), **Yâsîn**[9] (G8/4,G13/4) sûreleridir. Bu sûre isimlerinin çoğu, sevgilinin değişik güzellik unsurları için kendisine benzetilen (müşebbehünbih) olarak kullanılmaktadır. Buna göre, sevgilinin yanağında biten ayva tüyleri Nûr sûresini yüze işlemektedir; onun kaşı düzgünlüğüyle Kalem, saçı siyahlığıyla Leyl, alnı parlaklığıyla Duhâ ve la'l renkli dudakları da tatlılığı ve saflığıyla Kevser sûresidir (bkz. G99). Ayrıca, Kasas sûresinin isminin anıldığı beyitte "hüsn-i Yûsuf" tabirinin kullanılması, Hz. Yûsuf'un kıssasını da (Ahsenü'l-Kasas) çağrışıma sokmaktadır (bkz. Kur'an:Yûsuf [12]).

Divanda, bir kısmı yukarıdaki sûre isimlerini de içermek üzere, genellikle bütünüyle alınmayıp birkaç kelimelik ibareler halinde iktibas mahiyetinde alınan ayetlere de rastlanmaktadır:

عين اليقين (G47/4, G208/3)

ثم لترونها عين اليقين "Yine yemin olsun, onu *gözünüzle apaçık göreceksiniz.*" Kur'an: Tekâsür 102/7.

من تحتها الا نهار (G53/4)

ان لهم جنا ت تجرى من تحتها الا نهار "...Kendileri için *altlarından ırmaklar akan* cennetler olacaktır..." Kur'an: Bakara 2/25.

نون والقلم (G99/2)

ن والقلم وما يسطرون " *Nûn! And olsun kalemle* ve satır satır yazdıklarına" Kur'an:Kalem 68/1.

والليل (G99/3)

---

[6] Kur'an:93.

[7] Kur'an:92.

[8] Kur'an:68.

[9] Kur'an:36.

والليل اذا يغشى "*And olsun* bürüyüp örttüğü zaman *geceye*" Kur'an : Leyl 92/1.

والضحى (G99/3)

والضحى " And olsun *kuşluk vaktine*" Kur'an: Duhâ 93/1.

نحن قسمنا (G130/5)

...نحن قسمنا بينهم معيشتهم فى الحيوة الد نيا.. " Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında *biz paylaştırdık*..." Kur'an: Zühruf 43/32.

تحت الثرى (G208/5)

له ما فى السموتوما فى الارض وما بينهما وما تحت الثرى " Göklerde, yerde onların arasında, *toprağın bağrında* ne varsa O'nundur." Kur'an:Tâhâ 20/6.

Divanda geçen tek hadis ise; kanaatin önemini vurgulayan القناعت كنز لايفنا **"El-kanâ'atü kenzün lâ-yefnâ"** (Kanaat, tükenmez bir hazinedir) hadisidir ve bu hadis, "kenz-i lâ-yefnâ" şeklinde iki yerde (G43/5, Tah.1/4) iktibas edilmektedir.

4.2.1.3. Peygamberler ve Din Büyükleriyle İlgili Telmihler

Şûhî Dîvânı'nda en çok anılan peygamber **Hz. Yusuf**'tur. Güzelliği başta olmak üzere (G147/5, G147/5v, G28/3, G44/3), babası Hz. Yakub'a gönderdiği gömleğin kokusu ve bu gömleğin yüzüne sürülmesiyle Hz. Yakub'un gözlerinin açılması [10](G27/3, G64/3, G54/7, G131/4), Züleyhâ yüzünden zindana düşüşü (G152/2, G127/5), zindana atılmasına sebep olarak gömleğinin arkadan yırtılması hadisesi (G62/5, G44/3, G141/1, G131/4) , Mısır kadınlarının Yusuf'un güzelliği karşısında turunç yerine ellerini doğramaları (G30/2), Mısır'a sultan oluşu (G28/3) gibi Yusuf kıssasının önemli hadiselerine telmihte bulunulmaktadır. Bu arada, hikayenin kahramanlarından Züleyhâ ve Mâlik gibi isimler de Hz. Yusuf'la birlikte yan yana getirilmektedir:

---

[10] Bkz. Kur'an:12/93,94,96.

Büy-ı Yūsufdan cihāna ‘arż ider ‘ıṭr-ı meşāmm
Bād eliyle yaḳadan keşf itdi pīrāhen şafaḳ (G131/4)

Hz. Süleyman; ins ü cinne hakim olmasını sağlayan ve iktidarının kilit noktası olan mührü (yüzüğü) başta olmak üzere (G77/2, G95/3, G82/2, G65/1) , haşmetli ve sonsuz derecede iktidara sahip oluşu (G8/3, G13/3, G42/2, G43/4, G22/2) ve karınca ile olan münasebeti ile[11] (G65/1) ele alınır. Mührünün anıldığı her yerde, onun müşebbehünbihlik yaptığı sevgilinin la‘l renkli dudaklarını da görmek mümkündür:

El irmez ol perīnüñ ḫātem-i la‘line güç yitmez
Zamānuñ vüs‘ati mühr-i **Süleymāna** vefā itmez (G77/2)

Hz. İsa (Mesîh), geçtiği tüm beyitlerde hayat verme ve ölüleri diriltme özelliğine sahip nefesiyle (dem) ve “Mesîh” unvanıyla anılır (G181/5, G1/3, G42/4):

Ḥayāta geldi çemenzār uyandı bülbül-i bāġ
Dem-i **Mesīḥ**-i nesīm eyledi kemālini ‘arż (G1/3)

Divanda “**Ahmed** ve **Ahmed-i Muhtâr**” isimleriyle anılan **Hz. Muhammed**’i şair, Ahmed redifli 42. gazelde na‘at tarzında övmektedir:

İsm-i pākine fedādur dil [ü]cān ey Şūḫī
Güşa hātifden eger gelse ḫiṭāb-ı **Aḥmed** (G42/5)

Bunların dışında, divanda **Hz. Dâvud** herkesi büyüleyen sesi (Dâvudî ses) ile (G119/5) ve **Hz. Eyyûb** da örnek sabrı ile (G26/3) birer beyitte anılmaktadırlar.

4.2.2. Mitolojik ve Tarihî Kahramanlar

Cem (Cemşîd), maddî kudret ve hükümdarlığının yanında (G180/2); zevk ve eğlencenin, şarabın icatçısı olması yönüyle içki âleminin sembolü olarak ve

[11] Bu münasebet için bkz. Kur’an: Neml 27/17,18,19.

yedi madenden mamûl meşhur nakışlı kadehiyle (G4/5, G28/1, G38/3, G75/4, Ham.1/3) beyitlere konu olmaktadır.

Lokman, hikmet ve hekimliğin pîri olması yönüyle, mucizeler yaratan hokkasıyla birlikte beyitlerde (G176/5, G3/5, G57/3, G22/2, G28/4, G78/4,G81/3, G93/2) sıklıkla ve aşığın, ayrılığına derman aradığı sevgiliyi çağrıştıracak bir üslûpta işlenmektedir:

Ṣan ḥoḳḳa-i Loḳmāndan ṭatlu em olur zaḫma
Ḳılsaydı o gül femden bir şīve-i ḫand-āmīz (G78/4)

İskender, cihanı gösteren aynasıyla (âyîne-i 'âlem-nümâ) anılırken (G87/5); **Hızır**, ebedî hayat bağışlayan âb-ı hayâtı bulması yönüyle (G93/1, G159/1, G181/1) beyitlere konu olur.

Mahmud, edebiyatımızda kölesi **Ayaz** ile birlikte anılan, Gazneliler devletinin büyük hükümdarıdır ve divanda az da olsa (G2/3, G132/4) yer bulmaktadır. **Nerîmân** (G128/1), **Rüstem** ve **Zâl** (G101/2); İran tarihine ve efsanesine dayanmakta olup kudret ve kahramanlığın temsilcileri durumundadırlar. **Haccâc** Irak valisi olarak (G46/3, G133/1) ve **Dahhâk** da İran hükümdarı olarak (G43/4) zâlim ve zorba yönetimi ve yıkıcı kudreti temsil etmektedirler. **Âsaf**, Hz. Süleyman'ın akıllı, tedbirli ve faziletli veziridir (G9/1).

Divanda tespit edilebilen âlimler ve sanatkârlar: dil âlimi **İbn-i Hâcib** (G173/4), minyatür ustası **Bih-zâd** (G173/2, G59/5) ve tarih yazarı **Taberî** (G98/4) dir.

4.3. ÜSLÛBU:

Mazmunlara dayalı divan şiirinde sıkça görülen, soyut kavramları somutlaştırma ve bu yolla şiiri hem daha anlaşılır hem de ilgi çekici hale getirme çabasına Şûhî'nin pek çok beytinde de rastlamaktayız. Devirden şikâyetin yapıldığı aşağıdaki şiirde, bu çabanın güzel örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Aşkın perişan ve çekiciliğini yitirmiş bir kâküle benzetildiği bu şiirde hakîkat, solmuş bir sümbül; bağış ve ihsân, harâba uğramış kerem bağındaki meyvası toplanmış ağaçlar; mürüvvet, suyu tükenmiş bir selsebîl; gayret, öz kaynağından kesilmiş bir deniz (yemm); himmet, suyu çekilmiş bir su birikintisi (bürke); itibâr, hüner pazarında devran tüccarının –yok pahasına- sattığı bir meta' olmaktadır. Bu somutlaştırmalar neticesinde şair; muhabbet, bağlılık, sadâkat, doğruluk, cömertlik, gayret, insâniyet, iyilikseverlik, himmet ve itibâr konularında devrinde görülen yetersizlikleri ve değer yargılarındaki değişimi ilgi çekici bir şekilde okuyucunun dikkatine sunma fırsatını yakalamıştır. Bu devirde doğruluk, sadâkat, gayret, cömertlik ve ihsanda bulunma gibi faziletler kıymetlerini yitirmeye yüz tutmuş, hüner sahipleri de hak ettikleri itibardan yoksun kalmaya başlamışlardır:

Muḥabbet kāküli olmış perīşān sāde mū ḳalmış
Ḥaḳīḳat sünbüli ṣolmış ne o ḳalmış ne bu ḳalmış

Yükin ṭutmışdur eşcār-ı 'aṭādan bāġbān evvel
Ḫarāb olmış kerem bāġı küşāde bir ḳapu ḳalmış

Fem açmış ḫuşk lebde teşnelikden lüleler bir bir
Mürüvvet selsebīlinde dükenmiş ṣu sebū ḳalmış

Yem-i ġayretdeki nem 'ayn-ı ẕātından kesilmişdür
Çekilmiş bürke-i himmet ne ṣu ḳalmış ne cū ḳalmış

Matā'-ı i'tibārın ḫ^{v}āce-i devrān ṣatmışdur
Bu bāzār-ı hünerde Şūḫīyā bir şār-sū ḳalmış (G5)

Gönül gemisine, ayrılık dalgaları ve gam korsanından korunmasını sağlayacak bir sığınma limanı arayışı, dert ve beklenti yüklü ruh hâline somut bir görüntü kazandırmaktadır:

Öñinde mevc-i firāḳ eñsesinde ḳorṣan-ı ġam
Sefīne-i dile bir semte yoḳ limān-ı melāz (G48/3)

Anlatımı çekici kılan bu somutlamalara şu beyitleri de ekleyebiliriz:

Gerd-i nahsından olur şems-i sa'ādet münkesif
Olıcaḳ seyyāre-i bahta ḳırān-ı inḳırāż (G52/2)

Palās-ı 'acz ola ṣabr-ile şāyed atlas-ı 'izzet
Degüldür dūd-ı ṣabra ḳūt olan berg-i şükür żāyi' (116/3)

Tamlayan ile tamlanan arasındaki münasebetin itibâri olduğu *izâfet-i i'tibâriyye* adı verilen bu tür tamlamalarda, müşahhas ve mücerred mefhumlar uzak ve yakın ilişkiler dikkate alınarak birbirlerine izâfe edilebilmektedirler. Bu itibâri isim tamlamaları, Sebk-i Hindî tarzının başlıca unsurlarındandır.[1]

Sevgiliye kavuşma hasreti içerisinde ölümün eşiğine kadar gelen aşığın, sevgilisini yıldızının hiç barışık olmadığı rakibe emanet bırakması ve onu hoş tutup incitmemesini vasiyet etmesi ilginç bir hayaldir:

Hoşça ṭut dil-dārumı incitme Allāh 'aşḳına
Sevdügüm saña emānetdür raḳībüm elvedā' (G115/4)

Aşığın gamsız bir nefes bile alamayacağını ifade eden aşağıdaki beyitte gam, sevgilinin hayaline kapılarak bir an için kendisini unutan aşığa darılmaktadır:

Hayāl-i yār-ile ülfet iderken anı unutdum
Baña gözden gönülden küsdi hāṭırlandı ġam maḥzūn (G171/3)

Sevgilinin önde gelen güzellik unsurlarının birbirine aşık olarak gösterildiği şu beyit

[1] Faruk K. Timurtaş, Osmanlı Türkçesi Grameri III , 8. baskı (İstanbul: Alfa, 1997), s.263.

de, bu güzellik unsurlarının çekiciliğini vurgulamak amacıyla seçilmiş güzel bir hayali içinde barındırmaktadır:

La'l-i lebüñüñ ḫastasıdur nergis-i mestüñ
Gerdānuña beñler de perākende perīşān (G170/3)

Sevgilisinin hayâlinden yoksun kalmış veya sevgilisini yitirmiş olan aşığın cismi, içerisindeki kuş (tûtî) çıkartılmış boş bir kafese benzetilmektedir:

Ḳafesler gibi bī-cān ḳalsa ey Şūḫī n'ola cismüm
Yeşil ṭonlar geyer ṭūṭī gibi cānānın aldurmış (G90/5)

Sevgilinin huzurunda rûhunu teslim etmeyi arzulayan âşık, kabrinin başında işaret olarak nûrdan müteşekkil bir servi bekler; sevgilinin ayakları altında canını teslim eden aşığın mezarı nurlarla dolar:

Teslīm ideyüm rūḥumı Şūḫī ḳademinde
Bir serv ola nūrdan ser-i ḳabrümde nişānum (G164/5)

Şûhî'nin birkaç beytinde, uyku sırasında birbirine kavuşan alt ve üst kirpiklerin gözün önünde oluşturduğu perde görüntüsü, samur tüyünden bir yatak olarak hayal edilir; bu kirpik yatağının içerisinde uykuya dalan ise gözbebeği veya süzgün yan bakıştır:

'Ārıż olmış ġālibā ol dīde-i bādāma ḫ^{v}āb
Kūşe-i semmūrdan etmiş ġamzesin bir cāme-ḫ^{v}āb[2] (G129/1)

Aşağıdaki beyitte "em" sesinin arka arkaya gelen kelimeler içerisinde tekrarlanması, güzel bir ahengin beyte yerleşmesine katkıda bulunmuştur:

Çü ṭutmaz merhem işler yārem eyler dem-be-dem feryād
Elemden oldı 'āciz yaḳa silküp eyler em feryād (G45/1)

Şiirin beyitlerini benzer kelimelerle başlatma şeklinde bir ses tekrarına 114. gazel güzel bir örnek oluşturmaktadır:

[2] Benzer hayal için bkz. G113/1, G6/4.

Olsun o ṣanem beste vü elḥān-ile maḥẓūẓ
Biz de olalum nāle vü efġān-ile maḥẓūẓ

Olsun ḳadem-i pāk-ile pāpūş müşerref
Biz de olalum küşe-i dāmān-ile maḥẓūẓ
...
Olsun heves-i vaṣl-ile Şūḫī müteselli
Biz de olalum ṣoḥbet-i cānān-ile maḥẓūẓ (G114/1,2,5)

Sevgilinin güzellik unsurlarını (müje, ebrû, kâkül, gerdân, ben vb.) içerisinde toplayan 176. gazel, çoğu dizenin içerisine yayılan kafiyelendirmenin de yardımıyla âhenkli söyleyişin güzel bir örneği olarak karşımıza çıkar:

Peyveste kemānlu o ḫam ebrūlara yā hū
Peykān müjelü ol gözi āhūlara yā hū

Ol müyı *fiten* ḫaṭṭı *Ḫoten* kāküli 'anber
Gerdānı beyāż beñleri hindūlara yā hū

Mestāne *nigeh* çeşmi *siyeh* dillere āfet
Ol la'li füsūn ġamzesi cādūlara yā hū

O ḳaddi *ḳıyāmet* revişi servi-*ḳıyāfet*
Ol ḥūrī-ṣıfat āfet-i dil-cūlara yā hū

Ol rūḥ-ı *revān* merhem-i *cān* sözleri *Loḳmān*
Şūḫī o perī-şīve melek-ḫūlara yā hū (G176)

4.3.1. Dil

Mânâ ve hayal zenginliğini şiirde öncelikli kılan 17. yüzyıl şiirinde, sözü az kelimeyle dolgun söylemeyi amaçlayan bir yaklaşım dikkat çekmektedir. Şiirin uyandırdığı çağrışımları zenginleştiren, beytin anlamını bazen bir iki kelimelik bir telmihe yükleyen ve mânâ müphemliği yaratan bu yoğun söyleyişin örneklerine Şûhî'nin divanında da rastlamak mümkündür:

Naḳş-ı Cemdür 'ārıż-ı ḫāṭır-küşāmuz sābıḳā
Gösterür āyīne-i 'ālem-nümāmuz sābıḳā (G28/1)

Maḳsūm-ı ‘aşaḳ gibi kefāf-ı ezelüm var
Ḥasbīce tecellī-zede-i lem-yezelüm var (G71/1)

Ḫumār-ı ser-girānī ḫūrden-i peymāneden ṣoñra
Ayaġı düz başar pīr-i muġān ammā neden ṣoñra (G180/1)

Ḫarāba yüz ṭutar ḳaṣr-ı ḥabāb-ı cām çoḳ ṭurmaz
Olur mülzem fenā-yı ṭāḳ-ı Cemşīdāneden ṣoñra (180/2)

Şûhî Divanı'nda, kolayca söylenmiş olma izlenimi uyandıran beyitlerin sayısı oldukça fazladır. Sâde dille birlikte akıcı bir anlatımı da içerisinde taşıyan bu tür beyitlere şu örnekleri verebiliriz:

Eyü aduñ içün ey ḳāmeti şimşād meded
Ġamdan āzād idüp eyle beni de şād meded (G46/1)

Ben bu ḥasretle ölürsem rūḥuma ḳıl bir du‘ā
Ḳılmaduñ dermānumı derde ṭabībüm elvedā‘ (G115/2)

Bir baḳış ile ‘aḳlum alup ṣabrumı yaġma
Bir āl ile çeşmüñ neler itmiş ḫaberüm yoḳ (G135/3)

Ḳurbān ideyüm cānum alā gözlü o ṭıfla
Bayrāmlar idinsün hemān ol sevgili cānum (G164/2)

Şâirin arkaik kelimelerden de şiirlerinde faydalandığı görülmektedir:

Hecrüñ nihāyete irdi ey kām kandasın
Ḳaṣduñ cefā-y-ise bu ḳadar intiẓār bes (G79/4)

Kaçan bezm-i belāda çeşmüme demler ẓuhūr eyler
Sebūdan merdüm-i ġam-dīdeye cemler ẓuhūr eyler (G57/1)

‘Ālem dükeli oldı begüm yahşı yanuñda
Şūḫīnüñ ‘aceb ḥāli yamandur bu senüñle (G190/5)

Ser-i ebrūlarından ṭamlamışdur ol siyeh beñler
Ḳalem ḫaṭṭın yazarken noḳṭasın gerdāna ṭamzurdı (G198/3)

4.3.1.1. Atasözü ve deyimler

17. yüzyılda söz güzelliği ve söz sanatı yerine mânâ ve hayal derinliğini ön plana çıkaran Sebk-i Hindî akımının etkisiyle şairler, ince ve zarif mânâların anlatımında fazla sözden kaçınmaya ve sözü kısa ve dolgun söylemeye yönelmişlerdir.[3]Bu yönelişte şairler, irsâl-i mesel sanatı çerçevesinde mânâyı en kısa şekilde sunan atasözlerinden ve duygu ve düşünceleri kuvvetlendirip yeni anlam çağrışımları yaratan ilgi çekici anlatım unsurları olan deyimlerden yararlanmışlardır. Şûhî Dîvânı'nda bu yararlanma daha çok deyimler üzerindedir.

Atasözleri:

- **Dikensiz gül olmaz.**[4]

  Gül dikensiz, güzel nazsız olamaz.[5]

  Ḥārsız bir gül mi var aġyārsız yār-ı ṣadīḳ
  Ehl-i dil 'āşıḳ mı var 'ālemde nā-kām olmaduḳ (G2/4)

  Dil-ber seven ey Şūḥī *çeker nāzını elbet*
  Cevrinden anuñ aġlama meh-pāre senüñdür (G73/5)

- **Başa gelmez iş olmaz (; ayağa değmez taş olmaz.)** [6]

  Baş mı var bir ḫūrde-i seng-i ser-encām olmaduḳ
  Ṭaş mı var bir tīşe-i taḳdīre ilzām olmadıḳ (G2/1)

- **Bugün buldun bugün ye, yarına Allah kerim.** [7]

  Bugünkü tavuk, yarınki kazdan iyidir. [8]

  Ni'met-i imrūza itmez ḳısmet-i ferdā vefā

---

[3] Ötelerden Bir Ses, s.500-501.

[4] E. Kemal Eyüboğlu, On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde ATASÖZÜ ve DEYİMLER, Birinci Kitap (İstanbul:Doğan Kardeş Matbaacılık , 1973), s.70.

[5] a.g.e., s.112.

[6] a.g.e., s.36

[7] a.g.e., s.49.

[8] a.g.e., s.49.

Va'de-i iṣbāt-ı rūza şāhid-i şeb muḫtelif (G7/4)

- **Güzele ne yaraşmaz.** [9]

Yaraşur gāhī ḥicāb itse güzel gāhī 'itāb
Gerekür ḥāṣılı dīdār-ı cenāb üzre niḳāb (G18/4)

- **Kanaat gibi devlet olmaz. / Kanaat servettir.** [10]

Devletle eger olmayasın kimseye muḥtāc
İḳlīm-i ḳanā'atda otur olma gözi aç (G26/1)

Ḳoma miftāḥın elden kenz-i lā-yefnānuñ ey Şūḫī
Ḳanā'at ṣāḥibinüñ devleti meşkūr olur lā-büdd (G43/5)

- **Ayaklar baş olur.** [11]

Şāhān-ı cihān olsa gerek ḫāk-ile yek-sān
Ḫāk-i ḳadem ol tā olasın 'āleme ser-tāc (G26/2)

- **Sabr ile koruk helva olur, (dut yaprağı dîbâ olur).** [12]

Eyyūb gibi ṣābiri ol dūd-ı belānuñ
Dirler ki *olur ṣabr-ile dut yaprağı dībāc* (G26/3)

Palās-ı 'acz ola ṣabr-ile şāyed aṭlas-ı 'izzet
Degüldür dūd-ı ṣabra ḳūt olan berg-i şükür żāyi' (G116/3)

- **Haramzâde pazar bozar, helâlzâde pazar yapar**[13] **(Helâlzâde barıştırır, haramzâde karıştırır).** [14]

Girdi bāzāra ḥaram-zāde [vü] ḳadr buldı kesād
Ṣatdı ḫar-mühre[y]i nā-dāna çün incü diyerek (G144/4)

---

[9] a.g.e., s.115.

[10] a.g.e., s.147.

[11] a.g.e., s.30.

[12] a.g.e., s.200.

[13] a.g.e., s.119.

[14] Ömer Asım Aksoy, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, I (Atasözleri Sözlüğü), Üçüncü Baskı (Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981), s.252.

- **Herkese kendi yurdu güzel görünür.** [15]

Dirler ey Şūḫī *ṣılası herkesüñ Baġdāddur*
Ḳarye de olsa yine her şehre serverdür vaṭan (G166/5)

- **Takdîre rızâdan gayri çare olmaz.** [16]

Çün *ḳażā gelse rıżādan ġayri yoḳdur bir siper*
Şūḫīyā *ḥışn-ı tevekküldür amān-ı inḳıraż* (G101/5)

- **Merdivene ayak ayak çıkarlar.** [17]

Olmazsa cām-ı la'li yeter pūs-ı pā saña
Ey Şūḫī *nerdübāna çıḳarlar ayaḳ ayaḳ* (G134/5)

- **Misâfir misâfir üstüne olmaz.** [18]

Bulmadı ḫūn-ı cigerden *geldi ġam ġam üstine*
Ġam budur şimdi baña ḫānemdeki mihmān melīl (G152/4)

- **Her günün akşamı var. / Her gecenin gündüzü var.** [19]

Şūḫīyā bir rūz-ı vuṣlat yoḳ şeb-i hicrānsuz
Gün mi ṭoġmışdur ḳuluñ başına aḫşām olmaduḳ (G2/5)

- **Fitne uyuyan yılana benzer; uyandırmaya gelmez.** [20]

Ulaşdum āşiyān-ı zülfine *fitne uyandurdum*
Ser-i māra yapışdum peççe-i murġ-ı hümā ṣandum (G159/2)

- **Cevherin kıymetini cevâhirci bilir.** [21] **/ Altının kıymetini sarraf bilir.** [22]

Degüldür merdüm-i nem-dīde-i ġam olmayan *ṣarrāf*
Bilür ḳadr-i güher güm-kerde-i şeh-dāneden ṣoñra (G180/3)

---

[15] Şiirde ve Halk Dilinde Atasözü ve Deyimler I, s.130.

[16] a.g.e., s.221.

[18] a.g.e., s.183.

[19] a.g.e., s.124.

[20] a.g.e., s.100.

[21] a.g.e., s.55.

[22] a.g.e., s.15.

Deyimler :

Şûhî Dîvânı'ndaki şiirlerde kullanılan deyimler için şu örnekler verilebilir:

Derdüñle helāk olmaġa yüz tutdı vücūdum
Bī-çāreñe ey māh yine çāre senüñdür (G73/4)

Ḥasretüñ sāyeñ gibi hāk-ile yek-sān eyledi
Şūḫī-i bī-çāreñe ey ḳāmeti şimşād res (G83/5)

Basdı peymāne yine meclis-i rindāna ḳadem
Nāz-ile duḫter-i rez cilve-ḫırām itdi ne ḫoş (G86/2)

Muḥterem ḳıldı bizi yüzi suyı ḥürmetine
Naẓar-ı rūy-ı ġam-ı ḳahrı ḥarām itdi ne ḫoş (G86/3)

N'ola pīr-i muġāna Şūḫīyā ayaġı denk alsa
Anı kāmil idince çoḳ ḳabaḳ başmış ḳadem çekmiş (G91/5)

Vire mi dīdemüze bu nem-i ġam āsāyiş
'Acabā hīç göz açdurmaya mı bize bu ḳış (G94/1)

Dırāz-ı dest ider gīsū-yı yāre bī-edeb mıḳrāş
Serinden bī-tekellüf ceẕb-i mū eyler ṭaleb mıḳrāş (G97/1)

Hecr-i leb-i la'liyle dökersem n'ola yaşlar
Cānān-ile āba şekerüm düşdi dirīġā (G15/2)

Yanuma ḳaldı emeklerle hevādār olduġum
Pūse-i bār-ı merāmum berg-i bīd itdüm ḥayıf (G125/3)

Geçdi ne o ḫūn-ḫ^{v}ār ne geçdük biz o ġamdan
Şūḫī biz o ḥaḳḳ-ı nemek [ü] nāna ṭutılduḳ (G136/5)

Bel bağlayup ol yār içün aġyāra ṭayanduḳ
Bir aġa düşüp vara vara yāra ṭayanduḳ (G137/1)

Sen itdüñ Şūḫīnüñ evc-i şerefden yıldızın düşkün
Şerār-ı āhın anuñ encüm-i eflāk iden ṭāli' (G140/5)

Ḥālime raḥm itmedüñ bir kerre inṣāf itmedüñ
Cāndan usandum dahı cevre peşīmān olmaduñ (G145/4)

Kurbān ideyüm cānum alā gözlü o ṭıfla

Bayrāmlar idinsün hemān ol sevgili cānum (G164/2)

İmtizācıdur çeker āb [ü] türābı ʻāḳıbet
Mevlid-i vuṣlatgeh-i yār [u] birāderdür vaṭan (G166/3)

Ḫumār-ı ser-girānī ḫūrden-i peymāneden ṣoñra
Ayaġı düz baṣar pīr-i muġān ammā neden ṣoñra (G180/1)

Nice üftādesin mecnūn idüp yoldan çıḳarmışdur
Yürür ol serv-ḳāmet dā'im irşād-ı hevā üzre (G183/2)

Öldür beni tek ḫançerüñi būs ide cānum
Gerdānuma geşt olsun eger ḳanum olursa (G187/3)

Tek meclis-i rindāna sa'ādetle ayaḳ baş
Baş üzre yerüñ var n'ola renc-i ḳadem eyle (G188/2)

Bir neşve-i ḫandeñ ile ḳıl Şūḫī[y]i ḫurrem
Bir yüzi ṣuyuñ ḥürmetine muḥterem eyle (G188/5)

4.3.2. Edebî Sanatlar

Şûhî Divanı'ndaki şiirlerde görülen edebi sanatları şöyle örneklendirebiliriz:

Mecazlar:

Aşağıdaki iki beyitte; "leb" ve "cem" kelimeleri, gerçek anlamlarının dışında sırasıyla "söz,şiir" ve "şarap" anlamlarını taşıyacak şekilde *mecaz* anlamlı olarak kullanılmışlardır:

Ṣafāmuz sāḳī-i gül-çihrenüñ ayaġın öpmekdür
Deñizler *cem* felekler olsa peymāne vefā itmez (G77/3)[23]

Şūḫīyā genc-i Süleymān gibi pürdür ṭab'um
Urmışam mühr-i *lebi* ḳufl-i cevāb üzre niḳāb (G18/5)

---

[23] Şairin "cem" kelimesini "şarap" anlamıyla kullanması, divanda aşağıdaki gibi birkaç beyitte de karşımıza çıkmaktadır:

Olur pür-ḳıṣṣa-i Cemşīd her bir noḳṭası Şūḫī
Ḥabāb-ı cem idince ṣafḥa-i cāma raḳam ṣābit (G4/5)

"Ayağı düz basmak" ve "pâ-mâl olmak" deyimleri, aşağıdaki beyitlerde mecazlı anlamlarıyla *kinayeli* olarak kullanıma girmiştir:

Ṣafḥa-i ḫāke yazılma naẓm-ı pāki ḳo yeter
Şūḫīyā bir söz mi var *pā-māl-i aḳlām olmaduḳ* (G132/5)

Ḫumār-ı ser-girānī ḫūrden-i peymāneden ṣoñra
Ayaġı düz baṣar pīr-i muġān ammā neden ṣoñra (G180/1)

Gamın bir kurda teşbih edildiği aşağıdaki ilk beyitte, gönülden gam kurdunu kovmada yani gönlü dertlerden arındırmada çok etkili olarak görülen şarap bir arslan (şîr); ikinci ve üçüncü beyitlerde de sevgili "meh" ve "tabîb" kelimeleriyle *istiâreli* olarak şöyle karşılanmaktadır:

'Aceb şīridür 'aṣruñ 'arṣa-i dilde ayaḳ baṣṣa
Muḳābil olamaz yek dem çekince gürg-i ġam ṣābit (G4/2)

Kenār-ı ġamzeden eyler o *meh* āġāz-ı istiġnā
Şikāra süzilür gūyā ki bir *şeh-bāz*-ı istiġnā (G12/1)

Ben bu ḥasretle ölürsem rūḥuma ḳıl bir du'ā
Ḳılmaduñ dermānumı derde *ṭabīb*üm elvedā' (G115/2)

Sevgilinin dudağı, rengi dolayısıyla mercana benzetilir:

Ol *lebi mercāna* ṭālib çoḳ dil [ü] cānlar geçer
Ḫāṭır-ı mūrāndan mühr-i Süleymānlar geçer (65/1)

Aşağıdaki beyitlerde yâre (yara) ve em (ilaç) "feryat etme"; gam "küsmek ve hatırlanmak"; nergis çiçeği de "kıskanma" eylemleriyle kişileştirilmektedir (*teşhis*):

Oldı nigāh-ı çeşmine maẓhar diyü güle
Reşk-ile oldı dīde-i nergis çanaḳ çanaḳ (G134/2)

Çü ṭutmaz merhem işler yārem *eyler dem-be-dem feryād*
Elemden oldı 'āciz *yaḳa silküp eyler* em *feryād* (G45/1)

Ḫayāl-i yār-ile ülfet iderken anı unıtdum
Bana gözden göñülden küsdi ḫāṭırlandı ġam *maḥzūn* (G171/3)

Anlamla İlgili Sanatlar :

Aşağıdaki beyitlerde "emsem, beyt/mısra', şîrîn" kelimelerinin yakın anlamları söylenerek uzak anlamları kastedilmektedir (*tevriye*):

Dil-i bīmāra ḳıl la'lüñden emsem ey ṭabīb-i cān
Gerekmez ḥoḳḳa-i pīrūze-i Loḳmānda em maḥbūs (G81/3)

(emsem: 1. İlaç, devâ ,2. Emmek fiilinin dilek-şart kipi çekimi)

Yolında tīşe-i ḥasretler-ile ser-güzeştüm çoḳ
Lebi şīrīnüme hīç ḳıṣṣa-i Ferhād añılmaz mı (G200/4)

(şîrîn: 1.tatlı, 2. Ferhat ile Şirin hikayesinin kadın kahramanı)

Ṣanki el ḳavşurup ey Şūḫī ṭurur dīvāna
Ḥarem-i beyte degül mıṣra'-ı ebvāb 'abeş (G23/5v)

(beyt: 1.ev, 2.iki dizelik nazım; mısra': 1.kapı kanadı, 2.dize)

"Hürmet, ayak, mu" kelimeleri, aşağıdaki beyitlerde her iki anlamları da kastedilerek *îhamlı* olarak kullanılmaktadır:

Bezm-i vuṣlatda mey-i ḥayret anı almışdur
Şūḫīnüñ ditrer eli ṭutmaz ayaḳ dil ṭolaşır (G74/5)
(ayâk : 1. Ayak, 2. Kadeh)

Ser-i dilden degül bigsüste ḳayd-ı mūy-ı 'anber-bū
Beni tā böyle ser-gerdān iden bilsem 'aceb bu mu (G174/1)

(mu: 1. Soru eki, 2. Kıl)

Ne deñlü dökseler ayaġa āb-ı rūy-ı ṣahbāyı
Ne ḥürmetden olur sāḳıṭ ne ḥıllında ḳalem ṣābit (G4/3)

(hürmet: 1. Haramlık, 2. Saygı)

İçki ile ilgili terimler:

Bir 'aceb ḳaḥṭ-ı *mey*üñ *dev*rine geldüñ Şūḫī
*Sāḳī*si *mest*-i ġurūr *cām*ı nigūn *şīşe* tehī (G196/5)

beytinde *tenâsüp* sanatı çerçevesinde toplanırken; mûsikî terimleri de:

Raḳs ider çal-pāre def āheng ile göğsin döger

Mutrib egmiş boynını şeş-*tāra* ṭutmışdur ḳulaḳ (G139/3)

beytinde aynı sanat yoluyla yan yana getirilmiştir. Divanda hüsn-i ta'lil sanatının güzel örneklerine rastlanmaktadır. Bunların birinde yeni ay (hilâl); gecenin, batı zemininden gündüzün üzerine çekerek ufukları kana boğduğu bir hançer olmaktadır:

Meh-i nev ṣanma ġarḳ-ı ḫūn iden dāmān-ı āfāḳı
Ḫurūc-ile çeker maġrib-zemīnden rūza ḫançer şeb (G205/3)

Görinen cānib-i cūda şüküfte lāleler ṣanma
Güzeller ḥasretinden ḫūn olupdur dāmen-i ṣaḥrā (G27/2)

Meh-tāb ḳılsa 'arż-ı hilāli nedür be'is
Ebrū-yı yāredür imtiṣāli nedür be'is (G80/1)

Şairin *leff ü neşr* sanatıyla, beyitleri oluşturan dizeler arasında kurduğu paralelliklere şu örnekler verilebilir:

Gird-i la'linde olan tāze-resīde mūlar
Dizilürler ṭaraf-ı zemzeme 'aṭşān ṣaf ṣaf (G128/4)

Ḫāl-i ruḫ-ı tābınuñ şekli dil-i Şūḫīde
Ṣan micmere düşmişdür bir 'ūd-ı sipend-āmīz (G78/5)

Ser-i müjgānlarumdan dāne dāne dökilen yaşlar
O lü'lü'ler ki sūzenlerle süfte süftedür cānā (G29/2)

Şu beyit *tecâhül-i ârif* sanatı için örnek olarak verilebilir:

Rūyına dest-i ta'accüble niḳābından ġaraż
Nāz [u] istiġnā mıdur bilmem ḥicābından ġaraż (G104/1)

Aşağıdaki beyitte "kim çeksün" kelime öbeği, hem ilk dizenin sonunda hem de ikinci dizenin başında anlamlı olacak biçimde kullanılmaktadır (*Sihr-i helâl*):

Nefes bağlandı der-bend-i ġam içre āhı *kim çeksün*
'Adū-yı leşker-iża'f aldı ser-dārın 'alem maḥzūn (G171/4)

Şairin kendi şairlik yaradılışı, sâkî övgüsü ve âşıklık özellikleri konularında yaptığı *mübalağalar* şöyledir:

'Aceb mi Żülfiḳār-ı ḫāmem olsa Şūḫīyā ḫūn-rīz

Çü Düldül ṭab'ı ḳanda yüzdürüp meydāna depretdüm (G156/5)

Ṣafāmuz sāḳī-i gül-çihrenüñ ayaġın öpmekdür
Deñizler cem felekler olsa peymāne vefā itmez (G77/3)

Döndürmez idüm tīġ yarasından anuñ yüz
Yüz yirde eger çāk-i girībānum olursa (G187/2)

Aşağıdaki beyitlerde, birbiriyle karşıt anlamlı olan pîr-cevân ve pây-ser kelimeleri aynı beyitte bir araya getirilmektedir (*tezat*):

Bıraḳmam ārzū-yı būs-ı cām-ı la'lin ey Şūḥī
Olınca pāy-ı peymāne ser-i mey-ḫāneden sāḳıṭ (G108/5)

Pīrüz heves-i tāze cevānlarla cevānuz
Tīrüz gözi āhūlara āmāde nişānuz (G76/1)

Nidâ sanatına örnek olarak şu beyit verilebilir:

Eyü aduñ içün ey ḳāmeti şimşād meded
Ġamdan āzād idüp eyle beni de şād meded (G46/1)

İstifhâm sanatının örneği şöyledir:

İder mi ḥüsn-i naẓar ṭāli'üm olur mı ki yār
Güler mi yüzüme dīdār-ı gül-'iẕār-ı feraḥ (G35/3)

Aşağıdaki beyitlerde Hz. Yusuf kıssasındaki iki olaya *telmihte* bulunulmaktadır:

'Aceb mi būy-ı Yūsuf 'arż iderse berg-i ezhārı
Açılmış bād eliyle yaḳadan pīrāhen-i ṣaḥrā (G27/3)

Görse Mālik seni Yūsufdan elin ḳaṭ' eyler
Söylenür līk o bir ḍarb-ı meṣeldür ṣanemā (G30/2)

Birinci beyitte; Yusuf'u arzulayan ve bu arzusunu tatmin etmek için yalnız kaldıkları bir zamanda kapıları kilitleyerek onu kendisine çağıran Züleyhâ'nın, bu davetten çekinerek kaçan Yusuf'un gömleğini arkadan yırtması olayına telmihte

bulunulmaktadır.[24] İkinci beyitte de; Züleyhâ'nın evinde Hz. Yusuf'u gören Mısır kadınlarının, onun güzelliği karşısında hayrette kalarak turunç soymakta oldukları bıçaklarla ellerini doğramaları hadisesi hatırlatılmaktadır.[25] Aynı beyitte Mâlik ise, Hz. Yusuf'u kardeşlerinin attığı kuyuda bulan ve bu kuyudan çıkardıktan sonra kardeşlerinden satın alan kervan sahibidir.

Aşağıdaki beyitte, sadefin içerisine düşen nisan yağmuru damlalarının inci olması inancına telmih vardır:

Lü'lü'-i kām ol ṣadef femden biter dirler velī
Dīdeden ṣor eşk-i ḥasretle ne nīsānlar geçer (G65/3)

Aşağıdaki beyitte, belâlara sabırla göğüs germenin önemi , "Sabır ile dut yaprağı dîbâ olur." atasözüyle pekiştirilmektedir (*irsâl-i mesel*):

Eyyūb gibi ṣābiri ol dūd-ı belānuñ
Dirler ki *olur ṣabr-ile dut yaprağı dībāc* (G26/3)

"El-kanâ'atü kenzün lâ-yefnâ" (Kanaat, tükenmez hazinedir.) hadisi aşağıdaki beyitte kısmen *iktibas* edilmiştir:

Ḳoma miftaḥın elden *kenz-i lā-yefnā*nuñ ey Şūḥī
Ḳanā'at ṣāḥibinüñ devleti meşkūr olur lā-büdd (G43/5)

Bakara sûresinin 25. ayeti de kısmen şöyle *iktibas* edilmiştir:

Kürsī-i Naḫli leṭāfetden idüp sükker-bār
Ḳıldı *min-taḥtiha'l-enhārı* çü tefsīr bahār (G53/4)

Bu beyitte: " جنا ت تجرى من تحتها ا لا نهار ...." (İman edip barışa yönelik değerler üretenlere/ iyi işler yapanlara şunu müjdele: Kendileri için *altlarından ırmaklar akan cennetler* olacaktır...) ayeti kısmen iktibas edilmiştir.

Sözle İlgili Sanatlar:

---

[24] bkz. Kur'an: Yusuf 12/25.

[25] bkz. Kur'an: Yusuf 12/31.

Aşağıdaki beyitlerde cinas sanatı üç çeşidi ile karşımıza çıkmaktadır:

Döndürmez idüm tīġ yarasından anuñ yüz
Yüz yirde eger çāk-i girībānum olursa (G187/2)

(yüz يوز : surat / yüz يوز : yüz sayısı ; *cinas-ı tam*[26])

Manṣūr gibi kākül-i dil-dāra aşılduḳ
Sevdā-yı hevā-yı dil ile dāra ṭayanduḳ (G137/3)

(dil-dâr دلدار : gönül alıcı [sevgili] / dâr دار : darağacı ; *cinas-ı mükerrer*[27])

Ḥasedden çāh-ı zillet mā-ḥażardur zīr-i pāyında
Ḳaçan kim cāh-ı 'izzet başa devlet olsa bir yüzden (G167/3)

(çâh چاه : kuyu / câh جاه : îtibar, makam ; *cinas-ı hat*[28])

Şu beyit de *tarsî'* sanatı için örnek olarak alınabilir:

Bulduḳ ne reh-i vāṣıl-ı esbāb-ı menāfi'
Bulduḳ ne der-i dāḫil-i ebvāb-ı mecāmi' (G118/1)

Aynı kökten türeyen kelimeler aşağıdaki beyitlerde bir arada kullanılmaktadır (*iştikak*):

Çemen seyrine çıḳdı yine zāt-ı muḥterem begler
Ṣalındı iḥtişām [u] nāz-ile ol muḥteşem begler (G70/1)

Başdı ġam-ḫāneye sulṭān-ı feraḥ pāy-ı kerem
Bize ey Şūḫī bir ikrām-ı kirām itdi ne ḫoş (G86/5)

Harf Oyunları:

"Lâ" (لا) olumsuzluk edatının; geri çevirme anlamına tezat oluşturacak şekilde, aşığın bükülmüş vücudunun/belinin (ل) sevgilinin elif gibi düzgün

[26] ÖrneklerleTürk Şiir Bilgisi, s.467.

[27] a.g.e., s.477.

[28] a.g.e., s.479.

endâmına (ا) sarılışının sembolü olarak kullanıldığı aşağıdaki beyit harf oyununun ilgi çekici bir örneğidir:

Bir kerre ṣarılsam didüm ey meh dimedüñ lā
Medd-i elifi maḥrem-i lām itmedüñ ey ṣūḫ (G41/3)

(elif [ا] + lâm [ل] = lâ [لا])

5. SONUÇ

17.yüzyılın gölgede kalmış müderris şairi Şûhî'nin tek nüsha olan Divanı üzerinde yapılan inceleme çalışması, şairin edebî kişiliğine ilişkin şu değerlendirmeleri yapabilmemiz için elverişli malzemeler oluşturmaktadır:

İlim tahsiline ilişkin olarak verilen bilgiler ışığında, doğum tarihini 17. yüzyılın ilk on- on beş yıllık döneminde (1600-1615) arayabileceğimiz Şûhî, mesleğinin büyük bölümünü İstanbul'daki medreselerde icra etmiştir. Bu da şairin, verimli bir şiir ortamında şairliğini geliştirebilmesine katkıda bulunmuş olmalıdır. Bununla birlikte şairin, divanında tahmis dışındaki şiirlerde hiçbir şairin ismini anmamış olması, şiirde kendine özgü bir çizgiyi yakalama çabasının sonucu olarak değerlendirilebilir.

Divanı oluşturan gazellerin çoğunluğunu âşıkâne ve rindâne şiirler oluşturmaktadır. Bu tür şiirlerde, divan şiirinde çizilen aşık tipinin en mustarip ve dertli halleri bazen çok coşkulu ve âhenkli bir üslûpla dile getirilmektedir. Aşığın sevgiliye vuslat beklentisiyle yakarışları ve yalvarışları, içki meclisinin hareketliliği, sevgiliye ve yaşama yönelik şikayetler ve hayıflanmalar bu tür gazellerin vazgeçilmez konu malzemeleridir.

Şûhî'nin, hayata ibret gözüyle bakıp onun geçiciliğini ve aldatıcılığını yorumladığı nasihat yüklü şiirlerini, devrin değişen değer yargılarına ve bu dönemde toplumsal hayatta yaşanan olumsuzluklara ilişkin şikâyetleri içeren şiirlerle birlikte düşündüğümüzde onun; Nâbî'nin öncülüğünü yaptığı hikemî tarzdan etkilenmiş olabileceğini söylememiz mümkün olmaktadır.

Şairin dinî-tasavvufî içerikli yalnızca bir iki şiiri bulunmaktadır (G157 gibi). Şûhî, tasavvufi terimlerin bir bölümünü âşıkâne ve hikemî şiirlerinde değerlendirmeyi tercih etmiş görünmektedir.

Şûhî'nin şiirlerinde deyim ve atasözü kullanımında hemen fark edilen bolluk, şairin yerel ve halk söyleyişlerine verdiği önemi ifade etmektedir. Özellikle deyimlerdeki zenginlik, şairin şiirini halkın dil zevki ve söyleyiş incelikleriyle buluşturma çabasına ışık tutmaktadır. Şiirlerin dilindeki sâdelik, yalınlık, üçlü ve dörtlü tamlamaların azlığı da bu çabaya destek olmaktadır. Şairin, şiirinde çizdiği atmosferi yaşamla buluşturmak için yaptığı somutlaştırma çabaları da onun, sesini geniş kitlelere ulaştırma arzusunu taşımış olabileceğini göstermektedir.

Şairin bazı şiirlerindeki yoğun, eksik bırakılmış ve zengin çağrışımlara açık izlenimini uyandıran söyleyişleri, yararlandığı ilginç hayaller de onun Sebk-i Hindî anlayışını da örnek almış olabileceğini göstermektedir.

Şûhî'nin; klâsik şiirimizde ilim ve îmânın şekliyle ve kabuğuyla meşgul, kitabî, hayat tecrübesinden ve güzellikleri görmekten yoksun, samimiyetsiz olarak vasıflandırılan ve îmânda hiçbir zaman hakîkata ulaşamamakla suçlanan ve bu özellikleriyle tipik yergi hedefleri arasında yerini alan vâizi ve mesleğini övdüğü 111. gazel ise, kişiliğin klasik şiirin mazmunları üzerindeki tasarrufunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Sonuç olarak Şûhî, 17. yüzyılda divan şiirinin büründüğü havayı merkezinde, İstanbul'da solumuş olan gölgede kalmış bir şairdir. O ve onun gibi ismi tezkirelerde pek anılmayan divan şairleri, divan şiirimizin atmosferini kendi pencerelerinden ve zamanlarından günümüze taşıyan birbirinden farklı seslerdir. Şûhî'nin şiirlerine, 17. yüzyıl divan şiirine hikemî tarz ve Sebk-i Hindî anlayışının kazandırdığı üslûp zenginliğinin bazen çok çarpıcı söyleyişlere de ulaşabilen örnekleri gözüyle bakabilmemiz mümkündür.

6. NÜSHA TAVSİFİ:

Kitap ölçüleri: 155mm×103mm (kitap boyutu)

Varak Sayısı: 56 varak

Satır Sayısı: 11 satır

Cilt: kahverengi meşin cilt

Yazı : nesih

Özellikleri: taç filigranlı, şirâzesi dağınık

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Baş: *Açıldı ġonca-i nev ḳıldı gül cemālini ʿarż*
Ḫırāma geldi [vü] serv eyledi nihālini ʿarż

Son: *Mücevher cerr ḳıla Şūḫī ḳuluñ ṭarḥ itdi bir tārīḫ*
Bu dem rūşendurur çeşm-i tīre kuḥl-i türābuñda

208 gazel, 1 tahmis, 1 müseddes, muhammes nazım şekliyle kaleme alınan bir Hammam-nâme ve 1 tarihten oluşan Şûhî Dîvânı'ndaki gazeller 1^{b}'den başlamakta ve 53^{b}'de sona ermektedir. Divanın 51^{a} ve 54^{a} kısımlarında tahmis, 54^{b}'de müseddes, 55^{a}-56^{b} aralığında Hammam-nâme ve 56^{b}'de de tarih gazeli gelmektedir. Divandaki gazellerin dizilişinde, 3^{b}'da G8'e kadar bir düzensizlik görülmekte, G9'la birlikte gazeller "elif" harfinden başlamaktadır. İlerideki gazellerin dizilişinde de bazen ufak düzensizliklere rastlanmaktadır. Divandaki yedi bentlik tahmisin ilk dört bentlik kısmı 51^{a}'da, diğer üç bendi ise 54^{a}'da bulunmakta ve araya gazeller girmektedir. Bu karışıklık şirazenin dağınıklığından veya müstensihin serbest tavrından kaynaklanıyor olabilir. Divandaki bazı şiirler küçük çaplı değişikliklerle tekrarlanabilmekte; şiiri oluşturan beyitlerden birine, bir dizeye bazen de dizedeki bir kelimeye varyantlar yazılabilmektedir. Bu varyantlar; ilgili beyitlerin, dizelerin veya kelimelerin içerisinde yer aldığı şiirlerin herhangi bir kenarına yazılabilmektedir. Bazen aynı beyte veya dizeye iki varyantın yazıldığı da görülmektedir. Bu durum, müstensihin bu nüshayı oluştururken şairin şiirlerini içeren başka kaynakları da görmüş ve birden fazla kaynaktan hareket etmiş olabileceğini akla getirmektedir.

6.1. İmlâ

a) Eklerde görülen imlâ özellikleri:

* Vezin gereği bazı isim çekim eklerinin (ilgi hal eki [-(n)uñ], akuzatif eki [-(y)ı /-(y)i], datif eki [-(y)a/-(y)e]) düşürülmüş oldukları görülmektedir:

Ṣabā *zülfin(e)* ṭoḳınmış dillerüñ yurdın ṭaġıtmışdur
Geçen ṭurna alayı ṣanma feryād-ı hevā üzre (G183/3)

Yed-i ümmīdini ḳaṭ' eylemişdür ḳayd-ı kākülden
Türāba *düşmesin(üñ)* üftādegānuñ hep sebeb mıḳrāṣ (G97/3)

Vech-i gülzāra göz itdi nergis-i bīdār-ı bāġ
Ruḫların(ı) sevḳ itdi āle ġamze-i mekkār-ı bāġ (G119/1)

* "-a/-e" datif eki "-ı/-i" akuzatif ekinin yerine ya da akuzatif eki datif ekinin yerine kullanılabilmektedir[29]:

Teşneyüz ey Şūḫī ḳandurmaz *bize* āb-ı ḥayāt
Büse-i dil-berde ḳaldı iştiḥāmuz sābıḳā (G28/5)

N'ola gürg-i *ġamı* ol şır şır ḳanlar ḳaşandursa
Henüz ḳundaḳda ṭıfl-ı şīr iken ol şīre dem çekmiş (G91/3)

* 3. tekil şahıs iyelik eki daima düz vokallidir: mûyı مویی kâküli کاکلی (G176/2)

* Akuzatif eki daima düz vokallidir: evkâtuñı اوقاتکی (G26/5)

* Görülen geçmiş zaman çekimi 3. tekil şahısta daima düz vokallidir : düşdi دوشدی (G15/1).

* Geniş zaman 1.tekil şahıs olumsuz çekimlemesi "–mazuz/-mezüz" şeklindedir:

kul olmazuz قول اولمزز (G28/3)

* "-up/-üp" zarf-fiil ekinin ünlüsü daima yuvarlaktır: alup الوب (G46/2)

* Soru eki (mı/mi) daima düz vokallidir: bıraġur mı برغورمی (G21/3)

---

[29] Burada belirtilen özellik için bkz. Tarama Sözlüğü, c.VII; Ekler (Ankara:TDK Yayınları, 1974), s.1,108.

* "-elden/-aldan" zarf-fiil eki (-alı/-eli+ -dan/-den) "-dan beri" manasında kullanılarak bir devamlılık ifade eder: eyleyelden ایلیلدن (G172/5)

* -ınca /-ince eki "-ıncaya kadar/ -inceye kadar" anlamında kullanılabilmektedir:

Leng *olınca* Şūẖīyā sürdüm mūrādum raẖşını
Menzil-i maḳṣūdumı rāh-ı ba'īd itdüm ḫayıf (G125)

* Emir kipi 3. tekil kişi eki daima yuvarlak vokallidir: gitmesün کتمسون (G46/3)

* Geniş zaman eki, 3. tekil şahısta düzlük-yuvarlaklık uyumuna girebilmektedir: çıkarır چقریر (G193/5).

* Sonu he (ه) ve ye (ى) ile biten kelimelerden sonra gelen akuzatif eki hemze (ء) ile gösterilebilir: Şûhî[y]i شوخیٔ (G106/5).

b) Kelimelerde Görülen İmlâ Özellikleri:

* Kelimelerde arka arkaya gelen "l" harfleri, bazen şedde işareti de kullanılarak, çift yazılabilmektedir: tesellî تسللی (G22/5), zillet ذللت (G167/3).

* Kelimelerde ḳ / ẖ değişimi görülebilmektedir: *aẖşam* –akşam (G2/5), *ḳoẖulaşdı*- koḳulaşdı (Ham. 1/10).

* Kelimelerin ilk hecesindeki sesliler genellikle düz vokallidir: dirler دیرلر (G65/3).

* *saña, baña* kelimelerinin yazımında farklı şekiller görülmektedir: *baña* بکا (G185/3), *saña* سکه (G32/4), *saña* ساکه (G32/5).

7. METNİN KURULMASINDA TAKİP EDİLEN USULLER:

1. Müstensihin bazı şiirlerin kenarlarında, bu şiirlerdeki beyitlere, dizelere veya kelimelere ilişkin olarak yazmış olduğu varyantlar dipnotlarda belirtilmiştir.

2. Söz konusu varyantlar, gerek inceleme gerekse çeviri yazı kısmında, şiir ve beyit numaralarının yanına yazılan "v" harfi ile (örneğin G23/5v) işaretlenmiştir.

3. Metindeki vezin ve anlam eksikliklerini tamamlamak üzere eklenilen hece ve kelimelerle, müstensihin yazmadığı atıf vavları [ ] içine alınmıştır.

4. "İle" edatı, önceki kelimeye bitişik yazıldığında, vezne göre –la/-le veya –ile şeklinde bu kelimeyle birleştirilmiş ve "-ile" şeklindeki birleştirmede araya kısa çizgi işareti konulmuştur: reşk-ile (G179/5) gibi.

5. Vokal ile biten kelimeyi vokalle başlayan bir kelime izleyip vezin gereği vokallerden biri düşürüldüğünde, iki kelime birleşik yazılmış ve araya kesme işareti konulmuştur: n'itsem (ne itsem), n'ola (ne ola) (G192/3,4) gibi.

6. Hemzenin (ء), (ی) ve (و) ile biten kelimelerden sonra akuzatif ekinin yerine kullanıldığı durumlarda, kaynaştırma harfi olan "y" [ ] içine alınmıştır: Şûhî[y]i شوخیء (G106/5).

7. Atıf vavı ayrı yazılmıştır : âb [u] türâbı آب ترابی (G166/3) gibi.

8. Aynı kelimenin tekrarlanmasıyla oluşturulan Farsça birleşik kelimelerde; aynı kelimenin araya bir ek getirilmeksizin tekrarlanmasında pây pây (G38/3) ve araya -â- (ا), -be- (به), -bâ- (با), -tâ- (تا), -tâ-be- (تابه), -me- (م)eklerinden biri girmek suretiyle aynı kelimenin tekrarlanmasında da şerha-be-şerha (G109/5) şeklindeki yazılışlara gidilmiştir.

9. Ḫaṭṭ , Ḥaḳḳ,yemm gibi çift ünsüzle biten kelimeler, mısra içerisinde ise vezne göre tek veya çift ünsüzlü okunmuştur : ḫaṭṭ (G13/1), ḫaṭ (G37/3) gibi.

10. 1. tekil şahıs eki "-am/-em" şeklinde alınmıştır: şâh-ı nazmem (G9/1) gibi.

11. Farsça'da fiillerin emir (geniş zaman) gövdeleri ile kurulan birleşik sıfatlarda, isimle fiil gövdesi kısa çizgi işareti ile ayrılmıştır: hûn-h^{v}âr (G136/5).

12. Farsça yer isimleri yapan (-gâh, -istân, -zâr, -kede, -sâr, -şen,-mân); zaman isimleri yapan (-gâh, -istân); alet ismi yapan (-dân), meslek ve meşgûliyet isimleri

yapan (-bân, -ger, -gân); mânâ ve mücerret isim yapan (-î/-gî) ekler kelimeye birleşik olarak ve araya kısa çizgi getirilmeden yazılmıştır: subhgâh (G157/2) gibi.

13. Birleşik isim ve sıfatların arasına kısa çizgi konulmuştur: mey-hâne (G88/1) gibi.

14. Bir önekle veya ön-edatla (hem-,bâ-, be-,nâ-,bî-, der-, ez-, ber-, berây-,tâ-/tâ-be- ...) bir ismin birleşmesi sonucu oluşan kelimeler kısa çizgi ile ayrılarak yazılmıştır: nâ-şâd (G46/5) gibi.

15. "-âsâ, -veş, -nâk, -gûn, -vâr, -mânend, -sâr,-sâ, -âne, -ân, -ver, -în, -veş, -kâr, --mend,-gâr, -ger, -yâr, vb." lâyıklık, nisbet, yapıcılık (sıfat-ı fâiliyet) renk ve benzetme anlamı taşıyan sıfatlar meydana getiren ekler kelimeye kısa çizgi ile ayrılmadan birleşik olarak yazılmıştır : gül-âbâsâ (G142/4) gibi.

16. Vav-ı ma'dûle (ᵛ) şeklinde gösterilmiştir: câme-hᵛâb (G154/1) gibi.

17. Farsça'da fâillik sıfatı meydana getiren -gâr (گار) ve –âr (ار) ekleri ; Farsça fiillerin emir gövdelerine getirilerek bunlardan ism-i fâil yapan –ende (نده), -ân (ان) ve –â (ا) ekleri kelimelere kısa çizgi ile ayrılmadan birleşik yazılmışlardır: giryân, harîdâr...

18. Arapça isim tamlamaları şöyle yazılmışlardır:

dârü'ş-şifâ (G206/5), tahte's-serâ (G208/5).

19. Âsmân, rûzgâr, târmâr gibi Farsça kelimeler âsumân, rûzigâr ve târumâr şeklinde Osmanlı Türkçesine uygun olarak yazılmışlardır.

20. **–up /-üp** zarf-fiil ekinin ünsüzü, imlâya bakılmaksızın, sert olarak alınmıştır.

21. Ters çevrilen Farsça isim tamlamalarından oluşan birleşik isimlerin arasına kısa çizgi işareti konulmuştur: meh-tâb, şeh-nâme, gül-berg, kervân-sarây, gül-deste, mey-hâne,...

22. İki kelimenin kaynaşıp yeni bir mana kazanarak tek kelime haline geldiği Farsça isim tamlamalarıyla yapılan birleşik isimler kısa çizgi ile ayrılarak yazılmıştır: ney-şeker, âb-rû.

23. Daha çok benzetme bildiren isim tamlamalarından izâfet kesresinin kaldırılmasıyla veya bir isim tamlamasının ters çevrilmesiyle oluşturulan birleşik sıfatlarda, kelimeler arasına kısa çizgi konulmuştur: gonca-dehen, serv-kadd,...

24. Sıfat kesresi kaldırılan ve ters çevrilen sıfat tamlamalarıyla yapılan birleşik sıfatlarda kelimeler arasına kısa çizgi konulmuştur: sîne-sâf, telh-kâm, teng-dil,...

25. Farsça'da isim+ism-i fâil/ism-i mef'ûl şeklinde kurulan birleşik sıfatların yazımında, iki sözcük arasına kısa çizgi işareti konulmuştur: nev-resîde, cân-sûzân,...

26. –up/-üp gerundium eki; -dur/-dür (durur) faktitif ve bildirme eki; -ur/-ür ve –gür faktitif ekleri; -sun/-sün 3. tekil şahıs emir kipi eki; -duk/ -dük partisip eki; 1. ve 2. tekil ve çoğul şahıs iyelik ekleri (-um/-üm/-umuz/-ümüz;-uñ/-üñ/-uñuz/-üñüz); genitif eki (-uñ/-üñ/-nuñ/-nüñ); -lu/-lü ve –suz/-süz sıfat yapma ekleri; 1. ve 2. tekil ve çoğul şahıs görülen geçmiş zaman çekimi ekleri (-dum/-düm/-duk/-dük/-duñ/düñ/-duñuz/-düñüz); -uz/-üz 1. çoğul şahıs bildirme ve fiil çekimi eki; -ur/-ür geniş zaman eki; -(y)u/-(y)ü gerundium eki –imlâ harfleri ile düzleşmiş şekilleri belirtilmediği müddetçe- daima yuvarlak vokalli olarak yazılmıştır.

27. –(y)ı/-(y)i akuzatif eki; -(s)ı/-(s)i 3. tekil şahıs iyelik eki; mı/mi soru eki; -dı/-di 3. tekil şahıs görülen geçmiş zaman kip eki; -cı/-ci isimden isim yapma eki; -mış/-miş anlatılan geçmiş zaman eki; -sın/-sin/-sız/-siz 2. tekil ve çoğul şahıs bildirme ve fiil çekimi eki; -ıcı/ -ici fiilden isim yapma eki; -ınca/-ince gerundium eki düz vokalli olarak yazılmıştır.

28. Arapça harf-i cerler (bi- ب , el- ال , zî- ذی , lâ- لا) kelimeye birleşik yazılmış ve araya kısa çizgi konulmuştur.

29. İzafet kesresi kaldırılarak meydana getirilen isim tamlamalarıyla yapılan birleşik isimlerin yazımında, kelimeler arasına kısa çizgi konulmuştur: câme-hâb, ser-çeşme,...

30. Farsça'da küçültme eki olarak kullanılan -çe (چه) eki; çoğul ekleri –ân (آن) ve –hâ (ها) ; Farsça sıfatlarda karşılaştırma ve üstünleme yapan –ter (تر) ve –terîn (ترین) ekleri araya kısa çizgi işareti konulmaksızın kelimeye birleşik olarak yazılmıştır.

8. ÇEVİRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ

ء أ	A,E, a,e,’	ض	Ż,Ḍ,ż,ḍ
آ	Ā,ā	ط	Ṭ,ṭ
ب	B,b,p	ظ	Ẓ,ẓ
پ	P,p	ع	‘
ت	T,t	غ	Ġ,ġ
ث	S̲,s̲	ف	F,f
ج چ	C,c,Ç,ç	ق	Ḳ ,ḳ
ح	Ḥ,ḥ	ک ك	K,G,k,ñ,g
خ	H̲,h̲	ل	L,l
د	D,d	م	M,m
ذ	Z̲,z̲	ن	N,n
ر	R,r	و	V,U,O,v,u,ü,ū,o,vü
ژ ز	Z,z,J,j	ه ھ ە	H,h,a,e
س	S,s	ی	Y,y,i,ī
ش	Ş,ş		
ص	Ṣ,ṣ		

9. ŞÛHÎ DÎVÂNI METNİ

1b 1

Ġazel

. — . — / . . — — / . — . — / . . —

1 Açıldı ġonca-ı nev ḳıldı gül cemālini ʻarż
Ḫırāma[1] geldi [vü] serv eyledi nihālini ʻarż

2 Ḥam oldı devḥa-ı mevzūn bāda geldi şecer
Piyāle-i zer-i rez eyledi zülālini[2] ʻarż

3 Ḥayāta geldi çemenzār uyandı bülbül-i bāġ
Dem-i Mesīḥ-i nesīm eyledi kemālini ʻarż

4 Ṣafāya seyr-i gülistāna çıḳdı meh-rūlar
Fütādeler dükeli ḳıldı yāra ḥālini ʻarż

5 Kenāra çekdi cihān naḫl-i nāzın ey Şūḫī
O şūḫ itmedi gitdi bāña viṣālini ʻarż

Temmet

2

Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Baş mı var bir ḫurde-i seng-i ser-encām olmaduḳ
Ṭaş mı var bir tīşe-i taḳdīre ilzām olmaduḳ

2 Sīne-ṣāf āyīne yoḳ gerd-i kederden pāk dil
Ṣafḥa-i ḫāṭır[3] mı var muġberr-i ālām olmaduḳ [4]

---

[1] Kelime metinde حراسه şeklinde yazılmıştır.

[2] Kelime metinde ذلا لنى şeklinde yazılmıştır.

[3] Metinde حا طر şeklinde yazılmıştır.

[4] Bu beyitte ayna-gönül çağrışımı ön plandadır. Tanrı'nın ve ilahi sırların tecelli makamı olan gönül, maddi kayıtlardan uzaklaşma ve hakikatlere yönelme çabasıyla orantılı olarak kusursuz tecelliye açık bir hale gelir. Eskiden, başta gümüş olmak üzere çeşitli madenlerden yapılan ve yüzeylerini pastan ve tozdan arındırmak için devamlı parlatılmaları icap eden aynalarla; mecazi arzu, istek ve kaygılardan temizlenerek Tanrı'nın kusursuz tecellisine hazırlanan gönül arasındaki ilişki açıktır. Ahmet Paşa'ya ait şu beyit, ayna motifinin bu beyitteki ele alınış şekliyle benzerlik taşımaktadır:

Gel Aḥmed'i yaḳma ki anuñ dūd-ı dilinden

3 Devlet-i Maḥmūd mı var geçmez başından ḫāṣṣ[5] Ayāz
Kām içün bir kām yoḳ ḥ[v]āhişde[6] zükkām olmaduḳ

4 Ḫārsız bir gül mi var aġyārsız yār-i ṣadīḳ
Ehl-i dil 'āşıḳ mı var 'ālemde nā-kām olmaduḳ

5 Şūḫīyā bir rūz-ı vuṣlat yoḳ şeb-i hicrānsuz
Gün mi ṭoġmışdur ḳuluñ başına aḫşām olmaduḳ

Mim

2a 3
Ġazel

—. — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Fitne-i çeşme rüsūm-ı ġamze-i ġammāz ṣat
Merdüm-i saḥḥāra ey meh-rū füsūn-ı nāz ṣat

2 Cünbiş-i müjġānuña peyveste ḳıl ebrūlaruñ
Ol per-i pervāza güyā şeh-per-i şeh-bāz ṣat

3 Şīve-i reftāruñı vā-beste ḳıl endāmuña
Ḳāmet-i şimşāda ṭarz-ı cilve-i mümtāz ṣat

4 Ṭūṭī-i güftāruña dem-sāz ḳıl āġāzeñi
Naġme-i şeh-nāza fenn-i mūsiḫī[7]- āvāz ṣat

5 Vaṣf-ı la'l-i dil-bere depret zebān-ı ṭab'uñı
Ḥoḳḳa-i Loḳmāna Şūḫī naġme-i i'cāz ṣat

Mim

4
Ġazel

. — — — /. — — — / . — — — /. — — —

1 Şu deñlü bāde nūş olmış degül ayaḳda cem ṣābit
Degüldür dest-gīr olmasa sāḳī bir ḳadem ṣābit

Āyīne-i ḥüsnüñ yine jeng olmaya cānā

bkz. Harun Tolasa, Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, 2. baskı (Ankara: Akçağ, 2001), s.141.

[5] Metinde خاص şeklindedir.

[6] Bu kelime خا هشده şeklinde yazılmıştır.

[7] Bu kelime موسیقی şeklinde yazılması gerekirken, موسقی şeklinde yazılmıştır.

2 ʻAceb şīridür ʻaṣruñ ʻarṣa-i dilde ayaḳ baṣṣa
Muḳābil olamaz yek dem çekince gürg-i ġam s̱ābit[8]

3 Ne deñlü dökseler ayaġa āb-ı rūy-ı ṣahbāyı
Ne ḥürmetden[9] olur sāḳıṭ ne ḥıllinde ḳalem s̱ābit

4 Ṭaġıtmaz kākülin ebrūsına mest olmasa bir ḥūb
Degüldür olmayınca himmet-i ser-dār ʻalem s̱ābit

5 Olur pür-ḳıṣṣa-i Cemşīd her bir noḳṭası Şūḥī
Ḥabāb-ı cem idince ṣafḥa-i cāma raḳam s̱ābit

Mim

2b 5

Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Muḥabbet kāküli olmış perīşān sāde mū ḳalmış
Ḥaḳīḳat sünbüli ṣolmış ne o ḳalmış ne bu ḳalmış

2 Yükin ṭutmışdur eşcār-ı ʻaṭādan bāġbān evvel
H̱arāb olmış kerem bāġı küşāde bir ḳapu ḳalmış

3 Fem açmış ḫuşk lebde teşnelikden lüleler bir bir
Mürüvvet selsebīlinde dükenmiş ṣu sebū ḳalmış

4 Yem-i ġayretdeki nem ʻayn-ı ẕātından kesilmişdür
Çekilmiş bürke-i himmet ne ṣu ḳalmış ne cū ḳalmış

5 Matāʻ-ı iʻtibārın ḫ[v]āce[10]-i devrān ṣatmışdur
Bu bāzār-ı hünerde Şūḥīyā[11] bir şār-sū[12] ḳalmış

---

[8] Bu beyitte, bir kükremesiyle gönül meydanından gam kurdunu kovan devrin aslanı olarak görülen şarap; Hayali Bey'in şiirinde bir ayağıyla gamın sırtını yere getiren âlem pehlivanı olur:

Mey durur devr içre şimdi pehlev ānı ālemin
Bir ayağıyla getirir arkasın yere gamın Hayālī bkz. Hayâlî Bey Dîvânı, Haz. Ali Nihat Tarlan (İstanbul:1945), s.250.

[9] Metinde خرمتدن şeklindedir.

[10] Bu kelime حواجه şeklinde yazılmıştır.

[11] Mahlas شوحیا şeklinde yazılmıştır.

[12] Bu kelime aslında چا رسو iken nüshada شا رسو şeklinde yazılmıştır.

6
Ġazel

. . — — — / . . — — — / . . — — — / . . —

1 Āl rengin yüzine ṭutdı ḥicāb üzre niḳāb
Berg-i terden çün ider ġonca niḳāb üzre niḳāb

2 Sāye ṣalmaḳda ġaraż gerdene zülf-i siyehüñ
Ḳıldı Settār-ı ezel ẓulmeti tāb üzre niḳāb

3 Ṭal'at-ı ḥüsne kemāl olmayıcaḳ mū gelmez
Çekilür bedr olıcaḳ ḫaṭṭ[13] meh-i tāb üzre niḳāb

4 Yatışur basṭ-ı muḳaddem müje-i maḫmūrı
Küşe-i rāḥat imiş merdüme ḫ[v]āb[14] üzre niḳāb[15]

5 Şūḫīyā eyleme bī-hūde yire feṯḥ-i kelām
Ḳıldılar lüle-i gencīne-i āb üzre niḳāb

Mim

3a 7
Ġazel

—. — — — / — . — — — / — . — — — /— . —

1 İntiẓār-ı devlete ümmīd [ü] maṭleb muḫtelif
Neş'e-i peymāneye bu ḫande-i leb muḫtelif

2 La'l-i dil-dāra bedel olmaz ruḫ-ı sāġar bize
.....[16]

3 Şerbet-i vaṣla mu'ādil olamaz āb-ı ḥayāt
Mümtezic gerçi ṭabī'at līk meşreb muḫtelif

4 Ni'met-i imrūza itmez ḳısmet-i ferdā vefā
Va'de-i iṣbāt-ı rūza şāhid-i şeb muḫtelif

---

[13] Metinde ﺣﻄ şeklinde yazılmıştır.

[14] Metinde ﺧﺎﺏ şeklindedir.

[15] Bu dizenin, şiirin kenarlarında iki farklı yazılımı vardır:

1.Ezelī 'ādet imiş merdüme ḫ[v]āb üzre niḳāb (ḫ[v]āb kelimesi metinde ﺧﺎﺏ şeklinde yazılmıştır)

2.Merdüme tāze semūr oldı ḥabāb üzre niḳāb (ḥabāb kelimesi metinde ﺣﺒﺎﺏ şeklindedir)

[16] Beytin ikinci dizesi yazılmamıştır.

5 ‘Arża-i dīdāra nūr-ı āfitāb olmaz naẓīr
Şūḫīyā devrān müsā‘id olsa kevkeb muḫtelif

Temmet

8
Ġazel

— — . / — . — . /. — — . /— . —

1 Ḫaṭṭ[17]-ı zümürrüdīn Gülistān oḳur ṣabā
Evrāḳ-ı nā-nevişte[y]i Bostān oḳur ṣabā

2 İtdi livā-yı ḥamdi küşāde nihāl-i gül[18]
Na‘t-ı şerīf-i Ḥażret-i Yezdān oḳur ṣabā

3 Boḳrāṭ[19]-ı ‘andelībe ṣafādan virür sükūt
Şeh-nāme-i zamān-ı Süleymān oḳur ṣabā

4 Enfāsı sebz-i ḫuşke virür būy-ı yāsemen
Yāsīni[20] renc-i ḫasteye[21] dermān oḳur ṣabā

5 Dīvān-ı gülşenīdeki Şūḫī ġazel degül
Mecmū‘a-i ḫazān[22]-ı perīşān oḳur ṣabā

Temmet

3b 9
Ġazel-i Şūḫī

— . — — / — . — — /— . — — / — . —

1 Şāh-ı naẓmem kişverüm bu[23] ‘ālem-i dildür baña

[17] Metinde حط şeklinde yazılmıştır.

[18] Dizenin vezni bozuktur.

[19] Asıl adı Hipocrate (Hipokrat) olan Bokrat, Eski Yunan hükemâsından olup tıp fenninin mûcîdi ve tabiplerin pîri sayılır. Hastalıkları tedavi hususundaki mahareti rivayet edilen Bokrat milattan 400 yıl önce İstanköy adasında doğmuş ve yüz sene kadar yaşamıştır. Bkz. Ahmet Talat Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, 4. baskı (Ankara: Akçağ), s.126.

[20] Kur’ān-ı Kerim :36

[21] Metinde حستیه şeklindedir.

[22] Kelime metinde خزانی şeklindedir.

Ṭab'-ı pāküm Āṣaf[24]-ı dānā [vü][25] 'āḳıldur bana

2 Nāmumı tamġa baṣar ḫāmem sepīd-i ṣafḥaya
Sikkedārumla nice gencīne ḫāṣıldur bana

3 Dād ile şi'rüm nice dil mülkini teshīr ider
Düşmene hicv-i zebānum tīġ-i ḳātildür bana

4 Mültefitdür birbirin cem'iyyet-i ma'nā içün
Her ḥurūfātum[26] sipāh-ı ḫayl-i 'ādildür bana

5 Oldılar mevzūn her saṭrum 'alemveş Şūḫīyā
Naẓm tertīb-i ṣaf-ı dīvān-ı kāmildür bana

Temmet

10
Ġazel-i Şuḫī

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Felek seccādesin ferş-i serīr-i āb ider deryā
Nesīm-i ṣubḥla pīrāye-i sincāb ider deryā

2 Nice cūy-i 'aẓīmi bādla zencīre çekmişdür
Nice Ceyḥūnı bend-i ḥalḳa[27]-i gird-āb ider deryā

3 Pür eyler kārbān-ı lüccelerle sürḫ mercānın
Leb-i ābı Bedaḫşān gibi la'l-i nāb ider deryā

4 Çeker sīmīn-beden dil-berleri bī-iḫtiyār āba
Ṣanasın her ḥabābın bir dür-i nā-yāb ider deryā

5 Nice genc-i girānı daḫme-i İskender itmişdür
Kilīdü'l-baḥrın ey Şūḫī ṭılısm-ı bāb ider deryā[28]

---

[23] kişverüm bu : taḫtgāhum (sayfa kenarında). Bu varyanta göre uyandırdığı ilhamlarla gönül alemi, şairimizin saltanat tahtı veya başşehri olmaktadır.

[24] Âsaf, Hz. Süleyman'ın bilgili, ileri görüşlü ve kudretli veziridir.

[25] Buradaki izafet ye'sinin (ی) atıf vav'ı (و) yerine yanlışlıkla yazılmış olması muhtemeldir.

[26] Tekil alınması gereken "harf" kelimesi, yanlışlıkla iki kez çoğullaştırılmış şekilde kullanıma sokulmuştur.

[27] Metinde حلقه şeklindedir.

[28] Bu beyit, sayfa kenarında şu varyanta sahiptir:

Temmet

4a

11
Ġazel

— — — . / . — — — — / — — — . /. — — — —

1 Şīrīn lebüñüñ sükker bir dāyesidür gūyā
Ol dāyeye güftāruñ süd māyesidür gūyā

2 Güneş yüzüñe cānā zülfüñ ki ṣalar sāye
Anlar biri birinüñ hem-sāyesidür gūyā

3 Ol serv-i sehī ḳaddüñ reftāra ider cilve
Hem cāme-i sebz anuñ pīrāyesidür gūyā

4 Ḥüsnüñ ki bahā bulmış simsārı durur ġamzeñ
Ṣatsañ ne ḳadar nāzı ser-māyesidür gūyā

5 Beş beytle ey Şūḫī bu naẓm-ı ṣafā-baḫşuñ
Bir pençe-i ḫūrşīdüñ el ayasıdur gūyā

Mim

12
Ġazel

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — — —

1 Kenār-ı ġamzeden eyler o meh āġāz-ı istiġnā
Şikāra süzilür gūyā ki bir şeh-bāz-ı istiġnā

2 Mükaḥḥal dīde üzre per urur semmūrī müjgānlar
Ṣan ol üsküflü şāhīndür ider pervāz-ı istiġnā

3 O baḳışlar ki mā-dām āşiyān itmişdür ebrūyı
Uçurur 'işve-bāzī nice murġ-ı nāz [u] istiġnā[29]

4 İşāretdür bahāneyle ḳaçan gōz ḳıpsa ol āfet

Nice genc-i girānhāyı muḥīṭ ü maḫzen olmışdur
Kilīd-i baḥr ile ey Şūḫī fetḥü'l-bāb [ider deryā]

(Metinde, bu beyitteki maḫzen kelimesi مـحزن şeklindedir).

[29] Bu beytin sayfa kenarındaki varyantı şöyledir:

O çeşm-i şāh-bāzı āşiyān itmişken ebrūyı
Uçurur nice murġ-ı 'işve-bāz-ı nāz [u] istiġnā

Nihüfte fitneler ile ider iġmāż[30]-ı istiġnā

5 Şikār itdi muḥaṣṣal bir baḳışla Şūḥīyā gönlüm
O şūḫ-ı şīve-bāz [u] dil-ber-i mümtāz-ı istiġnā[31]

Temmet

4b 13

Ġazel-i Şūḫī

— — . / — . — . /. — — . /— . —

1 Ḫaṭṭ[32]-ı zümürrüdīn Gülistān oḳur ṣabā[33]
Ḥ[v]āce[34] bahārīden ya'ni Bostān oḳur ṣabā[35]

2 Gülşen-serāya ferş-i cibin[36]-i nefes ider
Na't-ı cenāb-ı nev-rūz-ı sulṭān oḳur ṣabā[37]

3 Boḳrāṭ-ı 'andelībe ṣafādan virür sükūt
Şeh-nāme-i zamān-ı Süleymān oḳur ṣabā

4 Enfāsı sebz-i ḫuşke virür būy-ı yāsemen
Yāsīn[38] sūresin ṣanki dermān oḳur ṣabā[39]

5 Gülzār-ı ṭab'-ı Şūḫīden ihdā ġazel diyü

---

[30] Metinde اغماز şeklinde yazılmıştır.

[31] Sayfa kenarında bu beyit şu iki varyanta sahiptir:

Nigāh-ı luṭfi uġrunca dile maḥremdür ey Şūḫī
O şūḫuñ ġamzesidür hep olan ġammāz-ı istiġnā

Nigāh-ı düzdi Şūḫī maḥrem-i rāz-ı dil olduḳça
Dem-ā-dem ġamzesi olmaḳdadur ġammāz-ı istiġnā

[32] Kelime metinde " ḫaṭṭ" şeklindedir.

[33] Bu beyitte İran şairi Sa'dī'nin Gülistan ve Bostan isimli eserlerine telmih vardır.

[34] Metinde "ḥ[v]āce" şeklindedir.

[35] Vezinde problem vardır.

[36] Cibin kelimesi cibinlik(yatağın etrafına kaplanan tülden örtü) yerine kullanılabilmektedir. (bkz. Tarama Sözlüğü II [Ankara: TDK Yayınları, 1965], s.773).

[37] Vezin gereği *fāilātü* olması gereken kısım *fāilātün* şeklindedir.

[38] Kur'an-ı Kerim :36.

[39] Bu dizenin vezninde problem vardır.

Mecmū'asını dillerde destān oḳur ṣabā[40]

Temmet

14
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Olaldan bāġ-ı bezme ġonca-i ẖandān leb-i ṣahbā
Göñül sevḳ eylemekdür 'ayş [ü] nūşa maṭlab-ı ṣahbā

2 Leb-i cānāne[y]i meclisde būs eylerken emmişdür
Ḥicābından ḳızarmışdur anuñ'çün ġabġab-ı ṣahbā

3 Dem-ā-dem sāġar-ı çeşmi ḳapaġından döker ḳanlar
Olaldan ẖūn-dil āzürde 'āşıḳ meşreb-i ṣahbā[41]

4 Olup meclisde devrān bezmi reşk-i āsumān eyler
Ḥabāb-engīz olınca gāhīce bu kevkeb-i ṣahbā

5 'Aceb mi Şūẖīyā olursa şem'-i bezme pervāne
Geçer ẖūbān devriyle nice rūz [u] şeb-i ṣahbā

Temmet

5a 15
Ġazel

— — . / . — — . /. — — . /. — —

1 Yāruñ vaṭanından güẕerüm[42] düşdi dirīġā
Çeşmümden o nūr-ı baṣarum düşdi dirīġā

2 Hecr-i leb-i la'liyle dökersem n'ola yaşlar
Cānānla āba şekerüm düşdi[43] dirīġā

---

[40] Vezinde problem vardır (fāilātü yerine fāilātün).

[41] Bu mısranın sayfa kenarındaki varyantı:

Olaldan 'āşıḳ-ı āzürde-dil hem-meşreb-i ṣahbā

[42] güẕerüm : seferüm (sayfa kenarında)

[43] Araya soğukluk girmesi anlamında bir deyim olabilir. Āb u şeker (Sugar and water) : Politeness between two enemies [Redhouse, s.1131]Ayrıca bu deyim, *"şeker suya mı düşti?"* deyiminin benzer

3 Mānend-i murġ gezse hevāda n'ola gönlüm[44]
Ol ḳameti serve naẓarum düşdi dirīġā

4 Bu çarḫ-ı felek başuma olsa n'ola zindān
Ḫürşīd gibi tāc-ı serüm düşdi dirīġā

5 Şūḫī n'ola bögrümde ḳalursa iki destüm
Sīnemden o cānum cigerüm[45] düşdi dirīġā

Temmet

16

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Rūz itdi şebi maṭla'-ı envārla meh-tāb
Ḫürşīde döner 'arża-i dīdārla meh-tāb

2 Ol dā'ir olan hāle degül rişte-i sīmdür
Zergerlik ider ḫāne-i zergārla meh-tāb

3 Meh-pāre ġulāmlar ile şeh-zādedür ancaḳ
Seyr eyleyicek kevkeb[46]-i devvārla meh-tāb

4 Sīmīn 'aṣāsı ile derbān-ı felekdür
Tā ṣubḥa çıḳar dīde-i bīdārla meh-tāb

5 Pervānedür ey Şūḫī döner saḳf-ı semāda
Her gice yanar şu'le-i zer-tārla meh-tāb

Temmet

---

ifadesidir. Bkz. E. Kemal Eyüboğlu, On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler –Deyimler –[Tâbirler] (İstanbul: [y.y.],1975), s.385. Eserde anılan bu tabirin içinden alındığı beyit ise şöyledir:

Ḫ'āb-ı şīrīndir temāşā olma 'aynımdan ba'īd
Ḫusrevā niçün iversin şuya mı düşdi şeker *Zātī*

[44] Vezin bozuktur. Dizedeki "murġ" kelimesinin yerine, sevgilinin servi gibi düzgün ve uzun boyuna kendini kaptıran aşığın gönlünün yükseklerde gezinmesi dikkate alınarak "hümā" kelimesi alındığında, vezin bozukluğu ortadan kalkacaktır. Ayrıca bu dizede, şairin vezni *mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün* ile karıştırmış olması da mümkündür.

[45] Kelime metinde چکرم şeklinde yazılmıştır.

[46] Şair tekil olan bu kelimeyi çoğul anlamda kullanmak (کواکب) istemiş olmalıdır.

5b

17
Ġazel

. — — — / . — — — /. — — — / . — — —

1 Meh-i nevden bināgūşa ṭaḳar mengūşe[47]-i zer şeb
Hilāl-ile çeker çeşm-i siyāha kuḥl-i enver şeb

2 Meh-i nev şānesinden dökilür arża degül şeb-nem
Ṭararken şām zülfin ṭaġıdupdur misk-i ezfer[48] şeb

3 Kevākib ḳāfile-ber-ḳāfile ḥuccācıdur şāmuñ
Siyāhī cāmelerle Ka'be-i 'ulyāya beñzer şeb

4 Meger kim câme-ḫ̲ʷāb[49] [u] bister-i sincābdur mihre
N'ola āġūşa alsa günde bir māh-ı münevver şeb

5 'Aceb mi ẓulmet-i āb-ı ḥayāta olsa hem-sāye
Olupdur çeşme-i ḫ̲ūrşīde Şūḫ̲ī sāye-güster şeb

Temmet

18
Ġazel-i Şūḫ̲ī

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Āl rengin yüzine urdı ḥicāb üzre niḳāb
Berg-i terden ider ol ġonca niḳāb üzre niḳāb

2 Sāye ṣalmaḳda ġaraż gerdene zülf-i siyehüñ
Ḳıldı Settār-ı ezel ẓulmeti āb üzre niḳāb

3 Yürümiş ġamze-i mestine o şūḫ̲uñ[50] müjeler
Merdüm-i nāza olur bister-i ḫ̲ʷāb[51] üzre niḳāb

4 Yaraşur gāhi ḥicāb itse güzel gāhi 'itāb
Gerekir ḥāṣılı dīdār-ı cenāb üzre niḳāb

---

[47] Bu kelime, Farsça küpe anlamında "mengûş"un müennesi olarak kullanıma sokulmuş olmalıdır (bkz. Devellioğlu, s.614).

[48] Metinde "ezfer" şeklinde yazılmıştır.

[49] Nüshada جامه خاب şeklinde yazılmıştır.

[50] O şūḫ̲uñ : semūrī [سمور ی] (Beytin üzerinde)

[51] Kelime metinde خاب şeklinde yazılmıştır.

5 Şūḫīyā genc-i Süleymān gibi pürdür ṭab‘um
Urmışam mühr-i lebi ḳufl-i cevāb üzre niḳāb

Temmet

6a 19
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Küşe-i çeşme edā-yı ġamze-i ġammāz ṣat
Merdüm-i seḥḥāra ey meh-rū füsūn-ı nāz ṣat

2 Cünbiş-i müjgānuña peyveste ḳıl ebrūlaruñ
Ol per-i pervāza güyā şeh-per-i şeh-bāz ṣat

3 Şīve-i reftāruñı vā-beste ḳıl endāmuña
Ḳāmet-i şimşāda ṭarz-ı cilve-i mümtāz ṣat

4 Ḫūb[52]-edā-yı la‘lüñe āġāze ḳıl güftāruñı
Ṭūṭī-i güyāya fenn-i mūsiḫī-[53]āvāz ṣat

5 ‘Ārıż-ı naẓma çün ebrū ḫāmeñi ḳıl cilveger
Ġamze-i ḫūbāna Şūḫī şīve-i i‘cāz ṣat

Mim

20
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Girseydi yed-i furṣatuma gevher-i[54] vuṣlat
Destümden alur düzd-i kemīn-i reh-i ḥayret[55]

2 Degmez keder [ü]cevrine çün[56] kesb-i ṣafāsı
Endīşesi çoḳ ṣan‘at imiş kār-ı muḥabbet

3 Bilmem ne durur sūdı bu bāzār-ı belānuñ

---

[52] Metinde “ḫūb” şeklindedir.

[53] مو سیفی şeklinde yazılması gerekirken metinde مو سخی şeklinde yazılmıştır.

[54] gevher-i: dāmen-i (beytin üzerinde)

[55] düzd-i kemīn-i reh-i ḥayret : sille-i mevc-i yem-i ḥayret (beytin alt tarafında)

[56] cevrine çün : miḥnetine (beytin üzerinde)

Ser-māye-i cān viren alur naḳd-i meşaḳḳat

4 Ṣalmadı vefā sāyesini kişver-i dāda[57]
'Aşḳa olalı zīr-i ḥükūmetde ra'iyyet

5 Ḳaşduñ mı durur vāsıṭa-i naẓmla Şūḥī
Bu baḫt-ı siyāhuñdan 'aceb yāre şikāyet[58]

Temmet

6b 21

Ġazel-i Şūḥī

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Bu bende niyāzāne bu şi'riyye-ṭabī'at
Ol sendeki nāzāne o siḥriyye-nezāket

2 Bu bende kemālāne olan 'aşḳ-ı cihān-sūz
Ol sende cemālāne olan ḥüsn [ü] leṭāfet

3 Ṭāḳat bıraġur mı baña bu ḥālüme ḳor mı
Ol cāẕibeler ile begüm sende o ḥālet

4 Ne rişte-i ümmīdüm o zülfüñden üzildi
Serden ne ḫalāṣ oldı o zencīr-i maḥabbet

5 Efsūnla teshīr-i dil itmek saña maḫṣūṣ
N'eyler dil-i Şūḥīdeki ol naẓm-ı belāġat[59]

Temmet

22

---

[57] Bu mısra, beytin sol kenarında şu varyanta sahiptir:

Ṣalmadı amān sāyesini kişver-i emne

[58] Bu beyte ait şu varyant vardır:

Bu vāsıṭa-i naẓmla ey Şūḥī felekde
Bu baḫt- ı siyāhumdan idem kime şikāyet

Buradaki *kime* kelimesi de *bāri* şeklinde bir varyanta sahiptir.

[59] Beyit, sayfanın sağ kenarında şu varyanta sahiptir:

Efsūnla teshīr-i dil itmekde iken sen
Epsem ṭura m ı Şūḥīde bu naẓm-ı belāġat

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Bize ey şūfī gerekmez āb-ı ḥayvāndan baḥiş
Teşne-i ʻaşḳuz bize ḳıl laʻl-i cānāndan baḥiş

2 Bu dil-i mecrūḥuma itmez em-i Loḳmān ʻilāc
Derdmendān-ı firāḳuz eyle dermāndan baḥiş

3 Ḥişşemend itmez ḥadīş-i zümre-i aʻvān bize
Zübde-i ʻirfānuz eyle ṣoḥbet-i cāndan baḥiş

4 Sūziş-i nār-ı cehennemden bize virme ḫaber
Biz şehīd-i ġamzeyüz ḳıl nūr-ı īmāndan baḥiş

5 Şūḫīyā virmez teselli ṣoḥbet-i nā-dān bize
Ādem ibn-i ādemüz ḳıl bize insāndan baḥiş
Temmet

7a 23
Ġazel-i Şūḫī

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Rūy-ı cennet göremez dīde-i bī-āb ʻabeş
Ṣulamaz bāġçe[y]i gerdiş-i[60] ṭollāb[61] ʻabeş

2 Mecmaʻ-ı āb ile tevḥīde girer döne döne
Dāʼire eylememiş ḥalḳa[62]-i gird-āb ʻabeş

3 Būy-i cānāne ile olmasa ser-mest-i girān
Ser-fürū itmez idi ġonce-i sīr-āb ʻabeş

4 Kaʻbe-i ḥüsne sücūd itmede ṭāḳ-ı ebrū
Ḳıblegāh içre degüldür ḫam-ı miḥrāb ābeş

5 Şūḫīyā dergeh-i Bārīde ṭurur dīvāna
Bend-i ebyāta degül mıṣraʻ-ı ebvāb ʻabeş[63]

Temmet

---

[60] gerdiş-i : bī-hūde (kelimenin alt mda)

[61] gerdiş-i ṭollāb : nite ki ṭollāb (beytin sol kenarında)

[62] Kelime metinde "ḫalḳa" şeklindedir.

[63] Makta' beytinin, gazelin altındaki varyantı şöyledir:

Şanki el ḳavşurup ey Şūḫī ṭurur dīvāna
Ḥarem-i beyte degül mıṣraʻ-ı ebvāb ʻabeş

24
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Olan cānda dil-āzā[r]ī[64] ġam-ı ḫūn-ḫ^{v}āreden[65] mīrāṣ
Aña da nāḫun-ı ḥasretler-ile yāreden mīrāṣ

2 ʻAceb mi ḍarbelerle ṣancılursa cāna bu zaḫmum
Aña ol ḫūn-feşānlık ḳabża-i[66] ġaddāreden mīrāṣ

3 Belinde n'ola ārām eylemezse ḫançeri yāruñ[67]
Aña da ol işāret ġamze-i mekkāreden mīrāṣ

4 ʻAceb mi nūş-ı ḫūndan olmasa müjgānları fāriġ
Aña da āl eylemek ol dīde-i seḥḥāreden mīrāṣ[68]

5 ʻAceb mi cāna kār eylerse Şūḫī nāzı dil-dāruñ
Aña ol māye-i naḫvet dil-i bī-çāreden mīrāṣ

Temmet

7b

25
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Ey çeşm-i siyeh fitne midür nāzuña bāʻiṣ
Āşüftegī-yi ġamze-i ġammāzuña bāʻiṣ

2 Ey ʻāşıḳ-ı pervāne nedür şemʻ-ile sūzuñ
Taḥrīk-i per [ü]cünbiş-i pervāzuña bāʻiṣ

3 Ey murġ-i çemen ḫār-ı elemden mi fiġānuñ
Āh-ı seḥer [ü] naġme-i āvāzuña bāʻiṣ

4 Ḍarbuñ ʻacabā dest ṭarabından mıdur ey def

---

[64] Bu kelime دلاراى şeklinde yazılmıştır.

[65] Kelime metinde خونخا ره دن şeklinde yazılmıştır.Ayrıca bu tamlamaya "kan ağlatan gam" şeklinde bir anlam verebilmemiz mümkündür.

[66] Mecaz-ı mürsel yoluyla kastedilen kılıç olmalıdır.

[67] Bu mısranın, şiirin solundaki varyantı şöyledir:

Niyāmında n'ola taḥrīk iderse ḫançeri yāruñ

[68] Bu mısrada mevcut olan vezin bozukluğu , *da* bağlacının çıkartılmasıyla düzelebilir.

Sīneñ dögerek ten-teb-i āġāzuña[69] bā'iş

5 Ey Şūḫī-i bī-çāre nedür 'aşḳ-ile ḥālüñ
Bu āh-ı cihān-sūz [u] ser-efrāzuña bā'iş

Temmet

26
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Devletle eger olmayasın kimseye muḥtāc
İḳlīm-i ḳanā'atda otur olma gözi aç

2 Şāhān-ı cihān olsa gerek ḫāk-ile yek-sān
Ḫāk-i ḳadem ol tā olasın 'āleme ser-tāc

3 Eyyūb gibi ṣābiri ol dūd-ı belānuñ
Dirler ki olur ṣabr-ile dud yapraġı dībāc[70]

4 Esfelde ḳalup olma pey-i nefsüñe pā-māl
Ṣāḥib-dil olup eyle ṣafā 'arşına mi'rāc

5 Ṣarf eyleme evḳātuñı ey Şūḫī hevāya
Mezrū'a-i ṭā'ātuñı virme yile tārāc[71]

Temmet

8a 27
Ġazel-i Şūḫī

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Olur ḥūrī-cenāb ḫūblarla zevḳ-i gülşen-i ṣaḥrā[72]

---

[69] Beyitte, defin ısıtılarak çalınmaya başlanmasına sebep arandığından tamlamanın *āġāz-ı ten-tebüñe* şeklinde düzenlenmesi doğru olacaktır. Bu durumda da dizede vezin bozulacaktır.

[70] Bu bir atasözüdür: "Sabr ile koruk helva olur, (dut yaprağı dîbâ olur)". Bkz. E. Kemal Eyüboğlu, On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde ATASÖZLERİ ve DEYİMLER 1 – Atasözleri-(İstanbul:1973), s. 200.

[71] Bu mısrada *"Ed-dünyā mezra'atü'l-āḫire"* (Dünya, ahiretin tarlasıdır) hadisine işaret vardır.

[72] Olur ḥūrī-cenāb ḫūblarla zevḳ-i : Olur ġılmānlar-ile zevḳ-yāb-ı (beytin üzerinde)

Açılmış güyiyā bāġ-ı bihişte revzen-i şaḥrā

2 Görinen cānib-i cūda şüküfte lāleler şanma
Güzeller ḥasretinden ḫūn olupdur dāmen-i şaḥrā

3 'Aceb mi[73] būy-ı Yūsuf 'arż iderse berg-i ezhārı
Açılmış bād eliyle yaḳadan pīrāhen-i şaḥrā

4 Açılmış çeşm-i āhū gibi müşgīn-bū çiçeklerle
Ḫoten iḳlīmine dönmiş durur pīrāmen-i şaḥrā

5 Degüldür Şūḫīyā güllerde ḳaṭre ḳaṭre şeb-nemler
Saçar zerrīn ṭabaḳlarla güherler maḫzen[74]-i şaḥrā

Temmet

28
Ġazel-i Şūḫī

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Naḳş-ı Cemdür[75] 'ārıż-ı ḫāṭır[76]-küşāmuz sābıḳā
Gösterür[77] āyīne-i 'ālem-nümāmuz sābıḳā

2 Dem-be-dem dilden geçürsek la'l[-i] ṣahbāy ı n'ola
Sebḳat itmişdür ḥuḳūḳ-ı mācerāmuz sābıḳā

3 Yūsuf-ı Ken'ān da olsa āḫere ḳul olmazuz
Mışr-ı dilde mālik olmış dil-rübāmuz sābıḳā[78]

4 Cān içün feṯḥ itmesün Loḳmān bize dār-ı şifā[79]
Küşe-i ebrūya düşdi mübtelāmuz sābıḳā

---

[73] 'Aceb mi: Degüldür (beytin üzerinde).

[74] Metinde "maḥzen" şeklinde yazılmıştır.

[75] Burada *nakş-ı Cem,* Cem'in meşhur kadehi ve sevgilinin hatlı (nakışlı) yüzü olarak değerlendirilebilir.

[76] Metinde "ḥāṭır" şeklinde yazılmıştır.

[77] Kelime metinde گوستورر şeklinde yazılmıştır.

[78] Bu beytin şiirin sol tarafındaki varyantı şöyledir:

Yūsuf olsa āḫere meyl [ü] te'alluḳ itmezüz
Mālik-i M ışr-ı dil olmış dil-rübāmuz [sābıḳā]

[79] Beytin kenardaki varyantı şöyledir:

Açmasun Loḳmān 'ilāc-ı cān içün dār-ı şifā

5 Teşneyüz ey Şūḫī ḳandurmaz bize āb-ı ḥayāt[80]
Büse-i dil-berde ḳaldı iştihāmuz sābıḳā

Temmet

8b 29
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ġam-ı zülfüñle mihr-i ʻārıżuñ āşüftedür cānā
Ol āteşler durur kim dūdla āluftedür cānā

2 Ser-i müjgānlarumdan dāne dāne dökilen yaşlar
O lü'lü'ler ki sūzenlerle süfte süftedür cānā

3 Görinen sīnem üzre dāġlar ol lā[le]lerdür[81] kim
Ḳızarmış tābiş-i mihrüñ ile üşküftedür cānā

4 Ḳızardı köz gibi sīḫ-i ġamuñla çevrilüp baġrum
Müheyyā bezm-i ʻaşḳa bir kebāb-ı puḫtedür cānā

5 Ḥaḳīrāne begüm ṭut Şūḫīnüñ bu tuḥfesin[82] maʻẕūr
Muḫayyer revġan-ı mihrüñle puḫte güftedür cānā

Temmet

30
Ġazel

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Bārek-Allāh cemālüñ ki güzeldür ṣanemā
Feyż-i Ḥaḳdan bu saña dād-ı ezeldür ṣanemā

2 Görse Mālik seni Yūsufdan elin ḳaṭʻ eyler
Söylenür līk o bir[83] ḍarb-ı meṣeldür ṣanemā

---

[80] Bu dizenin şiirin alt kısmındaki varyantı şöyledir:

Teşne-i ʻaşḳuz bize ey Şūḫī ḳandurmaz zülāl

[81] Bu kelime لالردر şeklinde yazılmıştır.

[82] Kelime metinde "tuḫfesin" şeklindedir.

[83] līk o bir : elsinede (beytin altında)

3 Kākülüñ dā'ire-i nuṭḳ [u] beyāna gelmez[84]
Dillere ḳıl ṭolaşur 'aḳla ḥaleldür ṣanemā

4 Belüñe hāle kemer māh-ı nev olsa ḥançer
Bedenüñ ḳurş-ı ḳamer taña maḥaldür ṣanemā

5 Çekilür adı senüñle meṡelā Şūḥīnüñ
Ṣanki Şīrīn-ile Ferhāda bedeldür ṣanemā

Temmet

9a 31

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Bāġ-ı vaṣla bir sehī-ḳadd der-kenār itmek de güç
Dil-rübāsuz seyr-i gülzār-ı bahār itmek de güç

2 Ġayret-i aḳrān-ile nā-kām-ı dehr olmaḳ 'asīr
Rūzigāra baḫt-ı nā-hem-vārı yār itmek de güç

3 Māye-i 'irfān-ile ḳaṭ'-ı merātib mümteni'
Pāye-i ḥüsrān-ile bir iftiḫār itmek de güç

4 Ḳulle-i evżā-ı dehre pāyidār olmaḳ muḥāl
Dergeh-i nā-merdi ammā kim ḥışār itmek de güç

5 Kāmurān ey Şūḥī maġrūs[85]-ı maḳarr-ı kedr hemī[86]

---

[84] gelmez : ḫāric (dizenin solunda) Bu varyanta göre "beyāndan ḫāric" daha uygun olacaktır.

[85] Kelime metinde "ma'rūs" şeklinde yazılmıştır.

[86] Şair bu dizede kam sürmeyi ve arzularını tatmin ederek mutlu olmayı; büyüyüp gelişemeyeceği çamurlu ve karanlık bir mekanda dikilen bitkiye benzeterek bu benzetme yardımıyla, bu dünyada hakiki saadete ve mutluluğa erişmenin imkansızlığını anlatmaya çalışıyor olabilir. Bu dizede hayata karşı gösterilen pesimist yaklaşımı şiirin diğer beyitlerinin ilk dizelerinde de görmemiz, bu benzetmeyi desteklemektedir. (Redhouse, s.1530; kedr: turbid ; murky; troubled –bulanık, çamurlu; karanlık; sıkıntılı, rahatsız, üzüntülü-) Hikemi anlayışla yazılmış Nābī'ye ait aşağıdaki beyitte; büyüyüp boy atma imkanı olmayan arzu ekini uğruna onuru sarsan, ar ve namusu ayaklar altına alan davranışlar sergilenebileceği, bu beyite yakın bir anlatımla ifade edilmektedir:

Sen ey kişt-i emel neşv ü nemādan dūrsun ammā
Saḥābāsā dökülmek āb-rūlar hep seniñçündür bkz. Abdülkadir Karahan, Nâbî, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987), s. 110.

Kām içün naḳż-ı ṭılısm-ı genc-i ʻār itmek de güç

Temmet

32
Ġazel

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Eyle ey dīde sirişki reh-i cānāneñi[87] ḫarc
Vuṣlat-ı şāhid-i maḳṣūduña dür-dāneñi ḫarc

2 Ḫırmen[88]-i kām içün olduñ ise dihḳān-ı heves[89]
Ezelī mezraʻ-ı ümmīdüñe ḳıl dāneñi ḫarc

3 Gelsün ayaġuña cānān dir isen ey sāḳī
Eyle peymāne ile ḥāṣıl-ı mey-ḫāneñi ḫarc

4 Saña açılsun o ġonca dir iseñ ey bülbül
Ḳıṣṣañı ṭūl [u] dırāz eyle ḳıl efsāneñi ḫarc

5 O perī saña müsaḫḫar ola dirseñ Şūḫī
Eyle ṭabʻuñdaki naẓm-ı dür-i şeh-dāneñi ḫarc

Temmet

9b 33
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Yeter nūş eyledüñ ey ġamze-i ḫūn-ḫ[v]ār[90] ḳandan geç
Revān itdüñ miṣāl-i āb ol rūḥ-ı revāndan geç

2 Ḫam olduñ tīr-i müjgānlarla ebrūlar[91] gibi ey dil
Naḥīf[92] olduñ ḫadengāsā gel ol ḳayd-ı kemāndan geç

---

[87] -ı /-i eki, -a/-e yönelme hal ekinin yerine kullanılabilir.

[88] Kelime metinde "Ḥırmen" şeklindedir.

[89] dihḳān-ı heves : dihḳān ey dil (dizenin üzerinde)

[90] Bu kelime خونخار şeklinde yazılmıştır.

[91] Bu kelime اويرولر şeklinde yazılmıştır.

[92] Kelime metinde " naḫīf " şeklinde yazılmıştır.

3 Yayılmış zülfi yāruñ lāne şeklinde bir ejderdür
Elüñ ey murġ-ı cān ol lāneden çek yā yılandan geç

4 Bahārı intiẓārına yetişmez bāġuñ ey bülbül
Gülinden bülbülinden ḥasret-i ḫār-ı ḫazāndan geç

5 Ezel sāḳī-i dehrüñ ḳand-i zehr-āmīzini ṭatduñ
Gel ey Şūḫī ġam-ı aġyār [u] yār-i mihribāndan geç

Temmet

34

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Olalı mey-ḫāneden rindāna ṣahbā-keş ḳadeḥ
Bezme olmış bir ġulām-ı dil-ber-i mehveş ḳadeḥ

2 Şem'-i bezme dest-i sāḳīde döner pervānedür
Dillere ṣalsa 'aceb mi sūziş [ü] āteş ḳadeḥ

3 Eylemiş bāzār her bir lu'bını bir būseye
Kārzārı ṭablada mey-ḫ[v]āra[93] penç [ü] şeş ḳadeḥ

4 Dem-be-dem ayaġına 'uşşāḳı teshīr itmege
Ruḫların āl eylemiş ol āfet-i dil-keş ḳadeḥ

5 Şūḫīyā ḫāṭır[94]-şināsdur rūyı ḫandāndur müdām
Eksük itmez meclise yārānını üç beş ḳadeḥ

Temmet

10a 35
Ġazel

. — . — / . . — — / . — . — / . . —

1 Olur mı bir gün 'aceb faṣl-ı nev-bahār-ı feraḥ
Eser mi gülşen-i ḫāṭırda[95] rūzigār-ı feraḥ

2 Biter mi tende olan zaḫm-ı dāġdār-ı cünün
Olur mı sīnede üşküfte lālezār-ı feraḥ

---

[93] Kelime metinde ميخا ره şeklindedir.

[94] Kelime metinde "ḥāṭır" şeklindedir.

[95] Metinde "ḥāṭırda" şeklindedir.

3 İder mi ḥüsn-i naẓar ṭāli'üm olur mı ki yār
Güler mi yüzüme dīdār-ı gül-'iẕār-ı feraḥ

4 Olur mı baña perīşān zülf vaṣl-ı murād
Gelür mi kām-ı dile būy-ı iftiḫār-ı feraḥ

5 Gider mi kişver-i dilden tasalluṭ-ı ālām
Gelür mi Şūḫī 'adāletle şehriyār-ı feraḥ

Temmet

36
Ġazel

. — . — / . . — — /. — . — / . . —

1 Alınmadı deheninden gülüñ kelām-ı ṣarīḥ
İdeydi faṣl-ı gülistānı der-maḳām-ı ṣarīḥ

2 Yanup yaḳılmada şem'-ile baḥṣ-i sūzı nedür
Getürmedi bize pervāne[96] bir peyām-ı ṣarīḥ

3 Döner kimine müsā'id kimine 'aks-i murād
Sipihr eylemedi devri ber-devām-ı ṣarīḥ

4 O şūḫ bezm-i raḳībe gelince sür'at ider
Bilinmedi revişinden nedür merām-ı ṣarīḥ

5 Ṣaḥīfe-i 'amele Şūḫī naẓmdan ġayrı
Muḳayyed olmadı bir ḫaṭṭ[97] bize be-nām-ı ṣarīḥ

Temmet

10b 37

—. — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Çün elif ol serv-i bālā-ḳadd ṭūlā çekdi ṣaḥḥ
Gūyiyā ser-defter-i ḫūbāna imlā çekdi ṣaḥḥ

2 Ṣafḥa-i ḥüsninde[98] gūyā ol keşīde ebrūlar

[96] Pervane, klasik şiirde gerçek bir aşıkın timsali olması yönüyle önemli bir mazmundur. Yanan mum (şem') un etrafında dönerek nihayet kendini ateşe atıp yakma hadisesi ile; sevgiliye kavuşma arzusuyla can perdesini yırtan aşık ile münasebete girmektedir.

[97] Metinde "ḫaṭṭ" şeklindedir.

Ḥüsnine ‘unvān içün ḫaṭṭ[99] üzre ṭuġrā çekdi ṣaḥḥ[100]

3 Naḳş olan gird-i lebinde ol ḫaṭ[101]-ı nev-resteler
Ṣanki zīr-i nāmede mühr üzre imżā çekdi ṣaḥḥ

4 Kākülinden gerdene āvīz olan ol tār-ı mū[102]
Ṣan beyāż üzre o ḫaṭṭ[103]-ı ṣafḥa-pīrā çekdi ṣaḥḥ

5 Naẓmumuñ dīvān içinde Şūḫīyā bu maṭla‘ı
‘Arż-ı ḥālüm üstine güyā ki inşā çekdi ṣaḥḥ

Temmet

38

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Yine feṭḥ itdi çemen lāle-i ḥamrā-yı sürḫ
Döşedi maḳdem-i nev-rūza çü dībā-yı sürḫ[104]

2 Ġamzeler eyledi dil mülketini ġāretler
Nīzelerle üleşildi yine kālā-yı sürḫ

3 Pāy pāy eylediler meykedenüñ esbābın
Geçdi sāḳī-i Cemüñ destine bir pāy-ı sürḫ

---

[98] ḥüsninde : rūyında (beytin üzerinde)

[99] Kelime metinde “ ḫaṭṭ ” şeklindedir.

[100] Dizenin şiirin kenarındaki varyantı şöyledir:

Ḫaṭṭınuñ ‘unvānıdur bālāda ṭuġrā çekdi ṣaḥḥ

[101] Metinde “ḥaṭ” şeklindedir.

[102] Beytin solundaki “āviḫte” kelimesi, vezne uygun olarak birinci dizeye şöyle yerleştirilebilir:

Kākülinden gerdene āvīḫte olan tār-ı mū

[103] Metinde “ḥaṭṭ” şeklindedir.

[104] Bu beytin gazelin üst kısmındaki varyantı şöyledir:

Yine ferş itdi çemen lāle-i ḥamrā-yı sürḫ
Merḥabā-yı şeh-i nev-rūza çü dībā-yı sürḫ

Bu varyanttaki “ferş” kelimesine varyant olmak üzere, “basṭ” kelimesi “ferş” kelimesinin üzerine yazılmıştır.

4 Başdı çün duḫter-i rez meclis-i rindāna ḳadem
Geydi endāmına bir cāme-i kemḫā-yı sürḫ

5 Ḳaṣr-ı 'ayşı idelüm cām-ile Şūḫī bünyād
Her ḥabābı ola bir ḳubbe-i mīnā-yı sürḫ

Temmet

11a 39
Ġazel

. — . — /. . — — — / . — . — / . . —

1 İdince bağrımızı ḥasretüñ ocağı telḫ
Kebāb-ı sūḫte itmez mi ya damağı telḫ[105]

2 Ġamuñla ey perī āh eylemez ḳıyās itme
Ḥarāret-i nefesüm eyledi dudağı telḫ

3 Şu deñlü mest-i girān eyledi beni 'aşḳuñ
Ḫarāb idüp yıḳılınca başar ayağı telḫ

4 Żiyā-pezīr olur mı derūnı ḫānesinüñ
Olınca bir kişinüñ revġan-ı çerāġı telḫ

5 Müyesser olmadı ey Şūḫī būse-i dil-ber
Ki sām itdi bu yıl mīvehā-yı bāġı telḫ[106]

Temmet

40
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Şüküfte olalı bāġ-ı cemāle ġoncaveş gül ruḫ
Miyān-ı bülbülāna şaldı bir ġavġā-yı ġulġul ruḫ[107]

---

[105] Bu şiirin birinci beytinde ve diğer beyitlerinin ikinci dizelerinde, açık hece eksikliğinden kaynaklanan bir vezin problemi vardır; "telḫ" kelimesinin "teliḫ" şeklinde okunması bu problemi çözebilecektir.

[106] Beytin şiirin altındaki varyantı şöyledir:

Ḥicāb māni' olur Şūḫī şanma būse dirīġ
Esince sām ider mīvehā-yı bāġı telḫ
Mīm

[107] Bu mısranın beytin üzerindeki varyantı şöyledir:

2 Ḫam-ı gīsūyı dām itmiş durur mā-dām ḫāl üzre
Şikār-ı dāl ider āl ile nice murġ[108]-ı bülbül ruḫ

3 Ser-i kākülleri sürḫ üzre ḳılmış pīç-ender-pīç
'İẕārına şoḳınmış güyiyā gül üzre sünbül ruḫ

4 Dağıtmış dāne dāne ḫāl-i Hindūyı sepīd üzre
Feşān itmiş 'aceb pālūde-i şīr üzre fülfül ruḫ

5 Olaldan Şūḫīyā rengīnlikde la'l ile hem-reng
N'ola baḫş eyler olsa ḫande-i gül neşve-i mül ruḫ

Temmet

11b 41
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Ġaddāre-i cevri be-niyām itmedüñ ey şūḫ
Meydān-ı vefāyı be-zimām itmedüñ ey şūḫ

2 Olduñ olalı[109] ġonca-i müstaġni-i behcet
Bir ḫande ile feṯḥ-i kelām itmedüñ ey şūḫ

3 Bir kerre ṣarılsam didüm ey meh dimedüñ lā[110]
Medd-i elifi maḥrem-i lām itmedüñ ey şūḫ

4 'Ömrüm geçer eyyām-ı küdūrāt-ı ġamuñla
Bir kerre beni vaṣluña rām itmedüñ ey şūḫ

5 Bir kez dimedüñ kim nedür ey Şūḫī merāmuñ
Teftīşle ta'bīr-i merām itmedüñ ey şūḫ

Temmet

42

Miyān-ı bülbülān-ı dillere ṣalmaḳda ġulġul [ruḫ]

[108] Bu kelimenin üzerine yazılan ifade okunamıyor.

[109] Bu kelime اولرلی şeklinde yazılmıştır.

[110] Bu dizedeki "lâ" kelimesinin taşıdığı geri çevirme anlamıyla tezat oluşturacak şekilde; ikinci dizede aşık, "lam" harfinin şekline bürünen vücuduyla sevgilinin "elif" harfini andıran düzgün endamına dolanarak "lâ" (لا) görüntüsünü oluşturmayı arzulamaktadır. Bu durumda aşığın, sarılma teklifine cevap olarak sevgiliden "Lâ!" (Hayır!) cevabını beklemesi de normal karşılanacaktır.

. . — — — / . . — — — / . . — — — / . . —

1 Vireli cānuma lezzet mey-i nāb-ı Aḥmed
Bana kevser görinür la'l-i şarāb-ı Aḥmed

2 Virseler tāc-ı Süleymānı ḳabūl itmez idüm
Beni ḳul itse ḳapusında cenāb-ı Aḥmed

3 Ṭutaram cānumı gönderse cefā oḳlarını
'Āşıḳam maḥż-ı kerem bana 'itāb-ı Aḥmed

4 Olur emrāża şifā mürdeye cān itse şudūr
Deheninden suḫan-ı luṭf-me'āb-ı Aḥmed

5 İsm-i pākine fedādur dil [ü] cān ey Şūḫī
Güşa hātifden eger gelse ḫiṭāb-ı Aḥmed

Temmet

12a 43
Ġazel

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — —

1 Nevāz-ı luṭfa maẓhar ḫāṭır[111]-ı meksūr olur lā-büdd
Muḳarrerdür yıḳılsa bir binā ma'mūr olur lā-büdd

2 Ne ġam mest-i ġurūr [u] nāz olursa çeşmi ol şūḫuñ
Gider ol neş'e ḳalmaz mey içen maḫmūr olur lā-büdd

3 Görüp fāḫir libāsın ġonca ṭañ mı olsa müstaġni
Bir iki gün bahāruñ ḥükmine maġrūr olur lā-büdd

4 Süleymān-ḥaşmet[112] olsañ zūr-bāzūlıḳda hem Ḍaḥḥāk[113]
Vücūduñ ṭu'me-i mār [u] ġıdā-yı mūr olur lā-büdd

5 Ḳoma miftāḥın elden kenz-i lā-yefnānuñ[114] ey Şūḫī
Ḳanā'at ṣāḥibinüñ devleti meşkūr olur lā-büdd

---

[111] Kelime metinde "ḫāṭır" şeklindedir.

[112] Metinde "ḫaşmet" şeklindedir.

[113] Dahhâk: Cemşid'in yerini almış olan, İran'ın zalim ve gaddar bir hükümdarı idi. Hastalandığı zaman iki çocuk beyni ilaç olarak kullanılırmış. Gâve'nin çocuklarına sıra gelince, meşhur demirci isyan etmiş ve Dahhâk'ın düşürülmesine sebep olmuştur (Devellioğlu, s.161).

[114] *El-kanâ'atü kenzün lâ-yefnâ*: Kanaat, tükenmez hazinedir.

Temmet

44
Ġazel

—. — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Ḥam ḥam itmiş kākülin ol ḳāmet-i bālā-bülend
Eylemişdür Sidreyi zencīr-ile endāma bend

2 ʻĀşıḳuñ ṣabr [u] şekībin ġāret itmez yā nedür
Vādī-i şāhāneler ile o ṭarz-ı şeh-levend

3 Çāk ider dāmān-ı ʻaḳlın ādemüñ bī-iḫtiyār
Ol perī[115]-eṭvār-ile ol ṭalʻat-ı Yūsufmenend

4 Kendüyi āyīneveş mā'il ider endāmına
Serv-reftār [u] bülendī ile ol güftār-ı ḳand

5 Bir gören Şūḫī ʻinān-ı iḫtiyārın aldırur
Gönlini eyler ṭalebkār ʻāşıḳuñ miṣl-i semend

Temmet

12b 45
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Çü ṭutmaz merhem işler yārem eyler dem-be-dem feryād
Elemden[116] oldı ʻāciz yaḳa silküp eyler em feryād

2 Döñüp seng-i melāmetlerle kendüm āsiyāb oldum
Oluḳlar gibi çaġlar iderek çeşmümde nem feryād

3 Enīn-i ḳulle-i āhum ki ṣarṣar ḳalʻa-i çarḫı
Döginür laḫt-ı sīnemle ider ṭabl [u] ʻalem feryād

4 Dem-ā-dem dīde-i giryānlarumdan hecr eli gitmez
Ṭutup bāb-ı belānuñ ḥalḳasın[117] itmekde ġam feryād

---

[115] Sadece ye (ى) harfi düzgün seçilebilen kelimenin "perî" olabileceği düşünülmüştür.

[116] Bu kelimenin, beyitteki anlam çerçevesinde ve yazılış (المدن) gereğince "elimden" şeklinde okunabilmesi de mümkündür.

[117] Kelime metinde "ḫalḳasın" şeklindedir.

5 İder bir noḳṭa-i ʻaşḳum miyān-ı küh-ı Ḳāf-ı ḳāf
İderler ʻarş [u] kürsī Şūḫīyā levḥ [u] ḳalem feryād[118]

Temmet

46
Ġazel

. . — — — / . . — — — / . . — — — / . . —

1 Eyü aduñ içün ey ḳāmeti şimşād meded
Ġamdan āzād idüp eyle beni de şād meded

2 Ezelī göñlüm alup bāʻiṣ-i āhum sen iken
Dest-i cevrüñden idem kimlere feryād meded

3 Ḳıldı ġāret bu göñül mülkini Ḥaccāc-ı ġamuñ
Gitmesün pādişehüm elden o Baġdād meded

4 Luṭfla bir nigeh-i nīmi baña tīz eyle
Meded ey çeşmi siyeh ġamzesi cellād meded

5 Mededi yoḳ yaşına derdine yoḳ dermānı
Meded it Şūḫī-i nā-şāda bir imdād meded

Temmet

13a 47
Ġazel

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — — —

1 Olur maḫzen[119]-küşā-yı şāh-ı ḫāver her seḥer ḫūrşīd

---

[118] Bu beyitte; "Biz emaneti göklere , yere ve dağlara arz ve teklif ettik. Onlar yüklenmeden çekindiler, ondan endişe ve telaşa düştüler. İnsan tuttu onu sırtına yüklendi, çünkü o pek zalim, pek cahildir." (Kuran:Ahzab/72) ayetine telmihte bulunulmuş olmalıdır. Tasavvufta, insanın sırtına yüklenmekten çekinmediği bu teklif aşk olarak değerlendirilmektedir. (bkz. Azizüddin Nesefî, Tasavvufta İnsan Meselesi: İnsan-ı Kâmil [İstanbul: Dergah Yayınları, 1990], s.131) .18. yüzyıl şairlerinden Âsım'ın bir gazelinde, aynı ayete yapılan telmih bu beyitle önemli yakınlıklar taşımaktadır:

Gam-ı aşk-ı dil-âşûbı zemîn ü âsumân çekmez
Şikayet olmasun ben çekdiğim bârı cihan çekmez (Osmanlı Şiir Tarihi , s.321)

İder ceyb-i felekden pençe pençe neşr-i zer ḫūrşīd

2 Küşāde eylemişdür revzenin ḳaṣr-ı mu'allāda
Şarḳdan ġarba dek tā ṣarf ider medd-i baṣar ḫūrşīd[120]

3 Şerefmend [ü] sa'ādet-yāb ider devr itdigi burcı
Dilerse ṭopraġı altun ider 'ālī-naẓar ḫūrşīd

4 İder ser-çeşme-i nūr oldıġın[121] 'ayne'l- yaḳīn[122] iṣbāt
Çeker ṭāḳ-ı sipihri üstine vālā-kemer ḫūrşīd

5 'Aceb mi Şūḫīyā ol feyżle 'aynü'l-ḥayāt olsa
Şeb-i ẓulmetde olmışdur żiyā-baḫş-ı ḳamer ḫūrşīd

Temmet

48

. — . — /. . — — /. — . — / . . —

1 Ḫalāṣ-ı düşmene yoḳ me'men-i emān-ı melāẕ
Ḥiṣar-ı dehr-i metānetde bir mekān-ı melāẕ

2 Girān-ı ḳulle-i āha siper olur yeri yoḳ
Ḫarābedür beden-i burc-ı āsumān-ı melāẕ

3 Öñünde mevc-i firāḳ eñsesinde ḳorṣan-ı ġam
Sefīne-i dile bir semte yoḳ limān-ı melāẕ

4 Tefaḥḥuṣ[123] eyledüm eṭrāf-ı bāġ-ı dehri bütün
Nihāle ḳonmadı bir murġ-ı āşiyān-ı melāẕ[124]

5 Göñülde bāb-ı tevekkülden özge yer Şūḫī
Ḳarār-dāde degül cāy-ı imtiḥān-ı melāẕ

---

[119] Bu kelime محزن şeklinde yazılmıştır.

[120] Veznin ilk tefilesi *fā'ilātün* şeklindedir.

[121] Kelimenin metinde اولديغن şeklinde yazılmasından, -duk/-dük partisip ekinin bu dönemde düzleşme temayülünde olduğu görülmektedir.

[122] "Andolsun ki onu *ayne'l-yakîn* ile göreceksiniz." Kur'an: 102/7 (Tekâsür sûresi)

[123] Bu kelime تفخص şeklinde yazılmıştır.

[124] Dizenin şiirin solundaki varyantı şöyledir:

Nihāl olmadı bir murġa āşiyān-ı melāẕ

Temmet

13b

49
Ġazel-i Şūḫī

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Ḫarāba vardı vilāyāt-ı mevālī-i nüfūẕ[125]
Ṭaġılup oldı perīşān ahālī-i nüfūẕ

2 Ṣatılup mühre güher diyü ḳadr buldı kesād
Yed-i nā-dānda ḳalup kān-ı le'ālī-i nüfūẕ

3 Ḳaṭ'-ı da'vā-yı ḥuḳūḳ eyleyici ḥākim yoḳ
Der-niyām olmadadur tīġ-i celālī[126]-i nüfūẕ

4 'Ulemā zīr-i ḥükūmetde olup dem-beste
Cühelā dillerine düşdi maḳālī-i nüfūẕ

5 Şūḫīyā gidicek erbāb-ı umūr-u devlet
Pāyidār ola mı dīvār-ı ḥavālī-i nüfūẕ

Temmet

50
Ġazel-i Şūḫī[127]

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 افتاده بعصیانم الهی مددی خذ
دست اجل ازپای کرفته بیدی خذ

2 کردم چو بنسیانی پشیمانی درایم
با عفو خداوندئ شان صمدی خذ

---

[125] Bu dizede veznin ilk tefilesi yanlış olarak *mefāilün* şeklindedir.

[126] Bu kelime; 17. yüzyılın hemen başında devlet idaresinin bilhassa eyaletlerde iyi ellerden çıkması, paranın ayarının bozulması, ekonomik durumun günden güne kötüleşmesi, vergi yükü sebebiyle çiftini bozan köylünün dağılması, tımarlı sipahinin ihmal edilmesi ve uzun süren İran ve Avusturya seferleri nedeniyle patlak veren Celali İsyanlarını çağrıştırmaktadır. (bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi III. Cilt, I.Kısım , 4. baskı [Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları,1988)], s.99-100).

[127] Bu gazel Farsçadır.

3 قبرم چو كنا هم چه تاريك مبا دا[128]
باپرتو ايمان مصمم سندى خذ

4 باجرمم مالك بجهنم كه نراندا[129]
بامغفرت يارئ فرد احدى خذ

5 بارحمت مولاى تراشوخى وسيله
رو احمد مختار شه معتمدى خذ

Temmet

14a 51
Ġazel

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Göñlüme būy-ı feraḥ bād-ı ṣabādan me'ḫūẕ
Añа ol şemme daḫi keşf-i liḳādan me'ḫūẕ

2 Nāfe-rīz olmadadur rūyına gīsūsı müdām
Añа da dīde-i āhū-yı Ḫaṭādan[130] me'ḫūẕ

3 Çeşmine ġamze-i ḫūn-rīzi olur māye-i ḫūn
Añа da ol müje-i tīr-i cefādan me'ḫūẕ

4 Ser-i müjgānına dilden geçicek ḳan bulaşur
Ḫūn-feşān olsa n'ola bād-ı hevādan[131] me'ḫūẕ

5 Şūḫīyā ḫūn-ı dil [ü] dīde imiş māye-i 'aşḳ
Añа ol māye yed-i ḥükm-i ḳażādan me'ḫūẕ

Temmet

52
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Bir kām-ile kesb eylemedi kām telezzüẕ

---

[128] Bu dizenin vezninde problem vardır.

[129] Vezinde problem vardır.

[130] Ḫaṭā kelimesi خطا şeklinde yazılmıştır.

[131] Bu tamlamanın bād-ı fenā olabilmesi de mümkündür.

Olmadı merāmumca baña rām telezzüz

2 Naḫl-i emelüm mīve-i ümmīdi bitürdi
Düşmedi daḫı yire meger ḫām telezzüz

3 Bir būse içün ḳıldı o şūḫ aġzuma düş-nām
Esmāra ʻaṭā eylemedi sām telezzüz

4 Nūş itmeyicek ḫāṣılı bir şerbetüñ ʻaynın
Ger olsa mükerrer vire mi nām telezzüz

5 Sermā-yı ġam itdi bizi ey Şūḫī telḫ-kām
Virmez dile ḫᵛāhiş[132] feme zükkām telezzüz

Temmet

14b 53

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Kişver-i ʻayş [u] ṣafāya olalı mīr bahār
Eyledi ḥükmine bu ʻālemi teshīr bahār

2 Feṭḥ-i nev-rūza degin lāleden oldı ḫūn-rīz
Berg-i sünbülden alup destine şemşīr bahār

3 Ḳalem-i şāḫ-ı güle ḳıldı varaḳ āmāde
İtmege gülşenī dīvānını taḥrīr bahār

4 Kürsī-i Naḫli[133] leṭāfetden idüp sükker-bār
Ḳıldı min-taḥtiha'l-enhārı[134] çü tefsīr bahār

5 Şūḫīyā tāze gül olsa n'ola her bir ġazelüm
Olıcaḳ gülşen-i ṭab'umdaki ta'bīr bahār

Temmet

54
Ġazel

— — . / — . — . / . — — . / — . —

---

[132] Bu kelime خا هش şeklinde yazılmıştır.

[133] Naḫl sūresi: Kur'ān:16.

[134] Kur'ān: 2/225.

1 Bāġ-ı cihāna kemḥā ḥarīrin döşer seḥer
Maḳdemgeh-i nesīmüñ mesīrin döşer seḥer[135]

2 Çıḳmaġa ḳaṣra ḫūrşīd dāmān-der-miyān
Aṭlasla şāh-ı ṣubḥuñ serīrin döşer seḥer

3 Baḥr-i şeb içre düşmiş nehāruñ kenārına
Ol bādbān-ı āfāḳ-gīrin döşer seḥer

4 Vechindeki o şām niḳābını ref' idüp
Hep eñsesine zülf-i 'abīrin döşer seḥer

5 Seccāde-i ufuḳda 'ibādetle dīdeden
Ol dānehā-yı encüm neşīrin döşer seḥer

6 Ḥakk itdi sīnesinden ġubār-ı teşevvüşi
Mir'āta feyż-i ṣayḳal başīrin döşer seḥer

7 Mānend-i ṭab'-ı Şūḫī idüp çāk-i pīrehen
Eş'āra būy-ı Yūsuf naẓīrin döşer seḥer[136]

Temmet

15a 55

Ġazel

— — . / — . —. / . — — . / — . —

1 Bu rūzigār-ı devrüñ ḳarārı gelür geçer
Bu gülsitān-ı dehrüñ bahārı gelür geçer

2 Ne gül ḳalur ne bülbül ne ḫārını ḳor ḫazān
Bāġuñ ki dökilür berg [ü] bārı gelür geçer

3 Nāz u niyāzuñ ey şūḫ metā'ı bulur ḫalel
Bāzār-ı ḥüsnüñüñ kesb [ü] kārı gelür geçer

4 Bu kārbān-ı 'ömrüñ ḳaṭārı gider ṭurur
Dehrüñ ki ṣanma leyl ü nehārı gelür geçer

---

[135] Bu şiirin dördüncü beyti ve beşinci beytinin ilk dizesi dışında kalan bölümlerinde vezin, yanlış olarak, ikinci tefilede *fā'ilātün* olmaktadır.

[136] Beytin sayfanın altındaki varyantı şöyledir:

Bāġ-ı şafaḳda jāle degüldür feşān olan
Ey Şūḫī būy-ı Yūsuf naẓīrin döşer seḥer

Bu beyitteki " bāġ" kelimesinin hemen üstüne "vaḳt" varyantı yazılmıştır.

5 Ey Şūḫī ‘izz ü cāhı bulur bir gün inḳırāż
Ol ḫ̲ᵛācenüñ[137] bu vaż‘ [u] vaḳārı gelür geçer[138]

Temmet

56
Ġazel

— — . / — . — . / . — — . / — . —

1 Çatılsa ol dü ebrū kemān [u][139] kemān olur
Ḳalḳan-ı sīne cāy-ı emān [u] emān olur

2 Bu ḫāke bī-tenezzül o serv-i revān geçer
Ardınca eşk-i çeşmüm revān [u] revān olur

3 Dīdārı bir melekdür ki ṭayy-ı mekān ider
Bir laḥẓa intiẓārı zamān [u] zamān olur

4 Dil ‘āleminde ‘aşḳı bir ‘ālem olur baña
Ol şūḫa tā ki ‘aşḳum cihān [u] cihān olur

5 Remz-i lebin ṣorarsam ḳalem tercümān baña
Ol dil-şikeste Şūḫī zebān [u] zebān olur[140]

Temmet

15b 57
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ḳaçan bezm-i belāda çeşmüme demler ẓuhūr eyler

---

[137] Bu kelime حواجه نك şeklinde yazılmıştır.

[138] Bu şiirde beşinci beyit ve dördüncü beytin ikinci dizesi dışındaki kısımlarda veznin ikinci tefilesi *fā‘ilātün* şeklindedir.

[139] Birinci beyitte ve diğer beyitlerin ikinci dizelerinde, veznin üçüncü tefilesinde kapalı hece eksikliğinden kaynaklanan bir problem vardır. Vezin gereği olarak, ikilemeler arasında atıf vavlarının kullanımını kabul etmek uygun görünmektedir.

[140] Bu şiirde ikinci beyitte, dördüncü beytin ikinci dizesinde, üçüncü beytin birinci dizesinde ve makta beytinde veznin ikinci tefilesi yanlış olarak *fā‘ilātün* şeklinde alınmıştır.

Sebūdan merdüm-i ġam-dīdeye cemler ẓuhūr eyler

2 Ḫayāl-i Ka'besin ḳılsam ziyāret bāña çeşmümle[141]
Hediyye ḳırbalarla ṭolu zemzemler ẓuhūr eyler

3 Dil-i zārum ele alsa tesellīler ile ṭab'um[142]
Bāña Loḳmān elinden ṭatlu merhemler[143] ẓuhūr eyler

4 Geçüp bu 'ālem-i dilde ḥükūmet itse şāh-ı 'aşḳ[144]
Bāña 'ālem içinde dürlü 'ālemler ẓuhūr eyler

5 Yüritsem ṣafḥa-i eş'āra Şūḥī ḫāme-i ẕihnüm
Ricālü'l-ġaybdan[145] ma'nī-i mülhemler ẓuhūr eyler

Temmet

58
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ne bir ferḫunde ṭāli'[146] burc-ı 'izzetden ṭulū' eyler
Ne bir üftāde ṭāli' evc-i iḳbāle rücū' eyler

2 Sipihrüñ ṣīṭ [ü] 'adli devr-i çarḫından ṣudūr itmez
Ḳażā-yı āsumānī ra'd [u] āfātı vuḳū' eyler

3 Gelüp mīzān-ı 'adlüñ itmeden aḥkāmını īfā

---

[141] Dizenin sayfa kenarındaki varyantı şöyledir:

Ṭavāf itsem ḫayāli Ka'besin 'avdette çeşmümle

[142] Kelime طبعم şeklinde yazılmıştır.

[143] Kelime "merḥemler" şeklinde yazılmıştır.

[144] Dizenin sayfa kenarındaki varyantı şöyledir:

Geçüp dil taḥtına itse ḥükūmet dāver-i 'aşḳum

Burada taḫtına kelimesi yanlış olarak تحتنه şeklinde yazılmıştır.

[145] Ricālü'l-ġayb : (Men of the absent world) A body of seventy saints who know absent things, and become present wherever they wish. They are all named Hasan, and their number is always kept complete. (Redhouse, s.965)

[146] ṭāli' : kevkeb (Beytin üzerinde)

Zevāle sür'at eyler mün'akis devre[147] şürū' eyler

4 Dimāġ [u] kāma zehr-i imtinānı imtilā eyler[148]
Muḥaṣṣal ḫ̲ᵛāce[149]-i dehrüñ simāṭı sīri cū' eyler

5 Naẓar ḳılmaz gedāya i'tibārı bayadur Şūḫī
Meh [ü] ḫūrşīdi sīm [ü] zer içün arẓa rükū' eyler

Temmet

16a 59
Ġazel

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Her ḳaçan zülf-i dil-āvīzin o meh bāda virür
Kārbān-ı Ḫotenüñ kārını ber-bāda virür

2 Nergis-i çeşmine ḳurbānem o şūḫuñ ammā
Ġamze-i mesti gibi kāfir [ü] cellāda virür

3 Ġamzesi kūşe-i çeşmine varup gelse n'ola
Anı ta'līm-i füsūn itmege üstāda virür

4 'Ar'aruñ lerze düşer reşk-ile endāmına
Reviş [ü] nāzı ḳaçan ḳāmet-i şimşāda virür

5 'Ārıż-ı naẓma ger ebrū-keş olınca ṭab'um
Şūḫīyā kilkini ẕihnüm yed-i Bih-zāda virür[150]

Temmet

60
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

---

[147] mün'akis devre : devr-i idbāra (beytin altında)

[148] Dizenin gazelin kenarındaki varyantı şöyledir:

Dimāġa imtinān [u] intiẓārı imtilā eyler

[149] Metinde حوا چه şeklinde yazılmıştır.

[150] Bu beytin şiirin solundaki varyantı şöyledir:

Şūḫīyā vaṣf-ı ḳad-i yār-ile dil bāda gelür
Ṭıfl-ı mektebdür o kim ḫ̲ᵛācesi āzāda virür

1 Ḳanı ol ḳadd-i dil-cūlarla reftār itdigüm günler
Ruḫı gül tāzelerle seyr-i gülzār itdigüm günler

2 Olup cem'iyyetüm 'ālī-cenāb beg-zāde[151] ḫūblarla
Dil-i zārum nedīm-i bezm-i ḫünkār[152] itdigüm günler

3 Müşerrefdi sitārem māh-ile evc-i sa'ādetde
Tefāḫurlarla 'azm-i kūy-ı dil-dār itdigüm günler

4 Müsā'id demler eyyām-ı sa'ādet ol zamanlardı
Hümāyūn rūzigārı ṭāli'e yār itdigüm günler

5 Ṣatardı yek edāda ṣad nezāket Şūḫīyā ṭab'um
Güzel teshīrine te'līf-i eş'ār itdigüm günler

Temmet

16b 61
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Virüp ruḫsāra rengin ol perī 'uşşāḳa āl eyler
Dem-ā-dem ġamzesi ḫūn-rīzlik resmin ḫayāl eyler

2 Olurken bāġ-ı ḥüsne zülfi mā-dām ebr-bārende
Ruḫın rengīn idüp günden güne la'lin zülāl[153] eyler

3 Muḳārin düşdi ṣandum burc-ı ḳavse ġurre-i māhı
Ḳaçan kim zīr-i ebrūdan o meh 'arż-ı cemāl eyler

4 Umar her nev-resīde tāzeden dil mīve-i vuṣlat
'Aceb dīvānedür kim ḫām-ṭama' fikr-i muḫāl eyler

5 Degüldür güftelerden zīb-i eş'ār eylemek maḳṣūd
Vesīle nüktelerle yāra Şūḫī 'arż-ı ḥāl[154] eyler

Temmet

62
Ġazel

---

[151] Bu kelime بكذاده şeklinde yazılmıştır.

[152] Bu kelime هنكار şeklinde yazılmıştır.

[153] Bu kelime ذلال şeklinde yazılmıştır.

[154] Bu kelime عرصحال şeklinde yazılmıştır.

. . — — — / . . — — — / . . — — — / . . —

1 O hilāl ḳaşlarıñıñ ḫançerine cān çekinür[155]
Rūz-ı bayrāma fedā olmaġa ḳurbān çekinür

2 Bu leṭāfet ile cānā seni kim görse sever
Bu melek-ṭal'atuña ḥāşılı insān çekinür

3 Seni göklerde arar Sidre[156] hevādāruñ olup
Müntehā ḳāmetüñe serv-i ḫırāmān[157] çekinür

4 Ṭoludur küze-i ḥasretler ile endāmı
Kevşer-i la'lüñ içün çeşme-i ḥayvān çekinür

5 Oldı sevdā-yı Züleyḫāñ-ile pīrāhen-çāk
Büse-i dāmenüñe Yūsuf-ı Ken'ān çekinür

6 Girmeye dest-i şerīfüñ gibi devlet eline
Ḳadem-i pāküñi büs itmege dāmān çekinür

7 Görüp ebrūñı n'ola pāyuña düşse Şūḫī
Ṭāḳ-ı miḥrābı görür secdeye īmān çekinür

17a 63

Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Viṣāle nā'il olmaḳ devlet-i bīdārdan yegdür
Firāḳ ammā [ki][158] reşk [ü] ġayret-i aġyārdan yegdür[159]

2 Merām-ı vaṣla ḥā'il olmadan aġyār tenhāca
Görişmek yār-ile pes-perde-i dīvārdan yegdür

---

[155] çekinmek: arzulamak, içi çekmek ; bkz. Cem Dilçin, Yeni Tarama Sözlüğü (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları,1983), s.52.

[156] Sidre (Sidretü'l-müntehâ), yedinci kat gökte bir ağaç. Bu ağaç bir sınır olarak kabul edilir. Miraç gecesi Cebrail ve Peygamber'in bindiği Burak sidre'den ileri geçememişler, buradan itibaren Peygamber refref'e binmiş, Tanrı'nın huzuruna yalnız olarak yücelmiştir.

[157] Bu kelime حرامان şeklinde yazılmıştır.

[158] Vezni düzeltmek için eklendi.

[159] Vezinde problem vardır.

3 Muḥaṣṣal meclis-i ʻirfāna nā-dānuñ selāmından
Nihān düş-nām-ı dil-ber ṭabʻa istifsārdan yegdür

4 Ḫayāl-i dil-ber-ile ḫūn dil der-külḫan-ı tārīk
Cemāl-i ġayr-ile ṣad lāle-i gülzārdan yegdür

5 Vuṣūl-i şāhid-i maḳṣūda Şūḫī naḳd-i cān ṣarfı
Ḫarābāt-ı hecirde[160] bulma biñ dīnārdan yegdür

Temmet

64
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Feṣāḥat bülbülinden bir leb-i şīrīn-suḫan yegdür
Nezāket gülşeninden ḫande-i ġonca-dehen yegdür

2 Kelām-ı ḫūba[161] geydürseñ nüketden ḳat-ā-ḳat gömlek
Teberrük bād eliyle yaḳadan keşf-i beden yegdür

3 Çü Yūsuf rūy-ı ṭabʻuñ ʻarż-ı būy-ı pīrehen ḳılsa
Teneffüs ḫūb elinden bir şüküfte yāsemen yegdür

4 Sözüñ mevzūniyetde Sidre ḳaddine kemend atsa
Ḥavāle ḥavlıya bir bel virür serv [ü] semen yegdür

5 Mehi mengūşe ṭaḳsañ Şūḫīyā menkūḥa[162]-i naẓma
Yeñi bir māh-ı tāba ḥāmile bir pīre-zen yegdür

Temmet

17b 65
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Ol lebi mercāna ṭālib çoḳ dil [ü] cānlar geçer
Ḫāṭır-ı[163] mūrāndan mühr-i Süleymānlar geçer

---

[160] Vezin gereği "hecr" kelimesi böyle okunmuştur.

[161] Kelime metinde "ḫūba" şeklindedir.

[162] Metinde منكحو هه şeklinde yazılmıştır.

[163] Metinde هاطر şeklinde yazılmıştır.

2 La'l-i mey-gūnuñ[164] görüp sāġar emerken leb-be-leb
Ol ḥasedle yüreginden bādenüñ ḳanlar geçer

3 Lü'lü'-i kām ol ṣadef femden biter dirler velī
Dīdeden ṣor eşk-i ḥasretle ne nīsānlar geçer

4 Pīç [ü] ḫamdan niçe ser-gerdānlıḳ 'ārıż olmasun
Ḳaydına bir ḫāṭıruñ[165] zülf-i perīşānlar geçer

5 Ġamzesi ḫāṭır[166] alurmış[167] ḫūn-ı dil nūş itmege
Şūḫīyā yalvarıgör ol āfete cānlar geçer

Temmet

66
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Göz göz olmış sīnem üzre şerḥa şerḥa dāġlar
Yaḳa yırtup hecr elinden āh [u] feryād aġlar[168]

2 Rāz-ı 'aşḳı dostlar ketm eylemek düşvār imiş
Añmasam cānum yaḳar añsam yürekler dāġlar

3 Cevr-i yār-ile ġam-ı aġyār olur dāġ üzre dāġ
Çekdigüm bār-ı ġamı itmez taḥammül daġlar

4 Ḳāf-ı 'aşḳum noḳṭa noḳṭa şerḥ [ü] tafṣīl eylesem
Olalar her bir kitābı yüce yüce daġlar

5 Şūḫīyā sūz-ı nihānum çoḳdur ammā söylesem
Ṭutışur cānum yanar dil debserür dudaġlar

Temmet

---

[164] Bu yazıma göre, gazelde yalnızca bu dizede sevgiliye seslenilmektedir.

[165] Metinde حاطرك şeklindedir.

[166] Metinde حاطر şeklindedir.

[167] اولورمش şeklinde yazılan ve "olurmış" okunması gereken kelimenin "alurmış" (الورمش) olması daha uygun görünmektedir (Ḫāṭır almaḳ : To captivate the heart of a person by kindness; Redhouse, s.822).

[168] Bu dizenin vezninde problem vardır.

18a

67
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Çarḫa çarḫ olduñ dilā ḳayd-ı ser-i ebrū yiter
Ṭatlı cāndan ḫançer-i ser-tīze virdüñ şu yiter

2 Gördüñ ol zülfüñ perīşān mūyı da hem būyı da[169]
Ḳılca iẕ'ān[170] eyler iseñ saña 'ibret bu yiter

3 Uġrın uġrın tīr-i āh itdi elif ḳaddüñ kemān
Ṣayd içün ol gözleri āhūlara yā hū yiter

4 Mīve-i ümmīdden olmaz ṭıfıl[171] çün munḳaṭı'
Ārzū-yı dil içün bu çekdügüñ ḳayġu yiter

5 Dürr-i naẓmı vādī-i ḥüsne aḳıtduñ şu gibi
Şūḫīyā bī-hūdeye ṣarf itdügüñ incü yiter

Temmet

68
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . /. — —

1 Ey dil yine sevdā-yı ġam-āluftelerüñ var
Āh itmege ḫamyāzeñ içün nüktelerüñ var[172]

2 Gird-ābına mı düşdüñ 'aceb baḥr-i ḫayālüñ
Ey dīde teberrük dür-i nā-süftelerüñ var

3 Dāġ-ı ġamuñuñ geldi mi eyyām-ı bahārı
Ey sīne yine lāle-i üşküftelerüñ var

4 Ḫūn-ı dilümi içdüñ ezel cāna mı ḳaṣduñ
Ey çeşm-i siyeh fitne vü āşüftelerüñ var

---

[169] Bağlaç olan "da/de" ekleri metinde kelimeye bitişik olarak yazılmaktadır.

[170] Metinde kelime ازعان şeklinde yazılmıştır.

[171] Vezin gereği "ṭıfl" kelimesi bu şekilde okundu.

[172] Bu dizenin şiirin kenarındaki varyantı şöyledir:

Ḫamyāze-i ḥasretde nihān nüktelerüñ var

(ḫamyāze kelimesi bu varyantta حمیازه şeklinde yazılmıştır.)

5 Yāruñ ‘acabā maẓhar-ı āzārı mı[173] olduñ
Ey Şūḫī yine şekve-edā güftelerüñ var

Temmet

18b 69
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Olaldan ṭal‘at-efzā-yı cebīn-i ḫūb[174] ṣanem beñler
Anuñ’çün vech-i ‘izzetde olupdur muḥterem beñler

2 Ser-i ebrūdan olmışdur fütāde ṣafḥa-i ḥüsne
Olupdur noḳṭa-i menşūre-i faẓl-ı ḳalem beñler

3 Dizilmiş ṣaff-ı saṭrāsā çü gerdān-ı sepīd üzre
Olur ābādī kāġıd üzre ṣan ḫaṭṭ[175]-ı ‘acem beñler

4 ‘Alemdār itmiş ebrūyı ḳaṭār-ı ‘askerin düzmiş
Diyār-ı ḥüsn otağında çeker ḫayl [ü] ḥaşem[176] beñler

5 Cebīne maṭla‘-ı ġarrāyı çekdüm Şūḫīyā ebrū
Düşerken[177] ḫaṭṭ[178] içün ruḫsār-ı eş‘āra raḳam beñler[179]

Temmet

70
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Çemen seyrine çıḳdı yine zāt-ı muḥterem begler
Ṣalındı iḥtişām [u] nāz-ile ol muḥteşem begler

---

[173] Metinde ازارمی şeklinde yazılmıştır.

[174] Metinde حوب şeklindedir.

[175] Kelime metinde “ḫaṭṭ” şeklindedir.

[176] Metinde خشم şeklindedir.

[177] Bu kelimenin “döşerken” şeklinde okunabilmesi de mümkündür.

[178] Metinde خط şeklindedir.

[179] Beytin, şiirin sol tarafındaki varyantı şöyledir:

Cebīn-i naẓma çekdüm maṭla‘-ı ġarrāsını ebrū
Düşerken ‘ārıż-ı eş‘āra ey Şūḫī raḳam beñler

2 Ḳıyāma ṭurdılar ṣaf ṣaf kenār-ı bāġa ‘ar‘arlar
O ḳāmetlerle çekdi her birisi bir ‘alem begler

3 Ḳızardı lāleler gül yüzlerinden ġoncalar güldi
Zemīn üzre zer-efşān oldılar ṣāḥib-kerem begler

4 Müḥeyyā bezm olup ṣaḥn-ı çemen zerrīn-ḳadeḥlerle[180]
Ki ṣundı birbirine şīvelerle cām-ı Cem begler

5 Alāyına ḳatılsaḳ n’ola dervīşāne ey Şūḥī
Ḥademler içre ḳayd itsün bizi ḳaşı ḳalem begler[181]

Temmet

19a 71

Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Maḳsūm-ı ‘aşaḳ[182] gibi kefāf-ı ezelüm var
Ḥasbīce tecellī-zede-i lem-yezelüm var

2 Eglence dil ü dīde-küşā cilve-nevāzem
Ṭab‘um gibi bir şūḫ-ı muṭarrā güzelüm var

3 Nā-kām isem ye’s [ü] ümīdüm daḫı yoḳdur
Maṭlūba muḳārin heves-i bī-bedelüm var

4 Teshīr-i ḳulūb itmedür eş‘ār-ile kārum
İksīr-i naẓım gibi mücerreb ‘amelüm var

5 Cem‘iyyet-i ḫāṭır[183] gibi yoḳ māl [ü] melālüm[184]
Ey Şūḫī ḫazān-dīde perīşān ġazelüm var

Mim

---

[180] Zerrîn-kadeh : nergis çiçeği (Devellioğlu, s.1181).

[181] Bu dizenin, şiirin altındaki varyantı şöyledir:

Ḥadem dīvānına ḳayd itsün ol ḳaşı ḳalem begler

[182] Dizede vezni tutturabilmek için عشق kelimesinin Steingass'ta yer alan "'aşaḳ" okunuşu ('ashaq ; Steingass, s.850) tercih edildi.

[183] Metinde حا طر şeklindedir.

[184] yoḳ māl [ü] melālüm : bu bāġ-ı hünerde (Dizenin sol tarafında)

72
Ġazel

— — ./. — — ./. — — ./. — —

1 Ey dil o mehüñ sīnede peykānına ḳan vir
Mihmānuñ içün ḳādir iseñ loḳma-i cān vir

2 Tīġ-i müje-i yārla iḥḳāḳ-ı demüm var
Ey va'de-i mevtüm hele bir pāre emān vir[185]

3 Destüm kūteh ümmīd uzun ey 'ömr-i 'azīzüm
Yā vaṣla ulaşdur beni yā ṭūl-i zamān vir

4 Naḳdüñ yoġ-ise almaġa kālā-yı ḫayālin
Ol sübḥa-i mercānuñı ey dīde nişān vir

5 Teshīr-i dil-i yār ider eş'ārla Şūḫī
Ey ḫāme-i ṭab'um yüri te'sīr-i zebān vir

Temmet

19b 73
Ġazel

— — ./. — — ./. — — ./. — —

1 Ey meh nigeh-i ġamze-i mekkāre senüñdür[186]
Cevre virilen ruḫṣat o ḫūn-ḫ^{v}āre[187] senüñdür

2 Tīġ-i ġam [u] cevrüñden ider dād ile feryād
Hep sīnedeki aġzın açan yāre senüñdür

3 Ḥasretle ciger pāreleri çıḳdı gözümden
Müjgānuñ ucındandur o yek-pāre senüñdür

4 Derdüñle helāk olmaġa yüz ṭutdı vücūdum
Bī-çāreñe ey māh yine çāre senüñdür

5 Dil-ber seven ey Şūḫī çeker nāzını elbet
Cevrinden anuñ aġlama meh-pāre senüñdür

---

[185] "vir" kelimesi وار şeklinde yazılmıştır.

[186] Şiirin kenarında ilk dize takrar yazılmaya çalışılmıştır:

Ey meh nigeh-i ġamze-i mekkā...

[187] Kelime خونخاره şeklinde yazılmıştır.

Temmet

74
Ġazel

. . — — / . . — — /. . — — / . . —

1 Her ḳaçan gerdene ol zülf-i siyeh-dil ṭolaşır
Ṭaraf-ı Ka'beye gūyā ki 'azāzīl[188] ṭolaşır

2 Meh-i nev keşküline eyledi revġan ta'yīn
Ayda ol mihr-i cihān-tāba o sā'il ṭolaşır[189]

3 Dest-i pür-dāġum o şūḫa açaram āġūşı
Farażā boynına zerrīn ḥamā'il ṭolaşır

4 Nüket-i pīç [ü] ḫam-ı zülfini ta'bīr idemem
Bu zebān-ı ḳalem-i ṣāf-dile ḳıl ṭolaşır

5 Bezm-i vuṣlatda mey-i ḥayret anı almışdur
Şūḫīnüñ ditrer eli ṭutmaz ayaḳ dil ṭolaşır

Temmet

20a 75

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Ṣanmañ bizi kim şā'ir-i elḳāb-perestüz
Ḳufl-i ḥarem-i ma'nīyüz ebvāb-perestüz

2 Ḫālī degülüz ḳıble gibi ḳaş-ile gözden
Ḳandīllerüz cānib-i miḥrāb-perestüz

3 Her ṣubḥ oluruz maṭla'-ı dīdārla bīdār
İlhām-ı Ḥaḳḳa muntaẓıruz ḫ^{v}āb[190]-perestüz

4 Ocaġına ḫizmet iderüz pīr-i muġānuñ
Biz ṭālib-i iksīr-i Cemüz āb-perestüz

5 Taḥsīn iderüz ṣan'at-ı naḳḳāşına deyrüñ

---

[188] Metinde ازازل şeklinde yazılmıştır.

[189] Bu dize şiirin sol tarafında şu varyanta sahiptir:

Ayda bir ol yüzi ḫūrşīde o sā'il ṭolaşır

[190] Metinde خاب şeklinde yazılmıştır.

Bir ḫūb[191] ṣaneme ʻāşıḳuz erbāb-perestüz

6 Mevlāmuz içün reh-rev-i rāh-ı budalāyuz
Biz ümmet-i peyġamberüz aṣḥāb-perestüz

7 Tekmīl idüp farż [u] sünen dersini Şūḫī
Biz mekteb-i irfāndaki ādāb-perestüz

76
Ġazel-i Şūḫī

— — . / . — — . / . — — . /. — —

1 Pīrüz heves-i tāze cevānlarla cevānuz
Tīrüz gözi āhūlara āmāde nişānuz

2 Ebrū gibi olsaḳ n'ola ḫam-geşte-i ḳāmet
Peykān-ı ġam-ı ʻaşḳ-ile peyveste kemānuz

3 Kālā-yı niyāz-ile yazılsaḳ n'ola pāya
Biz naḫvet-i cānāneye ser-māye-i cānuz

4 Ḫūbān-ile hem-ṣoḥbet [ü] bī-gāne-i ʻāmuz
ʻİrfān-ı suḫan-dān [u] nedīmān-ı şehānuz

5 Şūḫī iderüz kesb-i hevā dest-i ṣabādan
Şeş-tāre-i kāküllere biz müy-miyānuz

Temmet

20b 77

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ḫayāl-i maḥżumuz dīdār-ı cānāna vefā itmez
Olur ṭūl-i emel vuṣlat ecel cāna vefā itmez

2 El irmez ol perīnüñ ḫātem-i laʻline güç yitmez
Zamānuñ vüsʻati mühr-i Süleymāna vefā itmez[192]

---

[191] Metinde "ḫūb" şekli nde yazılmıştır.

[192] Beyitte Hz. Süleyman'ın,Allah'ın fermanıyla Cebrail'in getirip parmağına taktığı meşhur yüzüğüne telmihte bulunulmaktadır. Taşı üzerinde üç satır halinde بسم الله الرحمن الرحيم ; لا اله الا الله ; محمد رسول الله yazılı olan bu yüzük sayesinde ins ve cin, dev ve peri, vahşi hayvanlar ve kuşlar, yılan, karınca ve rüzgârlar Hz. Süleyman'a itaat etmekteydiler.

3 Ṣafāmuz[193] sāḳī-i gül-çihrenüñ ayaġın öpmekdür
Deñizler cem felekler olsa peymāne vefā itmez

4 Ne müşkil derdd[ür] ʻaşḳa göñlümüzde ṣabr [u] ṭāḳat yoḳ
O hercāyī güzeller ʻahd [ü] peymāna vefā itmez

5 Mücāzāt-ı ġam eyler nice yıl bir gün feraḥ virse
Ḳabāḥat Şūḫīyā baḫtuñ ki mīzāna vefā itmez

Temmet

78
Ġazel

— — . / . — — — / — — . / . — — —

1 Ol zülf-i ḫam-ender-ḫam ol ḳadd-i bülend-āmīz
Ṭaḳmış ser-i Ṭūbāya bir bend-i kemend-āmīz

2 Bir baḳış-ile eyler dil mülkini ġāretler
Ol vādī-i şāhāne ol ṭarz-ı levend-āmīz

3 Ḳılsa leb-i şīrīnden āzārla bir güftār
ʻUşşāḳa gelür güyā bir bāde-i ḳand-āmīz

4 Ṣan ḥoḳḳa-i Loḳmāndan ṭatlu em olur zaḫma
Ḳılsaydı o gül femden bir şīve-i ḫand-āmīz

5 Ḫāl-i ruḫ-ı tābınuñ şekli dil-i Şūḫīde
Ṣan micmere düşmişdür bir ʻūd-ı sipend-āmīz

Temmet

21a 79

— — . / — . — . / . — — . / — . —

1 Taḫlīṣ ider girībān iden yek dü bār bes
Ey küşt-gīr-i ġam saña benden hezār bes

2 Merdānesin iderseñ eger ʻöẕrümi ḳabūl[194]

---

[193] Ṣafāmuz : Murādum (beytin üzerinde)

[194] Bu dizenin şiirin kenarmdaki varyantı şöyledir:

Merd olan eyler elbet zebūn ʻöẕrümi ḳabūl

(Burada veznin ikinci tefilesi yanlış olarak *fā'ilātün* şeklindedir.)

Ṣad el-amān ile ‘arża-i i‘tiẕār bes[195]

3 Cismümde bār-ı cevrüñ ki kūh-ı girāndur[196]
Ḳalmadı hīç taḥammül içün iḳtidār bes[197]

4 Hecrüñ nihāyete irdi ey kām ḳandasın[198]
Ḳaṣduñ cefā-y-ise bu ḳadar intiẕār bes

5 Bu Şūḫī-i dil-efgāra[199] ey çarḫ-ı bī-vefā
Besdür bu cevr-i bī-ḥadd ġam-ı bī-kenār bes[200]

Temmet

80
Ġazel

— — . / — . —. / . — — . / — . —

1 Meh-tāb ḳılsa ‘arż-ı hilālī nedür be’is
Ebrū-yı yāradur imtiṣāli nedür be’is[201]

2 Gitdükçe ḥüsni ol āfetüñ bulmada kemāl[202]
Ḫūrşīd ḳılsa günde zevāli nedür be’is

3 Būs itdi küze la‘lin diyü reşkle müdām
Aḳıtsa lüle femden zülāli nedür be’is[203]

4 Her gice şem‘a ḥüsn-ile yanup yaḳılmada
Pervāne ḳılsa sūz-ı ḫayālī nedür be’is

---

[195] Vezinde problem var.

[196] Vezinde problem vardır.

[197] Bu dizenin şiirin kenarındaki varyantı şöyledir:

Yoḳdur taḥammüle ṭāḳat [ü] iḳtidār bes

(Veznin ikinci tefilesi yanlış olarak *fā‘ilātün* şeklindedir.)

[198] Vezinde problem vardır.

[199] Kelime دلفگار şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

[200] Her iki dizenin vezninde problem vardır.

[201] Vezinde problem vardır.

[202] Vezinde problem vardır.

[203] Beytin her iki dizesinde de vezin bozuktur.

5 Şūḫīye āşinālıḳ saña nükle var iken
Varursa kūyuña lāübālī nedür be'is[204]

Temmet

21b 81
Ġazel-i Şūḫī

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Dükānuñda nice ey merdüm-i dīde bu nem maḥbūs[205]
Gerekmez lü'lü'-i kālā-yı bāzār-ı sitem maḥbūs

2 Dökil[206] bir sāḳī-i gül-çihrenüñ ayaġına ey ḫum
Nice bir cāmedānuñda metā'-ı sürḫ-ı cem maḥbūs

3 Dil-i bīmāra ḳıl la'lüñden emsem ey ṭabīb-i cān[207]
Gerekmez ḥoḳḳa-i pīrūze-i Loḳmānda em maḥbūs

4 Çıḳar ceyb-i vefādan pençeñi ey ḫ^{v}āce[208]-i devrān[209]
Nice bir kīse-i minnetdeki naḳd-i kerem maḥbūs

5 Yine bir naẓm-ı nev-īcāda ol der-kār ey Şūḫī
Devātuñda nice bir bu hüner-pīşe ḳalem maḥbūs

Temmet

82
Ġazel

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Eşküñi ḳılma dilā ol dür-i dendāna ḳıyās

---

[204] Beytin her iki dizesinde de vezin bozuktur.

[205] Bu dizenin kenardaki varyantı şöyledir:

Nice bir dīde dükkānuñda ey merdüm bu nem maḥbus

[206] Dökil: Düşe (beytin üzerinde)

[207] Bu dizenin kenardaki varyantı şöyledir:

Leb-i la'lüñ dil-i bīmāra emdür ey ṭabīb-i cān

[208] Kelime حواجه şeklinde yazılmıştır.

[209] Dizenin sayfa kenarındaki varyantı şöyledir:

İlet ceyb-i 'aṭāya pençeñi ey ḫ^{v}āce-i devrān (ḫ^{v}āce kelimesi حو جه şeklinde yazılmıştır.)

Necm-i seyyāre degül mihr-i dıraḫşāna ḳıyās

2 ʻArż-ı ṭavr eylemesün di[210] leb-i yāra ḫātem
Olamaz faṣṣ-ı güher mühr-i Süleymāna ḳıyās

3 Ḳılmasun ḳāmet-i dil-dāra teşebbüh ʻarʻar
Olamaz cins-i şecer serv-i ḫırāmāna[211] ḳıyās

4 Meh [ü] ḫūrşīdi diyüñ ʻarż-ı cemāl eylemesün
Pertev-i necm olamaz ṭalʻat-ı tābāna ḳıyās

5 Naẓm-ı Şūḫīye miṯāl eylemesün her şāʻir
Her cevāhir olamaz gevher-i ʻummāna ḳıyās

Temmet

22a 83
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Ṭutdı feryādum cihānı hey meded feryād-res
Yārisin ey eşk anuñ sen bāri ol imdād-res

2 Ḥālümi ʻarż itmege cānāna yoḳ bir vāsıṭam
Senden özge hem-dem-i āhum yüri ey bād-res

3 Yoḳ mıdur inṣāfuñ ey vaṣl-ı ḥabībüm gel yetiş
Ḥasretüñle ḫāne-i ten olmadan ber-bād res

4 Dest-i cevrüñden kime feryād [u] dād itsem şehā
Bāʻiṯ-i feryādum olduñ yine sen ol dād-res[212]

5 Ḥasretüñ sāyeñ gibi ḫāk-ile yek-sān eyledi
Şūḫī-i bī-çāreñe ey ḳāmeti şimşād res[213]

Temmet

---

[210] di [diñ, diñ imdi] : haydi, haydin bakalım (Yeni Tarama Sözlüğü, s.66)

[211] Kelime هرلمانه şeklinde yazılmıştır.

[212] Bu beytin şiirin altındaki varyantı şöyledir:

Dest-i cevrüñden kime feryād [u] dād itsün göñül
Sen iken feryāduma bāʻiṯ kim olsun dād-res

[213] Burada, üçüncü ve beşinci beyitlerde geçen "res" sözcüğü, "Ulaş!Yetiş!" anlamında emir kipi çekimlemesi olmalıdır.

84
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Dāmenin elden ḳomaz bir dil-berüñ nā-pāk ḫas
Her gülüñ eṭrāfın almışdur[214] ḫar[215] [u] ḫāşāk ḫas

2 Bir ruḫı gül yārla seyr-i gülistān eyleseñ
Pīş-i çeşme ḫār-ı müjgānveş batar çālāk ḫas

3 Pāsbānem dergeh-i dil-dāra ẓann eyler velī
Eylemez bezm-i güle bār olduġ ın idrāk ḫas[216]

4 Bāġı tenhā eyleyüp gül-çīn-i vaṣl olsañ eger
Ḫār-ı ġamla cāna ḫançer ḍarb ider bī-bāk ḫas

5 Meyl olınmaz bezm-i gülşen içre ḫāra ḥāşılı
Şūḫīyā zaḫm-ı güle olsa daḫi tiryāk ḫas

Temmet

22b 85
Ġazel

— — . / — . — . / . — — . / — . —

1 Çekmiş keşīde mānend-i ebrū ḳalem-tırāş
Eyler ḳalemde şaḳḳ-ı ser-i mū ḳalem-tırāş

2 Mānend-i ġamze ser-tīz olmaz da yā n'olur
'Aynü'l-ḥayātdan nūş ider şu ḳalem-tırāş

3 Bir tīġdür ki ḳattāl-i a'dā-yı dil-siyeh
Ṭarrāḥdur ḫilāf olsa yazu ḳalem-tırāş

4 Maḥcūb der-niyām olsa ḫançer gibi eger
Olmazdı mālik-i ḥiddet-i rū ḳalem-tırāş

5 Bir namlıdur çekilmiş teber gibi Şūḫīyā
Olsa 'aceb mi 'ālemde namlu ḳalem-tırāş[217]

---

[214] Bu kelime metinde المشرر şeklinde yazılmıştır. Yazıldığı gibi okunduğunda oluşacak vezin problemi, kelimenin "almışdur" şeklinde okunmasıyla giderilmektedir.

[215] Belki de vezni tutturabilmek için "ḫār" kelimesi خر şeklinde yazılmıştır.

[216] Kelime yanlış olarak خش şeklinde yazılmıştır.

Temmet

86
Ġazel

. . — — — / . . — — — / . . — — — / . . —

1 Bize sāḳī-i dehir[218] devr-i merām itdi ne ḫoş[219]
Cemi ber-ḳā'ide-i silk [ü] niẓām itdi ne ḫoş

2 Başdı peymāne yine meclis-i rindāna ḳadem
Nāzla duḫter-i rez cilve-ḫırām[220] itdi ne ḫoş

3 Muḥterem ḳıldı bizi yüzi şuyı ḥürmetine
Naẓar-ı rüy-ı ġam [u] ḳahrı ḥarām itdi ne ḫoş

4 Eyledi da'vet-i teshīre idāre ṭāli'
Vuṣlata ol perī-i vaḥşī[y]i rām itdi ne ḫoş

5 Başdı ġam-ḫāneye sulṭān-ı feraḥ pāy-ı kerem
Bize ey Şūḫī bir ikrām-ı kirām itdi ne ḫoş

Temmet

23a 87
Ġazel

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — — —

1 Dil-i dīvānemüz ol kākül-i müşgīne yaşlanmış
Dönüp Şāmuñ yüzinden yüz çevürmiş Çīne yaşlanmış[221]

2 Ser-i küyında dil-dāruñ ḳomış bir kerpice[222] başın
Gedā-yı bī-nevā kim bāliş-i zerrīne yaşlanmış

---

[217] Bu gazelde, birinci beytin ikinci dizesi dışındaki tüm dizelerde veznin ikinci tefilesi *fā'ilātün* şeklindedir. Bu görüntüsüyle vezin, *müstef'ilün mefā'ilü müstef'ilün mefā'* gibi görünmektedir.

[218] Vezin gereği "dehr" kelimesi bu şekilde okunmuştur.

[219] Şiirin redifini oluşturan ḫoş kelimesi bütün beyitlerde خوش şeklinde yazılmıştır.

[220] Metinde هرام şeklinde yazılmıştır.

[221] Beytin, sayfanın altındaki varyantı şöyledir:

O hindūlar ki gerdenden ḫaṭ-ı müşgīne yaşlanmş
Dönüp bir ḳāfile Şāmuñ yüzinden Çīne yaşlanmış (ḫaṭ kelimesi خط şeklinde yazılmıştır.)

[222] kerpice : kehgile (beytin üzerinde)

3 Nümāyān olduġın gördüm meh-i nev üzre bir ḫūrşīd
Meger ol āfet-i cān sā'id-i sīmīne yaşlanmış

4 Lebi sevdāsın eylerken görüp ebrūların zāhid
Der-i mey-ḫāne şanmış rāhibüñ deyrine yaşlanmış

5 Göñülde Şūḫīyā yāruñ ḫayāli Ḳaydefāsıdur[223]
Der-i İskendere 'ālem-nümā āyīne yaşlanmış

Temmet

88
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Dil-i mestānemüz ebrū-yı ḫayrü'l-bāba yaşlanmış
Der-i mey-ḫāneden yüz döndürüp miḥrāba yaşlanmış

2 Ruḫ-ı tābānına yāruñ uzanmış bir bölük gīsū
Ki bir ḳıṭ'a bulut ḫūrşīd-i 'ālem-tāba yaşlanmış

3 Olan gird-i leb-i la'lindeki nev ḫaṭṭı[224] dil-dāruñ
Yetişmiş sebze-i terdür kenār-ı āba yaşlanmış

4 O şūḫuñ kūşe-i çeşminde gūyā ġamze-i mesti
Yatur cellād-ı ḫūnī kim ḫumār [u] ḫ^{v}āba[225] yaşlanmış

5 Bu seyl-āb-ı sirişk-i ḥasret içre Şūḫīyā cismüm
Ki bir ser-geşte keştī dāmen-i gird-āba yaşlanmış

Temmet

23b 89
Ġazel

---

[223] Ḳaydâfe (Ḳaydefâ), Azerbaycan'da Berda ülkesinin kraliçesi olduğu rivayet edilir. Ancak Mısır ve Batı Anadolu kraliçesi olduğunu söyleyen kaynaklar da vardır. İskender zamanında yaşadığından, hakkındaki geniş bilgilerin İskendernâme'lerde bulunabileceği Kaydâfe, Evliya Çelebi'ye göre Marmara ülkesi kraliçesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü (Ankara: Akçağ, 1995), s.318.

[224] Kelime خطی şeklinde yazılmıştır.

[225] Kelime خا به şeklinde yazılmıştır.

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — — —

1 O şūḫuñ ġamzesi cāna ser-i müjgān ilişdürmiş
O bir maḫmūrdur kim sīḫine biryān ilişdürmiş

2 Nihüfte fitnelerle kimlerüñ ḳanın girer bilmem
O meh hem-yānına bir ḫançer-i bürrān ilişdürmiş

3 ʻAceb ṭarrārdur kim kāküli āl eyleyüp gönlüm
O Kindī ip çözüp dārına bir mihmān ilişdürmiş

4 Ḫayāli gönlüme derd [ü] ġamın iskān idüp gitdi
O ʻarż-ı rūy-ı dille tekyeye yārān ilişdürmiş

5 Ṣanasın eşk-i ḫūn-ālūdla müjgānum ey Şūḫī
Nişāne sübḥa-i lü'lü'sine mercān ilişdürmiş

Temmet

90
Ġazel

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — — —

1 Ḫayāl-i yāra gönlüm dīde-i giryānın aldurmış
Ḳızarmış köz gibi ṣan āteşe biryānın aldurmış

2 O şūḫuñ nüş-ı ḫūndan dā'imā çeşmine ḳan ṭutmış
Süzilmiş ġamze-i maḫmūrına müjgānın aldurmış

3 Nigāh-ı nīm-mesti cāna ḍarb itse n'ola pençe
Arar baġrumda zīrā ḫançer-i bürrānın aldurmış

4 Fetīl-i āh-ı ʻaşḳ-ile ʻaceb mi mūmveş yansam
Gönül pervāneveş āteşlere dāmānın aldurmış

5 Ḳafesler gibi bī-cān ḳalsa ey Şūḫī n'ola cismüm
Yeşil ṭonlar geyer ṭūṭī gibi cānānın aldurmış

Temmet

24a 91
Ġazel

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — — —

1 Emerken ol leb-i cānāne[y]i peymāne cem çekmiş
Anuñla demlenüp meclisde ġam derdine em çekmiş

2 'Aceb mi turş-rū şīrīn-ṭabī'at oldığı anuñ
O ġam-dīde nice emlerle semlerle sitem çekmiş

3 N'ola gürg-i ġamı ol şır şır ḳanlar ḳaşandursa
Henūz ḳundaḳda ṭıfl-ı şīr iken ol şīre dem çekmiş[226]

4 N'ola mercān gibi dā'im dökerse ḳaṭre-i cemler
Leb-i meh-pārelerden sāġar-ı çeşmine nem çekmiş

5 N'ola pīr-i muġāna Şūḫīyā ayaġı denk alsa
Anı kāmil idince çoḳ ḳabaḳ başmış ḳadem çekmiş

Temmet

92
Ġazel

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Şeh-levendāne edālar ile cānā bu geliş
Eyledi nāzla dil mülkini yaġma bu geliş

2 Çekdi ser-defter-i 'uşşāḳa bir imlā'-yı belā
Ḥüsn-i reftārla ey ḳāmeti bālā bu geliş

3 Tīr-i müjgāna çatup ḳaşuñı yay itmişsin
Ġarażuñ cāna degüldür de nedür ya bu geliş

4 Süzilür bāz gibi cilve-i pervāzlar ile
Naẓarından ilüñ itmez mi ki pervā bu geliş

5 İstimāletle o ṭarz-ı revişüñ var ammā
Ḳāmet-i Şūḫī[y]i lām eyledi illā bu geliş[227]

Temmet

24b 93
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

[226] 'dem çekmek' deyimi burada "kendini hazırlamak, meydan okumak; zor anlar yaşatmak" anlamında kullanılmış olmalıdır.

[227] Beytin şiirin kenarındaki varyantı şöyledir:

Ṭoġrı ḫançer çekerek ḳaşları ḳarşumda gelür
Şūḫīyā çekdi benüm ḳatlüme ṭuġrā bu geliş

1 Ḳandasın ey vaṣl-ı yārum derdüme dermān yetiş
Ḥasretüñle öldüm ey Ḫıżr-ı ḥayāt-ı cān yetiş

2 Cānumı bir loḳma it ḳurtar beni ey tīġ-i yār
Ey ecel dermānına şerbet viren Loḳmān yetiş

3 Leşker-i ġam ḳal'a-i cismüm ḳuşatdı ey ferah
Ey 'adālet ṣāḥibi sulṭān-ı 'ālī-şān yetiş

4 Mū-sepīd oldum meded ṭutdı ecel dāmānumı
Rūz-ı ḥaşre ḳalmasun dīdāruñ ey cānān yetiş

5 Şūḫī-i nā-şādı bir 'ālī naẓarla ḳaldurıñ
Biñ bir erler 'aşḳına ey himmet-i merdān yetiş

Temmet

94
Ġazel

..———/..———/..———/..—

1 Vire mi dīdemüze bu nem-i ġam āsāyiş
'Acabā hīç göz açdurmaya mı bize bu ḳış

2 Ne seren ḳodı ne yelken bu belā furṭınası
Ey murād re'is[228] ol ġam bizi çignetdi yetiş[229]

3 Muttaṣıl beynümüz ol şāhla firzāna iken
Esb-i fürḳat ayırup gözler-imiş beyn-ile kiş

4 Yutdurur cevri bize pīr-zen-i ḳaḥbe-i dehr
Ehl-i 'aşḳuz bizi zen-pāre ḳıyās itdi keleş

5 Anı hicrān eli çoḳ örseledi incitdi
Meded it Şūḫīye[230] ey kām biraz sen de yapış

Temmet

25a 95

---

[228] Burada "murad" kelimesi iham-ı tenasüplü kulanılmış olabilir. Kelimenin " istek, dilek; meram, maksat" anlamının yanısıra, seren ve yelken kelimeleriyle ilişkili olacak şekilde bu dönemdeki bir denizcinin(reis) ismini karşılamış olduğunu düşünmemiz de mümkündür.

[229] Vezinde problem vardır.

[230] Kelime شو هيه şeklinde yazılmıştır.

Ġazel

— — ./. — — ./. — — ./. — —

1 Ol zülf-i siyeh ṣafḥa-i gerdāna döşenmiş
Bir mār gelüp çeşme-i ḥayvāna döşenmiş

2 Egninde yeşil cāme[y]i beñzetdüm o şūḫuñ
Berg-i semenī ser[v][231]-i ḫırāmāna[232] döşenmiş

3 Gird-i leb-i la'linde olan nev ḫaṭı[233] beñzer
Ferḫunde vefiḳ mühr-i Süleymāna döşenmiş

4 Ol küşe-i çeşminde olan ġamze-i mesti
Bu ḫūnī-i cellād[234] yatur ḳana döşenmiş

5 Ey Şūḫī senüñ lücce-i ṭab'uñda ma'ānī
Şeh-dāne güherlerdür o dāmāna döşenmiş

Temmet

96
Ġazel

. — — — / . — — — /. — — — / . — — —

1 Uzanmış şāne bī-taḳrīb zülf-i yāra el ṣunmış
Ṣanasın pençe-i 'uḳḳābdur bir māra el ṣunmış[235]

2 Nigāh-ı mesti yāruñ[236] küşe-i ebrūdan ayrılmaz
Ki bir cellād-ı ḫūnī ḳabża-i ġaddāra el ṣunmış

3 Yed-i sīmīnini yüz üzre gördüm cāme-ḫ^{v}āb[237] içre
Ṣanasın pençe-i ḫūrşīde bir meh-pāre el ṣunmış

---

[231] Kelime سر şeklinde yazılmıştır.

[232] Metinde "ḫırāmāna" şeklindedir.

[233] Metinde "ḫaṭı" şeklindedir.

[234] Belki de vezin zaruretiyle, şair bu iki kelimeyle ters çevrilmiş bir tamlama (ḫūnī-i cellād) oluşturmuştur.

[235] Belki de vezindeki sorunu ortadan kaldırmak niyetiyle, aslı *'uḳāb* olan bu kelime *'uḳḳāb* şeklinde yazılmıştır.

[236] mesti yāruñ : ġamzesi ol (beytin üzerinde)

[237] Metinde جامه خاب şeklinde yazılmıştır.

4 Ruḫ-ı pür-tābına inmiş dökilmiş bir bölük gīsū
Meger kim siḥr-ile üstād cādū nāra el ṣunmış

5 Ḫayāl-i la'li ol şūḫuñ reg-i cismümde ey Şūḫī
Ṭabīb-i ḥāẕıḳāsā nabża-i bīmāra el ṣunmış[238]

Temmet

25b 97

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Dırāz-ı dest ider gīsū-yı yāra bī-edeb mıḳrāṣ
Serinden bī-tekellüf ceẕb-i mū eyler ṭaleb mıḳrāṣ

2 İderken ḳaṭ'-ı mū būs eylemişdür gerden-i yāri
Anuñ'çün kesb-i leẕẕetden ider taḥrīk-i leb mıḳrāṣ

3 Yed-i ümmīdini ḳaṭ' eylemişdür ḳayd-ı kākülden
Türāba düşmesin üftādegānuñ hep sebeb mıḳrāṣ

4 Ser-i gīsū degül ḳaṭ'-ı yed-i dil itmedür kārı
Dil-āzār olmada āhen-dil olmışdur 'aceb mıḳrāṣ

5 Gehī endāmına ḫıl'at biçer maḥbūbuñ ey Şūḫī
Teḳarrüb eylese zülfe n'ola vālā-neseb mıḳrāṣ

Temmet

98
Ġazel

. . — — — / . . — — — / . . — — — / . . —

1 Ḫaṭṭ[239]-ı ruḫsārı[240] o māhuñ olur āyāt-ı Ḳaṣaṣ[241]
Ḥüsn-i Yūsuf[242]dan ider ya'ni ḥikāyāt-ı ḳaṣaṣ[243]

---

[238] Gazelde *el sunmak* fiili şu anlamları içinde bulundurmaktadır:

el vermek: 1. yardım etmek, fırsat vermek 2. teslim olmak

el sunmak: 1. El uzatmak 2. Cüret etmek (Yeni Tarama Sözlüğü, s.81-82).

[239] Kelime "Ḫaṭṭ" şeklindedir.

[240] Kelime " ruḫsārı" şeklindedir.

[241] Kur'an: 28.

[242] Kur'an: 12 (Bu sûrede Hz. Yusuf'un kıssası anlatılmaktadır.)

2 Meclise şemme-i zülf-ile gelür bād-ı ṣabā
Çīn [ü] Māçīnden ider naḳl [u] rivāyāt-ı ḳaṣaṣ

3 Ġamzesi rāz-ı dili pertev-i ilhāmdan alur
Küşe-i çeşme ider ġamz [u] işārāt-ı ḳaṣaṣ

4 Mū-be-mū kāküli esrārını tafṣīl itsem
Ṭaberī[244] gibi olur kevne kitābāt-ı ḳaṣaṣ

5 Ḳıṣṣa-i 'aşḳı dırāz eyleme ey Şūḥī yeter
Muḫtaṣar ola çü maḳbūl 'ibārāt-ı ḳaṣaṣ

Temmet

26a 99
Ġazel

— — . / — . — . / . — — . / — . —

1 Ḫaṭṭuñ[245] ki sūre-i Nūr[246] muḥarrer 'ale'l-ḫuṣūṣ
Vechüñ kitāb-ı 'izzet müdevver 'ale'l-ḫuṣūṣ

2 Çün ḳaşuñ-ile gözüñ keşīde cemālüñe
Bir şekl-i nūn ve'l-ḳalem[247] musaṭṭar 'ale'l-ḫuṣūṣ[248]

3 Ṣaçuñ ki ve'l-leyl[249]dür cebīnüñ ki ve'ḍ-ḍuḥā[250]
Āṣārı ay ü günden münevver 'ale'l-ḫuṣūṣ

4 La'lüñ o ḫaṭṭ[251]-ı nevle müselsel[252] şarābdur

---

[243] Kelimenin "ḳaṣaṣ" okunuşu düşünüldüğünde, beyitte Hz. Yusuf kıssasına (Ahsenü'l-Kasas) işaret vardır.

[244] Asıl ismi Abu Ca'far Muhammed B. Carir B. Yazid (839-923) olan Taberi, İslam tarihçisi ve müfessir olup 839 sonlarında Taberistan'da Amul şehrinde doğmuştur. En mühim eseri, *Kitâb al-ahbâr al-rusûl va'l-mulûk* isimli umûmî dünya tarihidir.

[245] Bu kelime metinde "Ḥaṭṭuñ" şeklindedir.

[246] Kur'an :24/35.

[247] Kur'an : 68/1.

[248] Bu dizede veznin ikinci tefilesinde problem vardır.

[249] Kur'an: 92/1,93/2.

[250] Kur'an: 93/1.

[251] Metinde "ḥaṭṭ" şeklinde yazılmıştır.

Çün Kevser[253] āyetiyle mübeşşer 'ale'l-ḫuşūş

5 Vaṣf-ı lebinde Şūḥī beyānı mine'l-Ḳadir[254]
Cüz'īce ḳılduñ işrāb mükerrer 'ale'l-ḫuşūş[255]

Temmet

100
Ġazel

— — ./. — — ./. — — ./. — —

1 Eṭvār o mehüñ cünbiş-i āzādına maḥṣūṣ
Reftār-ı müsellem ḳad-i şimşādına maḥṣūṣ

2 Ol āfet-i çeşminde olan fitne vü āşūb
Ol ġamze-i cādūsınuñ īcādına maḥṣūṣ

3 Şāhāne edālarla levendāne revişler
Ol sīm-tenüñ vādī-i mu'tādına maḥṣūṣ

4 Nā-dīde cemāl-i ḥasen[256] ol nādire ḫaṣlet
Ol āfetüñ elṭāf-ı Ḫudā-dādına maḥṣūṣ

5 Ey Şūḥī rüsūm-ı fiten [ü] nāz ü şīve
Ol nev-resüñ evżā'-ı perī-zādına maḥṣūṣ

Temmet

---

[252] Kelime bu halde alındığında " müselsel şarap"a, zincir halinde ya da zincirleme halinde akan/içilen şarap şeklinde bir anlam verebilmemiz mümkündür. Müstensihin bu kelimeyi, yanılarak, Evliya Çelebi'nin şarap çeşitleri içerisinde gösterdiği müşelleş (şarabı) ile karıştırmış olabileceği de düşünülebilir. Bkz. Evliya Çelebi Seyahatnāmesi, Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu –Dizini, Haz. Orhan Şaik Gökyay, 1. Kitap (İstanbul:YKY, 1996), s.474.

[253] Kur'an: 108.

[254] Kur'an: 97.

[255] Bu şiirin vezninde ikinci tefile yanlış olarak birinci, ikinci, üçüncü beyitlerde ve beşinci beytin ikinci dizesinde *fā'ilātün* şeklinde düzenlenmiştir.

[256] Yazılışa uygun okuma (جما لوحسن) anlam vermediği için, manaca güzel yüz (cemāl-i ḥasen) daha uygun olarak kabul edildi.

26b 101

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Tīz gelür faṣl-ı ġurūra bir zamān-ı inḳırāż
Gülşen-i cāha eser bād-ı ḫazān-ı inḳırāż

2 Rüstem[257]-i iḳbāle idbār-ı ḫadengi Zāl ider[258]
Beste-i tīr-i ḳażā olsa kemān-ı inḳırāż

3 Ṭop-ı āh-ı inkisāra pāyidār olmaz beden
Olamaz ṭunc[259] olsa ger devlet nişān-ı inḳırāż

4 Gerd-i naḥsından[260] olur şems-i sa'ādet münkesif
Olıcaḳ seyyāre-i baḫta ḳırān[261]-ı inḳırāż

5 Çün ḳażā gelse rıżādan ġayri yoḳdur bir siper
Şūḫīyā ḥışn-ı tevekküldür amān-ı inḳırāż

Temmet

102
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

---

[257] İran'ın ünlü kahramanıdır. Adı Şehnâme'de övgüyle anılır. Klasik şiirimizde kahramanlık, acı kuvvet ve yenilmezlik sembolü olarak özellikle kasidelerde anılan Rüstem, Cemşîd soyundan gelen Nerîmân'ın torunu ve Sam'ın oğlu olan Sicistân ve Seyistân hükümdarı Zâl'in oğludur (bkz. Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, s.455).

[258] Şiirin kenarında, bu dizeye ait varyant şöyledir:

Eyler idbār-ı ḫadengi Rüstem-i iḳbāli Zāl

[259] Kelime metinde "tunc" şeklinde yazılmıştır.

[260] Kelime "naḫs" şeklinde yazılmıştır.

[261] Naḥs: unpropitiousness; either of the two inouspicious planets, Mars and Saturn (Redhouse, s.2073)

Ḳırān-ı naḥseyn : A conjunction of Mars and Saturn (Redhouse, s.1443) .Mars (Merih) ve Satürn (Zuhal) ün aynı burçta birbirine yaklaşması olan bu astronomik olay kutsuzluk işareti sayılır.

Şair aynı zamanda beyitteki sa'ādet kelimesiyle ḳırān-ı sa'deyn (the conjunction of [the two auspicious planets,]Venus and Jupiter) astronomik hadisesine de işaret etmektedir.

1 Şeb-i zülfinden eyler sāye-güne bir niḳāb ‘ārıż
O māha tābiş-i mihrümden olmışdur ḥicāb ‘ārıż

2 Ḥicābından ‘araḳ-rīz oldı şanmañ ol gül-i nāzik
Ruḫına oldı reng-i āteşīninden gül-āb ‘ārıż

3 Süzilmiş nergis-i mesti ḫumār-ı nāz gelmişdür
Olur şanmañ o ḫūnī ġamzeye bir laḥẓa[262] ḫ^vāb[263] ‘ārıż

4 Ne deñlü aġlasam ol yār olur ol ḳadar ḫandān
Muḥaḳḳaḳdu[r] güle şeb-nemden olur āb-tāb ‘ārıż

5 Bu ġarrā naẓmumuñ Şūḫī o[264] nāzik ṭarz-ile gūyā
Edāsından olur bir şīve-i ‘ālī-cenāb ‘ārıż

Temmet

27a 103
Ġazel

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Ḥumret-āmīz olıcaḳ her ḳaçan ol rūy-ı beyāż
Ṣanki gül üzre düşer berg-i semen-būy-ı beyāż

2 Leb-i la‘lindeki dendānı o şūḫuñ gūyā
Ṣadef-i baḥr-i melāḥatdeki lü’lü’-i beyāż

3 Ruḫ-ı gülgūnına ol ‘ārıż olan çīn-i ‘araḳ
Verd-i ḥamrāya düşen şeb-nem-i dil-cū-yı beyāż

4 Gūyiyā zülf-i siyāh içre o gerdān-ı sepīd
Zīr-i ẓulmetdeki cān-perver olan cūy-ı beyāż[265]

5 Şūḫīyā dilde ġubār-ı ḫaṭ[266]-ile şevḳ-ı viṣāl
Rīş-i ġam-dīdeye ṣan ‘ārıż olan mūy-ı beyāż[267]

---

[262] Metinde لحضه şeklindedir.

[263] Metinde خا ب şeklinde yazılmıştır.

[264] Metinde اول şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmalıdır.

[265] Beyitte, “cūy-ı beyāż” tamlaması ile āb-ı ḥayāt (ebedi yaşam bağışlayan su) kasdedilmiş olmalıdır.

[266] Metinde خط şeklindedir.

[267] Beytin şiirin altındaki varyantı şöyledir:

Şeb-i ḥasretdeki Şūḫī heves-i ṣubḥ-ı vaṣıl
Rīş-i ġam-dīdeye ṣan ‘ārıż olan mūy-ı beyāż

Temmet

104
Ġazel

—. — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Rūyına dest-i ta'accüble niḳābından ġaraż
Nāz [u] istiġnā mıdur bilmem ḥicābından ġaraż

2 Ḳorḳaram aña nihān söz-ile taḥrīk itdiler
'Arż-ı meylümden o şūḫuñ ictināb ından ġaraż

3 Va'de-i vuṣlat mı imhāl eyledi yā ġayriye
Bezm-i 'āşıḳdan icāzetle şitābından ġaraż

4 Meclise iẓhār-ı istiṣḳāl mıdur yā maḳṣadı
Dīde-i maḫmūrına īrād-ı ḫ^vābından[268] ġaraż

5 Āḫere meyl [ü] ta'alluḳ mı vesīle Şūḫīyā
İrtibāṭ-ı ḥüsn [ü] 'aşḳuñ inḳılābından ġaraż

Temmet

27b 105
Ġazel

. — . — / . . — — /. — . — /. . —

1 Açıldı ġonca-i nev ḳıldı gül cemālini 'arż
Ḫırāma[269] geldi [vü] serv eyledi nihālini 'arż

2 Ḫam oldı devḥa-i mevzūn berge geldi şecer
Dıraḫt eyledi çün mīve-i zülālini 'arż

3 Müzeyyen oldı ruḫ-ı bāġ bezendi ferş-i çemen
Nesīm-i faṣl-ı bahār eyledi kemālini 'arż

4 Ṣafāya seyr-i gülistāna çıḳdı meh-rūlar
Fütādeler dükeli ḳıldı yāra ḥālini 'arż

5 Kenāra çekdi cihān naḫl-i nāzın ey Şūḫī

---

[268] Metinde خا بندن şeklinde yazılmıştır.

[269] Metinde حرا مه şeklinde yazılmıştır.

O şūḫ itmedi gitdi baña viṣālini ‘arż[270]

Temmet

106

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Devr-i peymānede sāḳī-i sipihr eyledi ḫalṭ
Cem-i devrānede mey-ḫāne-i dehr eyledi ḫalṭ

2 İle iḳbāl-ile baḳdı baña idbārından
Devr-i bīnendede āyīne-i mihr eyledi ḫalṭ

3 Ṭatlu em virmedi bīmāra ṭabīb-i devrān
Gün-e-gün ḥoḳḳa-i dārūsına zehr eyledi ḫalṭ

4 Oldı aġyāra mizācınca mülāyim leb-i yār
Em-i dil-ḫastesine[271] ḫūn-ile ḳahr eyledi ḫalṭ

5 Şāhid-i vaṣl-ile ḥükm eylemedi ḳāżī-i ‘aşḳ
Şūḫī[y]i ḥasret-ile şöhre-i şehr eyledi[272] ḫalṭ

Temmet

28a 107
Ġazel

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Çeşmüme żerre[273] degül devlet-i bīdār faḳaṭ

---

[270] Bu gazel, G1'in küçük değişiklikler içeren tekrarıdır. Değişiklikler şöyledir:

berge : bāda G1;Dıraḫt eyledi çün mīve-i zülālini ‘arż : Piyāle-i zer-i rez eyledi zülālini ‘arż G1; Müzeyyen oldı ruḫ-ı bāġ bezendi ferş-i çemen : Ḥayāta geldi çemenzār uyandı bülbül-i bāġ G1; Nesīm-i faṣl-ı bahār : Dem-i Mesīḥ-i nesīm G1.

Bu değişikliklerin, önceki şiire (G1) ait hayalleri şiirin kompozisyonuna yaklaştırma noktasında faydalı olduğu söylenebilir.

[271] Kelime دلحسته سنه şeklinde yazılmıştır.

[272] Şiirin bu beyti, kapalı anlatımdan kaynaklanan bir za'f-ı te'lif örneği olarak kabul edilebilir. İkinci dizedeki "eyledi" fiili hem "şöhre-i şehr" hem de "ḫalṭ" için düşünülebilmektedir.

[273] Metinde زرّه şeklindedir.

Cüst [u] cüyum ṭaleb-i vuṣlat-ı dil-dār faḳaṭ

2 Degme bir pençe-i şāhīne şikār olmaz idüm
Düşdügüm dām ṭama'-ı murġ-ı dil-i zār faḳaṭ

3 Terkeşe almaz idüm derdi demür yāy olsa
Çekdügüm ġayret-i aġyār [u] ġam-ı yār faḳaṭ

4 Cevr-i yār [u] sitem-i dehr-ile zār olmaz idüm
Bā'iṣ-i şümum olan baḫt-ı siyehkār faḳaṭ

5 'Aşḳ-ı ḫūbānla ḳāf olmaz idüm ey Şūḥī
Dildeki dā'ir olan noḳṭa-i pergār[274] faḳaṭ
Temmet

---

[274] Klasik şiirde rāz, gayb sırrı, rāz-ı nihān, nokta-i vehmī, hayal, nā-peydā, gümān gibi kelime ve tamlamalarla tanıtılan; sır halinde saklı oluşu, varlığı veya yokluğunun şüpheli oluşu gibi yönleriyle ifade edilen sevgilinin dudağı ve dolayısıyla ağzı, vuslatın ve ebedi kavuşmanın sembolüdür. Sevgilinin ismi olan nokta-dehen (nokta ağızlı), ağız-nokta hayalinin bir ürünüdür. Bu doğrultuda, sevgiliye kavuşma arzusuyla dolu olan aşık da, bu ağza ve dolayısıyla vuslat mekanına müstenit dönen ve daire çizen bir pergel gibi olur. (Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, s. 250) Burada "dāir olmak" deyimiyle ağzın şekline de (dāire) işaret edilmiş olur. Böylece, gönülde döndüğü hayal edilen pergelin daire çizen ayağı aşık gibi düşünülmektedir. Birinci dizedeki "kaf olmak" deyimi de bu hayal doğrultusunda, vuslatın (ağız) etrafında durmaksızın dönen aşığın gönlündeki sıkıntılı ve kasvetli hali anlatmak için seçilmiş olabilir. Mevlana'nın, Divan-ı Kebir'de geçen bir şiirinde benzetme amacıyla "kaf" harfini kullanma şekli de bu hayali düşündürmektedir : " Ben sana ne söyliyeyim ki? Sen ki, ekmek derdine saplanıp kalmışsın. Lām harfi gibi beli bükük, kaf harfi gibi dar gönüllüsün." (bkz. Mevlânâ, Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler II, Çeviren: Mithat Baharî Baytur [İstanbul:MEB,1989] , s. 275). Ayrıca kaf (ق) harfinin şekil itibarıyla, aynen dal (د) harfi gibi , aşk yüküyle iki büklüm olmuş aşığın fiziksel görüntüsü için kullanılmış olduğu da düşünülebilir. Pergelin, sabit bir nokta üzerinde çizdiği yuvarlak şekil de, "kaf" harfinin şekliyle benzerlik taşımaktadır.

Kalbin ortasında bulunduğu sanılan siyah beneği (süveydâ) karşıladığını da düşünebileceğimiz noktanın, tasavvufta hakiki birlik, tüm çokluğun aslı; bütün harflerin , kelimelerin ve rakamların esası olmasıyla tek varlığın (Tanrı) çokluk şeklinde görünmesinin güzel bir örneği olarak kabul edilen anlamı ise beyitteki beşeri aşkla örtüşmemektedir (Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü [İstanbul: Marifet Yayınları, 1977], s.412-413).

108
Ġazel

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — —

1 Degül pīç [ü] ḫam-ı sevdā dil-i dīvāneden sāḳıṭ
Olınca ol mehüñ gīsūsı dest-i şāneden sāḳıṭ

2 Hevā-yı zülf-i Leylīsin bıraḳsun mı dil-i Mecnūn[275]
Olınca peççe-i murġ-ı Hümā ol lāneden sāḳıṭ

3 Ḫalāṣ olmaz o ḫāl [ü] ruḫlar-ile ḳayd-ı kāküldeń
Olınca murġ-ı cān ża'f-ile āb [u] dāneden sāḳıṭ

4 Vedā' itmez ten-i zārumla mihmān-ı ġam-ı 'aşḳı
Olınca būm-ı ḥasret ḫāne-i vīrāneden sāḳıṭ

5 Bıraḳmam ārzū-yı būs-ı cām-ı la'lin ey Şūḫī
Olınca pāy-ı peymāne ser-i mey-ḫāneden sāḳıṭ

Temmet

28b 109
Ġazel

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — —

1 Görelden rūyuñı cānā[276] olupdur inkisār-ı ḫaṭṭ[277]
Anuñ'çün ḫāṭır[278]-ı āyīneden gitmez ġubār- ı ḫaṭṭ[279]

2 Görelden gül 'iẕāruñ üzre ḫāli noḳṭa şeklinde
Dilinde lālenüñ mużmer sevād-ı dāġdār-ı ḫaṭṭ

3 Görelden ġurre[y]i ebrūlaruñ şekl-i hilālinde
Derūn-ı māhdan çıḳmaz ḫayāl-i iftiḫār-ı ḫaṭṭ

---

[275] Bu dizede, Kays (Mecnun)'ın başına kuşların yuva yapması hatırlatılmaktadır.

[276] cānā : 'ariż (beytin üzerinde)

[277] "ḫaṭṭ" kelimesi, dördüncü beyit dışında bütün şiirde "ḥaṭṭ" şeklinde yazılmıştır.

[278] Bu kelime metinde "ḥāṭır" şeklinde yazılmıştır.

[279] Beyitte "inkisār-ı ḫaṭṭ" tamlaması, "yüz üzerine düşen ayva tüylerine karşı duyulan kırgınlık ve gücenme" olarak yorumlandı. İkinci dizeden, aynanın içine düştüğü durumu aydınlatacak ġubār-ı ḫāṭır (enxiety,disturbance- keder,elem; Devellioğlu, s.293) tamlamasını çıkarabiliriz.

4 Görelden gird-i la'lūñde daḳīḳ [ü] tāze ter mūlar
Kenār-ı ābdan ḫālī degüldür sebzezār-ı ḫaṭṭ

5 Görelden ṣafḥa-i ḫüsnüñ muḥarrer mū-be-mū Şūḫī
Çeker şerḥa-be-şerḥa ṣadr-ı levḥa der-kenār-ı ḫaṭṭ

Temmet

110
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Vuṣlat hevesi rişte-i maḳṣūduma merbūṭ
Ol 'uḳde ser-i va'de-i ma'hūduma merbūṭ

2 Tār-ı ṭalebi dām iderem ṣayd-ı murāda
Ol rişte ümīd-i dil-i memdūduma merbūṭ

3 Meydān-ı recāya sürerem esb-i niyāzı
Ol 'arṣa reh-i dergeh-i ma'būduma merbūṭ

4 İḳlīm-i ṣafāya dikerem rāyet-i[280] 'azli
Ol tekye der-i devlet-i maḥmūduma merbūṭ

5 Şūḫī açaram çeşm-i dile revzen-i 'aşḳı
Ol naẓra ruḫ-ı şāhid-i meşhūduma merbūṭ

Temmet

29a

111

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Yine basṭ-ı maḳāl-i cāmi'ü'l-Ḳur'ān ider vā'iẓ
Şürū'-ı ism-i pāk-i ḥaẓret-i Yezdān ider vā'iẓ

2 İder taḥte'l-lafıẓdan çün ḳavā'id menba'ın icrā
Leṭāfet gülşenin reşk-i cinānistān ider vā'iẓ

3 Maḳām-ı baḥsüñ eyler nükte-i maẓmūnını iḥyā
Ma'ānī ḳaṣrınuñ ḳandīllerin raḫşān ider vā'iẓ

4 İder ḥaḳḳ-ı edāda ḥüsn-i ta'bīrāt-ile ta'ẓīm

[280] Kelime رأيت şeklinde yazılmıştır.

Miṣāl-i naṣṣ-ı Ḳur'ān[281]-ı 'aẓīmü'ş-şān ider vā'iẓ

5 Ḥadīṣ-i müjde-āṣār-ile eyler Şūḥīyā tebşīr
Ẓarāfetlerle ḫalḳı cennete fermān ider vā'iẓ

Temmet

112
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Disem ebrūsını ḫançer olur bu şekl-i rā melḥūẓ
Anuñ żımnında peyveste kemān olmaz mı yā melḥūż

2 O şūḫuñ zülfine şāyestedür nāf[282]-ı Ḫoten dirsem
Olur ol nāfenüñ temyīz-i müşginden Ḫaṭā[283] melḥūẓ

3 Ḳad-i şimşādın anuñ Sidreye teşbīhe ḥācet yoḳ
Disem mevzūn kifāyet eyler olur münteha melḥūẓ

4 Disem la'lin nezāketde sezādur ṭūṭī-i güyā
Aña ta'bīr-i güyādan olur ḥüsn-i edā melḥūẓ

5 Ṣafā kānında naẓmuñ bir dür-i ḫāliṣ durur dirsem
Olur bu nükteden Şūḫī saña bī-şekk riyā melḥūẓ

Temmet

29b 113
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ḳaçan kim ḫ[v]ābdan[284] çeşmini bir maḥbūb ider īḳāẓ
Samūrī cāme-ḫ[v]ābdan[285] nāzenīn bir ḫūb[286] ider īḳāẓ[287]

---

[281] Kelime قرانی şeklinde yazılmıştır.

[282] Vezin gereği, göbek anlamına gelen "nāfe" kelimesi "nāf" şeklinde yazılmıştır. (nāf/nāfe : 1.The navel ; Redhouse, s.2065)

[283] Kelime "Ḫaṭā" şeklinde yazılmıştır.

[284] Kelime metinde خا بدن şeklinde yazılmıştır.

[285] Kelime metinde جا مه خا بدن şeklinde yazılmıştır.

[286] Kelime metinde هوب şeklindedir.

2 Kenār-ı ġamzeden [bir][288] nīm-nigehle ḳılsa neẓẓāre
O naḫvet küşesinden fitne [vü] āşūb ider īḳāẓ

3 İḳāmetle ḫam-ı ebrūya ḳılsa bir nigāh-ı rāst
Müsellem şeh-livā'-i ḥüsne bir manṣūb ider īḳāẓ

4 Ḳaçan kim cānib-i ruḫsāra nāz-ile naẓar ṣalsa
Niyāz-ı 'āşıḳāne şīve-i maṭlūb ider īḳāẓ

5 Sözüm āşüfte olsa böyle ṭañ mı Şūḫīyā ṭab'um
Nezāket perdesinden ṣanki bir maḥcūb ider īḳāẓ

Temmet

114
Ġazel

— — ./. — — ./. — — ./. — —

1 Olsun o ṣanem beste[289] vü elḥān-ile maḥẓūẓ
Biz de olalum nāle vü efġān-ile maḥẓūẓ

2 Olsun ḳadem-i pāk-ile pā-būs[290] müşerref
Biz de olalum küşe-i dāmān-ile maḥẓūẓ

3 Ol gül ten-ile pīrehen olsun müteneffis
Biz de olalum çāk-i girībān-ile maḥẓūẓ

4 Ḳılsun kemer āġūş-ı miyān-ile tefāḫur
Biz de olalum ḫançer-i bürrān-ile maḥẓūẓ

5 Olsun heves-i vaṣl-ile Şūḫī müteselli
Biz de olalum ṣoḥbet-i cānān-ile maḥẓūẓ

Temmet

30a 115

---

[287] Bu beytin şiirin kenarındaki varyantı şöyledir:

Ḳaçan kim dīde-i maḫmūrını bir ḫūb ider īḳāẓ
Samūrī cāme-ḫ^{v}ābdan merdüm-i maḥbūb ider īḳāẓ

(Beyitte ḫ^{v}āb kelimesi خاب şeklinde yazılmıştır).

[288] Vezin bozukluğunu düzeltmek için eklenmiştir.

[289] beste : naġme (beytin üzerinde).

[290] Kelime metinde پا ثوس şeklindedir.

— . — — / — . — — / — . — — / —. —

1 El-vedā‘ ey Ka‘be-i kūy-ı ḥabībüm el-vedā‘
Ḳalmadı ḥüsnüñ[291] ṭavāfından naṣībüm el-vedā‘

2 Ben bu ḥasretle ölürsem rūḥuma ḳıl bir du‘ā
Ḳılmaduñ dermānumı derde ṭabībüm el-vedā‘

3 Ḥasretüñle bir zamān āh eylesün deyr-i vücūd
Ḫūb[292] ṣanemler içre ey şekl-i ṣalībüm el-vedā‘

4 Ḫoşça[293] ṭut dil-dārumı incitme Allāh ‘aşḳına
Sevdügüm saña emānetdür raḳībüm el-vedā‘

5 Bir zamān yārānuma eyle beni eylükle yād
Gitdi ḥayfā Şūḫī-i zār [u] ġarībüm el-vedā‘

Temmet

116

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Metā‘-ı vaṣl-ı yāra ḳıl dilā naḳd-i ‘ömür żāyi‘
Degüldür Ḥaḳḳ ḳatında ṣarf olan şeh-dāne dür żāyi‘

2 Olursun ḫātem-i la‘line yāruñ vaḳt ola mālik
Hemān olmaya dest-i iḫtiyāruñdan mühür żāyi‘

3 Palās-ı ‘acz ola ṣabr-ile şāyed aṭlas-ı ‘izzet
Degüldür dūd-ı ṣabra ḳūt olan berg-i şükür żāyi‘

4 Dirīġ-i tuḥfe-i ümmīd ḳılma cānib-i Ḥaḳdan
Degül pīş-i kerīme ‘arż [u] ihdā’-yı ‘öẕür żāyi‘

5 Hemān itsün der-i Mevlāya Şūḫī ḫıẕmetüñ sebḳat
Degül lā-büdd senüñ’çün ḳayd olan ecr-i zübür żāyi‘

Temmet

30b 117

[291] ḥüsnüñ : ḫāküñ (beytin altında; kelime خاکك şeklinde yazılmış) .

[292] Kelime metinde “ḥūb” şeklindedir.

[293] Metinde “ḥoşça” şeklinde yazılmıştır.

Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Olmadı bir mūy o zülf-i müşg-būdan munḳaṭı‘
Olmadı ser-rişte-i ümmīd o mūdan munḳaṭı‘

2 Her neye dest-i dırāz itse keser mıḳrāṣ-ı ġam
Ṭıfl-ı dil olmaz yine ol ārzūdan munḳaṭı‘

3 Ḳısmetüm bilmem perīşānlıḳ mıdur her beldede
Olmadum kākül gibi bir māh-rūdan munḳaṭı‘

4 Ḳalmadı kām [u] temennāsına meydān-ı ṭaleb
Olmadı raḫş-ı heves ol cüst [ü] cūdan munḳaṭı‘

5 Şūḫīyā ser-māye-i ‘ömrüm çüritdi yoḳ yire
Naḳd-i cismüm olmadı ol çār-sūdan munḳaṭı‘

118
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Bulduḳ ne reh-i vāṣıl-ı esbāb-ı menāfi‘
Bulduḳ ne der-i dāḫil-i ebvāb-ı mecāmi‘

2 Bulduḳ ne dil-i ‘āṣıf-ı erbāb-ı temennā
Bulduḳ ne ruḫ-ı kāşif-i aṣḥāb-ı meṭāli‘

3 Olsaydı ẓuhūrāt-ı ‘alāmāt-ı maḳāṣıd
Olmazdı küdūrāt-ı żarūrāt-ı müdāfi‘

4 ‘Uşşāḳ ola mı nā’il-i dīdār-ı müşāhed
Var iken aña ḥā’il-i aġyār-ı mevāni‘

5 Ebnā’-yı menāṣıbda ne var kesb-i ma‘ārif
Ey Şūḫī ma‘ārifle ne bir ḳaṭ‘-ı murāfi‘

Temmet

31a 119

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Vech-i gülzāra göz itdi nergis-i bīdār-ı bāġ
Ruḫların sevḳ itdi āle ġamze-i mekkār-ı bāġ

2 Ḳāmet-i servi der-āġūş itdi berg-i yāsemen

Oldı mā'il mū-miyāna kākül-i ṭarrār-ı bāġ

3 Eyledi çīn-i cebīn-i berg-i terden gül küşād
Eyledi ref'-i niḳāb ın ṭal'at-ı dīdār-ı bāġ

4 Her nihāl āzādelik eṭvārına ḳıldı reviş
Düşdi ḳadd-i nev-ḫırāma[294] cilve-i reftār-ı bāġ

5 Ġonce-i āhen-dili nerm itdi bülbül Şūḫīyā
Dāvudī elḥāna düşdi 'andelīb-i zār-ı bāġ

Temmet

120
Ġazel

—.——/—.——/—.——/—.—

1 Ṭatlı cāndan isteseñ itmem şehā bir cān dirīġ
Nazlı cānāndan olur mı hīç kebāb-ı cān dirīġ

2 Ḫançerüñ ḳanum tenezzül eyler ise merḥabā
Telḫ [ü] şīrīn olmaya ḳūt-ı 'azīz mihmān dirīġ

3 Tek hemān peykānuña dilde ġamuñ bār olmasun
Olmaya bizden su'āl-i ḫāṭır[295]-ı yārān dirīġ

4 Bir ḳadem rencīdeye ḳılsañ tenezzül yā n'ola
Bendeden ḳılmaz göñül alçaḳlıġın sulṭān dirīġ

5 Geçmedi dilden ġam-ı ḫūn-ḫ^{v}ār[296] olaldan āşinā
Şūḫīyā olmaz ḳadīm olan ḥuḳūḳ-ı nān dirīġ

Temmet

31b 121
Ġazel

——./.——./.——./.——

1 Çār ebrū-y-ile fer vireli ḥüsnüñe bu çaġ
Dörd yirden açar zaḫm-ı muḥabbet beni[297] bu çaġ

---

[294] Kelime "nev-ḥırāma" şeklinde yazılmıştır.

[295] Kelime metinde "ḥāṭır" şeklindedir.

[296] Kelime metinde خونخار şeklinde yazılmıştır.

[297] Bu dizede kafiye unutulmuş görünüyor. Burada "beni" kelimesindeki akuzatif eki datif eki yerine

2 Zırḫ olsa geçer sīneden ol nāvek-i ġamze
Pūlād gibi geçdi benüm cānuma bu çaġ[298]

3 Āvāze[299]-i zülfüñle ḳopar nāfe-i āhū
Virdi Ḫoten [ü] Çīne degin velvele bu çaġ

4 Sürḫ-ı ruḫuna fer vireli ḫāl-i siyāhuñ
Micmer gibi āteş bıraġur dillere bu çaġ

5 Bir nīm nigehle beni nīm eyledi Şūḫī
Bucaġa düşürdi beni efsūnla bu çaġ

Temmet

122
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Tek olur idüm rīş-i ten-i şāneye bāliġ
Olsaydum eger kākül-i cānāneye bāliġ

2 Ṣayd eyleyeli murġ-ı dilüm ol saçı Leylā
Mecnūn gibi ḳıldı beni lāneye bāliġ

3 Düşdüm reh-i sevdāsına bir çeşmi siyāhuñ
Oldum giderek rütbe-i dīvāneye bāliġ

4 Ümmīd-i lebin ḳomadı elden dil-i bīmār
Olmaz mı o reh bāb-ı şifā-ḫāneye bāliġ

5 Yāruñ çekerek yāy gibi tīr-i belāsın
Ey Şūḫī ʻaceb ḥālüm olur yā neye bāliġ

Temmet

32a 123

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Ḥasbiya'llāh[300] ile çekdi ʻalem-i āh elif

(bana) kullanılmaktadır.

[298] Bu beyitte redifi oluşturan "bu çaġ" kelime grubu, bıçağı (buçaġ) çağrıştırması yönüyle cinaslı olarak kullanılmaktadır.

[299] āvāze : 7.fame (ün, şöhret, nam) ; Redhouse, s.233.

Oldı ser-leşker-i da'vāt-ı seḥergāh elif

2 Hā-yı tenbīh üzere medd-ile lāḥıḳ olsa
Ḫ^v^āb[301]-ı ġafletden ider dīdeyi āgāh elif[302]

3 Lafẓatü'llāh üzere feṯḥ-ile dāḫil olsa
Cānib-i Ḥaḳḳa olur rāh-ber-i rāh elif[303]

4 Lām-elif üzre duḫūl itse müşedded meksūr

---

[300] "Bana Allah yeter." Bu sözle, Allaha dayanma, güvenme, vekil tutma gibi anlamlara gelen tevekkül ifade edilir.

قل حسبى الله عليه يتو كل المتو كلو ن

" Bana Allah yeter. Tüm tevekkül edenlerin tevekkülü ancak O'nadır." (Kur'an:Zümer, 39/38) bkz. Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslâmi Kaynaklı Sözler:Ansiklopedik Sözlük (İstanbul:Enderun Kitabevi, 1992), s.63.

[301] Kelime metinde خاب şeklinde yazılmıştır.

[302] Beytin ilk dizesinde āh (آه) kelimesinin yazılışının tarif edildiğini düşünebiliriz. "Tenbīh, ḥ^v^āb, āgāh" kelimeleri yardımıyla, beyitte āh-güneş mazmununden yararlanıldığını söyleyebiliriz. Bu mazmun dairesinde, seherle birlikte ufukta görülen elif harfine benzeyen çizgi halindeki güneş ışınlarına (ا) ve yuvarlaklığı itibarıyla "he" (ه) harfine benzeyen güneşe işaret vardır. Bu itibarla güneş ve ışınlar Arap harfleriyle "āh" kelimesini (آه) çizmiş olmaktadır. Ahmet Paşa'ya ait şu beyitte de "āh" kelimesine benzer görüntü yüklenmektedir:

Her şeb Aḥmed revzenünden ta seher
Görinür āhum çerāgından şu'a (Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, s.364)

[303] Beytin ilk dizesinde bizzat Allah (الله) lafzının üzerinde durulmuş olunabilir. Elif harfinin alfabenin ilk harfi kabul edilmesi; bütün harflerin aslı oluşu, Allah lafzının ilk harfini meydana getirmesi ve bütün kelimelerin bu kaynaktan çıktığının kabul edilişiyle açıklanır. (bkz. A.Turan Arslan-Mustafa Uzun, "Elif," İslam Ansiklopedisi, 11.c. [İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı,1995], s.35-37). Elif harfi, "Allah" anlamına gelen (هو) kelimesinin önüne "fetha"lı olarak eklendiğinde karşımıza âhû (آهو) kelimesi çıkmaktadır. Ahunun Hakk'ın tarafına yol rehberi olması ise; gayet siyah ve büyük olan güzel gözler için (Redhouse, s.282; āhū: 3.A beautiful eye) ahunun kullanılmasına dayanabilir. Gözlerin ahuya benzetildiği beyitlerdeki münasebetler daha çok yüz-Ka'be, yüz-bostan veya gülşen teşbihlerine dayanır. Böylece göz ahusu, yüz Ka'besine selametli bir yer diye sığınmış olur (bkz. Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası , s.196).

İder engüşt-ile işbāt hüva'llāh[304] elif[305]

5 Ser-firāz oldı kitābetde dahı ey Şühī
Olalı hayl-ı hurūfāta şehinşāh elif

Temmet

124
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 İntizār-ı vuślata ümmīd [ü] maṭleb muhtelif
Neş'e-i peymāne ile hande-i leb muhtelif

2 La'l-i dil-dāra bedel olmaz ruh-ı sāġar bize
Bu leb-i cān-bahş-ile ol sīb-i ġabġab muhtelif

3 Şerbet[306]-i vaśla mu'ādil olamaz āb-ı ḥayāt

---

[304] Hüva'llāh / Hüve Allah veya Ene Allah (Ben, Allah'ım) .Ulu Tanrı'nın doksan dokuz adı vardır. Bunların hepsinin kavramını kendinde toplayan ad Allah sözüdür (Lafza-i Celâl). Bkz. Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler, s.39.

"Şüphesiz ben Allah'ım, benden başka Tanrı yoktur." (Kur'an:Tâhâ, 20/14)

[305] Beytin ilk dizesinde illā (الا) kelimesinin tarif edildiğini düşünebiliriz. Arapçada –den başka, ... hariç, ... dışında,meğerki anlamında edat olan "illâ" kelimesi (illâ :except;excepting;save; unless; or else ; Redhouse, s. 179) Tanrı'nın birliğini ilan eden ve imanın esaslarından olan şehadetin (لا اله الا الله محمد رسول الله -Allah dışında başka ilah yoktur, Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir-) içerisinde geçmektedir.Elif harfinin tasavvufi boyutta kazandığı anlamlar da, bu beyitte elife yüklenen Tanrı'nın birliğini ispat etme işlevini desteklemektedir: Elif başta ve ortada başka harflerle birleşmediği ve aynı zamanda hem şeklen hem de ebcedde bir rakamının karşılığı olduğu için Allah'ın tekliğini ifade eden bir vahdet sembolü sayılmıştır. Tasavvufi düşüncede bütün harfler elifte toplanmış kabul edilir. Bir başka deyişle diğer harfler, elifin çeşitli şekillere bürünmüş şekilleridir. Bütün harfleri elifte görmek, bütün varlıkları "ahad" da (Allah) görmeye benzer. Elif harflerin evveli olduğu gibi Allah da mahlukattan evveldir; böylece elif harfi Allah'ın ezeliyetini de ifade eder. Elif, tasavvufta insan-ı kamili de karşılamaktedır. (bkz. İslam Ansiklopedisi, "elif" maddesi)

[306] Bu kelime, şiirin içerisinde yer alan "teşne" kelimesine varyant olarak verilmişken; birinci dizede āb-ı hayat ile yapılacak karşılaştırma için tercih edildi.

Mümtezic ammā ṭabī'at līk meşreb muḫtelif

4 Hāle-i āġūşa rām olmaz bize māh-ı merām
Va'de-i iṣbāt-ı rūza şāhid-i şeb muḫtelif

5 Ṭoġsa da mihr- i sa'ādet sāyesi olmaz bize
Şūḫīyā devrān müsā'id olsa kevkeb muḫtelif [307]

Temmet

32b 125
Ġazel

— . — — / — . — — / —. — — / — . —

1 Vuṣlat-ı dil-dāra çoḳ ṣarf-ı ümīd itdüm ḥayıf
Rişte-i maḳṣūdumı ṭūl-i medīd itdüm ḥayıf

2 Nāzdan ġayrı geçer naḳd-i revācı görmedüm
Żāyi'-i ser-māye-i 'ömr-i mezīd itdüm ḥayıf

3 Yanuma ḳaldı emeklerle hevādār olduġum
Pūse[308]-i bār-ı merāmum berg-i bīd itdüm ḥayıf

4 Olmadı gitdi baña ol gözleri āhū şikār
Tīr-i āh-ile elif ḳaddüm ḫamīd itdüm ḥayıf

5 Leng olınca Şūḫīyā sürdüm murādum raḫşını
Menzil-i maḳṣūdumı rāh-ı ba'īd itdüm ḥayıf

Temmet
126
Ġazel

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

---

[307] Bu şiir, G7'nin küçük değişiklikler içeren tekrarıdır. Değişiklikler şöyledir:

vuşlata : devlete G7 / peymāne ile : peymāneye bu G7 // teşne-i : şerbet-i G7 / ammā : gerçi G7 // Hāle-i āġūşa rām olmaz bize māh-ı merām : Ni'met-i imrūza itmez ḳısmet-i ferdā vefā G7 // Ṭoġsa da mihr-i sa'ādet sāyesi olmaz bize : 'Arża-i dīdāra nūr-ı āfitāb olmaz naẓīr. G7.

[308] Kelimenin yazılış itibarıyla (پو سه) "posa" olarak okunması ve tamlamanın da "meram meyvasının posası" olarak düzenlenmesi de beytin anlamına uygun düşmektedir. Her iki şekilde de aşığın meramına ulaşamaması, meyvasız (ürünsüz) bir ağaç olan söğüdün yaprağıyla kurulan ilişkilendirmeden açığa çıkmaktadır.

1 Saña bu ḥüsn-ile cānā olalı nām-ı şerīf
N'ola mevṣūf ola ol nām-ile endām-ı şerīf

2 Geçinür[309] ḳaşlaruñuñ tīġine çoḳ cān ḳurbān
Hele olsun göreyim bir kere bayrām-ı şerīf

3 Zā'ir-i kūyuña zülfüñle cebīnüñ cānā
Birisi Beyt-i mükerrem[310] birisi Şām-ı şerīf

4 Nereye varsañ o cāy ola mekān-ı eşref
Ḳadem-i pāküñ ile eyleseñ aḳdām-ı şerīf

5 Gelmesün ṭab'-ı şerīfe çelebüm gerd-i keder
Dil-i Şūḫī saña mā'il durur encām-ı şerīf

Temmet

33a 127
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 İtdükçe o meh dāye ile ḫāneye teşrīf
Sīmurġ şikār-ile ider lāneye teşrīf

2 Girdükçe o meh māderinüñ ḳoynına 'uryān
Güyā ṣanuram eyledi gün anaya teşrīf

3 Nūş itmededür ġamzeleri ḫūn-ı lebinden
Mestānedür itse n'ola mey-ḫāneye teşrīf

4 Bir gerd-i ḫoş[311]-āmed ile geç çeşmüm öñinden
Ey bād iderseñ der-i cānāneye teşrīf

5 Şūḫī ṣanasın mālik[312] olur Yūsufa zindān

---

[309] geçin- : 2. Ölmek 3. Kendini ... gibi saymak, ... gibi görmek. (Yeni Tarama Sözlüğü, s.90)

[310] Beyt-i mükerrem, Ka'be'yi ve dolayısıyla Mekke'yi karşılamaktadır (beytü'l-ḥarām, beyt-i şerīf, beytu'llāh).

[311] Kelime metinde "ḫoş" şeklindedir.

[312] Mâlik, iham-ı tenasüp sanatı çerçevesinde Yusuf kıssasında, Medyen'den Mısır'a sefer eden kervanın başında iken Hz. Yusuf'u kardeşlerinin attıkları kuyuda bulan ve oradan çıkartan iş bilir kervan başı olup, Yusuf-zindan kelimeleriyle söz konusu sanatı oluşturur. (bkz. Hamdi, Yusuf u Züleyha, Haz. Naci Onur [Ankara: Akçağ, 1991], s. 131 v.d.)

İtdükçe ḫayāli dil-i vīrāneye teşrīf

Temmet

128
Ġazel

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 O mehüñ āfet-i çeşmindeki müjgān ṣaf ṣaf
Dizilür 'arbede-cūlıḳda Nerīmān ṣaf ṣaf

2 Levḥ-i ḥüsninde keşīde olan ol ebrūlar
'Arż ider ḫaṭṭına[313] ṭuġrā-y-ile 'unvān ṣaf ṣaf

3 Devr-i gerdān-ı sepīdinde olan hindūlar
Ṭā'ifü'l-beyt[314] olur ehl-i 'Arabistān ṣaf ṣaf

4 Gird-i la'linde olan tāze-resīde mūlar
Dizilürler ṭaraf-ı Zemzeme 'aṭşān ṣaf ṣaf

5 Böyle mevzūnluġ-ile sözlerüñ ey Şūḫī meger
Dizilür rişte-i naẓma dür [ü] mercān ṣaf ṣaf[315]

Temmet

33b 129
Şūḫī
Tetimme-i ḥarfü'l-bā

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 'Ārıż olmış ġālibā ol dīde-i bādāma ḫ^vāb[316]

---

[313] Kelime metinde "ḥaṭṭına" şeklindedir.

[314] Tamlamadaki "beyt" kelimesi ile Ka'be karşılanmış olmalıdır. "Tā'if" kelimesi de, beyitte geçerli olan "dönen,devreden, etrafında dolaşan" anlamının dışında; Arabistan'da Mekke yakınlarındaki bir şehrin ismi olması yönüyle iham-ı tenasüp sanatıyla işlenmiştir.

[315] Bu gazel, Bâkî'nin :

Müje ḫaylin dizer ol ġamze-i fettān ṣaf ṣaf
Gūyiyā cenge ṭurur nīze-güzārān ṣaf ṣaf

matlalı dokuz beyitlik gazeline yapılmış beş beyitlik naziredir. (bkz. Bâkî Divanı -Tenkitli Basım, Haz. Sabahattin Küçük [Ankara: TDK Yayınları, 1994], s.241-242)

Küşe-i semmürdan itmiş ġamzesin bir câme-ḫ[v]āb

2 Dîde-i maḫmûrı yaşlanmış[317] hilâl ebrûsına
Sünnet üzre ittifâḳ itmiş durur bayrâma ḫ[v]āb

3 Nûş-ı ḫûndan ġamzeñi bir laḥẓa ġaflet vir şehâ
Müsteḥabdur merdüm-i ġaddâr [u] ḫûn-âşâma ḫ[v]āb

4 Ḫaṭṭ[318] düşince 'ârıża lâ-büdd gelür ḥüsne ḫalel
Gün ġurûb itdükde müstevlî olur aḫşâma ḫ[v]āb

5 Hâleden zerrîn firâş itse n'ola reşk-ile mâh
Alsa Şûḫî câme-ḫ[v]āb[319] içre o sîm-endâma ḫ[v]āb

Temmet

130
Tetimme-i ḥarfü'r-râ

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Müsevved ḫaṭṭuñ[320] evvel ṣafḥa-i ḫâṭırda[321] ḳonmışdur
Çeküp ṣoñra beyâża levḥ-i ḥüsnüñde oḳunmışdur

2 Münâsib ḳıṭ'asınca muṣḥaf-ı ḥüsnüñ yazan ḫaṭṭâṭ[322]
Tirâş-ı ḫâmede ebrûñı ġâyet ince yonmışdur

3 Hümâ-yı zülfüñe rûz-ı ezel hem-sâye olmışdur
Anuñ'çün tâc-ı devlet başına teller ṣoḳunmışdur

4 Kemân ebrûñı ḳavvâs-ı ezel ḳılduḳda peyveste
Ḳażârâ tîr-i ġamze bu dil-i zâra ṭoḳunmışdur

5 İderken Şûḫîyâ naḥnu ḳasemnâ[323] ḫıṣṣasın tevzî'

---

[316] Şiirin içerisinde redifi oluşturan "ḫ[v]āb" kelimesi metinde خاب şeklinde yazılmıştır.

[317] Yaşan-: 1. Meyletmek, dayanmak, niyetlenmek, tasarlamak.(Yeni Tarama Sözlüğü, s.237).

Yaştan-: yaslanmak, dayanmak, kendine yastık edinmek (Yeni Tarama Sözlüğü, s.237).

[318] Kelime metinde "ḫaṭṭ" şeklinde yazılmıştır.

[319] Kelime metinde جامه خاب şeklindedir.

[320] Kelime metinde "ḫaṭṭuñ" şeklindedir.

[321] Kelime metinde "ḫâṭırda" yazılmıştır.

[322] Kelime metinde "ḫaṭṭâṭ" şeklindedir.

Muḥabbet cāmını sāḳī-i ḳısmet bana şunmışdur

Temmet

34a 131

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Feṯḥ ider ḳaṣr-ı felekden her seḥer revzen şafaḳ
'Arż-ı dīdār-ile eyler 'ālemi rūşen şafaḳ

2 Pençe-i ḫūrşīd-ile oldı cihāna zer-feşān
Oldı şāh-ı ḫāver içre bir ṭolu maḫzen[324] şafaḳ

3 Şāh-ı ṣubḥuñ taḫtına[325] ferş itmege zerrīn firāş
Der-miyān itmiş durur ol ḫizmete dāmen şafaḳ

4 Būy-ı Yūsufdan cihāna 'arż ider 'ıṭr-ı meşāmm
Bād eliyle yaḳadan keşf itdi pīrāhen şafaḳ

5 Şūḫīyā şeb-nemveş encümlerle ol āfāḳda
Güyiyā pīş-i ḳaşırda oldı bir gülşen şafaḳ

Temmet

132
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Ser mi var bir ḫūrde-i seng-i ser-encām olmaduḳ
Ṭaş mı var bir tīşe-i taḳdīre ilzām olmaduḳ

2 Nā'il-i kām olmadan ruḫsār-ı yāra ḫaṭṭ düşer
Ṣafḥa-i ḫāṭır[326] mı var muġberr-i ālām olmaduḳ

---

[323] Naḥnu ḳasemnā : "Biz taksim ettik." Bu sözle daha çok rızık konusu işlenmiştir. (bkz. Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler, s.130) Ayrıca Kur'an : Zuhruf/32'de: "Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında *biz paylaştırdık.* (الدنيا معيشتهم فى الحيوة بينهم قسمنا نحن)..." ve İsra/31 ayetlerinde de anılmaktadır.

[324] Kelime metinde "maḥzen" şeklindedir.

[325] Kelime metinde "taḫtına" şeklindedir.

[326] Kelime metinde "ḫāṭır" şeklindedir.

3 Geh cemālin ‘arż ider gāhī niḳāb eyler zamān
Gün mi ṭoġmış ‘āleme mestūre-i şām olmaduḳ

4 Ḳıṣṣa-i Maḥmūd ḳanı yā ser-güẕeşt-i ḫāṣṣ Ayāz
Kām içün bir kām yoḳ ‘ālemde zükkām olmaduḳ

5 Ṣafḥa-i ḫāke yazılma naẓm[327]-ı pāki ḳo yeter
Şūḫīyā bir söz mi var pā-māl-i aḳlām olmaduḳ[328]

Temmet

34b 133
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Żabṭ [u] rabṭ itdi göñül Baġdād ını Ḥaccāc[329]-ı ‘aşḳ
Şāh-ı ḥüsnüñ mülket-i Çīne ider tārāc-ı ‘aşḳ

2 Ġamze-i Tātārdan ḳanlar ṣaçar ruḫsār içün
Ḫarb[330]-ı nīzeyle ḳızıl elmadan[331] ister bāc-ı ‘aşḳ

---

[327] Kelime yanlışlıkla نظمی şeklinde yazılmıştır.

[328] Bu beyit G2'ün küçük değişiklikler içeren tekrarıdır. Değişiklikler şöyledir:

baş : ser G2 // Sīne-ṣāf āyīne yoḳ gerd-i kederden pāk dil : Nā'il-i kām olmadan ruḫsār-ı yāra ḫaṭṭ düşer // yeni gazelin 3. beyti , 2. gazelin makta beytinin oldukça değişmiş bir şeklidir // yeni gazelin 4. beyti, 2. gazelin küçük değişiklikler içeren tekrarıdır : Devlet-i Maḥmūd mı var geçmez başından ḫāṣṣ Ayāz : Ḳıṣṣa-i Maḥmūd ḳanı yā ser-güẕeşt-i ḫāṣṣ Ayāz G2 /'ālemde : ḫ'āhişde // Bu gazelin makta beyti 2. gazelde yoktur.

[329] Emevi komutanlarından olup halife Abdülmelik b. Mervan zamanında ordunun başına getirilir. Mekke ve Hicaz bölgelerini ele geçirir. "Zâlim" lakabıyla anılan Haccâc (661-714), Mekke'ye girdiğinde orayı yakıp yıkmıştır. Edebiyatta zâlimlikle anılır. (bkz. Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, s. 220)

[330] Bu kelimenin, metindeki genel yazım şeklini dikkate alarak "Ḍarb/Żarb" şeklinde okunabilmesi de mümkündür (bkz. 32b, G125 1. beyitte "ṣarf" kelimesi)

[331] "Kızıl elma" tabiri bizim tarihlerimizde, yeri belli edilmeksizin, sadece erişilmesi istenen bir ülkü, elde edilmek istenen bir yer olarak, genel anlamda kullanılagelmiştir. Osmanlıların Avrupa fütuhatına dair eserlerde kızıl elma olarak anılan şehirler ve kaleler arasında İstanbul, Roma, Viyana Kalesi, Budin, İstolni Belgrad Kalesi, Köln, Estergon, Kalesi gelmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.

3 Ṭāḳ-ı ebrūveş miyān-ı ḳāfını[332] ḳılsa kemān
Kūh-ı Ḳāfı ʻıhn-ı menfūş eyler ol ḥallāc-ı ʻaşḳ[333]

4 Ḫayl-i ḫaṭṭ [u] sāyebān kākülden eyler iḫtişām
Şām [u] Mekke vālisidür şanki mīr-el-ḥacc-ı ʻaşḳ

5 Şūḫīyā gāhī gönül alçaḳlıġ-ile ḫāk olur
Geh Burāḳ-ı ṭabʻ-ile ʻarşa ider miʻrāc-ı ʻaşḳ

Temmet

134
Ġazel

— — . / — . — . / . — — . / — . —

1 Düşdi ruḫında ġonca o şūḫuñ yañaḳ yañaḳ[334]
Açıldı verdi[335] bāġ-ı cemālüñ ṭabaḳ ṭabaḳ

2 Oldı nigāh[336]-ı çeşmine maẓhar diyü güle
Reşk-ile oldı dīde-i nergis çanaḳ çanaḳ

3 Ol ḳurş-ı mihr-i ṣubḥ[337] ḳoçar sāde pīrehen
Çāk itdi yāsemīn yaḳasın şafaḳ şafaḳ

4 Peymāne būs itdi diyü cām-ı laʻlini
Mey-ḫāne dökdi dīde şarābın ḳabaḳ ḳabaḳ

5 Olmazsa cām-ı laʻli yeter pūs-ı pā saña

Orhan Şaik Gökyay, Kim Etti Sana Bu Kârı Teklif (Seçme Makaleler 2); "Kızıl Elma," (İstanbul:İletişim Yayınları, 1997), s.71-150.

[332] Burada, "miyân-ı ḳāf " tamlamasıyla, bu beyitte özne olan aşkın yazılışındaki (عشق) kâf (ق) harfi kastedilmiş olmalıdır.

[333] Bu beyitte, Kur'an: Maaric/9 -"Dağlar, atılmış yün gibi olacak." – ve Kur'an:Karia/5 –"Dağlar atılmış renkli yünler gibi olacak."- ayetlerine telmihte bulunulmuş olabilir.

[334] Burada *yañaḳ yañaḳ* ikilemesini oluşturan kelimelerin, "yañ" isim kökünden "-(a)ḳ" yapım ekiyle meydana getirilmiş olduklarını düşünebiliriz. Böylece, şuh sevgilinin yüzünün (cemâl) iki tarafına rastlayan yanak goncalarının açılarak güzellik bağını süsledikleri anlaşılır.

[335] "verdi" kelimesi yanlışlıkla iki kez yazılmıştır.

[336] Kelime metinde " نکا " şeklinde yazılmıştır.

[337] "Mihr" ve "ṣubḥ" kelimelerinin arasına yanlışlıkla bir ye(ی) girmiştir.

Ey Şūḫī nerdübāna çıḳarlar ayaḳ ayaḳ[338]

Temmet

35a

135
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Ġamzeñ oḳı dilden güẕer itmiş ḫaberüm yoḳ
Cāna meger ʻaşḳuñ eṣer itmiş ḫaberüm yoḳ

2 Dil devr ideli dāʼire-i zülfüñe gelmez
Dīvāne o sevdāda yer itmiş ḫaberüm yoḳ

3 Bir baḳış ile ʻaḳlum alup ṣabrumı yaġma
Bir āl ile çeşmüñ neler itmiş ḫaberüm yoḳ

4 Dīvāne-ṣıfat yoldan azıtmış beni ʻaşḳuñ
Kendümden ʻaceb bī-ḫaber itmiş ḫaberüm yoḳ

5 Günden güne āvāre idüp Şūḫī beni ʻaşḳ
Ferhād [u] Ḳayısdan[339] beter itmiş ḫaberüm yoḳ

Temmet

136
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Hecr [ü] ġam-ile dīde-i giryāna ṭutılduḳ
Mānend-i şitā şiddet-i bārāna ṭutılduḳ

2 Gitmez gözümüzden nem ile heyʼet-i ebrū
Ṣan çarḫ idük ḫançer-i bürrāna ṭutılduḳ[340]

---

[338] Bu gazel, Muhibbî'nin :

Sāḳī getürdi bādeyi bezme ḳabaḳ ḳabaḳ
Başladı devre şevḳ ile sāġar ayaḳ ayaḳ

matlalı gazeline nazire olabilir(Muhibbî Divanı, Gazel no:1382, s.427).

[339] Vezin gereği "Ḳays"kelimesi "Ḳayıs" şeklinde okundu.

[340] Bu beyitte, aşığın gözyaşlarıyla ıslanmış gözlerinde sevgilinin kaşlarının hayalinin yer etmesi, çark ile döndürülen bir bileğitaşına (Redhouse, s.717; çarḫcı : 2. A knife grinder-bıçak bileyici-) keskin bir hançerin tutulması şeklinde tasvir edilmektedir. Aradaki ilginin göz-çarḫ/çark ve ebrû-

3 Bir küşe-i pür-fitne imiş ġamzesi yāruñ
Çoḳ zaḫm yidük göz göre peykāna ṭutılduḳ

4 Tenhāca ḫayāli ile hicrāna başılduḳ
Uyduḳ söze hep ḫāṭır[341]-ı yārāna ṭutılduḳ

5 Geçdi ne o ḫūn-ḫ^{v}ār[342] ne geçdük biz o ġamdan
Şūḫī biz o ḥaḳḳ-ı nemek [ü] nāna ṭutılduḳ

Temmet

35b 137
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Bel bağlayup ol yār içün aġyāra ṭayanduḳ
Bir aġa düşüp vara vara yāra ṭayanduḳ

2 Esbāb-ı dil [ü] cānumuzı itmege ġāret
Çekdi meşelā ġam bizi tā ġāra ṭayanduḳ

3 Manṣūr gibi kākül-i dil-dāra aşılduḳ
Sevdā-yı hevā-yı dil ile dāra ṭayanduḳ

4 Olduḳ sitem-i semm [ü] ġam-ı em ile bīmār
Tiryāk ile mār isteyerek māra ṭayanduḳ

5 Şūḫī biz o bī-behrelerüñ behresin alduḳ
Şimdi kerem-i ḥażret-i Settāra ṭayanduḳ

Temmet

138
Ġazel

— — . / . — — . /. — — . /. — —

1 Cānāne[ye][343] perçem ile uçmaġa ṭolanduḳ

---

hançer arasındaki şekil benzerliğine dayandığı iki önerme arasındaki paralelliği , çeliğe (hançer) sertleştirmek amacıyla verilen su ile birinci dizedeki "nem" kelimesi arasında kurulan ilişki desteklemektedir.

[341] Kelime metinde "ḫāṭır" şeklinde yazılmıştır.

[342] Kelime metinde خونخار şeklindedir.

Bī-hūş yıḳılup tilleveş ayaġa ṭolanduḳ

2 Bir büseye rez duḫterini ḫ^{v}āher[344] idindük
Yek ḫūşe-i engür içün bāġa ṭolanduḳ

3 Yaşaġına alduḳ ele ḳanūn [u] uṣūli
Bilmezlik-ile şola gidüp şaġa ṭolanduḳ[345]

4 Pabuc gibi çoḳ kere ḳapudan atılduḳ
Çün seng yine düşmege ocaġa ṭolanduḳ

5 Şūḫī gidicek pīr-i muġān ḳanḳı bucaġa
Uġrunca varup biz yine ḳucaġa ṭolanduḳ

Temmet

36a 139
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Bülbül aġlar ġonca epsem zāra ṭutmışdur ḳulaḳ
Çün benefşe[346] ḥālet-i gülzāra ṭutmışdur ḳulaḳ

2 Encümen ḳurmış durur encüm bu 'işretgāhda
Māh-ı nev cāsūsveş aġyāra ṭutmışdur ḳulaḳ

3 Raḳṣ ider çal-pāre def āhenk ile gögsin döger
Muṭrib egmiş boynını şeş-tāra ṭutmışdur ḳulaḳ

4 Maḥrem-i esrār perde revzen olmış dīdebān
Ḥalḳa[347] aşılmış der-i dil-dāra ṭutmışdur ḳulaḳ

5 Tercümān olmış zebān ey Şūḫī kātibdür ḳalem
Şeh-per-i dil nāme-i esrāra ṭutmışdur ḳulaḳ

Temmet

---

[343] Dizedeki mevcut vezin bozukluğunu gidermek için "cânâne" kelimesine metinde gösterilmeyen datif eki (-ye)ni getirmek gerekiyor.

[344] Kelime metinde خا هش şeklindedir.

[345] Bu beyitten: "*Kânun ve usûle aykırı hareket etmemizin sonucu yolumuzu şaşırmış olduk.*" şeklinde bir anlam çıkarabilmemiz mümkündür.

[346] Kelime metinde بنفشه şeklindedir.

[347] Kelime metinde ڭلقه şeklindedir.

140

Tetimme-i ḥarfu'l-'ayn

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Beni rāh-ı melāmetde ġubār-ı ḫāk iden ṭāli'
Virüp bād-ı belāya çāpük [ü] çālāk iden ṭāli'

2 İdersin rūze-i ḥasretler ile günlerüm hep şeb
Bāña 'ıyd-ı sürūruñ ṣubḥını imsāk iden ṭāli'

3 Mübārek-bād oḳursun[348] bāña sünbüllü belā[349] olsa
Murādum gülsitānın ḫār-ile ḫāşāk iden ṭāli'

4 Kesāfet kākülinüñ pīç [ü] tābın boynuma ṣaldıñ
Beni tā böyle ser-gerdān idüp ġamnāk iden ṭāli'

5 Sen itdüñ Şūḫīnüñ evc-i şerefden yıldızın düşkün
Şerār-ı āhın anuñ encüm-i eflāk iden ṭāli'

Temmet

36b 141

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Senüñ'çün oldı ey rūḥ-ı revān pīrāhen-i cān çāk

---

[348] İkinci beyitteki "idersin" kelimesinde 2. tekil şahıs ekl "-sın/-sin" iken, burada "okursun" kelimesinde vokal uyumuna girerek "-sun/-sün" şeklini almıştır.

[349] Sünbül, rengi ve boğum boğum şekli ile bulut, düğüm, kilit, çini devât olarak hayal edilebilmektedir. Sünbül, zincire benzetilmesi sebebiyle silsile olarak da düşünülür (Mustafa Nejat Sefercioğlu, Nev'î Divanı'nın Tahlili [Ankara:Akçağ, 2001], s.447). Sünbül kelimesinin, deste deste edilip bağlanan saçla ilişkilendirilebilecek bir düğüm olarak hayal edilmesi, "sünbüllü belâ" deyimine "açmazlarla ve sıkıntılarla dolu bir belâ" anlamını yükleyebilmemizi sağlamaktadır. Ayrıca sünbülün, görüntüsü itibarıyla sevgilinin kıvrımlı saçı için benzetme aracı olarak kullanıldığını düşünürsek; "sünbüllü belâ" tabirini, kıvrımlı saç-sünbül-püskül ilişkisini de dikkate alarak (dağınıklık ve bu dağınıklığın aşağıya doğru kıvrılması) dolaylı yoldan *püsküllü belâ* (bkz. Örnekleriyle Türkçe Sözlük 3 [İstanbul: MEB, 2002], s.2338-2339 ; püsküllü belâ: büyük sıkıntı veya zarar veren kişi veya mesele) tabirinin değişik bir kullanımı olarak kabul edebiliriz.

Züleyḫā-yı cemālüñ görse Yūsuf ola dāmen-çāk

2 Dem-ā-dem lüccelerle döginürler sāḥile güm güm
Senüñ'çün heft deryā sīne 'uryān [u] girībān çāk

3 Hevāñ-ile döne döne gelür ṣaçuñ kenārına
Ġamuñla yaḳa yırtar bādbān-ı fülk-i gerdān çāk

4 Fedā-yı cān iderler tā ki sen dürr-i yetīm içün
Ṣadef baġrın yarar deryāda gökde ebr-i nīsān çāk

5 O şāha armaġān ey Şūḫī göze görinür nem var
İdem baġrumı mihmān-ı ġam-içün bāri biryān çāk

Temmet

142
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ḫayāl-i ḫāl ile kākül gibi gerdāna serpildük
Muḥabbet aġına düşdük çü dāne dāne serpildük

2 O ḫaṭṭ[350]-ı 'anberīnveş nār-ı ruḫsāra yanup tütdük
Ṣanasın 'ūd idük biz āteş-i sūzāna serpildük

3 O ḍarb-ı tīġ-i müjgān-ile olduḳ biz kebid[351]-endāz

---

[350] Kelime metinde "ḥaṭṭ" şeklinde yazılmıştır.

[351] Bu kelimenin birinci anlamı (karaciğer ; Redhouse, s.1521)na göre; sevgilinin kılıç görünümündeki kirpiklerinin (ve dolayısıyla bakışlarının) vuruşlarıyla aşığın ciğeri parça parça olacak ve bu parçalar kan gibi etrafa saçılacaktır. Kelimenin dördüncü anlamı (the middle part of an archery bow- oku atan yayın (okun kurulduğu,yayı tutmayı sağlayan yasılmış) orta kısmı-; Redhouse, s.1521) dikkate alındığında; sevgilinin kirpiklerinin (ve dolayısıyla bakış oklarının) vuruşlarıyla aşığın vücudu, yayın yasılmış orta kısmının (kebid) şeklini alacak yani bükülecektir. Klasik şiir geleneğinde, aşağıda Nev'î ve Fevrî'de görüleceği üzere, aşığın gam/aşk yüküyle bükülen vücudu için bütün halinde yay benzetmesi kullanılagelmişken; bu şiirde aynı benzetme için yayın kavisli orta kısmı tercih edilmiştir:

Dü-tā olmuş beden bir ah edüb cân verdi doğruldu
Gamunla ey kemân-ebrû okun atdum *yayum yasdum* *Fevrî* (Ali Nihad Tarlan , XV. ve XVII. Asır Divan Şiiri-Rahmî ve Fevrî- [İstanbul,1948], s.99).

Tenüm zerd ü *kadüm ham olda* gerçi bîm-i cân çekdüm

Şaçılduḳ ḫūn gibi ol ḫançer-i bürrāna serpildük

4 Ḳalup ol şīşe-i ḥasretde çıḳduḳ[352] bir gül-i terden
Gül-ābāsā açılduḳ çihre-i yārāna serpildük[353]

5 Eridük sūz-ı 'aşḳ-ile derūndan göze dökildük
Şanasın Şūḥīyā şular gibi bir yana serpildük

Temmet

37a 143
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Gözyaşını yüzler süre[354] dāmāna silindük
Gūyā o nezāket ile cānāna silindük

2 Furṣat etegi elde iken yanmaduḳ evvel
Tenhāmuza geldikde yana yana silindük

3 Şarduḳ ḳolumuz zaḫmını kendi yeñimizle
Çāpūt gibi elde bulınup ḳana silindük

4 Ol dāmen-i pāklze[y]i pehlūmuza çekdük
Pīş-gīr gibi çihre-i yārāna silindük

O şâh-ı hüsne tuhfe saru tozlu *bir kemân çekdüm* *Nev'î* (Mustafa Nejat Sefercioğlu, Nev'î Divanı'nın Tahlili, [Ankara: Akçağ, 2001], s.327).

Kelime, yazılışı itibarıyla (كبد) "kebed" (2.trouble, fatigue –sıkıntı, ıstırap- ;Redhouse, s.1521) şeklinde alındığında da aşık, sevgilinin kılıç gibi keskin bakışlarının (kirpiklerinin) darbeleriyle sıkıntı ve ıstıraplar saçmaya, acı ve üzüntülere gark olmaya başlayacaktır.

[352] Kelime چقدك şeklinde yazılmakla birlikte, şiirdeki birinci çoğul şahıslı anlatıma bağlı kalmak amacıyla bu şekilde okundu.

[353] Beyitteki hasret şişesini, kapalı halde açılmayı bekleyen bir gonca olarak düşündüğümüzde; *gonca→gül-i ter (taze gül)→gül suyu→çehre-i yârâna (sevgilinin yüzüne) sıçmak* şeklinde ifade edebileceğimiz goncaya ait adım adım sevgiliye kavuşma serüvenini; gurbette/dünyada, asıl vatanına (Tanrı) kavuşma arzusuyla nefsini arıtıp olgunlaşma/ insan-ı kâmil olma mücadelesine girişen insanın tasavvufî macerasıyla ilişkilendirebiliriz.

[354] "Sür-" fiilinin aldığı "-a" eki, ulaç eki olan –arak/-erek-/-ıp yerine (Tarama Sözlüğü VII –Ekler- [Ankara: TDK Yayınları, 1974], s. 8) veya –mağa (Tarama Sözlüğü VII, s.10) değeriyle alınabilir.

5 Biz maḥrem-i rāz-ı dil idindük o ḫayālin
Cārūb gibi Şūḫī ḥarem-i cāna silindük

Temmet

144
Ġazel

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Rāh-ı sevdāya düşüp kākül-i ḫoş-bū diyerek
Murġumuz āha şikār eyledük āhū[355] diyerek[356]

2 Ṭaleb-i kām-ı 'iẕār aġzımuzı yaḳdı bu dem
Leb-i āsāyişe düşdük[357] bir içim şu diyerek

3 Zīr-i aḳdāma düşüp ḫāk-ile yek-sān olduḳ
Küşe-i dāmen öpe[358] biñlere[359] yā hū diyerek

4 Girdi bāzāra ḥaram-zāde [vü] ḳadr buldı kesād
Ṣatdı ḫar-mühre[y]i nā-dāna çün incü diyerek

5 Şūḫīyā ḳomaduḳ elden çü ṭarīḳ-i 'aşḳı
Gün ola menzil-i maḳṣūda varur[360] hū diyerek

---

[355] Beytin birinci dizesinde kullanılan ve sevgiliye ait güzellik unsurlarından olan kâkül-i hoş-bû (hoş kokulu kakül) nun; koku ve renk itibarıyla sevgilinin saçını tanıtmada işlenen misk/müşg-nâfe-Hoten ahusu mazmunu çerçevesinde dizeler arasındaki paralelliği kurmak amacıyla ikinci dizede yalnızca "ahu" kelimesi ile karşılanmış olması ilginçtir.

[356] Beytin şiirin kenarındaki varyantı şöyledir:

Ḳomaduḳ Çīn [ü] Ḫoten kākül-i ḫoş-bū diyerek
Ḳomaduḳ Hind [ü] Yemen beñleri Hindū diyerek

[357] "Düş-" fiilini bu dizede "başvurmak, intisap etmek; kapanmak, sığınmak" şeklinde anlamlandırmak doğru olacaktır (Yeni Tarama Sözlüğü, s.76).

[358] "Öp- " fiilinin almış olduğu "-e" eki, "-erek" ve "-meğe" eklerinin yerine kullanılmış olabilir.

[359] Kelimenin , yazılışı itibarıyla (بيكلره) beyg (bey) okunabilmesi de mümkündür (Redhouse, s.425; beyg : for بك bey). Böylece kelime *beylere* olacaktır.

[360] Kelime metinde وارز şeklinde yazılmıştır. Şiirdeki fiil çekimlemeleri dikkate alındığında, "var-" fiilinin geniş zamanda birinci çoğul şahıs çekiminin *varırız* (وارىرز) olması gerekmektedir. Ancak bu çekimleme, dizede hece fazlalığı yaratarak vezni bozmaktadır. Bu yüzden, imlâda aradaki re (ر) harflerinden birinin unutulduğunu düşünmenin yerine; fiilin geniş zaman üçüncü tekil şahıs

Temmet

37b

145
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Ben saña cānum didüm sen bana cānān olmaduñ
Vuṣlata el virmedüñ furṣat-be-dāmān olmaduñ[361]

2 Gül gibi ḫār u ḫase pīrāhen olduñ ey perī
Bendeñe şeb-nem gibi bir jende ḳaftān olmaduñ

3 Ḳılmaduñ müjgān ucıyla olsun ey meh bir naẓar
Sūzen-i raḥmuñ-ile dil-dūz girībān olmaduñ

4 Ḥālüme raḥm itmedüñ bir kerre inṣāf itmedüñ
Cāndan uṣandum daḫı cevre peşīmān olmaduñ

5 Şūḫī-i bī-çārenüñ ḳadr [ü] kemālin bilmedüñ
'Āşıḳ-ı cān-dādenüñ derdine dermān olmaduñ

Temmet
146
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Ebrūlaruñı ḫam o hilālāne sen itdüñ
Üftāde beni ḫançer-i bürrāna sen itdüñ

2 Yüz virdüñ aña ḫūnumı nūş itmege ey meh
Hep ġamze-i maḫmūruñı mestāne sen itdüñ

3 Düşmez fem-i peymāne begüm būs-ı lebüñden
Reşk-ile beni ṭālib-i mey-ḫāne sen itdüñ

çekimlemesinde (varur - وارر) ikinci re (ر) nin yanlışlıkla ze(ز) olarak yazılmış olduğunu ve şiirin sonunda 3. tekil şahsa dönüldüğünü kabul etmek daha doğru görünmektedir. Aksi takdirde "varuz" kelimesi, "varuruz" şeklindeki çekimlemenin vezin icabı değiştirilmiş şekli olarak kabul edilecektir.

[361] Beytin şiirin kenarındaki varyantı şöyledir:

Saña cānānum didükçe maḥrem-i cān olmaduñ
Cān eritdüm yoluña sen bana cānān olmaduñ

Bu varyantta, beyti oluşturan dizelerde "cân" ve "cânân" kelimelerinin çapraz düzende işlenmesi, şiirdeki beyte göre daha hoş bir anlatım oluşturmaktadır.

4 Ol silsile-i zülfüñi gerdānuña ṭaḳduñ
Bu göñlümi ol bend-ile dīvāne sen itdüñ[362]

5 Ülfet ideli dilde ġamuñ gözde ḫayālüñ
Ḫ^{v}āb[363]-ı şekere Şūḫī[y]i bī-gāne sen itdüñ

Temmet

38a 147
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Ol sīm bilekler ile ey sā'idi nāzik
Mihr olsa yaraşur saña altun bilāzik[364]

2 Ḳor dūzaḫı bu āteş-i 'aşḳuñla yanardı
Bu cezbe[365] ile görse eger ḥüsnüñi Mālik[366]

3 Mecnūn gibi eyler idi kendüyi güm-rāh
Görseydi eger Leylī[367] şaçuñ mürşid [ü] sālik

4 Vechüñle cebīnüñ biri Mekke biri ma'mūr[368]
Kūyuñda ṭavāf itse n'ola ins [ü] melā'ik

---

[362] Bu dizenin şiirin kenarındaki varyantı şöyledir:

Zencīre sezā bend[e]ñi dīvāne sen itdüñ

[363] Kelime metinde خاب şeklindedir.

[364] Bu dizenin vezninde problem vardır.

[365] Kelime metinde جزبه şeklinde yazılmıştır.

[366] Yedi cehennemin hakimi ve kapıcısı olan melek, zebânîleri idare eden melek.

Bu kelimenin yer aldığı dizenin şiirin kenarındaki varyantı şöyledir:

Görseydi eger ḥüsnüñi bu cezbeye mālik

Bu varyanta göre, "mālik" kelimesi birinci dizedeki "dūzaḫ" (cehennem) kelimesiyle iham-ı tenasüp sanatına girmektedir. Ancak bu varyant beyte yerleştirildiğinde beyit öznesiz kalmaktadır.

[367] Gece gibi karanlık.

[368] Beyt-i ma'mūr: The temple of Mekka; or, the Cubical House there; also, the heavenly prototype of this latter in the seventh heaven (Redhouse, s.418). Beyt-i ma'mūr Kâbe'yi karşıladığı gibi; yedinci kat gökte Cennet-i Firdevs'de iken Hz. Âdem'le yeryüzüne -Kâbe mevkiine- indirilen ve Tûfandan sonra yine Cennetteki yerine alınan bir köşk için de kullanılmaktadır (Devellioğlu, s.96).

5 Bu ḥüsn-ile Yūsuf dir idi nāmuñı Şūḥī
Endāmına aṭvārı[369] daḫı olsa kezālik[370]

Temmet

148
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Olınca câme-i sebze kemer-ber-beste endāmuñ
O berg-ile miyān-beste olur gül-deste endāmuñ

2 Ayaġuñ başdığı yirler olur gülşen o ḳāmetle
Ḳaçan kim nāz-ile reftār ider āheste endāmuñ

3 Hevā-yı ḥüsnüñe gülşen gibi ḫandāndur rūyuñ
Ḥırām[371] [u] cilveñe 'ar'ar gibi vā-beste endāmuñ

4 Gezer mestāneveş bir laḥẓa ārām eylemez gūyā
Olupdur cünbiş-i aṭvāruña dil-ḫaste[372] endāmuñ

5 Dil-i Şūḫī gibi zülfüñ daḫı başdan urılmışdur[373]
Anı zencīr-i 'aşḳa eyledi şāyeste endāmuñ

Temmet

---

[369] Kelime اطواڵدی şeklinde yazılmıştır.

[370] Beytin şiirin altındaki varyantı şöyledir:

Yūsuf didi bi'z-zāt senüñ nāmuñı Şūḫī
Nām virdüg'içün Mışr-ı melāḥatde kezālik

[371] Kelime حرام şeklinde yazılmıştır.

[372] Kelime دلحسته şeklinde yazılmıştır.

[373] Buradaki "baştan vurulmak" deyimini, *başından halkayla zincire vurulmak/bağlanmak* şeklinde anlamak beytin kompozisyonuna uygun düşmektedir. Böylece, kendinden geçmiş halde sevgilinin saçlarının ucuna asılmış olan aşık gönlü gibi; bizzat sevgilinin zinciri andıran saçları da, onun düzgün boyunun çekiciliğine kendisini kaptırmış/bağlamış aşık görüntüsünü kazanacaktır. Bu deyimi *baştan çıkmak, baştan candan çıkmak* ve *baştan candan el yumak* (canını başını yitirmek, başı elinden gitmek; hayattan el çekmek) deyimleriyle de ilişkilendirmek mümkündür (Yeni Tarama Sözlüğü, s.26).

38b

149
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ḫam-ender-ḫam idüp her tārını bir dām ider zülfüñ
Hezārān dilleri bir dāma birden rām ider zülfüñ

2 Kemendin boynuma ṭaḳup yürür kendi hevāsında
Beni sevdā-y-ile rüsvā-yı ḫāṣ [u] ʻām ider zülfüñ

3 Dem-ā-dem kendi sevdāsıyla olmışdur perīşān-ḥāl
Ne bir laḥẓa[374] ḳarār eyler ne[375] bir ārām ider zülfüñ

4 Seḥābāsā olınca āfitāb-ı ḥüsnüñe perde
Küsūfāsā hemīşe gündüzüm aḫşām ider zülfüñ

5 Serümde baḫt-ı Şūḫī gibi mā-dām ḳara sevdādur
Beni günden güne nā-kām [u] bed-fercām ider zülfüñ

Temmet

150
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Yine basṭ-ı maḳāl-i cāmiʻü'l-Ḳur'ān ider vāʻiẓ
Şürūʻ-ı ism-i pāk-i Ḥażret-i Yezdān ider vāʻiẓ[376]

---

[374] Kelime لحظه şeklinde yazılmıştır.

[375] Bu kelime (ne) yanlışlıkla به şeklinde yazılmıştır.

[376] Klasik Edebiyatta efsâneler anlatan, yarın va'diyle halkı kandıran, riyâkâr, murâyî, aşktan mahrum, konuşurken minberi teperek yıkan bir tip olarak karşımıza çıkan (Cemal Kurnaz, Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili [İstanbul:MEB,1996], s.118) vaizi, bu şiirde hoş ve zerafetli sözleriyle cennetin müjdeleyicisi bir kişilik olarak görmek dikkat çekicidir. Şairin müderrislik mesleğinden ve belki de vaizlik yapmasından ileri geldiğini düşünebileceğimiz bu savunma, vaizin eleştirilere uğradığı şu beyitlerin okunmasıyla daha iyi anlaşılacaktır:

Ḳoy'a ġavġāyi ey vāʻiẓ ḳulaġum nesne güş itmez
Şurāḥī ḳulḳulu ile naʻre-i mestāneden ġayrı *'Ubeydī* (Ali Nihad Tarlan, Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Divan Şiiri: Ubeydî-Aşkî-Şem'î-İşretî [İstanbul Üniversitesi Yayınları,1948] , s.31).

2 İder taḫte'l-lafızdan çün ḳavā'id menba'ın icrā
Leṭāfet gülşenin reşk-i cinānistān ider vā'iẓ[377]

3 Maḳām-ı baḥsüñ eyler nükte-i mażmūnını iḥyā
Ma'ānī ḳaṣrınuñ ḳandillerin raḥşān ider vā'iẓ

4 İder naẓm-ı kerīmüñ meslekinden naḳl-i aḫbārı
Niṣār-ı şāh-vār [u] gevher-i bünyān ider vā'iẓ

5 Ḥadīṣ-i müjde-āṣār-ile eyler Şūḫīyā tebşīr
Ẓarāfetlerle ḫalḳı cennete şāyān ider vā'iẓ[378]

39a 151

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Düşse yüz üzre n'ola müjgānlarumdan ḳan ḫacīl
Meslek-i baḥsinde cānā la'lüñüñ mercān ḫacīl[379]

2 Başa çıḳmaz lāle ruḫsāruñla yüz ḳızdurmasun
Boynın egdi ġonca ol yüzden gül-i ḫandān ḫacīl

3 Ḫalḳa bir şemme ḳaçurmış rāz-ı zülfüñden meger
Girdi şerminden sifāle sünbül [ü] reyḥān ḫacīl

Vā'iẓ-i ebleh-firībüñ ṣoḥbeti ḫoşdur velī
Ḫalvetinde būriyāsından gelür bū-yu riyā *Hayali* (Hayâlî Bey Dîvânı, s.106)

Her nefesde 'arş ü kürsī 'āşıḳuñ seyrānıdur
Oṭurub kürsīde vā'iẓ va'de-i ferdā ṣatar *Hayali* (Hayâlî Bey Dîvânı, s.185)

[377] Beyitte taht, menba', icrâ ve cinânistân kelimelerinin yan yana gelmesi; Allah'ın Kur'ân'da, çok sayıda ayette (yaklaşık otuz yedi ayette) iyi kullarına ihsan buyuracağını müjdelediği cennetlerin vasıflandırılmasında kullanılan bir tabiri (altlarından ırmaklar akan cennetler - تجرى من تحتها الانهار - جنا) hatırlatmaktadır.

"İnanıp yararlı işler yapanlara, *altlarından ırmaklar akan* cennetlerin kendilerine ait olduğunu müjdele..." (Kuran: Bakara/25)

[378] Bu gazel, G111'in küçük değişiklikler içeren tekrarıdır. Değişiklikler şöyledir:

İder naẓm-ı kerīmüñ meslekinden naḳl-i aḫbārı : İder ḥaḳḳ-ı edāda ḥüsn-i ta'bīrāt-ile ta'ẓīm G111 / Niṣār-ı şāh-vār [u] gevher-i bünyān ider vā'iẓ : Miṣāl-i naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı 'aẓīmü'ş-şān ider vā'iẓ G111 // şāyān : fermān G111.

[379] Kelime şiir boyunca "ḫacīl" şeklinde yazılmıştır.

4 Sūz-ı şerm-ile erir ḫākister olur dem-be-dem
Nār-ı ʻaşḳuñ tābişinden āteş-i sūzān ḫacīl

5 Bulmayup ḫālī zemīni çün serīr-i şafḥada
Şūḫīyā şiʻrüñde oldı defter [ü] dīvān ḫacīl

Temmet

152
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Bir zamān aḳmaz ṭurur müjgānlarumdan ḳan melīl
El-vedāʻ silkinde cānā dizilür mercān melīl[380]

2 Dilde cāy itmiş iken gitmez ḫayālüñ dīdeden
Revzen-i zindānı gözler Yūsuf-ı Kenʻān melīl

3 Ol hilāl ebrūñuñ olmış tīġine cānum fedā
Vuṣlat-ı bayrāmı eyler ārzū ḳurbān melīl

4 Bulmadı ḫūn-ı cigerden geldi ġam ġam[381] üstüne
Ġam budur şimdi bāña ḫānemdeki mihmān melīl

5 Künc-i ʻālem ḫāṣılı olmış melālet meclisi
Şūḫīyā şiʻrüñde oldı diñleyen yārān melīl

Temmet

39b 153
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . /. — —

1 Olamaz o serv sāye gibi alçaġa māʼil
Mānend-i türāb ʻömrüm olur ẓıll-ile zāʼil

2 Cānāna ḥulūl eyler idüm cān gibi ammā
Pīrāheniveş olmasa ten vuṣlata ḥāʼil[382]

---

[380] Bu beyitte; âşığın göz pınarlarında, ağlamayla birlikte dökülmeyi bekleyen mercan görünümündeki (kanlı) gözyaşlarının dizilişi akla gelmektedir.

[381] Kelime غم şeklindedir.

3 Bir büse içün pāyına çoḳ eyledüm ibrām
Nerm idemedüm ol lebi mül olmadı ḳā'il

4 Ḫürşīd çeker her seḥer āġūşa o şūḫı
Gerdānına bir vāsıṭadur 'arż-ı ḥamā'il

5 Dīdār-ı melek-ṭal'atın ey Şūḫī görelden
Gitmez dil-i āyīneden ol şekl [ü] şemā'il

Temmet

154
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ḳaçan kim dīde-i maḫmūrını bir ḫūb[383] ider īḳāż
Samūrī cāme-ḫ^{v}āb[384]dan merdüm-i maḥbūb ider īḳāẓ

2 Kenār-ı ġamzeden [bir][385]nīm-nigehle ḳılsa neẓẓāre
Nezāket küşesinden fitne vü āşūb ider īḳāẓ

3 İḳāmet-ile ḫam ebrūya ḳılsa bir nigāh-ı rāst
Melāḥat mülketinden rāyet-i manṣūb ider īḳāẓ

4 Ḳaçan kim cānib-i ruḫsāra nāz-ile naẓar şalsa
Leṭāfet gülşeninden ġonca-i maḥcūb ider īḳāẓ

5 N'ola baṣt-ı muḳaddem eylese eş'ārda Şūḫī
Belāġat bisterinden ma'nī-i merġūb ider īḳāẓ [386]

Temmet

---

[382] Beyitte, beşeri arzuların (ten) hakiki sevgiliye (Tanrı) ulaşmayı gölgelemesi şeklinde özetlenebilecek tasavvûfî anlatımın yanı sıra; kendisine büyük bir hayranlık duyan Züleyha'dan kaçarken gömleği Züleyhâ tarafından arkadan yırtılan ve bu yırtıkla haklılığı anlaşılan Yusuf peygamber hatırlatılmaktadır.

[383] Kelime "ḫūb" şeklinde yazılmıştır.

[384] Kelime جا مخا ب şeklindedir.

[385] Vezin gereği eklenmiştir.

[386] Bu gazel, G113'ün değişiklikler içeren tekrarıdır.

40a 155

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ruḫ-ı nāzikterüñden dil-berā cezb itdi şeb-nem nem
N'ola seyr-i cemālüñle olursa gözlerüm nem nem

2 Biri Nil oldı iki çeşmümüñ cānā biri Ceyḥūn
Dem-ā-dem[387] ḥasretüñle aḳa aḳa oldılar yem nem

3 Ḫayālüñle dile ġam 'ārıżuñla çeşme nem düşdi
Geçer gözden göñülden dem-be-dem 'aşḳuñla ġam hem nem

4 Degüldür ġurretü'l- 'aynumdan[388] aṣlā noḳṭaveş ḫālī
Benüm'çün ġam[389] mıdur bilsem 'aceb yoḫsa benüm ġam nem

5 Benümle bezm-i ġamda demleşüp peymāne ḳan aġlar
'Aceb mi Şūḫīyā hem-dem-dem olsa baña maḥrem nem

Temmet

156
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Müjemden ḥasret-i la'lüñle ḳanlu dāne depretdüm
Ḥabāb-ı bāde-i gülgünumı mercāna depretdüm

2 Ḫum-ı dilden dü çeşmüm sāġarı ṭolup boşalmaḳda
Ayaḳlar üzre döñdüm[390] başdan[391] mey-ḫāne depretdüm

---

[387] Kelime دما دما şeklinde yazılmıştır. Vezne aykırı olan bu yazım ile "dāmā" kelimesi de (Redhouse, s.883 ; a sea;a great river; a lake) çağrışıma sokulmuş ve Nil-Ceyhun-yem kelimeleriyle ilişkilendirilmiş olabilir.

[388] ġurre : 1. yüzdeki nûrânîlik (Lugat-ı Nâci [İstanbul: Çağrı Yayınları,1987], s.549); ġurre: 1. aklık, parlaklık (Devellioğlu, s.295). Bu durumda şair; gam ve sıkıntının, gözlerin akı üzerinde mesken tutmuş göz bebeği (nokta) misali kendisinden hiç ayrılmadığını (sürekli gözünün önünde olduğunu) anlatmaya çalışıyor olabilir.

[389] Kelime غم şeklinde yazılmıştır.

[390] Kelimeyi yazılışı itibarıyla (دوكدم) "dökdüm" şeklinde okumak da mümkündür. Böylece, aşığın kadehi andıran gözlerinden dökülen kanlı gözyaşları, mecliste (döne döne) kadehlere (ayaklar) boşaltılacak ve meyhane ortamı hareketlenecektir. Burada, kanlı gözyaşları ile şarap arasındaki

3 Fetīl-i āh-ile başdan ayaġa mūmveş yandum
Çü pervāne dudaġum āteş-i sūzāna depretdüm[392]

4 Dü-çeşmüm üzerinden miṣl-i ebrū ellerüm gitmez
Yapışdum ḫançer-i ser-tīze destüm ḳana depretdüm

5 'Aceb mi Ẕülfiḳār-ı ḫāmem[393] olsa Şūḫīyā ḫūn-rīz
Çü Düldül ṭab'ı ḳanda yüzdürüp meydāna depretdüm

Temmet

40b 157
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Recāmı der-güşā ḳıldum da tevbe maḫzenin[394] açdum
Nedāmet dürlerin dökdüm de himmet dāmenin açdum

2 Tażarru' ṣubḥgāhına dem-i āhum nesīm itdüm
Bu ġaflet cāme-ḫ'ābından[395] ṣafā pīrāhenin açdum [396]

3 Nesīm-i feyż-ile ḳıldum gönül gülzārını iḥyā
Yine būy-ı ḥayāta rūḥumuñ nāzik tenin açdum

4 Ḳomadum ġıll [ü] ġışş sīnemde ṭarḥ itdüm ṣadāḳatle

---

benzerlik ön plandadır. Beyitte, aşığın gizlemekte olduğu gönül sırrını kanlı gözyaşlarının ele vermesi *dil(gönül)→çeşm (göz)→ayak (kadeh)→meyhane (sâkinleri)* şeklindeki sıralamayla ortaya konmaktadır.

[391] Bu dizede, vezin gereği "başdan" kelimesinin ilk hecesini bir buçuk hece değerinde okumak gerekmektedir (Bu medli okuma için bkz. Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi [Ankara: TDK Yayınları, 1997], s.15).

[392] Beyitte şâir (aşık), hem pervane hem de onun kendisinden geçerek kapıldığı ve fitili ah dumanı, gövdesi de kendi vücudu olan mum ile özdeşleşmektedir.

[393] Zülfikar, Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye armağan ettiği ucu çatallı kılıçtır. Kalem (Hame) ile Zülfikar arasında kurulan ilişki ise divitin iki dilli olmasına dayanmaktadır.

[394] Metinde "maḫzenin" şeklindedir.

[395] Kelime metinde جا مه خا ب şeklindedir.

[396] Beyitte geçen "safâ" ve " nesîm" Türk müziğinin makamlarındandır.

Ḫas [u] ḫār-ı mecāzīden ḥaḳīḳat gülşenin açdum

5 Tecellī-ḫānemi ḳıldum ḥarīr-i ʻaşḳ-ile pīrā
Ruḫ-ı maḳṣūda Şūḫī iki çeşmüm revzenin açdum[397]

Temmet

158
Ġazel

. . — — — / . . — — — / . . — — — / . . —

1 Gözlerüm noḳṭa idüp ḳāmetümi ḳāf itdüm
Bir perī ʻaşḳ ına nem var-ise itlāf itdüm[398]

2 Cān eritdüm nice gözyaşları dökdüm yolına
ʻÖmrümüñ ḥāṣıl-ı ser-māyesin isrāf itdüm

3 Baḳmadum ġayra meyil yüzini ʻarż eylemedüm
Mā-sivādan bu göñül āyīnesin ṣāf itdüm

4 Baḳmadı āyineme ol büt-i gül-çihre benüm
Destüme āyine aldum da ben inṣāf itdüm

5 Girmedüm göñline gitdi o gözi āhūnuñ
Şūḫīyā ṭabʻ-ı laṭīfüm Ḫoten-i nāf itdüm

Temmet

41a 159
Ġazel

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — — —

---

[397] Bu beyitte, Hak nurunun tesiriyle gönülde ilahi sırların belirmesi ve böylece Allah'ın lutfuna nail olma hali eve; aşk ipekten bir elbiseye; meram ve maksat kavuşmanın sembolü olan yanağa ve göz de pencereye benzetilmiştir.

[398] Kâmetin (boyun) *kâf olması* (bükülmesi) deyiminin farklı bir özne (ك harfi) üzerinde kullanılışı Zâtî'de şöyle görünür:

Bir bār-ı bī-nihāyedürür ʻışḳ-ı dost kim
Yüklense anı kef geçüben deng **olurdı Kāf** *Zâtî* bkz. Ali Nihad Tarlan, Zâtî Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon),Gazeller Kısmı: II.Cilt, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yayınları,1970), s.136.

1 Uyur buldum şeb-i ẓulmetde la'linden emüp ḳandum
Ḳavuşdum gündüz ol Ḫıżr[399]-ı ḥayātı ḫayli utandum

2 Ulaşdum āşiyān-ı zülfine fitne uyandurdum
Ser-i māra yapışdum peççe-i murġ-ı hümā ṣandum

3 O serv-i nāzik eṭrāfın ṭolaşdum lām-elif ḳıldum
Miyānum lām idem ṭut kim elif ḳaddine ṭolandum[400]

4 Serāy-ı ḳalbe ceẕb [ü] şevḳ içün bir şem'a çarpıldum
Ṭutışdı dāmenüm pervāneveş āteşlere yandum

5 Ser-i kūyında seng-i esvede[401] düşümde yüz sürdüm
Gice düş gördüm ey Şūḫī ṣanāsın gündüz uyandum

Temmet

160
Ġazel

. — — — / . — — — /. — — — / . — — —

1 Yine bir ārzū-yı dil-ber-i mümtāz ider gönlüm
'Aceb sevdā-yı ḫām eyler hümā-pervāz ider[402] gönlüm

2 'Aceb yüksek uçar ebrū gibi ḫūb[403] yüzden ayrılmaz

---

[399] Kelime metinde "Ḥıżr" şeklinde yazılmıştır.

[400] Bu dizede lāmelif (لا) harfinin oluşumu, aşığın sevgilinin nazik vücuduna dolanması hayali çerçevesinde (aşığın [bükülmüş] beli - ل - + sevgilinin [düzgün] boyu - ا -) anlatılmaktadır.

[401] Seng-i esved (seng-i siyah): 1.mihenk taşı; 2.Kâbe'nin duvarında bulunan siyah taş, Haceriesved. (bkz. Devellioğlu, s.938). Burada, sevgilinin mekanının (kûy-ı yâr) âşığın Kâbe'si olduğunu unutmamak gerekir. Kâbe nasıl tavaf edilirse, kûy-ı yâr da âşık tarafından devredilir. Kâbe'nin bir sığınak, bir melce ve aynı zamanda secde mahalli olmasına benzer mahiyette, sevgilinin mahallesi de âşık için aynı niteliği taşımaktadır (Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, s.291-292). Ayrıca beyitte âşığın (şâirin) yüz sürdüğü bu meşhur taşı, Müslümanlar Kâbe'yi tavaf esnasında öperler veya yaklaşamazlarsa uzaktan selamlarlar.

[402] Hümâ-pervâz : "hüma gibi yüksek uçan" : yukarıdan atan, yüksekten konuşan. (Devellioğlu, s.390) Bu durumda *hümâ-pervâz itmek* , yukarıdan atmak ve yüksekten konuşmak anlamında bir deyim olmalıdır.

[403] Kelime metinde "ḥūb" şeklindedir.

Ḫurūs-ı ṣubḥa[404] ṭāḳ-ı ʻarşdan āvāz ider gönlüm

3 Niçe der-dest-i ʻālem olmasun rāz-ı ġam-ı ʻaşḳum
O şūḫuñ ġamze-i ġammāzını hem-rāz ider gönlüm

4 Görince çeşm-i dil-berden ḳaçan bir ʻişve-i ġamze
Anuñla pādişāh-ı ʻizz [ü] nāza nāz ider gönlüm[405]

5 İdüp ebrūyı der-ḫāṭır[406] ümīd-i vaṣl ider Şūḫī
Dıraḫtı ḫāmedār [u] meyve[y]i iʻcāz ider gönlüm[407]
Temmet

---

[404] Burada sabah horozu, gerçek anlamının yanı sıra, bazen gece kargasını kaçırması dolayısıyla doğan kuşuna bazen de terkibinin ateş olması yüzünden altın kanatlı bir kuşa veya tavusa benzetilen güneş için kullanılmış olabilir. Ayrıca beyitte ḫurūs (horoz) ve ʻarş kelimelerinin yan yana kullanılması da ḫurūs-ı ʻarş (Redhouse, s.843 ;[The cock of God's throne] A bird supposed to be the first that crows at dawn) terkibini karşımıza çıkarmaktadır.

[405] Dizenin şiirin kenarındaki varyantı şöyledir:

Anuñla merdüm [ü] erbāb-ı nāza nāz ider gönlüm

[406] Kelime metinde "der-ḫāṭır" şeklindedir.

[407] Belki de makta beytinde konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla; ikinci dizedeki ḫāme-dār (kalem tutan) ve iʻcāz (mucize sayılacak kadar düzgün söz söyleme) kelimeleriyle ilişkili olacak şekilde, sevgilinin boyunu tanıtmak amacıyla ele kalem alma (deste hâme almak) eylemiyle birinci dizenin şu varyantı şiirin altında oluşturulmuştur:

Ḳaçan vaṣf-ı ḳad-i yār-ile alsam destüme ḫā[me]

Sonradan, belki de yeni düzenlemeyle beyitte aynı kelimenin (ḫāme) tekrarlandığı veya mahlasın ilk dizede unutulduğu fark edildiğinden-ki "ḫāme" kelimesinin yazımı da yarıda bırakılmıştır-, küçük değişikliklerle beytin şu varyantı şiirin kenarında oluşturulmuştur:

Ḳalem ṭutsam ḳaçan vaṣf-ı ḳad-i yār-içün ey Şūḫī
Dıraḫtı şāḫdār [u] meyve[y]i iʻcāz ider gönlüm

Böylece, kelime tekrarını önlemek için "ḫāmedār" kelimesinin yerini alan "şāḫdār" kelimesi dışında, beyitte iki dize arasındaki anlatım bütünlüğünün sağlandığını söyleyebiliriz. Bu varyantta ḫāmedār kelimesi tercih edilmiş olsaydı; hem kalem-ḫāme ilişkisi kurulacak hem de meyvenin "mûcizevî söz söyleme" olduğu yerde ağaç (dıraḫt) da bu mucizeyi meydana getiren kalemin sahibi olacaktı.

41b

161
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Bī-yār u bī-mesken ü bī-çāre ben oldum
Vādī-i tekāsüldeki āvāre ben oldum

2 Buldı şeref 'izzet felekinde nice ṭālî'
Bir baḫtı siyeh serserī seyyāre ben oldum

3 Çün pāye-i pençāha irişdi pey-i aḳrān
Ol çille-i zilletdeki ġam-ḫ^{v}āre[408] ben oldum[409]

4 Āfāḳa naẓar şalduñ eyā ḫusrev-i ḫūbān
Ḳalmış naẓar-ı minneti aġyāra ben oldum

5 Bir Şūḫī-i üftāde-türāb dürr-i ma'ārif
Muḥtāc naẓar-ı 'ayn-ı keremkāre ben oldum

Temmet

162
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Endāmuña vā-beste şehā sāyeñ olaydum

---

[408] Kelime metinde غمخا ره şeklindedir.

[409] Şair bu beyitte pencāh ve çile/çille kelimelerinin sözlükteki anlamlarından da faydalanarak; "pāye" kelimesinin çağrışımı doğrultusunda, medreselerin derecelendirilmesinde kullanılan kırklık ve ellilik payeleri işlemektedir. Çile/Çille; kırk anlamındaki Farsça "çihl" kelimesinden gelmektedir ve nefsânî arzulardan kurtularak ruh temizliğine ermek için girişilen kırk günlük sıkı perhiz ve mahrumiyet dönemi anlamına gelen tasavvuf terimidir. Pençāh kelimesi Farsça elli sayısını karşılamakta; beyitteki yazılış benzerliği sebebiyle ele alabileceğimiz pencāhe kelimesi de papazların elli günlük -bir yere kapanıp- ibadetleri (Devellioğlu, s.857) anlamına gelmektedir. Kırklık bir medresede müderrislik yaptığı süre içerisinde söylediğini düşünebileceğimiz bu beyitte şair; yaşıtlarının ellili medreselerde görev üstlendikleri bir dönemde kırklık medresedeki alçaklık ve hakirlik olarak gördüğü sıkıntılı durumunu, nefsi disiplin altına sokma ve ruh temizliği gibi amaçlarla üstlenilen bir çile yaşantısına benzetmektedir.

Ḫāk ola-y-idüm kāşki hem-sāyeñ olaydum

2 Fersūde olursam da olaydum tek edīmveş[410]
Pā-pūş gibi būse-zen-i pāyuñ olaydum

3 Aṭlas[411]veş ola-y-idüm o zaḫm-ḫūrde-i mıḳrāṣ
Gül cismüñe tek câme[412]-i pīrāyeñ olaydum

4 Āġūşa çekeydüm o ciger-kūşe miṣāli
Bir hem-ser [ü] hem-şīre-i hem-dāyeñ olaydum

5 Şūḫī gibi cānā ṣatılaydum saña ben de
Bāzār-ı muḥabbetdeki ser-māyeñ olaydum[413]

Temmet

42a 163
Şūḫī

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 O serv-ḳadüñ ayaġı altında yer olsam
Endāmına şu gibi irerdüm[414] ḥacer olsam

2 Billūr tenin mū gibi āġūşa çekerdüm
Ol gird-i miyānın ṭolanur bir kemer olsam

3 Tek sūzen-i ḫār itse beni çāk-i girībān
O gül bedene pīrehen-i berg-i ter olsam

4 Bir gevher-i yek-tā-y-idüm ammā naẓarum[415] yoḳ

---

[410] Edîm: 2.tanned hide, leather (Redhouse, s.53).

[411]"Atlas" kelimesi, "saten, atlas" anlamının yanı sıra, yazılış benzerliğiyle ve " yaralanmış (zaḫm-ḫurde)" kelimesiyle ilişkili olacak şekilde "eski; yıpranmış; (yıpranarak) tel tel olmuş (kumaş,halı)" anlamını (Redhouse, s.136) da beyitte çağrışıma sokmaktadır.

[412] Kelime جامه şeklinde yazılmıştır.

[413] Beyitte *satılmak-ben de (bende)-bâzâr (pazar) –muhabbet (aşk)* kelimelerinin birlikte kullanımıyla, esir pazarında satılan Hz. Yusuf'a telmihte bulunulmaktadır.

[414] Kelimeyi yazılışı itibarıyla (ارزدم) "erirdüm" şeklinde okumaya çalıştığımızda; sevgilinin servi endamlı boyuna ermek amacını taşıyan aşığın, taş da olsa eriyip su haline gelerek onun ayağına akacağı ve maksadına kavuşacağı dile getirilmektedir.

[415] Naẓar: 3. A regarding with favor or esteem (Redhouse, s.2088).

Gözyaşı gibi n'ola düşüp der-be-der olsam

5 Şūḥī ġazelüm başına dīvāna yazılsam
Sulṭānuma şāyeste-i ḥüsn-i naẓar olsam

Temmet

164
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Şu gibi revān eyleyeyüm tīġine ḳanum
Şād olsun o demler ile tek rūḥ-ı revānum

2 Ḳurbān ideyüm cānum alā gözlü o ṭıfla
Bayrāmlar idinsün hemān ol sevgili cānum

3 Şeb-nem gibi dürler dökeyüm bu naẓarumdan
Gülsün yüzüme tek dişi dürr ġonca-dehānum

4 Ḫançerle miyānın şarayum sīneme merhem
Tek yārelerüm tāzelesün tāze cevānum

5 Teslīm ideyüm rūḥumı Şūḥī ḳademinde
Bir serv ola nūrdan ser-i ḳabrümde nişānum

Temmet

42b 165[416]

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 خم اندر خم پریشان شد سیه زلف تو برکردان
بهر تارش هزاران مرغ دل بنداست سرکردان

2 کره بند د چو زلفش[417] همچو دام بردانه خالش
چه باشد صید خواهد[418] کرد با مرغ نظر کردان

3 بصبح اندرجمالت روی تورخشنده خورشید است
بشب اندرسیه زلف تو تابنده قمر کردان

4 چه باشد کربکویم چشمه اب حیات اورا

---

[416] Bu gazel Farsça'dır.

[417] Metinde زلفت şeklinde yazılmıştır.

[418] Metinde خاهد şeklinde yazılmıştır.

برانداmش[420] کشد خودرا ببالا چون کمرکردان [419]

5 اکر شوخی بدیدی مطلع این نظم کرّارا
بکوش ماه نو منکوشه‌کردی چون کهر کردان

Temmet

166
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Ḥāki ʻanber ṭaşı gevher ābı kevşerdür vaṭan
Ḳaşr-ı cennet gibi rāḥat idecek yerdür vaṭan

2 Ārzū-yı ehl-i ġurbetden degül bir dem cüdā
Murġ-ı dil pervāzına ʻarşa ber-ā-berdür vaṭan

3 İmtizācıdur çeker āb [u] türābı ʻāḳıbet
Mevlid-i vuṣlatgeh-i yār [u] birāderdür vaṭan

4 Rūy-māli bī-kesüñ kāfī mücerred ḥakine
Merdüm-i çeşme cilā-yı kuḥl-i enverdür vaṭan

5 Dirler ey Şūḥī ṣılası herkesüñ Baġdāddur[421]
Ḳarye de olsa yine her şehre serverdür vaṭan[422]

---

[419] Bu beyitte, birinci dizedeki "çeşme" kelimesi ve ikinci dizedeki "endâmı üzerinde kendini döne döne yukarı doğru çekme hareketi" birleştirildiğinde fiskiye hayali karşımıza çıkmaktadır. Nedim'in aşağıdaki beytinde, buna yakın bir hayalin izlerini görmek mümkündür:

Nâzı âb etmiş de bir fevvâre resm etmiş hayâl
İşte ol sudur atılmış kâmetin olmuş senin *Nedim* bkz. Nedim Divanı, Haz. Abdülbâki Gölpınarlı, 2. Baskı (İstanbul: İnkılap ve Aka, 1972), s.282.

[420] Metinde اندامت şeklinde yazılmıştır.

[421] "Herkese kendi yurdu güzel görünür." anlamında bir atasözü olmalıdır. (Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler, s.130)

[422] Klasik şiirde sevgilinin hasretle gözlenen ve arzulanan mekanı (küy-ı yār) ve tasavvufta ebedi birlik makamı olarak dolaylı bir anlatımla ele alınan "vatan", bu şiirde somut ve gerçekçi bir vatan sevgisi bağlamında işlenmektedir. Vatan ve gurbet unsurunun hakiki manada ve maddi olarak karşımıza çıkan bu kullanışını; dert, sürgün ve sıkıntı içerisinde geçen hayatının izlenimlerini acı ve ıstırapla şiirlerine taşıyan Nevres-i Kadîm'in şu beyitlerinde de görebilmemiz mümkündür:

Mürüvvet eyle yetiş bir tolıyla ol yārım
Şu gurbet ilde ne yār ım ne hem-demim vardır

Temmet

43a

167
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Muḳarrerdür nuḫūset bir sa'ādet olsa bir yüzden
Ṭutar ta'ṭīle yüz ferḫunde sā'at olsa bir yüzden

2 Sarāy-ı 'işretinüñ zaḥmet[423]-i bünyādına degmez
Bu miḥnet[424]-ḫānede bir pāre rāḥat olsa bir yüzden

3 Ḥasedden çāh-ı zillet mā-ḥaẓardur zīr-i pāyında
Ḳaçan kim cāh-ı 'izzet başa devlet olsa bir yüzden

4 Felek kec-revlik eyler eylemez ya ṭāli'üñ nuṣret
Vuṣūl-i şāhid-i maḳṣūda ruḫṣat olsa bir yüzden

5 Raḳīb-i rūzigār ol demde Şūḫī daḳḳ-ı bāb eyler
Ḳaçan kim yārla mā-beyne furṣat olsa bir yüzden

168
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Dilā dikḳatle seyr-i şīve-i ruḫsārı n'eylersin
Ya uġrunca füsūn-ı ġamze-i mekkārı n'eylersin

2 Ṭutalum yārı aġyārından itmek munfaṣıl mümkin
Raḳīb-i ehl-i dil gerdūn-ı şūm-āṣārı n'eylersin

3 Musaḫḫar ol mehüñ başına teller[425] zülfine yeller

Gönül safāya irer mi 'aceb mihen diyerek
Şu gurbet ilde kalur mı vatan vatan diyerek bkz. Nevres-i Kadim ve Türkçe Divanı, İnceleme, Tenkidli Metin ve Tıpkıbasım, (1. Kısım: İnceleme), Haz. Hüseyin Akkaya, Doğu Dillleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 31, Harvard Üniversitesi: 1995, s. 91-92.

[423] Kelime metinde "zaḫmet" şeklindedir.

[424] Kelime metinde "miḫnet" şeklindedir.

Yüri ey tāc-ı ḫusrev devlet-i bīdārı n'eylersin

4 Belürdi kevkeb-i āfāḳ-ı vuṣlat dīdeler rūşen
Gül[426] ey baḫt-ı hümāyūn aç gözüñ idbārı n'eylersin

5 Bu şīrīnlik meẕāḳ-ı la'l-i dil-berden midür bilmem
'Aceb ey Şūḥī sen ṭab'uñda[ki][427] eş'ārı n'eylersin

Temmet

43b

169
Ġazel

. . — — /. . — — /. . — — / . . —

1 Yemişem çoḳ müjeler dīde-i ḫūn[428]-pāşuñ içün
Ne işāretler olur gözüñ ile ḳaşuñ içün

2 Zülfüñüñ tārına[429] biñ cānla ḳurbān olayum
Ġam-ı hecre beni boġdurma 'azīz başuñ içün

3 Luṭfuñ aġyāra baña seng-i cefā atma dimem
Ne olursa baña olsun ṭurayum ṭaşuñ içün

4 İmtilā itdi bizi ni'metüñ ey ḫ[v]āce[430]-i dehr
Maṭbaḫuñda nemeküñ ḳalmadı mı aşuñ içün

5 Ḳomaduñ cemleri ḫumlarda nedür derd-i serüñ
Bādeden ḳan geçer ey Şūḥī senüñ yaşuñ içün

170
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

---

[425] Burada, süsleyici bir unsur olarak başa/saçlara teller sokuşturma şeklinde bir alışkanlığa işaret edilmiş olabilir. Bezeme teli veya başka şeylerle süslemek anlamına gelen "telleyip pullamak" deyimi de bu alışkanlığın izlerini taşımaktadır. (Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü , s. 903).

[426] Kelime yazılışı itibarıyla (گل) "Gel" şeklinde de dizeye mana kazandırabilmektedir.

[427] Aruz veznini sağlayabilmek için "ki" aitlik eki eklendi.

[428] Kelime metinde "ḫūn" şeklindedir.

[429] Zülfüñüñ tārına : ḳaşlarıñ tüğine (beytin üzerinde)

[430] Kelime metinde "ḫ[v]āce" şeklindedir.

1 Destār olıcaḳ zülfüñe dil bende perīşān
Bād olsa n'ola küşe-i dülbende perīşān

2 Meftū[nı][431] mıdur ṭal'atuñuñ hep bu ne ḥālet
Dil bende şehā zülf-i siyeh sende perīşān

3 La'l-i lebüñüñ ḫastasıdur[432] nergis-i mestüñ
Gerdānuña beñler de perākende perīşān

4 Yā Rab o perīşān bu perīşān bu ne ḥikmet
Mestāne çü yār 'āşıḳ-ı efgende perīşān

5 Şūḫī gibi başında tutar dūd-ı siyāhı
'Aşḳuñla yanar āteş-i sūzen de perīşān

Temmet

44a 171
Ġazel

. — — — / . — — — /. — — — /. — — —

1 Süzildi ḥasret-i la'lüñle bu çeşmümde dem maḥzūn
Arada sāḳī-i gül-çihre yoḳ sāġarda cem maḥzūn

2 Bu dilde zaḫmum azġun degme bir cerrāḥdan em ṭutmaz
Eme gelmiş iken yāremden emsiz gitdi em maḥzūn

3 Ḫayāl-i yārla ülfet iderken anı unıtdum
Bāña gözden göñülden küsdi ḫāṭırlandı[433] ġam maḥzūn

4 Nefes bağlandı der-bend-i ġam içre āhı kim çeksün
'Adū-yı leşker-i ża'f aldı ser-dārın 'alem maḥzūn

5 Keşīde eyleyelden ḫāṭıra[434] ebrū-yı dil-dārı
Bāña ey Şūḫī levḥüñ ḫāṭırı[435] ḳaldı ḳalem maḥzūn

Temmet

---

[431] Vezin gereği ve unutulmuş olması ihtimaliyle eklenmiştir.

[432] Bu kelime metinde "ḫastasıdur" şeklindedir.

[433] Kelime metinde " ḫāṭırlandı " şeklindedir.

[434] Kelime metinde " ḫāṭıra " şeklindedir.

[435] Kelime metinde " ḫāṭırı " şeklindedir.

172
[Tetimme-i Ḥarfü'r-rā]
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Yanan pervāneveş 'aşḳuñla cānā ḳayd-ı ten n'eyler
Ḥayālüñ şem'ine fānūs olan cān pīrehen n'eyler

2 Hevā-yı ḥüsnüñe mu'tād olan seyr-i çemen bilmez
Meşāma büy alan pīrāhenüñden yāsemen n'eyler

3 Türāb-ı dergehüñden bir avuç ṭoprak yiter türbe
Şehīd-i küşte-i hecrüñ olan mürde kefen n'eyler

4 Ḳudūm-ı pāküñe rūḥ-ı 'azīzin eyleyen teslīm
Mezārında o merḥūmuñ nişān serv [ü] semen n'eyler

5 Ziyāret eyleyelden küyuña gelmez dil-i Şūḥī
Riyāż-ı cennetüñ murġ-ı hevādā[r]ı vaṭan n'eyler

Temmet

44b 173

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Siyeh sürme çekelden küşe-i çeşme hilāl-ebrū
Mükaḥḥal dīdeden ayrılmadı mikḥal miṣāl ebrū

2 Cebīn üzre n'ola 'arż itse şekl-i kilk-i Bih-zādı
Muṣavvirdür döşer ruḫsāra ḫaṭṭ[436] gerdāna ḫāl ebrū

3 Serīr-i ṣafḥa-i ruḫsār olursa ṣadrı lāyıḳdur
Kitāba hem-çü bismil rūya virmişdür cemāl ebrū

4 Çü her bir müyı bir iẓhār-ı ḥüsne Kāfiye ḳılmış
Miṣāl-i İbn-i Ḥācib[437] şanki 'arż eyler kemāl ebrū

---

[436] Kelime metinde "ḥaṭṭ" şeklinde yazılmıştır.

[437] Asıl adı Ebû Amr Cemâlüddin Osman (ölm. H.646/M. 1249) olan İbnü'l-Hâcib, Arap grameri alanında tanınmış dil âlimi ve Mâlikî fakîhidir. Nahivle ilgili muhtasar bir mukaddime olup Doğu İslam dünyasında nahiv öğretimi konusunda ilk sırada yer alan Kâfiye de, İbnü'l-Hâcib'in önemli eserlerindendir. Eser Batı dillerine, Farsça ve Türkçe'ye defalarca tercüme edilmiş; ayrıca İslam ülkelerinde çeşitli alimler tarafından eser üzerine şerhler ve bu şerhlere de hâşiyeler yazılmıştır (bkz.

5 Kelāmı şekl-i rāda muḫtaṣar ḳılsam n'ola Şūḫī
İder da'vāda ḫançer gibi ḳaṭ'-ı ḳīl [ü] ḳāl ebrū

Temmet

174
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ser-i dilden degül bigsüste[438] ḳayd-ı mūy-ı 'anber-bū
Beni tā böyle ser-gerdān iden bilsem 'aceb bu mu

2 Müberrā olmadum sevdā-yı ḫaṭṭ[439] [u] ḫāl [ü] kākülden
Yazılmış ḳıl ḳalemle ġālibā alnumdaki yazu

3 Ölürsem hey'et-i tīġ-i cemāl-i yār-ile ġam mı
Ki taḳdīr-i ezel böyle çalınmış ḫāme-i ebrū

4 Ḥuḳūḳ-ı mācerā-yı dīde vardur tūtiyāsında
Beni ol kūy-ı cānāna çeken ḫāküm durur yā şu

5 Bu Şūḫī maḫlaş ile 'aşḳ elinden olmadum āzād
Ṭaḳılmış güşuma rūz-ı ezel mengüşe[440]-i lü'lü'

Temmet

45a 175
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Tāze dil-ber 'aşḳına baṣt it dilā bir āh-ı nev
Ferş-i dībā-yı cedīd ister serīr-i şāh-ı nev

Hulûsi Kılıç, "İbnü'l-Hâcib," İslam Ansiklopedisi, 21.cilt [İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2000], s.55-58).

[438] Bu kelime, be-güsiste (kopmuş, çözülmüş) kelimesinin vezne uydurulmuş şekli olmalıdır. "be-" önekine ihtiyaç duyulmadan, kelime "güsiste" (Devellioğlu, s.300 ; kopmuş, çözülmüş, gevşemiş) şeklinde de vezinle uyumlu olarak alınabilirdi.

[439] Kelime metinde "ḫaṭṭ" şeklinde yazılmıştır.

[440] Bu kelime, mengûş (küpe) un müennes kullanımı olmalıdır (Devellioğlu, s.614).

2 Ḳulle cān itsün beden teşrīfine ol serverüñ
Ṭop-ile şenlik olur olsa musaḥḥar cāh-ı nev

3 Ol hilāl-ebrū ṣatarsa ġam degül çīn-i cebīn
Ay ḳarañu olmasa olmaz nümāyān māh-ı nev

4 Ḳorḳaram ṣahbā çeker sāġar leb-i yār uġrına
Cānib-i mey-ḫāneye zīrā düzetmiş rāh-ı nev

5 Āb-ı nāba müştemil tāze zeminden Şūḫīyā
Yādigār olsun bu ṭarḥ-ı vādī-i dil-ḫ̈āh-ı nev
Temmet

176
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Peyveste kemānlu o ḫam-ebrūlara yā hū
Peykān müjelü ol gözi āhūlara yā hū

2 Ol müyı fiten ḫaṭṭı[441] Ḫoten kāküli ʻanber
Gerdānı beyāż beñleri Hindūlara yā hū

3 Mestāne-nigeh çeşmi siyeh dillere āfet
Ol laʻli füsūn ġamzesi cādūlara yā hū

4 O ḳaddi ḳıyāmet revişi servi-ḳıyāfet
Ol ḥurī-ṣıfat āfet-i dil-cūlara yā hū

5 Ol rūḥ-ı revān merhem-i cān sözleri Loḳmān
Şūḫī o perī-şīve melek-ḫūlara yā hū

Temmet

45b 177

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — — —

1 Siyeh aṭlasdan itdi sāyebān dūd-ı siyāhın āh
Oturdı dil otaġında geyüp zerrīn külāhın āh

2 Ġam [u] derd [ü] cünün-ı hecri ḳıldı cāna müstevlī
Yine eṭrāfına cemʻ eyledi ḫayl-ı sipāhın āh

3 Vücūd iḳlīmini başdan ayaġa ḳıldı istihlāk

[441] Kelime metinde "ḥaṭṭı" şeklindedir.

Niyām-ı sīneden ʻuryān idüp şemşīr-i āhım[442] āh

4 Dil ü cān şehrinüñ esbāb-ı raḥtın eyledi iḥrāḳ[443]
Ser-i ʻayyūḳa dikdi rāyet-i āteş-penāhım āh

5 ʻAceb mi muḥriḳ-i cān olsa böyle sözlerüm Şūḥī
Dem-i cān-baḫşumuñ kesmiş durur der-bend-i rāhın āh

Temmet

178
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Çatıldı noḳṭa şeklinde dü çeşmüm ḳāfa şāyeste
Dür-i şeh-dānelerdür merdüm-i ṣarrāfa şāyeste

2 Naẓar ḳılsam ḫayāle çihre-i dīdār olur ʻārıż
Ben ol mir'āt-ı ṣāfem dīde-i inṣāfa şāyeste

3 İki bismil durur ebrūlarum ser-ṣafḥa-i ʻaşḳa
O ḫaṭṭ[444]-ı pāk-i Yezdānem ki levḥ-i ṣāfa şāyeste[445]

4 Ḥarīm-i maʻnīnüñ oldum faṣīḥ elḳābla ḳuflı
Nedīm-i nükte-dānem zübde-i eşrāfa şāyeste

5 Ḫayāl-i şiʻre Şūḥī dīde-i ṭabʻum ṭuzaḳ ḳurdum
Ol āhū-yı Ḫoten-gīrem ki müşg-i nāfa şāyeste

Temmet

46a

179
Ġazel

. — — — / . — — — /. — — — / . — — —

---

[442] Göz kafiyesine göre, kelime "āhen" olarak da okunmaya müsait olduğundan; "āh"ın sîne kısmından çektiği demir kılıçla vücudu baştan ayağa helâk ettiği anlamı da beyitten çıkarılabilir.

[443] Kelime metinde "iḫrāḳ" şeklinde yazılmıştır.

[444] Kelime "ḫaṭṭ" şeklinde yazılmıştır.

[445] Bu beyitte, Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı bulunduğu mânevi levha (ilm-i ilâhî) olan levh-i mahfûz hatırlatılmaktadır. Levh-i mahfûz için bkz. Kur'an: Büruc 85/21-22.

1 Ol ebrūlar ki ṣan ṭāḳ-ı kemer şeklinde ber-çeşme
Meger ʻayn-ı naẓardur çekmiş ol Bārī kemer çeşme

2 Keşīde ber-cebīn olsa n'ola şekl-i hilālāsā
Çeker nūr-ı ilāhīden meger kuḥl-i baṣar çeşme

3 Leṭāfet-baḫş olupdur hemçü bismil muṣḥaf-ı ḥüsne
N'ola āyāt-ı ḥüsn içre olursa şānı ser-çeşme

4 Muṣavverdür küşāde iki per şeklinde şeh-bāzuñ
Şikār olmaḳ içün āmādedür murġ-ı naẓar[446] çeşme

5 Eger görse bu naẓmuñ maṭla'-ı ġarrāsın ey Şūḫī
Hilālinden çekerdi reşk-ile ebrū ḳamer çeşme

Temmet

180
Ġazel

. — — — /. — — — / . — — — /. — — —

1 Ḫumār-ı ser-girānī ḫūrden[447]-i peymāneden ṣoñra
Ayaġı düz baṣar pīr-i muġān ammā neden ṣoñra

2 Ḫarāba yüz ṭutar ḳaṣr-ı ḥabāb-ı cām çoḳ ṭurmaz
Olur mülzem fenā-yı ṭāḳ-ı Cemşīdāneden ṣoñra

3 Degüldür merdüm-i nem-dīde-i ġam olmayan ṣarrāf
Bilür ḳadr-i güher güm-kerde-i şeh-dāneden ṣoñra

4 Bilür mihr [ü] vefāsın luṭf-ı āzārın gören ʻaşḳuñ
Nice yıl sille-ḫūrd-ı pīr-i taʻlīm-ḫāneden ṣoñra

5 Zülālüñ[448] neş'esin baḫş eylese naẓmum n'ola Şūḫī
ʻİẕār-ı cāmı būs itdüñ leb-i cānāneden ṣoñra

Temmet

46b 181
Ġazel

. — — — /. — — — /. — — — / . — — —

[446] Burada, *murg-ı nazar*'ı âşık olarak düşünebilmemiz mümkündür.

[447] Kelime metinde "ḫūrden" şeklinde yazılmıştır.

[448] Kelime metinde "ẕülālüñ" şeklinde yazılmıştır.

1 Dil-i pür-sūza baḫş itse şafā yelpāzeden tāze
Ḥayāt-ı cān gelür şan Ḫıżr[449] elinden tāzeden tāze

2 Olınca bezm-i meyde ḫūb[450] sākī ḫūb ḫ^{v}ānende[451]
Gelür cemden neşāṭ-ı tāze ḫūb[452] āvāzeden tāze

3 Göñül mecmū'asın şundum yine bir ṭıfl-ı nev-ḫ^{v}āna
Açar ḳapar söker evrāḳını şīrāzeden tāze

4 Alup cān naḳdin itmişken metā'-ı vaṣlını iḳrār
Yine ḳaṭ' eylemez ölçer biçer endāzeden tāze

5 Mesīḥi olmışam erbāb-ı naẓmuñ Şūḫīyā şimdi
İdüp bir nev-ġazel iḥyā dem-i i'cāzeden tāze

Temmet

182
Ġazel

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

1 Ḫoş[453] nesīm esse yine kākülde mūlar ḳıprasa
Nāfeler gelse Ḫotenden müşg-būlar ḳıprasa

2 Mu'tedil olsa hevālar çün mülāyim rūzigār
Ḫūb[454] 'ar'arlar ḫırāma[455] gelse cūlar ḳıprasa

3 Naġme-i bülbül dil-i 'uşşāḳı taḥrīk eylese
Çıḳsa seyr-i gülsitāna māh-rūlar ḳıprasa

4 Ġulġule ḳılsa şurāḥī[456] eylese mey zemzeme
Gelse cem ayaġa cāyından sebūlar ḳıprasa

5 Ṭūṭīler gelse zebāna ḫame-i ney-sükkere

---

[449] Kelime metinde "Ḥıżr" şeklindedir.

[450] Kelime metinde "ḥūb" şeklinde yazılmıştır.

[451] Kelime metinde خانده şeklinde yazılmıştır.

[452] Kelime metinde "ḥūb" şeklinde yazılmıştır.

[453] Metinde "ḥoş" şeklindedir.

[454] Metinde "ḫūb" şeklindedir.

[455] Metinde "ḫırāma" şeklindedir.

[456] Metinde "şurāḫī" şeklindedir.

Şūḫīyā ehl-i suḫandan güft [ü] gülar ḳıprasa

Temmet

47a

183
Ġazel

. — — — / . — — — /. — — — / . — — —

1 Göñül bağlandı zülf-i yāre mu'tād-ı hevā üzre
Yapar ol murġ-ı miskīn āşiyān bād-ı hevā üzre

2 Nice üftādesin mecnūn idüp yoldan çıḳarmışdur
Yürür ol serv-ḳāmet dā'im irşād-ı hevā üzre

3 Ṣabā zülfin ṭoḳınmış dillerüñ yurdın ṭağıtmışdur
Geçen ṭurna alayı ṣanma feryād-ı hevā üzre

4 Hevā-yı 'aşḳ-ile baḥr-i ġamuñ keştīsine düşdük
Kürek çekmekdeyüz el'ān imdād-ı hevā üzre

5 Bu vādī-i şi'irde Şūḫī bī-ṣāḥib zemīn yoḳdur
Yeñi bāġ-ı İrem[457] ṭarḥ eyle bünyād-ı hevā üzre

Temmet

184
Ġazel

. — — — / . — — — /. — — — /. — — —

1 Uzar şimşād olur gitdükçe mu'tād-ı hevā üzre
Göñül virdüñ o şūḫa yoḳ yire bād-ı hevā üzre

2 Ki her bir müyını bir ḥalḳa[458] idüp bāda virmişdür
Hümā ṣayd itmek ister zülfi irşād-ı hevā üzre

3 Henüz ḫām iken eyler mīve-i ümmīdümi iḥrāḳ[459]
Nihāl-i ḳāmetüm dāl oldı feryād-ı hevā üzre

---

[457] Âd'ın oğlu Şeddâd'ın cennete nazîre olarak yaptırdığı meşhur ve oldukça güzel bahçe ve köşkün adıdır. Edebiyatımızda yalancı cennet, ma'mûr yer manasında ve genellikle bağ sözü ile beraber kullanılmıştır.

[458] Metinde "ḫalḳa" şeklindedir.

[459] Metinde "iḫrāḳ" şeklindedir.

4 Bu eyyām-ı firāḳuñ olmaduḳ ḫālī şitāsından
Elinde rūzigāruñ ḳalduḳ imdād-ı hevā üzre

5 Görüp Şūḫī zemīni kimsenüñ ġayra temel ṭutmaz
Yapar ol beyt-i ma'mūr ımı bünyād-ı hevā üzre

Temmet

47b 185
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 'Ahdüñde vefā itmedüñ ey şūḫ sebeb ne
Māni' nedür aġyāra mıdur meylüñ 'aceb ne

2 Çün 'āşıḳa 'arż itmeyesin rūy-ı cefāyı
Bī-gāne çeşm [ü] ġamze-i ālūde-ġażab ne[460]

3 Biñ 'illet idersin baña aġyāra gelince
Uġrın nigeh-i nāz-ile ol ḫande-i leb ne

4 Uṣanmaduñ ey dil ġam-ı ḫūbān-ı zamāndan
Gül-geşt [ü] tek-ā-pūya bu bī-hūde ṭaleb ne

5 Ṣādıḳ dimem eşikde güzel sevmegi tevbe
Şūḫī gibi erbāb-ı 'aşaḳdan[461] bu laḳab ne

Temmet

186
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Çözildüm tāra döndüm mū gibi ol tār-ı mūlarla
Üzildüm rīşe rīşe şāneveş ol müşg-būlarla

2 Ruḫ-ı çārūba döndüm rūy-māl-i ḫāk-i derlerle
Türāb-ı zīr-i pāy oldum niyāz-ı māh-rūlarla

3 Çüritdüm naḳdüm 'ömrüm tāzeler yol ında pīr oldum

---

[460] Bu dizenin vezninde problem vardır. Veznin ikinci bölümü *"fā'ilâtü"* olacak şekilde düzenlenmiştir.

[461] Vezin gereği *'aşḳ* kelimesi bu şekilde okunmuştur.

Yeñi ma'şūma döndüm muḳteżā-yı ārzūlarla

4 Aḳup rūḥ-ı revānlar yolına āb-ı revān oldum
Ḳarışdum cūlara nemlerle yemm oldum o şularla

5 Kemend-i cezbelerle cerr iderler Şūhīyā gönlüm
'Aceb ḥālüm neye müncerr olur ol fitne-cūlarla

Temmet

48a 187
Ġazel

——./.——./.——./.——

1 Ol şūḫ eger cān gibi cānānum olursa
Müzd eyler idüm yolına biñ cānum olursa

2 Döndürmez idüm tīġ belāsından anuñ yüz
Yüz yirde eger çāk-i girībānum olursa

3 Öldür beni tek ḫançerüñi būs ide cānum
Gerdānuma geşt olsun[462] eger ḳanum olursa

4 Bir nīm-nigāhuñla dü-nīm eyler iseñ de
Biryān iderüm yoluña bir yanum olursa

5 Bir silsile-cünbān ḳulıdur Şūḫī disünler
Bir faḫr idecek zülf-i perīşānum olursa

Temmet

188
Ġazel

——./.——./.——./.——

1 Sāḳī yüri tiryāk-i cemüñle bir em eyle
Öldürdi bizi zehr-i ḳahır[463] gel kerem eyle

2 Tek meclis-i rindāna sa'ādetle ayaḳ baş

---

[462] "Gerdânuma geşt olsun", "vebâli boynuma" deyimi ile anlamdaş olarak kullanıma giren bir söyleyiş olmalıdır.

[463] Vezin gereği "kahr" kelimesi bu şekilde okunmuştur.

Baş üzre yerüñ var n'ola renc-i ḳadem eyle

3 Çıḳsun feleke na'ra-i mestān ṣafādan
Ġam-ḫānemüzüñ pāyına naṣb-ı 'alem eyle

4 Ol cāme-i tebdīl ile farḳ eylemesün ġam
Dāmānumuzı ālūde-i surḫ-ı cem eyle

5 Bir neşve-i ḫandeñ ile ḳıl Şūḫī[y]i ḫurrem[464]
Bir yüzi ṣuyuñ ḥürmetine muḥterem eyle

Temmet

48b

189
Ġazel

— — . /. — —. / . — — . / . — —

1 Pehlūya çeküp ol perī[y]i rām idince
Ḥ[v]āb[465] eylemezem çeşmüme aḫşam idince

2 Ṣūfī benem ol ṣā'im-i ḥasret yimezem nān
İftār iderüz būseye bayrām idince

3 Aġyārla mey içmemege tevbeler itdüm
Ṣābit olamam bir güzel ibrām idince

4 İtmezse n'ola duḫter-i rez bezmüme teşrīf
Sāḳī getürür ayaġa iḳdām idince

5 Ey Şūḫī biter ṣanma saña mīve-i vuṣlat
Teklīf-i muḫālif ṭama'-ı ḫām idince

Temmet

190
Ġazel

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Bir ṣarm[466] olur 'āḳıbet ol pīrehenüñle[467]

---

[464] Metinde "ḫurrem" şeklinde yazılmıştır.

[465] Metinde خاب şeklinde yazılmıştır.

[466] Ṣarm : sole-leather (taban köselesi) ; Redhouse, s.1174.

Böyle şarılup yatur iken sīm-tenüñle

2 Kettān gibi dökilsün üzilsün o ḳamīṣüñ
Görmeyem anı bir daḫı penbe bedenüñle

3 Her ḫār [ü] ḫasa gül gibi meyl eylemesün di[468]
Bir çāk-i girībānum olur yāsemenüñle

4 'Ar'ar gibi aġyārla ṣalındı o ḳaddüñ
Baş ḳoşamadum gitdi hemān ben semenüñle

5 'Ālem dükeli oldı begüm yaḫşı yanuñda
Şūḫīnüñ 'aceb ḥāli yamandur bu senüñle

Temmet

49a 191

.— — — /. — — — /. — — — / . — — —

1 O gīsū-yı dırāz [u] ḫam ile ol ḳamet-i bālā
Ser-i Ṭūbāya atmışdur kemend-i himmet-i bālā

2 O mevzūniyyet[469]-i a'żā-y-ile ol müstaḳīm endām
Çekilmiş leşker-i esbāb-ı ḥüsne rāyet-i bālā

3 O ḫūrşīd-i cemāl üzre keşīde ol hilāl ebrū
Çekilmiş çeşme-i nūr üzre ṭāḳ-ı rif'at-i bālā

4 Cebīnüñ üzre lem'ān[470] eyleyen ol pertev [ü] envār
Hümāyūn kevkeb-i iḳbāl [ü] evc-i 'izzet-i bālā

5 Olaldan pāyına üftāde Şūḫī sen sehī-ḳāddüñ
Añа ol pāye kāfī iftiḫār-ı rütbet-i bālā

192

[467] Bu kelimedeki (pîrehenünle) vasıta edatı (ile), sadece vezin gereği getirilmiş olabilir. Sevgilinin gümüş teniyle sarılıp yatma firsatına sahip olan, sevgilinin gömleğidir ve âşığın bu gömleğe karşı derin bir kıskançlığı vardır.

[468] Bu kelime, "di-" fiilinin emir kipi 2. tekil şahıs çekimi olmalıdır. Ayrıca bu dizede, sevgiliye ait bir unsurun (pîrehen, kamîs, kadd gibi) eksikliği dikkat çekmektedir.

[469] Kelime metinde موزنيت şeklinde yazılmıştır.

[470] "leme'ân" olan kelime, vezine oturtabilmek için böyle okunmuştur.

.— — — /. — — — /. — — — /. — — —

1 O şūḫuñ ārzū-yı ġamzesi ḳanumdadur ḥālā
Anuñ'çün lezzet-i şemşīri bu cānumdadur ḥālā

2 Ser-i tīġ-i nigāh-ı nīm ile baġrum dü-çāk itdi
Hücūm-ı dīde-i maḫmūrı bir yanumdadur ḥālā

3 N'ola ḳanlar ṣaçarsa dīde-i pür-ḫūn gibi zaḫmum[471]
Ser-i müjgānları çāk-i girībānumdadur ḥālā

4 Sebūlarla söyünmez āteş-i 'aşḳum 'aceb n'itsem
Elüm dāmende dāmen çeşm-i giryānumdadur ḥālā

5 Bu naẓm-ı dil-keşüm ey Şūḥī yāre 'arż-ı ḥālümdür
Buyursun der-kenār-ı ḫaṭṭı[472] dīvānumdadur ḥālā

Temmet

49b 193
Ġazel

. .— — / . . — — / . . — — / . . —

1 Çekerem ol mehi āġūş-ı ḫayāle meṣelā
Bedr-i tābānı çeker dā'ire hāle meṣelā

2 Ḫ[v]ābda[473] emmiş idüm daḫı lebinde nem var
Seḥerī ẓāhir olur ġoncada jāle meṣelā

3 Būseden tāb gelür ruḫlarına dil-dāruñ
Fer virür reng-i güle revnaḳ-ı lāle meṣelā

4 Sāde pīrāhen ile ṣarsam o yāri bir kez
Ṣaralar yāsemeni ḳadd-i nihāle meṣelā

5 Ḳadd-i dil-ber gibi başdan çıḳarır ey Şūḫī
Olıcaḳ ḥavlıya bir serv ḥavāle meṣelā

Temmet

---

[471] Müstensih bu kelimenin yerine önce "çeşmüm" yazmış; "dīde" kelimesini kullandığını fārk edince de "zaḫmum" ile değiştirmiştir.

[472] Kelime metinde " ḥaṭṭı " şeklindedir.

[473] Metinde خا بده şeklindedir.

194

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ne tende iḳtidār [u] cān ne gözde nūr [u] fer ḳaldı
Hemān dilde ḫayāl-i yāra nāẓır bir naẓar ḳaldı

2 Bulutlar nem çekerdi miṡl-i şeb-nem baḥr-i eşkümden
Be-nem ḳılmadıġum çeşmümle [ne][474] gülşen ne yer ḳaldı

3 Cihāne bir perīnüñ ‘aşḳına dāġ-ı derūn oldum
Benüm’çün olmaduḳ giryān ne cinn [ü] ne beşer ḳaldı

4 Bu āh-ı sūznāküm ile kūh-ı saḫtı yandurdum
Elümden yanmaduḳ ḥālā ne seng [ü] ne şecer ḳaldı

5 Düketdüm cüst [u] cūda bu vücūdı bulmadum kāmum
‘Adem semtine ey Şūḫī hemān ‘azm-i sefer ḳaldı

Temmet

50a 195
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 O mehveş boynına zülfin perīşān ṭaḳdı da gitdi
Dil-i dīvāneye bir ṭavḳ-ı gerdān ṭaḳdı da gitdi

2 Metā‘-ı vaşlına mıḳrāḍ-ı and-ile biçüp ḳaftān
Yaşum dügmelerin bend-i girībān ṭaḳdı da gitdi

3 Vefāsına idüp her tār-ı zülfi başına bir and
Beni ol riştelerle ṣardı urġān ṭaḳdı da gitdi

4 Vücūdum intiẓār āteşlerine yaḳdı yandurdı
Ser-i çengāl-i ‘aşḳa tā ki biryān ṭaḳdı da gitdi

5 Didi Şūḫī seni ‘āşıḳ ḳaṭārında çekem pīşe
Benüm üştür[475] gibi boynuma bir çan ṭaḳdı da gitdi

Temmet
196

---

[474] Müstensih yanlışlıkla bu kelime yerine “bir” yazmıştır. Hem vezin hem de “ne... ne...” bağlacı dikkate alınarak bu kelime uygun görülmüştür.

[475] “Şütür” (deve) kelimesi vezin gereği metinde “üştür” şeklinde yazılmıştır.

Ġazel

. . — — — / . . — — — / . . — — — / . . —

1 Ḫırḳa altında naẓar eyleme dervīşe tehī
Belki aṣlan ola yā bebr degül bīşe tehī

2 Belki uġrunca ḫadeng-ile ider cānuña ḳaṣd
Ḫam-ı ebrūya göz itmez[476] o cefā-pīşe tehī

3 Naḳd-i cān ṣarfını ketm itme metā'-ı vaṣla
Dāmen-i kāma ulaşmaz yed-i endīşe tehī

4 Ġarażuñ cān ise baş üzre dimekdür maḳṣūd
Ser-i Ferhāda degüldür elem-i tīşe tehī

5 Bir 'aceb ḳaḥṭ-ı meyüñ devrine geldüñ Şūḫī
Sāḳīsi mest-i ġurūr cāmı nigūn şīşe tehī

Temmet

50b 197
Şūḫī

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — — —

1 O gīsū-yı dırāz ol ḳāmet-i dil-berde bağlandı
O zencīr-i hümāyūndur ki bir 'ar'arda bağlandı

2 Çün ol sīmīn-tenüñ zerrīn kemer gird-i miyānında
Ṣanasın hāledür ḳurṣ-ı meh-i enverde bağlandı

3 Olan āvīḫte ol tār-ı mū ebrūya kākülden
Ṣanasın rişte-i zencīrdür ḫançerde bağlandı

4 Olan gird-i lebinde muttaṣıl ol ḫaṭṭ-ı nev-reste
O berg-i sebze-i ter kim gül-i aḥmerde bağlandı

5 Ḫayāl-i yār içün bu dīde-i bīdārum ey Şūḫī
Ṣanasın ḥalḳalardur[477] kim mu'allaḳ derde bağlandı

Temmet

198

[476] Bu kelimeyi "atmaz" şeklinde okuyup beyti anlamlı kılmak da mümkündür.

[477] Bu kelime metinde "ḫalka" şeklindedir.

Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Emerken cür'asın sāġar leb-i cānāna ṭamzurdı[478]
Ḫumār ol aġzı yarın[479] çeşme-i ḥayvāna ṭamzurdı

2 Ḳamış parmaklarından sükkerüñ aġzı şulanmışdur
Aḳıtdı çāşnī-i şerbetin fincāna ṭamzurdı

3 Ser-i ebrūlarından ṭamlamışdur ol siyeh beñler
Ḳalem ḫaṭṭın[480] yazarken noḳṭasın gerdāna ṭamzurdı

4 Ḫayāl-i lebleriyle cāna lezzet cezb ider gönlüm
Dehān-ı ḫastesine[481] penbelerle dāne ṭamzurdı

5 Gözüñden şu yetişdir Şūḫīyā biryān 'alevlendi
Özi yaġını baġrum āteş-i sūzāna ṭamzurdı

Temmet

51b[482] 199

Ġazel

. — — — /. — — — / . — — — / .— — —

1 Göz eyler kūşe-i ebrūya ol meh nāzdan nāşī
Çeker mestāne ḫançer 'āşıḳa iġmāzdan nāşī

2 Çatar ebrūların çeşmin süzer müjgān ḳıpar gūyā
O şāhīndür ki per açar ḳapar pervāzdan nāşī

3 İlikler dügmesin gāhī çözer ol sīm-ten gūyā
Yaḳadan sīnesin seyr itdürür açmazdan nāşī

4 Ḫoş[483] elḥān-ile oḳur besteler gerdān ḳırar gūyā

---

[478] ṭamzur: damlatmak (Yeni Tarama Sözlüğü, s.201).

[479] yar: 3.saliva (salya, tükürük) ; Redhouse, s.2181.

[480] Kelime metinde "ḥaṭṭın" şeklindedir.

[481] Kelime metinde "ḥastesine" şeklindedir.

[482] Metinde 51a'da, ileride 54a'da "Tetimme" başlığıyla son üç bendi verilen yedi bentlik bir tahmisin ilk dört bendi yer almaktadır. Nazım şekillerinin divandaki genel sıralanışına bağlı kalmak amacıyla, 51a tümüyle 54a'nın önüne alınmış ve böylece tahmis uygun yere yerleştirilmiştir. Bu nedenle 50b'den sonra 51a atlanarak 51b'ye geçilmektedir. 54a'dan sonra 54b ile devam edilmektedir.

O ṭāvusdur ki boynın uzadur pervāzdan nāşī

5 Ḥicābından ḳızarmış şanma Şūḥī[484] ruḫları yārüñ
Ṣulu şeftālūlardur dökilür poryāzdan nāşī

Mim

200
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ḥuṭūr[485] itmez[486] mi yāre bu dil-i nā-şād añılmaz mı
Mübārek şādmān-ı ḫāṭır-içün şād añılmaz mı

2 İder mi kūşe-i dār-ı derūndan bendesin iḫrāc
Tehī ḳalmaz mı cāyum meclisinde yād añılmaz mı

3 İşitmez mi resūl-i bādla peyġām-ı feryādum
'Aceb gerd-i ġam-ile olduġum ber-bād añılmaz mı

4 Yolında tīşe-i ḥasretler-ile ser-güzeştüm çoḳ
Lebi Şīrīnüme hīç ḳıṣṣa-i Ferhād añılmaz mı

5 Dimez mi Şūḫī bī-çāre [vü] ṣādıḳ derdmendümdür
O şāhumdan benüm'çün nīk-nām bir ad añılmaz mı

Mim

52a 201
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Mürüvvet ḳıl dimāġa bir iki ḳaṭre cem ey sāḳī
Telḫ-kām[487] eylemişdür imtilāsından ġam ey sāḳī

2 Sipihrüñ zehr-i ḳahrından dil-i mecrūḥa bir dermān

---

[483] Metinde "ḥoş" şeklindedir.

[484] Kelime metinde "Şūḥī" şeklindedir.

[485] Metinde "ḥuṭūr" şeklindedir.

[486] Araya gereksiz bir harf yazılmıştır.

[487] İlk bölümde, açık hece yokluğundan kaynaklanan bir vezin problemi vardır. Kelime "teliḫ-kām" şeklinde okunduğunda problem ortadan kalkacaktır.

Leb-i cāmuñdan olsun bāri bir kez emsem ey sāḳī

3 Gözümde şeb-nem oldı giryeden nüh-kāse-i devrān
Beni bir neş'e-i ḫandeñ ile ḳıl ḫurrem[488] ey sāḳī

4 Dem-ā-dem teşnelikden çāk çāk oldı leb-i cānum
Beni yek zemzem-ile eyle sīr-i zemzem ey sāḳī

5 Pür eyle sāġar-ı naẓmın demidür Şūḫīnüñ ṭab'ın[489]
Ḥarīm-i bezm-i ḫāṣṣuñda anı ḳıl maḥrem ey sāḳī

Temmet

202
Ġazel

.— — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Ḥuṣūl-i kāra maḳṣūdum 'aceb itmām idilmez mi
Mühimm-i himmete bir ihtimām-ı tām idilmez mi

2 Dil-i ġam-dīdemüz ḫūn [u] felāket-ḫūrde ḳalur mı
Fużūl-ḫāne-i 'izzetden kerem in'ām idilmez mi

3 'Aceb çarḫ-ı sitemkāra emānet söz geçmez mi
Geçerdi yoḫsa baḫt-ı saḫtumuz ilzām idilmez mi

4 Olurdı cānib-i Ḥaḳdan recā maḳbūl ola me'mūl
'Aceb dest-i du'āya ṣıdḳ-ile ibrām idilmez mi

5 Eger cām-ı naṣībüñ var ise taḳdīrde Şūḫī
Senüñ'çün nevbet-i devr-i merām encām idilmez mi

Temmet

52b 203
Ġazel

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Cemāl-i yār seyr-i dīde-i rūşendedür şimdi
Ruḫ-ı maḳṣūd [u] kām-ı dil-güşā revzendedür şimdi

2 Şitā-yı ḥasretüñ faṣl-ı bahār vuṣlatın gördük

---

[488] Metinde "ḫurrem" şeklindedir.

[489] Kelime " ṭab' um" şeklinde yazılmıştır.

Neşāṭ-ı bülbül-i dil ẖande-i gülşendedür şimdi

3 Güẕer itdi nesīm-i cān-fezā yāruñ yaḳasından
Meşām-ı cānumuz ol būy-ı pīrāhendedür şimdi

4 Olup ser-mest-i lā-ya'ḳıl bıraḳduñ[490] ayaġın[491] elden
Kemāl-i ārzūmuz būse-i dāmendedür şimdi

5 Ḫadeng-i cevr-i çarḫa Şūḫī bir muḥkem siper ṭutduḳ
Ḥamā'il bāġumuz bāzū-y-ile gerdendadur şimdi

Temmet

204
Ġazel[492]

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Taẓallum eyleyen dergāhuña maẓlūm ḳalsun mı
İlāhī ol ḥarīme yüz ṭutan maḥrūm ḳalsun mı

2 Zemīne mihr [ü] māhı pertev-endāz eyleyen sensin
Felāket āsumānında sitārem şūm ḳalsun mı

3 Çerāġın herkesüñ iḥyāya revġan eyledüñ ta'yīn
Bu cism-i nā-tüvānum sūz-ı hecre mūm ḳalsun mı

4 Henüz maḥcūb-ı ism-i a'ẓam-ı settār iken ben de
Kirāmen kātibīne[493] 'aybumuz ma'lūm ḳalsun mı[494]

5 Ḥabībüñ ḫāṭır-içün[495] maġfiret me'mūl ider Şūḫī

---

[490] "Bırak-" fiili metinde ikinci tekil şahısta (bıraḳduñ) çekimlenmiştir. Beyitteki seslenişe, fiilin birinci çoğul şahısta çekimlenmiş şekli (bıraḳduḳ) daha uygun düşmektedir.

[491] Bu kelimeyi "ayaġı" şeklinde yazmak daha uygun görünmektedir.

[492] Gazel münacat tarzındadır.

[493] Bu melekler, her insanın yanında (biri sağında, biri solunda) bulunurlar ve sağdaki güzel amelleri, soldaki ise çirkin amelleri kaydederek insanın iyilik ve kötülüklerinin yazıldığı mânevî defteri meydana getirirler. Çok kuvvetli bir hafızaya sahip oldukları, vazifelerinde kusur etmedikleri , dürüst hak yazıcıları oldukları için "Kirâmen Kâtibîn" unvanını almışlardır. Kur'an'da İnfitar 82/10-12 ve Kâf 50/17'de isimleri anılmaktadır.

[494] Bu beyitte, günahların Kirâmen Kâtibîn tarafından kaydedilmesine örtülü bir tepki sezilmektedir.

[495] Kelime metinde "ḫāṭır-içün" şeklindedir.

Şefā'at-nāmesinde ismümüz merḳūm ḳalsun mı

Temmet

53a

205

Ġazel-i Şūḫī

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Hilāl ile çeker çeşmine māhuñ kuḥl-i enver şeb
Felek bir sürmedān [u] kuḥl-i iḫfādur aña her şeb

2 Sipāh-ı encümle Şām iḳlīmini itmekdedür teshīr[496]
Şu'ā'-ı māh-ı tābāndan ṣalar tīġ-i mücevher şeb

3 Meh-i nev ṣanma ġarḳ[497]-ı ḫūn iden dāmān-ı āfāḳı
Ḫurūc-ile çeker maġrib zemīnden rūza ḫançer şeb

4 Uyarur her seḥer ḫūrşīd-i 'ālem-tābı ḳoynından
Ṣanasın bir semūrī cāme-ḫ[v]āb[498]-ı şāh-ı ḫāver şeb

5 'Aceb mi ẓulmet[499]-i āb-ı ḥayāta olsa hem-sāye
Olupdur çeşme-i ḫūrşīde Şūḫī sāye-güster şeb[500]

Mim

206

. — — — /. — — — / . — — — / . — — —

1 Şehā dil bāġıdur zülfüñdeki ol 'uḳde-i ber-pīç
Lisān-ı ḳīl ile ta'bīr olınmaz rāst ve'ger pīç

---

[496] Bu dizede vezinde problem vardır. *Encüm* (yıldızlar) kelimesinin tekili ile tamlamayı oluşturduğumuzda (sipâh-ı necm) veya izafeti kaldırdığımızda (sipâh encümle) veznin düzeltilmesi mümkün olabilmektedir.

[497] "ġarḳ" kelimesinin üstüne, bu kelimeye varyant olmak üzere "reng" kelimesi yazılmıştır.

[498] Kelime metinde جا مخا ب şeklinde yazılmıştır.

[499] Metinde "żulmet" şeklindedir.

[500] Şiirin altında makta beyti için iki varyant yazılıdır:

Felek bir sāyebān olmış siyeh aṭlasdan ey Şūḫī
Serā-perde çekerse n'ola dergāha ser-ā-ser şeb

Kevākib leşkerinüñ sāyebān ın ḥıfẓ içün Şūḫī
Siyāh aṭlasla çekmişdür serā-perde ser-ā-ser şeb

2 İdince dāne dāne kākülüñ dendāne-i şāne
Ġażabdan diş biler mıḳrāṣ olmış pīç-ender-pīç

3 Görelden vādī-i reftār-ı ḳaddüñ istiḳāmetle
Taḥayyür semtine ẕāhib durur ol servi-i ser-pīç

4 Ḫam-ı sevdā-yı ḫāl [ü] ruḫlaruñdur serde ser-gerdān
Degüldür ber-hevā micmerde dūd-ı 'ūd [u] 'anber pīç

5 Derüñde ża'f [ü] ġamla Şūḫī dīvāra ṭayanmışdur
Ġarīb bīmārdur dārü'ş-şifāda yaṣlanur kerpīç

Temmet

53b 207
Ġazel

— — . / — . — . / . — — . / — . —

1 Peyveste ḫam ḫam ebrū kemān [u] kemān olur
Müjgān ucına sīnem nişān [u] nişān olur

2 Bu ḫāke bī-tenezzül o serv-i revān geçer
Ardınca eşk-i çeşmüm revān [u] revān olur

3 Dīdārı bir melekdür ki ṭayy-ı mekān ider
Ardınca eşk-i çeşmüm revān [u revān olur][501]

4 Cān 'āleminde mihr-ile 'ālem ider göñül
Böyle giderse 'aşḳum cihān [u] cihān olur

5 Ṣordum ḳalemden ol la'linüñ tercümānıdır
Şūḫī o dil-şikeste zebān [u] zebān olur[502]

Temmet

208[503]

---

[501] Müstensih, dikkatsizlik sonucu ikinci beytin ikinci dizesini tekrarlamaya başlamış, durumu fark edince de birinci dizede işlenen "melek" hayaline uygun dizeyi şiirin yan tarafında vermiştir:

Bir laḥża intiẓārı zamān [u] zamān olur

[502] Bu gazel, G56'nın bazı küçük değişiklikler içeren takrarıdır.

[503] Bu şiirin hemen üstünde, G46/1'e varyant olabilecek bir beyit vardır:

Eyü aduñ gibi ey ḳāmeti şimşād meded
Bendeñi eylemedüñ ġuṣṣadan āzād meded

Ġazel

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — — —

1 Olur maḫzen[504]-güşā-yı şāh-ı ḫāver her seḥer ḫūrşīd
İder ceyb-i felekden pençe pençe neşr-i zer ḫūrşīd

2 İder maşrıḳ zemīnden ġarba dek bu ‘ālemi teshīr
Mücevher tīġle günde ider ‘azm-i sefer ḫūrşīd

3 İder ser-çeşme-i nūr olduġın ‘ayne’l-yaḳīn iṣbāt
Çeker ṭāḳ-ı sipihri üstine vālā kemer ḫūrşīd

4 Şerefmend [ü] sa‘ādet-yāb ider devr itdügi burc ı
Dilerse ṭoprağı altun ider ‘ālī-naẓar ḫūrşīd

5 Küşāde eylemişdür revzenin ‘arş-ı mu‘allāda
Ṣalar taḥte’s-serāya Şūḫīyā medd-i baṣar ḫūrşīd[505]

Temmet

51a[506] Ġazel-i Nābī
Taḫmīs-i Şūḫī

. — — — — / . — — — — / . — — — — / . — — — —

1 Dimāġa ḫ^vāhiş[507] olmaz devlet-i bisyārdan ṣoñra
Ki baḳılmaz ḫayāle rü’yet-i dīdārdan ṣoñra
Ḳalur mı minnet itmām-ı merām-ı kārdan ṣoñra
Gelür şevḳa kesel neyl-i viṣāl-i yārdan ṣoñra
Olur ‘ārıż girānlıḳ ṣā’ime iftārdan ṣoñra

2 Yetişmez mi cihānuñ şems [ü] māh ı dīde-i ‘ibret
Zer ü sīme ṭapar bunlar degüldür nāẓ ır-ı sīret
İderler birbiriyle kesb [ü] cerr [ü] nef‘ içün ülfet
Degüldür ẕāta mā’il ḫalḳ māl [ü] cāhadur raġbet
Dıraḫt eṭrāfına kimse ṭolaşmaz bārdan ṣoñra

3 Acı söz kār ider ḳurşun gibi elmāsa bāḳīdür
Ḳosañ ḫamrı bu mey elbet ḳalaylı ṭāsa bāḳīdür
Dikiş ṭutmaz göñül zaḫmına lā-büdd tāse bākīdür

---

[504] Kelime metinde “maḥzen” şeklindedir.

[505] Bu gazel, G47’nin bazı değişiklikler içeren tekrarıdır.

[506] 51a’nın burada araya girmesinin sebebi Dipnot473’te açıklanmıştır.

[507] Metinde خا هش şeklindedir.

Kināد itseñ yine ‘ayb-ı şikest-i kāse bāḳīdür
Olur ḳaṣd-ı nevāziş bī-nemek āzārdan ṣoñra

4 Ḳanā‘at kenz-i lā-yefnāya cāmi‘ nūr-ı sāṭi‘dür
Olur ol kenze mālik ol ki nān-ı ḫuşke ḳāni‘dür
Cefāsuz ḳulbede[508] āṣār-ı devlet şükre māni‘dür
Ẓuhūr-ı ni‘met-i bī-intiẓāruñ ḳadri żāyi‘dür
Bilür ḳadrin bulanlar küşiş-i bisyārdan ṣoñra

54a5 Görüp bülbül güli gülzār içinde n’olduġın bilmez
Görüp gülzārı güller ḫār içinde n’olduġın bilmez
Görüp tiryāḳ[509]-ı zehri mār içinde n’olduġın bilmez
Görüp nūr-ı siyeh envār içinde n’olduġın bilmez
Bināgūşında kākül küşesin destārdan ṣoñra

6 Kelāmı kātibī yañlu[510] ne deñlü iḫtiṣār itsek
Mezāyā yaḳasından olmaduḳ süzen gibi münfekk
Yeñin yaḳasını bilmezlere tek olmadan muḍḥık
N’ola resm-i ḫamūşī ālet-i ḳaṭ‘-ı kelām itsek
Ki leb mıḳrāṣ şeklin gösterür[511] güftārdan ṣoñra

7 Yapış ey Şūḫī tevbe ḥalḳasın[512] feryād [u] dād eyle
Recā miftāḥını ṭut maġfiret bābın küşād eyle
Ẕünūbum çoḳ dime bī-şübhe raḥmet i‘tiḳād eyle
Ferāmūş eyle pīç [ü] tāb-ı ye’si ‘afvı yād eyle
Nedür Nābī günāhuñ vaḳ‘ı istiġfārdan ṣoñra

Temmet

54b [Müseddes]
Şūḫī

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

---

[508] ḳulbe : sabanın (pulluğun) ağaçtan yapılan gövde kısmı ; Redhouse, s.1468.

[509] Kelime metinde “tiryāk” şeklindedir.

[510] yañlu: Bu kelime, “gibi” anlamına gelen ve Çağatay sahasında çok kullanılan “yanglıg” kelimesinin ünsüz düşmesine uğramış şeklidir. 16. yüzyıl Osmanlı şairlerinden Za‘ifi’nin Çağatay Türkçesi ile yazılmış bir mülemmasında da bu edatın yañlı/yeñli şeklinde kullanımı belirtilmektedir (bkz. M. Necmettin Hacıeminoğlu, Türk Dilinde Edatlar: En Eski Türkçe Metinlerden Zamanımıza Kadar –Yazı Dilinde- [İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1984], s.109-110).

[511] Kelime metinde كو ستورر şeklinde yazılmıştır.

[512] Metinde “ḫalḳasın”şeklindedir.

1 Zamān el virse bāġ-ı vaṣl-ı yāra intisāb itsem
Bitürsem mīve-i maḳṣūdum andan iktisāb itsem
Ḫulāṣa ibtidā-yı būs-ı lebden feṯḥ-i bāb itsem
Merāmumca dil-i nā-şādı şād [u] kām-yāb itsem
Geh öpsem oḫşasam şeftālūlardan intiḫāb itsem
Ṣarılsam ḳoynuma ḳoysam geh 'azm-i cāme-ḫ^{v}āb[513] itsem

2 Mülāyim itsem ol ser-keş nihāli iltiyāmumla
Ṣalınsam serviveş ol ḳāmeti 'ar'ar-ḫırāmumla[514]
Çıḳarsam başa bir şeb işimüz neyl-i merāmumla[515]
Ki bir bir başlasam kām almaġa tā ihtimāmumla
Geh öpsem oḫşasam şeftālūlardan intiḫāb itsem
Ṣarılsam ḳoynuma ḳoysam geh 'azm-i cāme-ḫ^{v}āb itsem

3 Çıḳagelse o meh ġam-ḫāneye bir şeb tek [ü] tenhā
İdeydüm tuḥfe[516]-i cānı ḳudūm-ı pākine ihdā'
Ḥarīm-i vaṣlınuñ mābeynin itse nāzla pīrā
Edālar şīvelerle olsa teslīm ol büt-i ra'nā
Geh öpsem oḫşasam şeftālūlardan intiḫāb itsem
Ṣarılsam ḳoynuma ḳoysam geh 'azm-i cāme-ḫ^{v}āb itsem

4 Alup āġūşa ey Şūḫī o naḫl-i nāz-ı dil-cūyı
Ṭolasam yāsemenveş boynuma zencīr-i gīsūyı
Dem-i vuṣlatda çāk-i pīrehen ḳılsam o meh-rūyı
Muḥaṣṣal şubḥa dek kām alsam itsem def'-i ārzūyı
Geh öpsem oḫşasam şeftālūlardan intiḫāb itsem
Ṣarılsam ḳoynuma ḳoysam geh 'azm-i cāme-ḫ^{v}āb itsem

Temmet

55a **Ḥammām-nāme-i Şūḫī**

. . — — / . . — — / . . — — / . . —

1 Gün ṭoġup maṭla'-ı ṣubḥ eylemeden ref'-i niḳāb

---

[513] Kelime, bütün bentlerde جا مه خا ب şeklinde yazılmıştır.

[514] Kelime metinde "ḫırāmumla" şeklindedir.

[515] İşi başa çıkarmak (iletmek); Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler II , s.264.

başa varmak: 3. bitirmek, sonuçlandırmak, tamamlamak

başa iletmek: sona erdirmek, tamamlamak; Yeni Tarama Sözlüğü, s.25.

Bu dizedeki *işimüz* kelimesinden sonra fazladan bir ye (ى) harfi yazılmıştır. Bu yazılışa göre kelimeyi *işimüzi* şeklinde okuduğumuzda da vezin bozulmaktadır.

[516] Kelime metinde " tuḫfe " şeklinde yazılmıştır.

Câme-ḫ^{v}âbından[517] uyandı o meh-i ʿâlem-tâb
Ṭutdı teşrîf-i ḳudûmı ile bir râh-ı ṣavâb
Vardı ḥammâma seḥer nâz-ile ol mîr-cenâb
Virdi ḥammâma cemâliyle o dem zîver [ü] tâb

2 Eyledi çîde o meh berg-i ter-i yâsemeni
Ṣoyınup câmeden ʿuryân ider ol sîm-teni
Eyledi çâk-i girîbân o dem pîreheni
Âsumânî fûṭaya ṣaldı o nazük bedeni
Der-miyân eyledi ḳurṣ-ı mehi bir ḳıṭʿa saḥâb

3 Oldı ol müy-miyân ol beden-i sîmîn-ber
Berg-i sebz-ile miyân-beste ya gül-deste-i ter
Ya o Cemşîdî ṣurâḥî[518] ki miyânı lâġer
Görinür heyʾet-i âdemde ya bir ḳurṣ-ı ḳamer
Ya o kâfûr muṣavver ki urur câna ḥicâb

4 Geldiler ḫizmetine rûḥ-ı muṣavver cânlar
Kâküli gerden-i kâfûr ına müşg-efşânlar
Yaʿni ḫuddâmlar idi anda perî ḫûbânlar
Aldılar araya ol cânı o ḫûb ġılmânlar
Güyiyâ ṭoġdı kevâkib içere bir meh-tâb

55b5 Bindi naʿleyne o serv eyledi nâz-ile ḫırâm[519]
Ṭâḳlar bükdi bilin eylemege istiḫdâm
Ezilüp pây ına ṣâbûn gibi nerm oldı ruḫâm
Vaṣlını ḳurnaya râm eyledi ol sîm-endâm
Bir ṭutam yâsemeni aldı kenâra çün âb

6 Der-kenâr eyledi ol serv-ḳadi bâġına ḥavż
Dökdi yüzler ṣuyını yüz süre ayaġına ḥavż
Aḳdı ṭurıldı biraz baḳdı yüzi aġına ḥavż
Az ḳaldı o perî[y]i çeke ḳucaġına ḥavż
Ṭuydı şu mâlikinüñ burdı ḳulaġını şitâb

7 Ṭâs-ı zerrîn-i felek olur idi pâyına bend
Ezilince o mehüñ cismine ṣâbûn fikend
Teni olmışdı leb-i cûdaki gül-penbemenend
Eriyüp ṭurur idi ḫâṣılı âb-ile o ḳand
Aġzını ḫayli ṣulandurdı o demde mîzâb

---

[517] Kelime metinde جا مه خا بندن şeklinde yazılmıştır.

[518] Kelime metinde "ṣurâḫî" şeklindedir.

[519] Kelime metinde "ḫırâm" şeklindedir.

8 Ābdan[520] arı olup yundı o mihr-i raḫşān
Cāmeler ḥüsnine göz dikdiler olup ḥayrān
Düşdi būs eylemege pāyına na'leyn hemān
Bir gümüş serv idi pīrāhen-ile çıḳdı revān
Bāblar sīnelerin dögdi de ḳaldı ten-tāb

56a9 Bāl [ü] perrin dögerek gitdi ol 'anḳā-pervāz
Āşiyānında varup ide biraz rāḥat-ı nāz
Gül-i terden ḳatı nāzikdi o şūḫ-ı mümtāz
Tābiş-i mihre daḫı cismini görmezdi cevāz
Oldı bāḥūrla[521] levni göninüñ[522] āteş-tāb

10 Geydürüp cāme-i gül-bergin o serv-āzādı
Kemere nāzla ḳoçıldı ḳad-i şimşādı
Ḳıldı āyīne cemāline çü ṣıḥḥat-bādı
Oldı būlar ile fersūde ruḫ-ı ābādı
Gül-'iẕārında 'araḳlarla ḳoḫulaşdı gül-āb

11 Baḥr-i dilden yine bir lücce-i 'ummān ideyüm
Sāḥil-i çeşmümi pür dāmen-i mercān ideyüm
Dökeyüm ayaġına la'l-i Bedaḫşān ideyüm
Baḫş-ı ḥammāmına tek ṣarf-ı dil ü cān ideyüm
Bāña olduġı yiter ol ṣanemüñ ḫāṭır-yāb

12 Şūḫīyā hecri niḳāb itdi yine baḫt-ı siyāh
Ṭoġdı ṭolandı güneş gibi gözümden ol māh
Merḥabāsına dil ü cānumı virdüm hem-rāh
Çıḳdı 'izzetle sa'ādetle o ser-ver nā-gāh
Süzilüp nūr ṭopı oldı ṣanasın nā-yāb

Temmet

56b [Tārīḫ]

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

1 Sen ol vālā-neseb bir ḫarḳ-ı ṭāhirsin meṣābuñda[523]

---

[520] Bu kelimenin, dizedeki *mihr* kelimesinden dolayı *aydan* şeklinde de okunabilmesi mümkündür.

[521] Kelime metinde "bāḫūrla" şeklinde yazılmıştır.

[522] Şairin sevgilinin teni için kullandığı *gön* kelimesi ham kösele, deri (Yeni Tarama Sözlüğü, s.96) ve hayvan derisi (*gun*:coarse sole leather of buffalo-hide; Redhouse, s.1603) gibi anlamları taşımaktadır. Bu halde şairin, "ten" kelimesi dururken, *gön* kelimesini güzelin cildi için kullanması tuhaf görünmektedir.

[523] Kelime metinde "mesābuñda" şeklinde yazılmıştır.

Anuñ'çün ḫāṭırıñ rūşen durur[524] re'y-i ṣavābuñda

2 Sezādur āb-ı ṣāfveş dinilse şanuña Ṭāhir[525]
Muṭahhardur vilāyet zīr-i ḥükm-i müsteṭābuñda

3 Umūr-ı müşkülüñde feṯḥ-i nuṣret ola derbānuñ
Sa'ādet āfitābı pāsbānuñ ola bābuñda

4 Öñüñce ola reh-ber dā'imā tevfīḳ-i Rabbānī
Yüriye baḫt [u] devlet gibi iki ḳul rikābuñda

5 Teveccüh eyleseñ her ḳanda iḳbāl ola yoldaşuñ
Nedīmüñ ola 'izzet mesned-i 'ālī-cenābuñda

6 Muẓaffer ola ẕāt-ı ekremüñ a'dāya bed-baḫta
Musaḫḫar ola aḥbāb-ı şeref taḥte'l-ḥicābuñda

7 Mücevher cerr ḳıla Şūḫī ḳuluñ ṭarḥ itdi bir tārīḫ
Bu dem rūşen durur[526] çeşm-i tīre kuḥl-i türābuñda

1066[527]

[524] Kelime metinde رشن درر şeklindedir.

[525] Dizenin vezninde problem vardır.

[526] Kelime metinde رشن درر şeklindedir.

[527] Tarihin noktalı harflerle düşürüldüğünü (tarih-i mücevher) düşündüğümüz tarih dizesindeki *Bu dem rûşen durur çeşm-i tîre* ifadesinde bulunan noktalı harflerin toplamına birinci dizedeki *bir* rakamı ilave edilerek bu tarih elde edilmiştir.

Şûhî'ye ait olarak *Rızâ Tezkiresi*'nde verilen ve bu divanda yer almayan gazel ve beyit şöyledir[528]:

— — . / . — — . / . — — . / . — —

1 Güçdür o mehi küşe-i mey-ḫāneye teklīf
Ey dil idelüm bāri ḳo ġam-ḫāneye teklīf

2 Rindān-ile bezm eyleyelüm meykede içre
Hīç itmeyelüm zāhid-i bī-gāneye teklīf

3 Sūz- ı ġam-ile yanması elbette muḳarrer
Şem' itmese de yanmaġa pervāneye teklīf

4 Biz varmayalum bezmine aġyār ile ḳalsun
Zīrā olur ol dil-ber-i mestāneye teklīf

5 Feryād iderek küy ına elbette varur dil
Yār itmez ise Şūḫī-i dīvāneye teklīf

§

. — — — / . — — — / . — — — / . — — —

Bedenden cān Şūḫī çıḳmaḳ ister bir ramaḳ ḳaldı
Ḫayāl-i yār ı gözler ol gözi bīmārdan geçmez[529]

[528] Rızâ Tezkiresi, s.57.

[529] Vekâyiü'l-Fuzalâ, 216[b].

10. DİZİNLER

10.1. İnceleme Dizini[1]

Abdülbâkî Gölpınarlı 9
Abdülkadir Karahan 11
Abdülmecit Mutaf 2
Ahmed Paşa Medresesi 7
Ali Emirî 3
Ali Nihad Tarlan 16
Areczâde Abdullah Efendi 7
Âsaf 15,41
Atasözü ve Deyimler Sözlüğü 48
Attarzâde Medresesi 6,8
Ayaz 41
Bağdat 6
Bâkî 12,13,26
Bâkî Dîvânı 26
Bâlî Efendi Medresesi 7
Behzad 20,41
Buzağı Mehmed Efendi 7
Büyük Türk Klâsikleri 2
Cahit Baltacı 6
Cem Dilçin 1,27,32
Cem/Cemşîd 40
Cevat İzgi 5
Dahhâk 41
Diyarbakırlı Bengîzâde Hacı Osman Efendi 3,4
E. J. Wilkinson Gibb 14
E. Kemal Eyüboğlu 47
Ebezâde Abdullah Efendi 7
Ebussuudzâde Ahmed Efendi 7
Edincik (Aydıncık) 2
Edincikli Mehmed Efendi 2,5
Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid 3
Eski Türk Edebiyatı-Nazım Şekilleri ve Aruz 35
Eyyûbî Şaban Efendi 6
Faruk K. Timurtaş 43
Fehim-i Kadim 1
Galatasarayı 7
Galatasarayı Medresesi 7
Haccâc 41
Halep 7
Haluk İpekten 9,23,35
Hasan Kavruk 13
Hızır 41
Hoten 18
Hz. Dâvud 40
Hz. Eyyûb 40
Hz. Îsâ (Mesîh) 20,40
Hz. Muhammed /Ahmed-i Muhtâr 40
Hz. Süleyman 20,40,41
Hz. Yakub 39
Hz. Yusuf 16,21,38,39,55,56
İbn-i Hâcib 41
İskender 41
İsmail Hakkı Uzunçarşılı 2,11
İsmetî 1
İstanbul 7,59,60
İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu 4
İstanbul Üniversitesi 4
İzmir 7
Kadızâde Mehmed Çelebi 2,3,4
Kanûnî Sultan Süleyman 1
Kapıdağı Yarımadası 2
Karesi Meşâhiri 2,8,11
Konya Müzesi 9
Kur'an 8,37,38,39
Lokman 19,41
Mahmud 41
Mâlik 39,56
Manisalı Birrî Mehmed Efendi 28
Mehmed Nâil Tuman 3
Mehmet Zeki Pakalın 6
Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu 9
Mısır 39,56
Millet Kütüphanesi 3,4
Millî Kütüphane 3,4
Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu 3,4
Mimar Sinan Medresesi 6
Mûcib 6,8
Muhibbî 26
Muhibbî Dîvânı 26
Mûsıla-i Süleymâniye 7
Mustafa İsen 3,9
Mustafa Öztürk 4
Nâbî 2,11,23,24,27,59

[1] Bu dizin, inceleme bölümünde yer alan şahıs, eser ve yer isimlerini içermektedir. İsimlerin yanında yer alan rakamlar, bu isimlerin içerisinde geçtiği sayfaların numaralarıdır.

Nâbî Dîvânı 23
Nâilî-i Kadim 1,28
Necâtizâde Mehmed Efendi 5
Nedim 12,13
Nerîmân 41
Neşâtî 1
On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözü ve Deyimler 47,49
Orhan Gazi 2
Osmanlı İmparatorluğu 1
Osmanlı Medreselerinde İlim, Riyâzî İlimler 5,9
Osmanlı Şiir Tarihi 14
Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 6,7
Osmanlı Türkçesi Grameri 43
Ömer Asım Aksoy 48
Örneklerle Türk Şiir Bilgisi 27,32,57
Ötelerden Bir Ses 3,47
Rıfkî Mehmed Efendi 6
Rızâ 2,6,8,11
Risâle-i Sırr-ı Vücûdu'l-Vücûb 9
Rumeli 2,6
Rüstem 41
Sahn-ı Seman Medreseleri 7
Salnâmelerde Karesi Sancağı 2
Seyrekzâde Seyyit Mehmed Âsım Efendi 7
Solakzâde Halil Efendi 7
Şeyhî Dîvânını Tetkik 16
Şeyhî Mehmed Efendi 2
Şeyhülislâm Yahyâ 13
Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı 13
Şeyhülislâm Yahyâ Efendi Medresesi 7
Şûhî 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 17, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 35, 42, 44, 59, 60
Şûhî Dîvânı 4, 9, 23, 27, 32, 37, 39, 46, 47, 50, 51
Şûhî Mehmed Efendi 2,7,11
Taberî 41
Tezkire-i Mûcib 2
Tezkire-i Rızâ 2,8
Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü 8
Topkapı 7
Tuhfe-i Nâilî 3
Tûtî Lâtif Medresesi 6
Türk Dili 1
Vekâyiü'l-Fuzalâ 2,5,7,8,11
XV. XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri-Teşkilat-Tarih 6,7
Zâl 41
Züleyhâ 39,55

10.2. Tamlama Dizini

1. İkili Tamlamalar :

āb-ı ḥayāt G7/3[1], G28/5, G124/3
āb-ı ḥayvān G22/1
āb-ı nāb G175/5
āb-ı revān G186/4
āb-ı ṣāf Tar1/2
āfet-i cān G87/3
āfet-i çeşm G100/2, G128/1
āfet-i dil-cū G176/4
āfet-i dil-keş G34/4
āfitāb-ı ḥüsn G149/4
āġāz-ı istiġnā G12/1
āġūş-ı ḫayāl G193/1
āġūş-ı miyān G114/4
āh-ı cihān-sūz [u] ser-efrāz G25/5
āh-ı nev G175/1
āh-ı seḥer G25/3
āh-ı süznāk G194/4
ahālī-i nüfūẕ G49/1
aḥbāb-ı şeref Tar1/6
Aḥmed-i Muḫtar G50/5
āhū-yı Ḫoten-gīr G178/5
aḳdām-ı şerīf G126/4
'aks-i murād G36/3
'alem-i āh G123/1
'ālem-i dil G9/1, G57/4
amān-ı inḳırāż G101/5
'ārıż-ı eş'ār G69/5v
'ārıż-ı ḫāṭır-küşā G28/1
'ārıż-ı naẓm G19/5, G59/5
'arṣa-i dil G4/2
'arş-ı mu'allā G208/5
'arż-ı cemāl G61/3, G82/4
'arż-ı dīdār G131/1
'arż-ı ḥāl G37/5, G61/5, G192/5
'arż-ı ḥamā'il G153/4
'arż-i hilāl G80/1
'arż-ı ṭavr G82/2
'arża-i dīdār G7/5, G16/1
'arżā-i i'tizār G79/2
ārzū-yı dil G67/4
ārzū-yı ġamze G192/1
Āṣaf-ı dānā [vü] 'āḳil G9/1
āṣār-ı devlet Tah1/4
'āşıḳ-ı āzürde-dil G14/3v
'āşıḳ-ı cān-dāde G145/5
'āşıḳ-ı efgende G170/4
'āşıḳ-ı pervāne G25/2
āşiyān-ı melāẕ G48/4v
āşiyān-ı zülf G159/2
'aşḳ-ı cihān-sūz G21/2
'aşḳ-ı ḫūbān G107/5
āteş-i 'aşḳ G147/2, G192/4
āteş-i sūzān G142/2, G151/4, G156/3, G198/5
āteş-i sūzen G170/5
aṭlas-ı 'izzet G116/3
āvāze-i zülf G121/3
āyāt-ı ḥüsn G179/3
āyāt-ı ḳaṣaṣ G98/1
āyīne-i 'ālem-nümā G28/1
āyīne-i mihr G106/2
'ayn-ı naẓar G179/1
'ayn-ı ẕāt G5/4
'ayne'l-yaḳīn G47/4, G208/3
'aynü'l-ḥayāt G47/5, G85/2
'azm-i cāme-ḫ^{v}āb Müs1/1,2,3,4
'azm-i sefer G194/5, G208/2
bāb-ı belā G45/4
bāb-ı tevekkül G48/5
bāc-ı 'aşḳ G133/2
bād-ı belā G140/1
bād-ı hevā G51/4, G183/1, G184/1
bād-ı ṣabā G51/1, G98/2
bādbān-ı āfāḳ-gīr G54/3
bāde-i ḳand-āmīz G78/3
bāġ-ı behişt G27/1
bāġ-ı bezm G14/1
bāġ-ı cemāl G40/1, G134/1
bāġ-ı cihān G54/1
bāġ-ı hüner G71/5v
bāġ-ı ḥüsn G61/2
bāġ-ı İrem G183/5
bāġ-ı şafaḳ G54/7v

[1] (/) işaretinin solundaki rakam gazel veya diğer nazım şekillerinin numarasını, sağındaki rakam ise beyit veya bent numarasını göstermektedir.

bāġ-ı vaṣl G31/1
baḥr-i dil Haml/11
baḥr-i eşk G194/2
baḥr-i ġam G183/4
baḥr-i ḫayāl G68/2
baḥr-i şeb G54/3
baḫṣ-i sūz G36/2
baḫş-ı ḥammām Haml/11
baḫt-ı hümāyūn G168/4
baḫt-ı nā-hem-vār G31/2
baḫt-ı saḫt G202/3
baḫt-ı siyāh G20/5, G20/5v, Haml/12
baḫt-ı siyehkār G107/4
baḫt-ı Şūḫī G149/5
bā'iṣ-i āh G46/2
bā'iṣ-i feryād G83/4
bā'iṣ-i şūm G107/4
bāliş-i zerrīn G87/2
bār-ı cevr G79/3
bār-ı ġam G66/3
basṭ-ı muḳaddem G6/4, G154/5
bayrām-ı şerīf G126/2
bāzār-ı belā G20/3
bāzār-ı hüner G5/5
bāzār-ı ḥüsn G55/3
bāzār-ı maḥabbet G162/5
beden-i sīmīn-ber Haml/3
bedr-i tābān G193/1
bend-i ebyāt G23/5
bend-i girībān G195/2
bend-i kemend-āmīz G78/1
berg-i bīd G125/3
berg-i sebz Haml/3
berg-i semen G103/1
berg-i semenī G95/2
berg-i sünbül G53/2
berg-i şükūr G116/3
berg-i ter G6/1, G18/1
berg-i yāsemen G119/2
beyt-i ma'mūr G184/5
Beyt-i mükerrem G126/3
bezm-i 'āşıḳ G104/3
bezm-i 'aşḳ G29/4
bezm-i belā G57/1
bezm-i ġam G155/5
bezm-i gül G84/3
bezm-i gülşen G84/5
bezm-i mey G181/2
bezm-i raḳīb G36/4
bezm-i vuṣlat G74/5
bīgāne-i 'ām G76/4
bister-i ḫ"āb G18/3
Boḳrāt-ı 'andelīb G13/3, G8/3
būm-ı ḥasret G108/4
Burāḳ-ı ṭab' G133/5
burc-ı 'izzet G58/1
burc-ı ḳavs G61/3
būse-zen-i pāy G162/2
būse-i dāmen G62/5, G203/4
būse-i dil-ber G28/5, G39/5
būy-ı beyāż G103/1
būy-ı cānāne G23/3
būy-ı feraḥ G51/1
būy-ı ḥayāt G157/3
būy-ı pīrāhen G203/3
būy-ı yāsemen G8/4, G13/4
būy-ı Yūsuf G27/3, G54/7, G54/v, G131/4
bülbül-i bāġ G1/3
bünyād-ı hevā G183/5, G184/5
bürke-i himmet G5/4
büt-i gül-çihre G158/4
büt-i ra'nā Müs1/3
cāh-ı 'izzet G167/3
cāh-ı nev G175/2
cām-ı Cem G70/4
cām-ı la'l G134/4, G134/5
cām-ı naṣīb G202/5
câme-ḫ"āb [u] bister-i sincāb G17/4
câme-i gül-berg Haml/10
câme-i pīrāye G162/3
câme-i sebz G11/3, G148/1
câme-i tebdīl G188/4
cānib-i cū G27/2
cānib-i Ḥaḳ G116/4, G202/4
cānib-i Ḥaḳḳ G123/3
cānib-i mey-ḫāne G175/4
cānib-i miḥrāb-perest G75/2
cānib-i ruḫsār G113/4, G154/4
cāy-ı emān emān G56/1
cebīn-i naẓm G69/5v
cellād-ı ḫūnī G96/2, G88/4
Cem-i devrāne G106/1
cemāl-i ġayr G63/4
cemāl-i yār G203/1
cem'iyyet-i ḫāṭır G71/5
cem'iyyet-i ma'nā G9/4
cenāb-ı Aḥmed G42/2
cevr-i bī-ḥadd G79/5

cevr-i yār G66/3, G107/4
ceyb-i ʻaṭā G81/4v
ceyb-i felek G47/1, G208/1
ceyb-i vefā G81/4
ceẕb-i mū G97/1
cilve-i pervāz G92/4
cins-i şecer G82/3
cism-i nā-tüvān G204/3
cüy-ı ʻaẓīm G10/2
cüy-ı beyāż G103/4
cünbiş-i āzād G100/1
cünbiş-i eṭvār G148/4
cünbiş-i müjgān G3/2, G19/2
cünbiş-i pervāz G25/2
cünün-ı hecr G177/2
çāh-ı zillet G167/3
çāk-i girībān G114/3, G163/3, G187/2, G190/3, G192/3, Ham1/2
çāk-i pīrehen G54/7, Müs1/4
çarḫ-ı bī-vefā G79/5
çarḫ-ı felek G15/4
çarḫ-ı sitemkār G202/3
çāşnī-i şerbet G198/2
çeşm-i āhū G27/4
çeşm-i dil G110/5
çeşm-i dil-ber G160/4
çeşm-i giryān G192/4
çeşm-i siyāh G17/1
çeşm-i siyeh G25/1, G68/4
çeşm-i şāh-bāz G12/3v
çeşm-i tīre Tar1/7
çeşme-i ḥayvān G62/4, G95/1, G198/1
çeşme-i ḫūrşīd G17/5, G205/5
çeşme-i nūr G191/3
çihre-i dīdār G178/2
çihre-i yārān G142/4, G143/4
çile-i zillet G161/3
çīn-i ʻaraḳ G103/3
çīn-i cebīn G175/3
dād-ı ezel G30/1
dāġ-ı derūn G194/3
dāġ-ı ġam G68/3
daḫme-i İskender G10/5
dā'ire-i nuṭḳ [u] beyān G30/3
dā'ire-i zülf G135/2
daḳḳ-ı bāb G167/5
dāmān-ı āfāḳ G205/3
dāmān-ı ʻaḳl G44/3
dāmen-i girdāb G88/5
dāmen-i kām G196/3
dāmen-i mercān Ham1/11
dāmen-i pākīze G143/4
dāmen-i ṣaḥrā G27/2
dāmen-i vuṣlat G20/1v
dāne-i ḫāl G165/2
dānehā-yı encüm G54/5
dār-ı şifā G28/4, G28/4v
ḍarb-ı meṣel G30/2
dārü'ş-şifā G206/5
dāver-i ʻaşḳ G57/4v
da'vet-i teshīr G86/4
def'-i ārzū Müs1/4
dehān-ı ḫaste G198/4
dem-i āh G157/2
dem-i cān-baḫş G177/5
dem-i i'cāze G181/5
dem-i vuṣlat Müs1/4
dendāne-i şāne G206/2
der-i cānāne G127/4
der-i İskender G87/5
der-i Mevlā G116/5
der-i mey-ḫāne G87/4, G88/1
derbān-ı felek G16/4
der-bend-i ġam G171/4
der-bend-i rāh G177/5
derd-i ser G169/5
derd-mendān-ı firāḳ G22/2
dergeh-i Bārī G23/5
dergeh-i dil-dār G84/3
dergeh-i nā-merd G31/4
der-kenār-ı ḫaṭṭ G109/5,G192/5
derūn-ı māh G109/3
dest-i ʻālem G160/3
dest-i cevr G46/2, G83/4, G83/4v
dest-i dırāz G117/2
dest-i du'ā G202/4
dest-i ecel G50/1
dest-i iḫtiyār G116/2
dest-i pür-dāġ G74/3
dest-i ṣabā G76/5
dest-i sāḳī G34/2
dest-i şāne G108/1
dest-i şerīf G62/6
dest-i ta'accüb G104/1
devām-ı ṣarīḥ G36/3
devḥa-i mevzūn G1/2, G105/2
devlet-i bīdār G63/1, G107/1, G168/3
devlet-i bisyār Tah1/1
devlet-i Maḥmūd G2/3

devr-i bīnende G106/2
devr-i çarḫ G58/2
devr-i idbār G58/3v
devr-i merām G86/1
devr-i peymāne G106/1
deyr-i vücūd G115/3
dırāz-ı dest G97/1
dībā-yı surḫ G38/1, G38/1v
dīdār-ı cānān G77/1
dīdār-ı cenāb G18/4
dīdār-ı melek-ṭal'at G153/5
dīde-i bādām G129/1
dīde-i bī-āb G23/1
dīde-i bīdār G16/4, G197/5
dīde-i giryān G45/4, G90/1, G136/1
dīde-i ḫūn-pāş G169/1
dīde-i 'ibret Tah1/2
dīde-i inṣāf G178/2
dīde-i maḫmūr G104/4, G113/1v,G129/2, G154/1
dīde-i nergis G134/2
dīde-i pür-ḫūn G192/3
dīde-i seḥḥāre G24/4
dīde-i ṭab' G178/5
dihḳān-ı heves G32/2
dil-i āyīne G153/5
dil-i bī-çāre G24/5
dil-i bīmār G81/3, G81/3v, G112/4
dil-i dīvāne G108/1, G87/1, G195/1
dil-i ġam-dīde G202/2
dil-i Mecnūn G108/2
dil-i mecrūḥ G22/2, G201/2
dil- i mestāne G88/1
dil-i nā-şād G200/1, Müs1/1
dil-i pür-sūz G181/1
dil-i Şūḫī G21/5, G78/5, G126/5, G148/5, G172/5
dil-i 'uşşāḳ G182/3
dil-i vīrāne G127/5
dil-i zār G57/3, G60/2,G130/4
dīvān-ı gülşenī G8/5
diyār-ı ḥüsn G69/4
dūd-ı belā G26/3
dūd-ı ṣabr G116/3
dūd-ı siyāh G170/5, G177/1
dūd-ı 'ūd [u] 'anber G206/4
duḫter-i rez G38/4, G86/2, G189/4
dür-i dendān G82/1
dür-i ḫālis G112/5
dür-i nā-süfte G68/2
dür-i nā-yāb G10/4
dür-i şeh-dāne G178/1
dürr-i ma'ārif G161/5
dürr-i naẓm G67/5
dürr-i yetīm G141/4
düş-nām-ı dil-ber G63/3
ebnā'-yı menāṣıb G118/5
ebrū-yı dil-dār G171/5
ebrū-yı yār G80/1
ecr-i zübür G116/5
ehl-i 'Arabistān G128/3
ehl-i 'aşḳ G94/4
ehl-i dil G2/4
ehl-i suḫan G182/5
elem-i tīşe G196/4
elṭāf-ı Ḫudā-dād G100/4
em-i dil-ḫaste G106/4
em-i Loḳmān G22/2
encām-ı şerīf G126/5
encüm-i eflāk G140/5
endām-ı şerīf G126/1
erbāb-ı 'aşḳ G185/5
erbāb-ı naẓm G181/5
esb-i fürḳāt G94/3
esbāb-ı dil [ü] cān G137/2
esbāb-ı raḫt G177/4
eşcār-ı 'aṭā G5/2
eşk-i çeşm G56/2, G207/2,3
eşk-i ḥasret G65/3
eşk-i ḫūn-ālūd G89/5
evc-i iḳbāl G58/1
evc-i sa'ādet G60/3
evc-i şeref G140/5
evrāḳ-ı nā-nevişte G8/1
evżā-ı perī-zād G100/5
eyyām-ı bahār G68/3
eyyām-ı firāḳ G184/4
eyyām-ı sa'ādet G60/4
faṣl-ı bahār G203/2
faṣl-ı ġurūr G101/1
faṣl-ı gülistān G36/1
faṣṣ-ı güher G82/2
fedā-yı cān G141/4
fem-i peymāne G146/3
fenn-i mūsiḫī-āvāz G3/4, G19/4
ferş-i çemen G105/3

feryād-ı hevā G183/3, G184/3
feṯḥ-i bāb Müs1/1
feṯḥ-i kelām G6/5, G41/2
feṯḥ-i nevrūz G53/2
feṯḥ-i nuṣret Tar1/3
feṯḥü'l-bāb G10/5v
fetīl-i āh G156/3
feyż-i Ḥaḳ G30/1
feyż-i ṣayḳal G54/6
fikr-i muḥāl G61/4
fitne-i çeşm G3/1
fużūl-ḫāne-i 'izzet G202/2
füsūn-ı nāz G19/1, G3/1
ġabġab-ı ṣahbā G14/2
ġaddāre-i cevr G41/1
ġam-ı aġyār G33/5, G66/3
ġam-ı bī-kenār G79/5
ġam-ı em G137/4
ġam-ı hecr G169/2
ġam-ı ḫūn-ḫ^{v}ār G120/5
ġam-ı ḫūn-ḫ^{v}āre G24/1
ġam-ı yār G107/3
ġam-ı zülf G29/1
ġammāz-ı istiġnā G12/5v
ġamz [u] işārāt-ı ḳaṣaṣ G98/3
ġamze-i ālūde-ġażab G185/2
ġamze-i cādū G100/2
ġamze-i ġammāz G160/3
ġamze-i ḫūbān G19/5
ġamze-i ḫūn-ḫ^{v}ār G33/1
ġamze-i ḫūn-rīz G51/3
ġamze-i maḫmūr G90/2
ġamze-i maḫmūre G146/2
ġamze-i mekkāre G24/3
ġamze-i mest G18/3, 59/2, G88/4, G95/4
ġamze-i Tātār G133/2
ġarḳ-ı ḫūn G205/3
ġavġā-yı ġulġul G40/1
ġayret-i aġyār G107/3
ġayret-i aḳrān G31/2
gedā-yı bī-nevā G87/2
genc-i girān G10/5
genc-i girānhā G10/5v
genc-i Süleymān G18/5
gerd-i ġam G200/3
gerd-i ḫoş-āmed G127/4
gerd-i keder G2/2, G126/5
gerd-i naḥs G101/4
gerdān-ı sepīd G69/3, G103/4
gerden-i kāfūr Ham1/4
gerden-i yār G97/2
gerdiş-i ṭollāb G23/1
gerdūn-ı şūm-āṣār G168/2
gevher-i 'ummān G82/5
gevher-i vuṣlat G20/1
gevher-i yek-tā G163/4
ġıdā-yı mūr G43/4
gird-i lā'l G109/4, G128/4
gird-i leb G37/3, G197/4
gird-i miyān G163/2, G197/2
gīsū-yı dırāz G191/1, G197/1
gīsū-yı yār G97/1
ġonca-i āhen-dil G119/5
ġonca-i ḫandān G14/1
ġonca-i maḥcūb G154/4
ġonca-ı nev G1/1, G105/1
ġonca-i sīr-āb G23/3
ġubār-ı ḫāk G140/1
ġubār-ı ḫaṭ G103/5
ġubār-ı ḫaṭṭ G109/1
ġubār-ı teşevvüş G54/6
ġurre-i māh G61/3
ġurretü'l-'ayn G155/3
güftār-ı ḳand G44/4
gül-i aḥmer G197/4
gül-i ḫandān G151/2
gül-i nāzik G102/2
gül-i ter G142/4, Ham1/9
gül-çīn-i vaṣl G84/4
gül-deste-i ter Ham1/3
gülsitān-ı dehr G55/1
gülşen-i cāh G101/1
gülşen-i dīvān G53/3
gülşen-i ḫāṭır G35/1
gülşen-i ṭab' G53/5
güm-kerde-i şeh-dāne G180/3
gürg-i ġam G4/2, G91/3
hā-yı tenbīh G123/2
ḫ^{v}āb-ı ġaflet G123/2
ḫ^{v}āb-ı şeker G146/5
ḥabāb-ı cem G4/5
Ḥaccāc-ı 'aşḳ G133/1
Ḥaccāc-ı ġam G46/3
ḫ^{v}āce-i dehr G58/4, G169/4
ḫ^{v}āce-i devrān G81/4, G81/4v,G5/5
ḥadīṣ-i müjde-āsār G111/5, G150/5
ḫāk-i ḳadem G26/2
ḥaḳḳ-ı edā G111/4
ḥaḳḳ-ı nemek [ü] nān G136/5

ḫāl-i Hindū G40/4
ḫāl-i siyāh G121/4
ḫalāṣ-ı düş-men G48/1
hāle-i āġūş G124/4
ḫālet-i gülzār G139/1
ḫalḳa-i gird-āb G23/2
ḫallāc-ı ʻaşḳ G133/3
ḫam-geşte-i ḳāmet G76/2
ḫam-ı ebrū G113/3, G196/2
ḫam-ı gīsū G40/2
ḫam-ı miḥrāb G23/4
ḫam-ı zülf G74/4
ḫāme-i ebrū G174/3
ḫāme-i ney-sükker G182/5
ḫāme-i ṭabʻ G72/5
ḫāme-i ẕihn G57/5
ḫamyāze-i ḥasret G68/1v
ḫançer-i bürrān G89/2, G90/3, G114/4, G142/3, G146/1, G136/2
ḫançer-i ser-tīz G67/1, G156/4
ḫande-i ġonca-dehen G64/1
ḫande-i gül G40/5
ḫande-i gülşen G203/2
ḫande-i leb G7/1, G124/1, G185/3
ḫāne-i ten G83/3
ḫāne-i vīrāne G108/4
ḫāne-i zergār G16/2
ḫār-ı elem G25/3
ḫār-ı ġam G84/4
ḫār-ı müjgān G84/2
ḫarābāt-ı hecr G63/5
ḫarāret-i nefes G39/2
ḫarb-ı nīze G133/2
ḫarem-i beyt G23/5v
ḫarīm-i maʻnī G178/4
ḫarīm-i vaṣl Müs1/3
ḫarīr-i ʻaşḳ G157/5
ḫarḳ-ı ṭāhir Tar 1/1
ḫas [ü] ḫār-ı mecāzī G157/4
ḫasbiya'llāh G123/1
ḫāṣıl-ı mey-ḫāne G32/3
ḫāṣıl-ı ser-māye G158/2
ḫasret-i laʻl G156/1, G171/1
ḫaṭ-ı müşgīn G87/1v
ḫaṭ-ı nev-reste G37/3
ḫātem-i laʻl G77/2, G116/2
ḫāṭır-ı āyīne G109/1
ḫāṭır-ı meksūr G43/1
ḫāṭır-ı mūrān G65/1
ḫāṭır-ı yārān G136/4
ḫaṭṭ-ı ʻacem G69/3
ḫaṭṭ-ı ʻanberīn G142/2
ḫaṭṭ-ı nev G99/4
ḫaṭṭ-ı nev-reste G197/4
ḫaṭṭ-ı ruḫsār G98/1
ḫaṭṭ-ı ṣafḥa-pīrā G37/4
ḫaṭṭ-ı zümürrüdīn G8/1,G13/1
ḫayāl-i dil-ber G63/4
ḫayāl-i ḫāl G142/1
ḫayāl-i Kaʻbe G57/2
ḫayāl-i laʻl G96/5
ḫayāl-i leb G198/4
ḫayāl-i maḥż G77/1
ḫayāl-i şiʻr G178/5
ḫayāl-i yār G90/1, G171/3, G194/1, G197/5
ḫayāt-ı cān G181/1
ḫayl-ı ḫaṭṭ G133/4
ḫayl-ı ḫurūfāt G123/5
ḫayl-ı sipāh G177/2
hecr-i ġam G136/1
hem-dem-i āh G83/2
hem-meşreb-i ṣahbā G14/3v
hem-ser [ü] hem-şīre-i hem-dāye G162/4
hevā-yı ʻaşḳ G183/4
hevā-yı ḫüsn G148/3, G172/2
heves-i bī-bedel G71/3
heves-i tāze cevān G76/1
heves-i vaṣl G114/5
hey'et-i ādem Ham1/3
hey'et-i ebrū G136/2
ḫırmen-i kām G32/2
ḫışn-ı tevekkül G101/5
Ḫıżr-ı ḥayāt G159/1
hicv-i zebān G9/3
hikāyāt-ı ḳaṣaṣ G98/1
himmet-i merdān G93/5
himmet-i serdār G4/4
ḫitāb-ı Aḥmed G42/4
ḫoḳḳa-i dārū G106/3
ḫoḳḳa-i Loḳmān G3/5, G78/4
Ḫoten-i nāf G158/5
ḫūb-edā-yı laʻl G19/4
ḫuḳūḳ-ı mācerā G28/2
ḫuḳūḳ-ı nān G120/5
ḫum-ı dil G156/2
ḫumār-ı nāz G102/3
ḫumār-ı ser-girānī G180/1
ḫūn-ı ciger G152/4

ḫūn-ı dil G65/5, G68/4
ḫūn-ı dil [ü] dīde G51/5
ḫūn-ı leb G127/3
ḫūnī-i cellād G95/4
ḫūrden-i peymāne G180/1
ḫūrşīd-i ʻālem-tāb G88/2, G205/4
ḫūrşīd-i cemāl G191/3
ḫurūs-ı ṣubḥ G160/2
ḫusrev-i ḫūbān G161/4
ḫuṣūl-i kār G202/1
ḫūşe-i engūr G138/2
hümā-yı zülf G130/3
ḥüsn-i edā G112/4
ḥüsn-i naẓar G35/3
ḥüsn-i reftār G92/2
ḥüsn-i taʻbīrāt G111/4
ḥüsn-i Yūsuf G98/1
hüva'llāh G123/4
ʻıhn-ı menfūş G133/3
ʻıṭr-ı meşamm G131/4
ʻıyd-ı sürūr G140/2
ʻibārāt-ı ḳaṣaṣ G98/5
ibn-i ādem G22/5
idbār-ı ḫadeng G101/2
iġmāz-ı istiġnā G12/4
iḥḳāḳ-ı dem G72/2
ihtimām-ı tām G202/1
iḳlīm-i ḳanāʻat G26/1
iḳlīm-i ṣafā G110/4
ikrām-ı kirām G86/5
iksīr-i naẓım G71/4
ʻilāc-ı cān G28/4v
ilhām-ı Ḥaḳḳ G75/3
imdād-ı hevā G183/4, G184/4
imlā'-yı belā G92/2
ʻinān-ı iḫtiyār G44/5
inkisār-ı ḫaṭṭ G109/1
intiẓār-ı devlet G7/1
intiẓār-ı vuṣlat G124/1
īrād-ı ḫ^{v}āb G104/4
ʻirfān-ı suḫan-dān G76/4
irşād-ı hevā G183/2, G184/2
irtibāṭ-ı ḥüsn [ü] ʻaşḳ G104/5
ism-i pāk G42/5
ʻişve-i ġamze G160/4
ʻitāb-ı Aḥmed G42/3
ʻizār-ı cām G180/5
iẓhār-ı ḥüsn G173/4
iẓhār-ı istiṣḳāl G104/4
Kaʻbe-i ḥüsn G23/4
Kaʻbe-i ʻulyā G17/3
ḳabża-i ġaddār G96/2
ḳabża-i ġaddāre G24/2
ḳad-i şimşād G100/1, G112/3, Haml/10
ḳadd-i būlend-āmīz G78/1
ḳadd-i dil-ber G193/5
ḳadd-i dil-cū G60/1
ḳadd-i nev-ḫırām G119/4
ḳadd-i nihāl G193/4
ḳadem-i pāk G62/6, G114/2, G126/4
ḳadr-i güher G180/3
Ḳāf-ı ʻaşḳ G66/4
ḳaḥṭ-ı mey G196/5
ḳāʻide-i silk [ü] nizām G86/1
kākül-i cānāne G122/1
kākül-i dil-dār G137/3
kākül-i ḫoş-bū G144/1
kākül-i müşgīn G87/1
ḳalʻa-i cism G93/3
ḳalʻa-i çarḫ G45/3
kālā-yı ḫayāl G72/4
kālā-yı niyāz G76/3
kālā-yı surḫ G38/2
ḳalḳan-ı sīne G56/1
kām-ı dil G35/4
kām-ı dil-güşā G203/1
kām-ı temennā G117/4
ḳāmet-i bālā G191/1
ḳāmet-i bālā-bülend G44/1
ḳāmet-i dil-ber G197/1
ḳāmet-i dil-dār G82/3
ḳāmet-i serv G119/2
ḳāmet-i şimşād G3/3, G19/3, G59/4
ḳāmet-i Şūḫī G92/5
ḳand-i zehr-āmīz G33/5
kār-ı muḥabbet G20/2
kārbān-ı Ḫoten G59/1
kārbān-ı lücce G10/3
kārbān- ı ʻömr G55/4
ḳaṣd-ı nevāziş Tah1/3
ḳaṣr-ı ʻayş G38/5
ḳaṣr-ı cennet G166/1
ḳaṣr-ı felek G131/1
ḳaṣr-ı muʻallā G47/2
ḳaṭʻ-ı ḳīl [ü] ḳāl G173/5
ḳaṭʻ-ı merātib G31/3
ḳaṭʻ-ı murāfiʻ G118/5
ḳaṭʻ-ı mū G97/2
ḳaṭār-ı ʻasker G69/4

ḳaṭre-i cem G91/4
ḳavvās-ı ezel G130/4
ḳayd-ı kākül G97/3, G108/3
ḳayd-ı kemān G33/2
ḳayd-ı ten G172/1
ḳażā-yı āsumānī G58/2
ḳāżī-i 'aşḳ G106/5
kebāb-ı cān G120/1
kebāb-ı puḫte G29/4
kebāb-ı sūḫte G39/1
kefāf-ı ezel G71/1
kelām-ı ḫūb G64/2
kelām-ı ṣarīḥ G36/1
kemāl-i ārzū G203/4
kemān-ı inḳırāż G101/2
kemend-i ceẕbe G186/5
kenār-ı āb G88/3, G109/4
kenār-ı bāġ G70/2
kenār-ı ġamze G12/1, G113/2, G154/2
kenz-i lā-yefnā Tah1/4
kesb [ü] cerr-i nef' Tah1/2
kesb-i hevā G76/5
kesb-i leẕẕet G97/2
kesb-i ma'ārif G118/5
kesb-i ṣafā G20/2
keşf-i beden G64/2
keşf-i liḳā G51/1
kevkeb-i devvār G16/3
kevkeb-i iḳbāl G191/4
kevkeb-i ṣahbā G14/4
kevṣer-i la'l G62/4
ḳırān-ı inḳırāż G101/4
ḳısmet-i ferdā G7/4
ḳıṣṣa-i 'aşḳ G98/5
ḳıṣṣa-i Ferhād G200/4
ḳıṣṣa-i Maḥmūd G132/4
kilīd-i baḥr G10/5v[2]
kilīdü'l-baḥr G10/5
kīse-i minnet G81/4
kişver-i 'ayş [u] ṣafā G53/1
kişver-i dād G20/4
kişver-i dil G35/5
kişver-i emn G20/4v
kitāb-ı 'izzet G99/1
kitābāt-ı ḳaşaş G98/4
ḳorşan-ı ġam G48/3
ḳudūm-ı pāk G172/4, Müs1/3
ḳufl-i cevāb G18/5
kūh-ı girān G79/3
kūh-ı Ḳāf G133/3
kūh-ı saḫt G194/4
kuḥl-i baṣar G179/2
kuḥl-i enver G17/1, G205/1
kuḥl-i iḫfā G205/1
kuḥl-i türāb Tar1/7
ḳulle-i cān G175/2
ḳurṣ-ı ḳamer G30/4, Ham1/3
ḳurṣ-ı meh Ham1/2
kūşe-i çeşm G59/3, G88/4, G95/4,G19/1,G98/3, G173/1
kūşe-i dāmān G114/2
kūşe-i dāmen G144/3
kūşe-i dülbend G170/1
kūşe-i ebrū G28/4, G96/2, G199/1
kūşe-i pür-fitne G136/3
kūşe-i rāḥat G6/4
kūşe-i semmūr G129/1
kūşiş-i bisyār Tah1/4
ḳūt-ı 'azīz mihmān G120/2
kūy-ı cānān G174/4
kūze-i ḥasret G62/4
külḫan-ı tārīk G63/4
künc-i 'ālem G152/5
kürsī-i Naḫl G53/4
küşt-gīr-i ġam G79/1
lafẓatu'llāh G123/3
laḫt-ı sīne G41/3
la'l-i Bedaḫşān Ham1/11
la'l-i cānān G22/1
la'l-i dil-dār G7/2, G124/2
la'l-i leb G170/3
la'l-i meygūn G65/2
la'l-i nāb G10/3
lāle-i gülzār G63/4
lāle-i üşküfte G68/3
lālezār-ı feraḥ G35/2
leb-i āb G10/3
leb-i āsāyiş G144/2
leb-i cām G201/2
leb-i cān G201/4
leb-i cānān G198/1
leb-i cān-baḫş G124/2
leb-i cānāne G14/2, G91/1, G180/5
leb-i cū Ham1/7

[2] Beyit numaralarının yanında verilen bu "v" işareti; söz konusu tamlamanın, bu beytin veya bu beyte ait dizenin şiirin kenarında verilen varyantında olduğunu göstermektedir.

leb-i la'l G103/2, G81/3v
leb-i meh-pāre G91/4
leb-i ṣahbā G14/1
leb-i şīrīn G78/3
leb-i şīrīn-suḫan G64/1
leb-i yār G106/4, G82/2, G175/4
leşker-i ġam G93/3
levḥ-i ḥüsn G128/2, G130/1
levḥ-i ṣāf G178/3
lezzet-i şemşīr G192/1
limān-ı melāz̲ G48/3
lisān-ı ḳīl G206/1
livā-i ḥamd G8/2
loḳma-i cān G72/1
luṭf-ı āzār G180/4
luṭf-meāb-ı Aḥmed G42/4
lücce-i ṭab' G95/5
lücce-i 'ummān Haml/11
lü'lü'-i beyāż G103/2
lü'lü'-i kām G65/3
māh-ı merām G124/4
māh-ı münevver G17/4
māh-ı nev G30/4, G139/2, G175/3
māh-ı tāb G64/5
maḥrem-i cān G145/1v
maḥrem-i esrār G139/4
maḥrem-i lām G41/3
maḥż-ı kerem G42/3
maḫzen-i ṣaḥrā G27/5
maḳālī-i nüfūz̲ G49/4
maḳām-ı baḫş̲ G111/3, G150/3
maḳām-ı ṣarīḥ G36/1
maḳdem-i nev-rūz G38/1
maḳdemgeh-i nesīm G54/1
maḳsūm-ı 'aşaḳ G71/1
ma'nī-i merġūb G154/5
ma'nī-i mülhem G57/5
mānend-i ebrū G85/1
mānend-i ġamze G85/2
mānend-i murġ G15/3
mānend-i şitā G136/1
mānend-i türāb G153/1
maṭla'-ı dīdār G75/3
maṭla'-ı envār G16/1
maṭla'-ı ġarrā G69/5, G69/5v, G179/4
maṭla'-ı ṣubḥ Haml/1
maṭlab-ı ṣahbā G14/1
māye-i 'aşḳ G51/5
māye-i ḫūn G51/3
māye-i 'irfān G31/3
maẓhar-ı āzār G68/5
meclis-i rindān G38/4, G188/2
meclis-i 'irfān G63/2
meclis-i rindān G86/2
mecma'-ı āb G23/2
medd-i baṣar G47/2, G208/5
medd-i elif G41/3
meh-i 'ālem-tāb Haml/1
meh-i nev G17/1, G17/2, G74/2, G87/3, G205/3
meh-i tāb G6/3
mekān-ı eşref G126/4
mekān-ı melāz̲ G48/1
mekteb-i 'irfān G75/7
mengūşe-i lü'lü' G174/5
mengūşe-i zer G17/1
menkūḥa-i naẓm G64/5
menzil-i maḳṣūd G125/5, G144/5
merām-ı ṣarīḥ G36/4
merām-ı vaṣl G63/2
merdüm [ü] erbāb-ı nāz G160/4v
merdüm-i çeşm G166/4
merdüm-i dīde G81/1
merdüm-i ġaddār [u] ḫūn-āşām G129/3
merdüm-i ġam-dīde G57/1
merdüm-i maḥbūb G113/1, G154/1
merdüm-i nāz G18/3
merdüm-i saḫḫār G3/1, G19/1
merdüm-i ṣarrāf G178/1
merhem-i cān G176/5
meslek-i baḫş̲ G151/1
mesned-i 'ālī-cenāb Tar1/5
mest-i girān G39/3
mest-i ġurūr G196/5
mest-i ġurūr [u] nāz G43/2
mestūre-i şām G132/3
meşām-ı cān G203/3
meşreb-i ṣahbā G14/3
metā'-ı i'tibār G5/5
metā'-ı vaṣl G181/4, G195/2, G196/3
mevc-i firāḳ G48/3
mevzūniyyet-i a'żā G191/2
mey-i ḥayret G74/5
meydān-ı recā G110/3
meydān-ı ṭaleb G117/4
meydān-ı vefā G41/1
meyḫāne-i dehr G106/1
mezra'-ı ümmīd G32/2

mezrū'a-i ṭā'at G26/5
mıḳrāṣ-ı and G195/2
mıḳrāṣ-ı ġam G117/2
Mıṣr-ı dil G28/3
Mıṣr-ı melāḥat G147/5
mıṣra'-ı ebvāb G23/5, G23/5v
mihmān-ı ġam G141/5
mihr-i 'ārıż G29/1
mihr-i cihān-tāb G74/2
mihr-i dıraḫşān G82/1
mihr-i raḫşān Haml/8
mihr-i sa'ādet G124/5
mi'rāc-ı 'aşḳ G133/5
mir'āt-ı ṣāf G178/2
mīr-el-ḥacc-ı 'aşḳ G133/4
miṣāl-i āb G33/1
misk-i ezfer G17/2
miṣl-i ebrū G156/4
miṣl-i semend G44/5
miṣl-i şeb-nem G194/2
mīve-i maḳṣūd Müsl/1
mīve-i ümmīd G52/2, G67/4, G184/3
mīve-i vuṣlat G61/4, G189/5
mīve-i zülāl G105/2
mīvehā-yı bāġ G39/5, G39/5v
miyān-ı bülbülān G40/1
miyān-ı ḳāf G133/3
mīzān-ı 'adl G58/3
muġberr-i ālām G2/2, G132/2
muḥrıḳ-ı cān G177/5
muḳteżā-yı ārzū G186/3
murġ-ı cān G33/3, G108/3
murġ-ı çemen G25/3
murġ-ı dil G122/2, G166/2, G165/1
murġ-ı hevādā[r] G172/5
murġ-ı miskīn G183/1
murġ-ı naẓar G179/4
murġ-ı naẓar-gerdān G165/2
muṣḥaf-ı ḥüsn G130/2, G179/3
mu'tād-ı hevā G183/1, G184/1
müy-ı beyāż G103/5, G103/5v
mücāzāt-ı ġam G77/5
mühimm-i himmet G202/1
mühr-i leb G18/5
mühr-i Süleymān G65/1, G77/2, G95/3, G82/2
müje-i maḫmūr G6/4
müje-i tīr-i cefā G51/3
mülket-i Çīn G133/1
müşg-i nāf G178/5
nabża-i bīmār G96/5
nāf-ı Ḫoten G112/2
nāfe-i āhū G121/3
naġme-i āvāz G25/3
naġme-i bülbül G182/3
naġme-i i'cāz G3/5
naḫl-i emel G52/2
naḫl-i nāz G1/5, G105/5
nāḫun-ı ḥasret G24/1
naḫvet-i cānāne G76/3
nā'il-i kām G132/2
nā-kām-ı dehr G31/2
naḳd-i cān G63/5, G196/3
naḳd-i cism G117/5
naḳd-i kerem G81/4
naḳd-i meşaḳḳat G20/3
naḳd-i 'ömür G116/1
naḳd-i revāc G125/2
naḳl [ü] rivāyāt-ı ḳaṣaṣ G98/2
naḳl-i aḫbār G150/4
naḳş-ı Cem G28/1
nām-ı ṣarīḥ G36/5
nām-ı şerīf G126/1
nān-ı ḫuşk Tahl/4
nār-ı 'aşḳ G151/4
nār-ı ruḫsār G142/2
na'ra-i mestān G188/3
naṣb-ı 'alem G188/3
naẓar-ı minnet G161/4
nāẓır-ı sīret Tahl/2
naẓm-ı belāġat G21/5,G21/5v
naẓm-ı dil-keş G192/5
naẓm-ı kerīm G150/4
naẓm-ı nev-īcād G81/5
naẓm-ı pāk G132/5
naẓm-ı ṣafā-baḫş G11/5
naẓm-ı Şūḫī G82/5, G82/5v
nāvek-i ġamze G121/2
necm-i seyyāre G82/1
nedīm-i nükte-dān G178/4
nedīmān-ı şehān G76/4
nem-i ġam G94/1
nergis-i çeşm G59/2
nergis-i mest G102/3, G170/3
nesīm-i cān-fezā G203/3
nesīm-i feyż G157/3
nesīm-i ṣubḥ G10/1
neşāṭ-ı tāze G181/2

neş'e-i ḫande G201/3
neş'e-i peymāne G7/1, G124/1
neşr-i zer G47/1, G208/1
neşve-i ḫande G188/5
neşve-i mül G40/5
nevāz-ı luṭf G43/1
neyl-i merām Müs1/2
nigāh-ı çeşm G134/2
nigāh-ı düzd G12/5v
nigāh-ı luṭf G12/5v
nigāh-ı mest G96/2
nigāh-ı nīm-mest G90/3
nigāh-ı rāst G113/3, G154/3
nigeh-i nāz G185/3
nigeh-i nīm G46/4
nihāl-i gül G8/2
nihāl-i ḳāmet G184/3
ni'met-i imrūz G7/4
nişān-ı inḳırāż G101/3
niyām-ı sīne G177/3
niyāz-ı 'āşıḳāne G113/4
niyāz-ı māh-rū G186/2
noḳṭa-i 'aşḳ G45/5
noḳṭa-i pergār G107/5
nūr-ı āfitāb G7/5
nūr-ı baṣar G15/1
nūr-ı ilāhī G179/2
nūr-ı īmān G22/4
nūr-ı sāṭi' Tah1/4
nūr-ı siyeh Tah1/5
nūş-ı ḫūn G24/4, G90/2,G129/3
nüh-kāse-i devrān G201/3
nükte-i mażmūn G111/3, G150/3
'ömr-i 'azīz G72/3
pādişāh-ı 'ızz [ü] nāz G160/4
palās-ı 'acz G116/3
pālūde-i şīr G40/4
pā-māl-i aḳlām G132/5
pāy-ı kerem G86/5
pāy-ı peymāne G108/5
pāy-ı surḫ G38/3
pāye-i ḫüsrān G31/3
pāye-i pençāh G161/3
pençe-i ḫūrşīd G11/5, G96/3, G131/2
pençe-i şāhīn G107/2
pençe-i 'uḳḳāb G96/1
per-i pervāz G19/2,G3/2
perde-i dīvār G63/2
perī-i vaḥşī G86/4
pertev-i ilhām G98/3
pertev-i necm G82/4
pervāz-ı istiġnā G12/2
pey-i aḳrān G161/3
pey-i nefs G26/4
peyām-ı ṣarīḥ G36/2
peyġām-ı feryād G200/3
pīç [ü] ḫam-ı sevdā G108/1
pīç [ü] tāb-ı ye's Tah1/7
pīr-i muġān G75/4, G91/5, G138/5, G180/1
pīrāhen-i cān G141/1
pīrāhen-i ṣaḥrā G27/3
pīrāmen-i ṣaḥrā G27/4
pīrāye-i sincāb G10/1
pīş-i çeşm G84/2
pīş-i ḳaṣr G131/5
pīş-i kerīm G116/4
pūs-ı pā G134/5
pür-ḳıṣṣa-i Cemşīd G4/5
rāh-ber-i rāh G123/3
rāh-ı ba'īd G125/5
rāh-ı melāmet G140/1
rāh-ı nev G175/4
rāh-ı ṣavāb Ham1/1
rāh-ı sevdā G144/1
rāḥat-ı nāz Ham1/9
raḫş-ı heves G117/4
raḳīb-i rūzigār G167/5
rāyet-i āteş-penāh G177/4
rāyet-i 'azl G110/4
rāyet-i bālā G191/2
rāyet-i manṣūb G154/3
rāz-ı 'aşḳ G66/2
rāz-ı dil G98/3
rāz-ı zülf G151/3
ref'-i niḳāb G119/3, Ham1/1
reftār-ı müsellem G100/1
reg-i cism G96/5
reh-i cānāne G32/1
reh-i sevdā G122/3
remz-i leb G56/5
renc-i ḫaste G8/4
renc-i ḳadem G188/2
reng-i āteşīn G102/2
reng-i gül G193/3
resm-i ḫamūşī Tah1/6
resūl-i bād G200/3
reşk-i āsmān G14/4
reşk-i cinānistān G111/2, G150/2

reşk [ü] ġayret-i aġyār G63/1
revġan-ı çerāġ G39/4
revġan-ı mihr G29/5
revnaḳ-ı lāle G193/3
revzen-i ʻaşḳ G110/5
revzen-i ṣaḥrā G27/1
revzen-i zindān G152/2
re'y-i ṣavāb Tar1/1
ricālü'l-ġayb G57/5
rīş-i ġam-dīde G103/5, G103/5v
rişte-i maḳṣūd G125/1, G110/1
rişte-i naẓm G128/5
rişte-i sīm G16/2
rişte-i ümmīd G21/4
rişte-i zencīr G197/3
riyāż-ı cennet G172/5
ruḫ-ı ābād Ham1/10
rūḥ-ı ʻazīz G172/4
ruḫ-ı bāġ G105/3
ruḫ-ı çārūb G186/2
ruḫ-ı gülgūn G103/3
ruḫ-ı maḳṣūd G157/5, G203/1
rūḥ-ı muṣavver Ham1/4
ruḫ-ı nāzikter G155/1
ruḫ-ı pür-tāb G96/4
rūḥ-ı revān G33/1, G141/1, 164/1, G176/5, G186/4
ruḫ-ı sāġar G7/2,G124/2
ruḫ-ı tābān G88/2
ruḫsār-ı eşʻār G69/5
ruḫsār-ı yār G132/2
rūy-ı beyāż G103/1
rūy-ı cefā G185/2
rūy-ı cennet G23/1
rūy-ı ṭabʻ G64/3
rūy-ı tu G165/3
rūz [u] şeb-i ṣahbā G14/5
rūz-ı bayrām G61/1
rūz-ı ezel G130/3, G174/5
rūz-ı ḥaşr G93/4
rūz-ı vuṣlat G2/5
rūze-i ḥasret G140/2
rūzigār-ı devr G55/1
rūzigār-ı feraḥ G35/1
Rüstem-i iḳbāl G101/2
rüsvā-yı ḫās [ü] ʻām G149/2
rütbe-i dīvāne G122/3
rü'yet-i dīdār Tah1/1
ṣadr-ı levḥ G109/5
ṣaff-ı saṭr G69/3
ṣafḥa-i cām G4/5
ṣafḥa-i eşʻār G57/5
ṣafḥa-i gerdān G95/1
ṣafḥa-i ḫāk G132/5
ṣafḥa-i ḫāṭır G2/2, G130/1, G132/2
ṣafḥa-i ḥüsn G37/2, G69/2, G109/5
sāġar-ı çeşm G14/3, G91/4
sāġar-ı naẓm G201/5
ṣāḥife-i ʻamel G36/5
sāḥil-i çeşm Ham1/11
ṣaḥn-ı çemen G70/4
sā'id-i sīmīn G87/3
ṣā'im-i ḥasret G189/2
saḳf-ı semā G16/5
sāḳī-i cem G38/3
sāḳī-i dehr G33/5, G86/1
sāḳī-i gül-çihre G77/3, G81/2, G171/1
sāḳī-i ḳısmet G130/5
sāḳī-i sipihr G106/1
san'at-ı naḳḳāş G75/5
ṣayd-ı murād G110/2
ṣarf-ı dil ü cān Ham1/11
ṣarf-ı ümīd G125/1
sebz-i ḫuşk G8/4, G13/4
sebze-i ter G88/3
sebzezār-ı ḫaṭṭ G109/4
seccāde-i ufuḳ G54/5
sefīne-i dil G48/3
seng-i cefā G169/3
sepīd-i ṣafḥa G9/2
ser-i ʻayyūḳ G177/4
ser-i dil G174/1
ser-i ebrū G69/2, G198/3
ser-i Ferhād G196/4
ser-i gīsū G97/4
ser-i ḳabr G164/5
ser-i kākül G40/3
ser-i kūy G87/2, G159/5
ser-i mār G159/2
ser-i meyḫāne G108/5
ser-i müjgān G29/2, G51/4, G89/1, G192/3
ser-i Tūbā G78/1, G191/1
serāy-ı ʻişret G167/2
serāy-ı ḳalb G159/4
ser-çeşme-i nūr G47/4, G208/3
ser-defter-i ḫūbān G37/1
ser-defter-i ʻuşşāḳ G92/2
ser-güzeşt-i ḫāss Ayāz G132/4

serīr-i şāh-ı nev G175/1
serīr-i ṣafḥa G151/5
sermā-yı ġam G52/5
ser-māye-i cān G20/3, G76/3
ser-māye-i 'ömr G117/5
ser-mest-i girān G23/3
ser-mest-i lā-ya'ḳıl G203/4
ser-rişte-i ümmīd G117/1
ser-ṣafḥa-i 'aşḳ G178/3
serv-i bālā-ḳadd G37/1
serv-i ḫırāmān G62/3, G95/2, G82/3
serv-i nāzik G159/3
serv-i revān G56/2, G207/2
serv-i sehī G11/3
servi-i ser-pīç G206/3
Settār-ı ezel G6/2, G18/2
sevdā-yı ġam-ālüfte G68/1
sevdā-yı ḫām G160/1
sevdā-yı ḫaṭṭ [u] ḫāl [ü] kākül G174/2
sevdā-yı Züleyḫā G62/5
seyr-i cemāl G155/1
seyr-i çemen G172/2
seyr-i gülistān G1/4, G105/4, G84/2
seyr-i gülsitān G182/3
seyr-i gülzār G60/1
seyyāre-i baḫt G101/4
sīb-i ġabġab G124/2
sīḫ-i ġam G29/4
silsile-i zülf G146/4
sipāh-ı encüm G205/2
sīr-i zemzem G201/4
sitem-i dehr G107/4
sitem-i semm G137/4
ṣoḥbet-i cān G22/3
ṣoḥbet-i cānān G114/5
ṣoḥbet-i nā-dān G22/5
sulṭān-ı 'ālī-şān G93/3
sulṭān-ı feraḥ G86/5
sūre-i Nūr G99/1
surḫ-ı ruḫ G121/4
sūz-ı 'aşḳ G142/5
sūz-ı ḫayāl G80/4
sūz-ı hecr G204/3
sūz-ı nihān G66/5
sūzen-i ḫār G163/3
sūzen-i raḫm G145/3
sūziş-i mey G151/4
sübḥa-i lü'lü' G89/5
sübḥa-i mercān G72/4
şādmān-ı ḫāṭır G200/1
şāh-ı 'aşḳ G57/4
şāh-ı ḫāver G131/2
şāh-ı ḥüsn G133/1
şāh-ı naẓm G9/1
şāh-ı ṣubḥ G54/2, G131/3
şāhān-ı cihān G26/2
şāhid-i şeb G7/4, G124/4
şāhid-i vaṣl G106/5
şā'ir-i elḳāb-perest G75/1
Şām-ı şerīf G126/3
şān-ı Ṣamedī G50/2
şarāb-ı Aḥmed G42/1
şeb-i ḥasret G103/5v
şeb-i hicrān G2/5
şeb-i ẓulmet G47/5, G159/1
şeb-i zülf G102/1
şeb-bāz-ı istiġnā G12/1
şeh-i mu'temedī G50/5
şehīd-i ġamze G22/4
şeh-livā'-i ḥüsn G113/3
şeh-per-i dil G139/5
şeh-per-i şeh-bāz G3/2, G19/2
şehr-yār-ı feraḥ G35/5
şekl-i hilāl G109/3, G179/2
şekl-i nūn ve'l-ḳalem G99/2
şekl-i rā G112/1, G173/5
şekl-i ṣalīb G115/5
şem'-i bezm G14/5,G34/2
şemme-i zülf G98/2
şems-i sa'ādet G101/4
şemşīr-i āh G177/3
şerār-ı āh G140/5
şerbet-i vaṣl G7/3
şeştāre-i kākül G76/5
şevḳ-i viṣāl G103/5
şiddet-i bārān G136/1
şikār-ı dal G40/2
şīşe-i ḥasret G142/4
şitā-yı ḥasret G203/2
şīve-i 'ālī-cenāb G102/5
şīve-i ḫand-āmīz G78/4
şīve-i i'cāz G19/5
şīve-i reftār G3/3, G19/3
şöhre-i şehr G106/5
şūḫ-ı muṭarrā G71/2
şūḫ-ı mümtāz Ham1/9
şūḫ-ı şīve-bāz G12/5

Şūḫī-i bī-çāre G25/5, G83/5, G145/5
Şūḫī-i dil-efgār G79/5
Şūḫī-i nā-şād G46/5, G93/5
Şūḫī-i üftāde-türāb G161/5
Şūḫī-i zār [u] ġarīb G115/5
şū'le-i zer-tār G16/5
ṭab'-ı laṭīf G158/5
ṭab'-ı pāk G9/1
ṭab'-ı şerīf G126/5
ṭabīb-i cān G81/3, G81/3v
ṭabīb-i devrān G106/3
ṭabīb-i ḥāzıḳ G96/5
ta'bīr-i güyā G112/4
ta'bīr-i merām G41/5
tābiş-i mihr G29/3, G102/1, Haml/9
tāc-ı devlet G130/3
tāc-ı ḫusrev G168/3
tāc-ı ser G15/4
tāc-ı Süleymān G42/2
taḥrīk-i leb G97/2
taḥrīk-i per G25/2
taḥte'l-ḥicāb Tarl/6
taḥte'l-lafız G111/2, G150/2
taḥte's-serā G208/5
Ṭā'ifü'l-beyt G128/3
ṭāḳ-ı 'arş G160/2
ṭāḳ-ı ebrū G23/4, G133/3
ṭāḳ-ı kemer G179/1
ṭāḳ-ı miḥrāb G62/7
ṭāḳ-ı sipihr G47/4, G208/3
taḳdīr-i ezel G174/3
ṭal'at-ı ḥüsn G6/3
ṭal'at-ı tābān G82/4
ṭal'at-ı Yūsuf-menend G44/3
ṭālib-i mey-ḫāne G146/3
ta'līm-i füsūn G59/3
ṭama'-ı ḫām G189/5
tār-ı mū G37/4, G186/1, G197/3
tār-ı ṭaleb G110/2
tār-ı zülf G195/3
tārāc-ı 'aşḳ G133/1
ṭaraf-ı Ka'be G74/1
ṭaraf-ı zemzem G128/4
ṭarīḳ-i 'aşḳ G144/5
ṭarz-ı levend-āmīz G78/2
ṭarz-ı reviş G92/5
ṭarz-ı şeh-levend G44/2
tasalluṭ-ı ālām G35/5
ṭavḳ-ı gerdān G195/1
ṭayy-ı mekān G56/3, G207/3
tecellī-zede-i lem-yezel G71/1
teklīf-i muḫālif G189/5
te'līf-i eş'ār G60/5
temyīz-i müşg G112/2
ten-i zār G108/4
ten-teb-i āġāz G25/4
teshīr-i dil G21/5, G22/5v
teshīr-i ḳulūb G71/4
te'sīr-i zebān G72/5
teşne-i 'aşḳ G22/1, G28/5v
teşne-i vaṣl G124/3
teşrīf-i ḳudūm Haml/1
tevfīḳ-i Rabbānī Tarl/4
ṭıfl-ı dil G117/2
ṭıfl-ı mekteb G59/5v
ṭıfl-ı nev-ḫ^{v}ān G181/3
ṭıfl-ı şīr G91/3
ṭılısm-ı bāb G10/5
tīġ-i ġam [u] cevr G73/2
tīġ-i ḳātil G9/3
tīġ-i mücevher G205/2
tīġ-i yār G93/2
tīr-i āh G67/3, G125/4
tīr-i belā G122/4
tīr-i ġamze G130/4
tīr-i müjgān G33/2, G92/3
tirāş-ı ḫāme G130/2
tiryāḳ-i cem G188/1
tiryāḳ-ı zehr Tahl/5
tīşe-i ḥasret G200/4
tīşe-i taḳdīr G2/1, G132/1
tuḥfe-i cān Müsl/3
ṭūl-i emel G77/1
ṭūl-i medīd G125/1
ṭūl-i zamān G72/3
ṭu'me-i mār G43/4
ṭūṭī-i güyā G19/4, G112/4
ṭūṭī-i güftār G3/4
türāb-ı dergeh G172/3
'ūd-ı sipend-āmīz G78/5
'uḳde-i ber-pīç G206/1
umūr-ı müşkil Tarl/3
ümmet-i peyġamber G75/6
ümīd-i vaṣl G160/5
ümmīd-i leb G122/4
ümmīd-i maṭlab G124/1
va'de-i mevt G72/2

vade-i vuṣ'lat G104/3
vādī-i ḥüsn G67/5
vādī-i mu'tād G100/3
vādī-i şāhāne G44/2, G78/1
vādī-i şi'r G183/5
vādī-i tekāsül G161/1
vāsıṭa-i naẓm G20/5,G20/5v
vaṣf-ı leb G99/5
vaṣl-ı ḥabīb G83/3
vaṣl-ı murād G35/4
vaṣl-ı yār G93/1
vech-i gülzār G119/1
vech-i 'izzet G69/1
verd-i ḥamrā G103/3
vuṣlat-ı bayrām G152/3
vuṣlat-ı dil-dār G125/1
yār-ı mihribān G33/5
yār-ı ṣadīḳ G2/4
yed-i Behzād G59/5
yed-i endīşe G196/3
yed-i furṣat G20/1
yed-i nā-dān G49/2
yed-i sīmīn G96/3
yed-i ümmīd G97/3
yem-i ġayret G5/4
Yūsuf-ı Ken'ān G28/3, G62/5, G152/2
zaḫm-ı gül G84/5
zaḫm-ı maḥabbet G121/1
zaḫmet-i bünyād G167/2
zaḫm-ḫūrde-i mıḳrāṣ G162/3
zā'ir-i kūy G126/3
zamān-ı inḳırāż G101/1
ẕāt-ı ekrem Tar1/6
ẕāt-ı muḥterem G70/1
zebān-ı ṭab' G3/5
zehr-i imtinān G58/4
zehr-i ḳahr G188/1, G201/2
zencīr-i 'aşḳ G148/5
zencīr-i gīsū Müs1/4
zencīr-i hümāyūn G197/1
zencīr-i maḥabbet G21/4
zīb-i eş'ār G61/5
zīr-i aḳdām G144/3
zīr-i ebrū G61/3
zīr-i ḥükümet G20/4, G49/4
zīr-i nāme G37/3
zīr-i pāy G167/3
zīr-i ẓulmet G103/4
żiyā-baḫş-ı ḳamer G47/5
zübde-i eşrāf G178/4
zübde-i 'irfān G22/3
Züleyḫā-yı cemāl G141/1
zülf-i 'abīr G54/4
zülf-i dil-āvīz G59/1
zülf-i ḫam-ender-ḫam G78/1
zülf-i müşg-bū G117/1
zülf-i perīşān G65/4, G187/5
zülf-i siyāh G103/4
zülf-i siyeh G6/2, G18/2, G95/1, G170/2
zülf-i siyeh-dil G74/1
zülf-i tu G165/1, G165/3
zülf-i yār G96/1, G183/1
ẕülfiḳār-ı ḫāme G156/5

2. Üçlü Tamlamalar:

āb-ı rūy-ı ṣaḥbā G4/3
'adū-yı leşker-iża'f G171/4
ālet-i ḳaṭ'-ı kelām Tah1/5
'andelīb-i zār-ı bāġ G119/5
'arż-ı būy-ı pīrehen G73/1
'arż-ı ihdā'-yı 'öẕr G116/4
'arż-ı rūy-ı dil G89/4
ārzū-yı dil-ber-i mümtāz G160/1
ārzū-yı ehl-i ġurbet G166/2
āşüftegī-yi ġamze-i ġammāz G25/1
'ayb-ı şikest-i kāse Tah1/3
'azm-i kūy-ı dil-dār G60/3
bād-ı ḫazān-ı inḳırāż G101/1
bādbān-ı fülk-i gerdān G141/3
bāġ-ı vaṣl-ı yār Müs.1/1
bend-i ḥalḳa-i gird-āb G10/2
berg-i sebze-i ter G197/4
berg-i ter-i yāsemen Ham1/2
beste-i tīr-i ḳażā G101/2
būy-ı iftiḫār-ı feraḥ G35/4
cāme-ḫ^{v}āb-ı şāh-ı ḫāver G205/4
cāme-i kemḥā-yı surḫ G38/4
cāy-ı imtihān-ı melāẕ G48/5
cīlā-yı kuḥl-i enver G166/4
cilve-i reftār-ı bāġ G119/4
çeşme-i āb-ı ḥayāt G165/4
ḍarb-ı tīġ-i müjgān G142/3
dem-i Mesīḥ-i nesīm G1/3
der-i devlet-i maḥmūd G110/4
devr-i gerdān-ı sepīd G128/3
dīdār-ı gül-'iẕār-ı ferāḥ G35/3
dīde-i āhū-yı Ḫaṭā G51/2

dil-ber-i mümtāz-ı istiġnā G12/5
dirīġ-i tuḥfe-i ümmīd G116/4
dīvār-ı ḥavālī-i nüfūẕ G49/5
ebrū-yı ḫayrü'l-bāb G88/1
edā-yı ġamze-i ġammāz G19/1
enīn-i ḳulle-i āh G45/3
erbāb-ı umūr-ı devlet G49/5
eṭrāf-ı bāġ-ı dehr G48/4
evc-i 'izzet-i bālā G191/4
eyyām-ı küdūrāt-ı ġam G41/4
faṣl-ı nev-bahār-ı feraḥ G35/1
fenā-yı ṭāḳ-ı Cemşīdāne G180/2
ferş-i cibīn-i nefes G13/2
ferş-i dībā-yı cedīd G175/1
ferş-i serīr-i āb G10/1
fitīl-i āh-ı 'aşḳ G90/4
füsūn-ı ġamze-i mekkār G168/1
ġam-ı ḫūbān-ı zamān G185/4
ġamze-i mekkār-ı bāġ G119/1
girān-ı ḳulle-i āh G48/2
gird-i leb-i la'l G95/3
ġonce-i müstaġnī-i behcet 41/2
ġulām-ı dil-ber-i meh G34/1
güş-ı māh-ı nev G165/5
gülzār-ı ṭab'-ı Şūḫī G13/5
ḥabāb-ı bāde-i gülgūn G156/1
ḫadeng-i devr-i çarḫ G203/5
ḥadīṣ-i zümre-i a'vān G22/3
ḥā'il-i aġyār-ı mevānī' G118/4
ḫāl-i ruḫ-ı tāb G78/5
ḫam-ı sevdā-yı ḫāl [u] ruḫ G206/4
ḥarīm-i bezm-i ḫāṣṣ G201/5
ḥasret-i ḫār-ı ḫazān G33/4
ḫaṭṭ-ı pāk-i Yezdān G178/3
ḫayāl-i iftiḫār-ı ḫaṭṭ G109/3
hecr-i leb-i la'l G15/2
hevā-yı zülf-i Leylī G108/2
heves-i ṣubḥ-ı vaṣl G103/5v
Ḫıżr-ı ḥayāt-ı cān G93/1
ḥişār-ı dehr-i metānet G48/1
ḥoḳḳa-i pīrūze-i Loḳmān G81/3
ḥuḳūḳ-ı mācerā-yı dīde G174/4
ḫūrde-i seng-i ser-encām G132/1,G2/1
hücūm-ı dīde-i maḫmūr G192/2
ibtidā-yı būs-ı leb Müs.1/1
iftiḫār-ı rütbet-i bālā G191/5
itmām-ı merām-ı kār Tah.1/1
Ka'be-i kūy-ı ḥabīb G115/1
kākül-i ṭarrār-ı bāġ G119/2
ḳalem-i şāḫ-ı gül G53/3
kān-ı le'ālī-i nüfūẕ G49/2
ḳaṣr-ı ḥabāb-ı cām G180/2
ḳaṭ'-ı da'vā-yı ḥuḳūḳ G49/3
ḳaṭ'-ı yed-i dil G97/4
ḳaṭṭāl-i a'dā-yı dil-siyeh G85/3
ḳayd-ı müy-i 'anber-bū G174/1
ḳayd-ı ser-i ebrū G67/1
kemend-i himmet-i bālā G191/1
kerem-i ḥażret-i Settār G137/5
kevkeb-i āfāḳ-ı vuṣlat G168/4
ḳubbe-i mīnā-yı sürḫ G38/5
ḳufl-ı ḥarem-i ma'nī G75/1
ḳulle-i evżā-yı dehr G31/4
ḳurş-ı meh-i enver G197/2
ḳurş-ı mihr-i ṣubḥ G134/3
küşe-i dār-ı derūn G200/2
küdūrāt-ı żarūrāt-ı müdāfi' G118/3
lāle-i ḥamrā-yı surḫ G38/1, G38/1v
leşker-i esbāb-ı ḥüsn G191/2
lūle-i gencīne-i āb G6/5
maġfiret [ü] yārī-i Ferd-i Ahadī G50/4
maġrūs-ı maḳarr-ı kedr G31/5
maḥrem-i rāz-ı dil G143/5, G12/5v
maḫzen-güşā-yı şāh-ı ḫāver G208/1
mālik-i ḥiddet-i rū G85/4
Mālik-i Mışr-ı dil G28/3
mānend-i ṭab'-ı Şūḫī G54/7
maṭla'-ı īn naẓm-ı ġarrā G165/5
mecmū'a-i ḫazān-ı perīşān G8/5
me'man-ı emān-ı melāẕ G48/1
merdüm-i nem-dīde-i ġam G180/3
merḥabā-yı şeh-i nev-rūz G38/1v
metā'-ı surḫ-ı cem G81/2
metā'-ı vaṣl-ı yār G116/1
mevlid-i vuṣlatgeh-i yār [u] birāder G166/3
mey-i nāb-ı Aḥmed G42/1
meẕāḳ-ı la'l-i dil-ber G168/5
mihmān-ı ġam-ı 'aşḳ G108/4
miṣāl-i İbn-i Ḥācib G173/4
miyān-ı bülbülān-ı dil G40/1v
miyān-ı kūh-ı Ḳāf G45/5
murġ-ı āşiyān-ı melāẕ G48/4
murġ-ı 'işve-bāz-ı nāz [u] istiġnā G12/3v
murġ-ı nāz-ı istiġnā G12/3
müje-i tīr-i cefā G51/3
naḫl-i nāz-ı dil-cū Müs1/4
nā'il-i dīdār-ı müşāhed G118/4
naẓar-ı 'ayn-ı keremkār G161/5

naẓar-ı rūy-ı ġam [u] ḳahr G86/3
naẓm-ı dür-i şeh-dāne G32/5
nedīm-i bezm-i ḫünkār G60/2
nergis-i bīdār-ı bāġ G119/1
nesīm-i faṣl-ı bahār G105/3
neşāt-ı bülbül-i dil G203/2
nevbet-i devr-i merām G202/5
neyl-i viṣāl-i yār Tah1/1
nigeh-i ġamze-i mekkāre G73/1
nüket-i pīç [ü] ḫam-ı zülf G74/4
peççe-i murġ-ı hümā G108/2, G159/2
pertev-i īmān-ı muṣammem G50/3
peykān-ı ġam-ı 'aşḳ G76/2
pīrehen-i berg-i ter G163/3
pīre-zen-i ḳaḥbe-i dehr G94/4
piyāle-i zer-i rez G1/2
pūse-i bār-ı merām G125/3
raḥmet-i Mevlā-yı tu G50/5
raḳīb-i ehl-i dil G168/2
rāz-ı ġam-ı 'aşḳ G160/3
reh-i dergeh-i ma'būd G110/3
reh-rev-i rāh-ı budalā G75/6
rīş-i ten-i şāne G122/1
ruḫ-ı şāhid-i meşhūd G110/5
rūy-māl-i ḫāk-i der G186/2
rüsūm-ı fiten-i nāz ü şīve G100/5
rüsūm-ı ġamze-i ġammāz G3/1
ṣadef-i baḥr-i melāḥat G103/2
ser-i çengāl-i 'aşḳ G195/4
ser-i va'de-i ma'hūd G110/1
ser-leşker-i da'vāt-ı seḥergāh G123/1
serīr-i ṣafḥa-i ruḫsār G173/3
serīr-i şāh-ı nev G175/1
sevād-ı dāġdār-ı ḫaṭṭ G109/2
sevdā-yı hevā-yı dil G137/3
seyl-āb-ı sirişk-i ḥasret G88/5
seyr-i dīde-i rūşen G203/1
seyr-i gülzār-ı bahār G31/1
seyr-i şīve-i ruḫsār G168/1
sille-ḫūrd-i pīr-i ta'līm-ḫāne G180/4
sipāh-ı ḫayl-i 'ādil G9/4
su'āl-i ḫāṭır-ı yārān G120/3
şaḳḳ-ı ser-i mū G85/1
şeb-nem-i dil-cū-yı beyāż G103/3
şehīd-i küşte-i hecr G172/3
Şeh-nāme-i zamān-ı Süleymān G8/3, G13/3
şekl-i kilk-i Behzād G173/2
şu'ā-ı māh-ı tābān G205/2
taḥrīk-i pür-cünbiş-i pervāz G25/2
ṭāḳ-ı rif'at-i bālā G191/3
ṭal'at-ı dīdār-ı bāġ G119/3
ṭal'at-efzā-yı cebīn-i ḫub ṣanem G69/1
ṭaleb-i kām-ı 'iẓār G144/2
ṭaleb-i vuṣlat-ı dil-dār G107/1
ṭālib-i iksīr-i Cem G75/4
ṭarz-ı cilve-i mümtāz G3/3, G19/3
tās-ı zerrīn-i felek Ham1/7
teshīr-i dil-i yār G72/5
tīġ-i celālī-i nüfūẕ G49/3
tīġ-i müje-i yār G72/2
ṭop-ı āh-ı inkisār G101/3
türāb-ı zīr-i pāy G186/2
ümīd-i dil-i memdūd G110/2
va'de-i iṣbāt-ı rūz G124/4, G7/4
vādī-i reftār-ı ḳadd G206/3
vaṣf-ı ḳad-i yār G59/5v, G160/5v
vaṣf-ı la'l-i dil-ber G3/5
vilāyāt-ı mevālī-i nüfūẕ G49/1
vuṣlat-ı şāhid-i maḳṣūd G32/1
vuṣūl-i şāhid-i maḳṣūd G63/5, G167/4
yed-i hükm-i ḳażā G51/5
zaḫm-ı dāġdār-ı cünūn G35/2
zebān-ı ḳalem-i ṣāf-dil G74/4
zevḳ-i gülşen-i ṣahrā G27/1
zīr-i ḥükm-i müsteṭāb Tar.1/2
ẓuhūr-ı ni'met-i bī-intiẓār Tah.1/4
ẓuhūrāt-ı 'alāmāt-ı maḳāṣıd G118/3
ẓulmet-i āb-ı ḥayāt G17/5, G205/5

3. Dörtlü Tamlamalar:

ārzū-yı būs-ı cām-ı la'l G108/5
baṣṭ-ı maḳāl-i cāmi'ül-Ḳur'ān G111/1,G150/1
beden-i burc-ı āsumān-ı melāẕ G48/2
çīn-i cebīn-i berg-i ter G119/3
der-i dāḫil-i ebvāb-ı mecāmi' G118/1
dil-i 'āṣıf-ı erbāb-ı temennā G118/2
hey'et-i tīġ-i cemāl-i yār G174/3
lü'lü'-i kālā-yı bāzār-ı sitem G81/1
maḥcūb-ı ism-i a'ẓam-ı settār G204/4

naḳż-ı ṭılısm-ı genc-i ‘ār G31/5
na‘t-ı cenāb-ı nev-rūz-ı sulṭān G13/2
na‘t-ı şerīf-i Ḥażret-i Yezdān G8/2
niṣār-ı şāhvār-ı gevher-i bünyān G150/4
noḳṭa-i menşūre-i faż̈l-ı ḳalem G69/2
reh-i vāṣıl-ı esbāb-ı menāfi‘ G118/1
ruḥ-ı kāşif-i aṣḥāb-ı meṭāli‘ G118/2
ser-i tīġ-i nigāh-ı nīm G192/2
sille-i mevc-i yem-i ḥayret G20/1v
ṭama‘-ı murġ-ı dil-i zār G107/2
ṭarḥ-ı vādī-i dil-ḫ^{v}āh-ı nev G175/5
tertīb-i ṣaf-ı dīvān-ı kāmil G9/5
żāyi‘-i ser-māye-i ‘ömr-i mezīd G125/2

4. Beşli Tamlamalar:

miṣāl-i naṣṣ-ı Ḳur’ān-ı ‘azīmü’ş-şān G111/4
şürū‘-ı ism-i pāk-i Ḥażret-i Yezdān G111/1, G150/1

10.3. Özel İsimler Dizini[1]

Din:

1.Tanrı

Allāh G204/4[2]
Allāh 'aşḳına G115/4
Bārek-Allāh G30/1
Bārī G179/1,G23/5
Ferd-i Aḥad G50/4
feyż-i Ḥaḳ G30/1
Ḥaḳḳ G75/3, G116/1, G116/4, G123/3, G202/4
Ḥasbiya'llāh G123/1
Ḥażret-i Settār G137/5
Ḥażret-i Yezdān G8/2, G111/1
Ḫudā G100/4
Ḫudāvend G50/2
Hüva'llāh G123/4
İlāhī G50/1, G204/1
Lafẓatu'llāh G123/3
Mevlā G75/6, G116/5, G50/5
Ṣamed G50/2
Settār-ı ezel G6/2, G18/2
tevfīḳ-i Rabbānī Tar.1/4
Yezdān G178/3

2. Peygamberler

Ādem G22/5
Aḥmed GG42/1,2,3,4,5
Aḥmed-i Muḫtar G50/5
Dāvud
Dāvudī elḥān G119/5
Eyyūb G26/3
Ḫıżr
Ḫıżr G181/1
Ḫıżr-ı ḥayāt G159/1
Ḫıżr-ı ḥayāt-ı cān G93/1
Mesīḥ
Mesīḥ G181/5, G42/4, G1/3
Süleymān
Süleymān G8/3, G13/3, G42/2
Süleymān-ḥaşmet G43/4
genc-i Süleymān G18/5
mühr-i Süleymān G65/1, G77/2, G95/3, G82/2
Yūsuf
büy-ı Yūsuf G131/4, G54/7
ḥüsn-i Yūsuf G98/1
ṭal'at-ı Yūsufmenend G44/3
Yūsuf G141/1, G147/5, G147/5v,G127/5,G27/3,G30/2, G64/3
Yūsuf-ı Ken'ān G152/2, G28/3, G62/5

3. Kur'an /Sûreler/Ayetler:

āyāt-ı Ḳaṣaṣ G98/1
Ḳadir G99/5
Kevṣer G99/4
Ḳur'ān G111/1, G150/1
Ḳur'ān-ı 'azīmü'ş-şān G11/4
Naḫl GG53/4
nūn ve'l-ḳalem G99/2
sūre-i Nūr G99/1
ve'ḍ-Ḍuhā G99/3
ve'l-Leyl G99/3
Yāsīn G8/4, G13/4

4. Kâbe :

Beyt-i Mükerrem G126/3
Ka'be G57/2
Ka'be-i ḥüsn G23/4
Ka'be-i küy-ı ḥabīb
Ka'be-i 'ulyā G17/3, G115/1
Ma'mūr (beyt-i ma'mūr) G147/4, G184/5
ṭaraf-ı Ka'be G74/1

5.Melekler/Kutsal varlıklar ve mekanlar:

[1] Bu dizin, Şûhî Dîvânı'nda yer alan özel isimleri içermektedir.
[2] Bu dizinde "/ " işaretinin solundaki numara metindeki şiirin numarasını; sağındaki numara ise bu şiire ait beyit veya bent numarasını göstermektedir.

'Azāzil G74/1
Burāḳ G133/5
Cennet G23/1
Düldül G156/5
Kevṣer G62/4, G42/1
Kirāmen Kātibīn G204/4
Mālik G147/2, G50/4
Sidre G62/3, G112/4, G44/1, G64/4
Tūbā G191/1, G78/1
Zemzem G57/2, G128/4
Ẕülfiḳār G156/5

Şairler/ Âlimler/Kitaplar/ Sanatkârlar :

Bih-zād G59/5
kilk-i Bih-zād G173/2
Bostān G8/1, G13/1
Buḳrāṭ G8/3, G13/3
Gülistān G8/1, G13/1
İbn-i Ḥācib G173/4
Ḳāfiye G173/4
Şeh-nāme G8/3, G13/3
Ṭaberī G98/4

Mesnevi Kahramanları :

Ferhād
Ferhād G30/5,G135/5, 196/4
ḳıṣṣa-i Ferhād G200/4
Leylā
Leylā G122/2
hevā-yı zülf-i Leylī G108/2
Leylī G147/3
Mālik G30/2
Mecnūn
dil-i Mecnūn G108/2
Ḳays G135/5
Mecnūn G147/3, G122/2
Şīrīn
Şīrīn G30/5, G200/4

Tarihî ve Efsânevî Şahıslar :

Āṣaf G9/1
Ayāz G2/3, G132/4
Cem/ Cemşīd
Cām-ı Cem G70/4
Cem G38/3
Cemşīd G4/5, G180/2
Cemşīdī ṣurāḥī Ham 1/3
naḳş-ı Cem G28/1
ṭālib-i iksīr-i Cem G75/4
Ḍaḥḥāk G43/4
Ḥaccāc G133/1, G46/3
İskender
İskender G10/5
der-i İskender G87/5
Ḳaydefā G87/5
Loḳmān
em-i Loḳmān G22/2
ḥoḳḳa-i Loḳmān G3/5, G78/4
ḥoḳḳa-i pīrūze-i Loḳmān G81/3
Loḳmān G3/5, G57/3, G28/4, G176/5, G93/2
Maḥmūd
devlet-i Maḥmūd G2/3
ḳıṣṣa-i Maḥmūd G132/4
Manṣūr G137/3
Nerīmān G128/1
Rüstem G101/2
Zāl G101/2
Züleyḫā G141/1, G62/5

Ülkeler /Şehirler/ Milletler:

'Arabistān G128/3
Baġdād G133/1, G46/3,G166/5
Bedaḫşān
Bedaḫşān G10/3
la'l-i Bedaḫşān Ham1/11
Çīn
Çīn G87/1, G98/2, G121/3, G144/1v
mülket-i Çīn G133/1
Ḫaṭā
dīde-i āhū-yı Ḫaṭā G51/2
Ḫaṭā G112/2
Hind G144/1v
Hindū G128/3, G40/4 G144/1v, G176/2
Ḫoten
āhū-yı Ḫoten G178/5
Ḫoten G121/3, G27/4 G144/1v, G176/2, G182/1
Ḫoten-i nāf G158/5
kārbān-ı Ḫoten G59/1
nāf-ı Ḫoten G112/2
Ken'an G28/3, G62/5, G152/2
Kilīdü'l-baḥr (Kilit-baḥir) G10/5

Māçīn G98/2
Mekke G133/4, G147/4
Mışr
Mışr-ı dil G28/3
Mışr-ı melāḥat G147/5v
Şām
Şām G87/1, G133/4
Şām-ı şerīf G126/3
Tā'if G128/3
Tātār G133/2
Yemen G144/1v

Dağlar, Nehirler, Bağlar:

Ceyḥūn G155/2, G10/2
İrem G183/5
Ḳāf
Ḳāf-ı 'aşḳ G66/4
kūh-ı Ḳāf G133/3, G45/5
miyān-ı kūh-ı Ḳāf G45/5
Nil G155/2

11.KAYNAKÇA

Aksoy, Ömer Asım. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. 2c. Üçüncü Baskı. Ankara: TDK Yayınları, 1981.

Bâkî. Bâkî Divanı-Tenkitli Basım. Haz. Sabahattin Küçük. Ankara: TDK Yayınları,1994.

Baltacı, Cahit. XV. –XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri –Teşkilat-Tarih. İstanbul: 1976.

Büyük Türk Klasikleri. "XVII. Yüzyıl Divan Şiiri.". c.5. İstanbul: Ötüken-Söğüt, 1987.

Devellioğlu, Ferit. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat : Eski ve Yeni Harflerle. 14. baskı. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1997.

Dilçin, Cem. "Gazel." Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri). c.LII. sayı:415,416,417 (Temmuz, Ağustos, Eylül 1986) : 78-247.

_____. Örneklerle Türk Şiir Bilgisi. 4.b. Ankara:TDK Yayınları, 1997.

_____. Yeni Tarama Sözlüğü. Ankara : TDK Yayınları, 1983.

Emirî, Ali. Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmîd. Millet Kütüphanesi- Ali Emirî Efendi (Tarih) No:781/1.

Ergin, Muharrem. Türk Dil Bilgisi. 21. baskı . İstanbul: Bayrak Yayınları, 1993.

Eyüboğlu, E. Kemal. On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözü ve Deyimler. 2c. .İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık, 1973.

Gibb, E.J. Wilkinson. Osmanlı Şiir Tarihi III-IV.V. Tercüme:Ali Çavuşoğlu. Ankara:Akçağ, 1999.

Gökyay, Orhan Şaik. "Kızıl Elma." Kim Etti Bu Kârı Sana Teklif (Seçme Makaleler 2). "Kızıl Elma". İstanbul :İletişim Yayınları, 1997.

İpekten, Haluk . Eski Türk Edebiyatı: Nazım Şekilleri ve Aruz. İstanbul:Dergâh Yayınları,1994.

_____. Nâilî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Bazı Şiirlerin Açıklamaları. Ankara: 1999.

İsen, Mustafa. Ötelerden Bir Ses: Divan Edebiyatı –Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler. Ankara, 1997.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu. 3.c. İstanbul: MEB, 1965.

İzgi, Cevat. Osmanlı Medreselerinde İlim, Riyâzî İlimler .1.c. İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.

Karahan, Abdülkadir. Nâbî. Ankara:Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,1987.

Kavruk, Hasan. Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı –Tenkitli Metin- .Ankara: MEB,2001.

Kurnaz, Cemal. Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili. İstanbul: MEB, 1996.

Manisalı Birrî Mehmed Efendi, Edebi Şahsiyeti ve Divanı . Haz. Rasih Erkul. Manisa: Manisa Valiliği, 2000.

Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu I. Hazırlayan: Abdülbaki Gölpınarlı. Ankara: 1967.

Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu (Türkçe Divanlar) -VI-.Haz. Müjgan Cunbur ve diğ. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

Mûcib. Tezkire-i Mûcib -İnceleme-Tenkidli Metin-Dizin-Sözlük-.Haz. Kudret Altun. Ankara:Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 1997.

Muhibbî. Muhibbî Dîvânı -İzahlı Metin-. Haz. Coşkun Ak. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987.

Mutaf, Abdülmecit. Salnâmelerde Karesi Sancağı (1847-1922). [y.y.], 1997.

Nâbî. Nâbî Dîvânı I-II. Haz. Ali Fuat Bilkan . 2c. İstanbul: MEB, 1997.

Nâci, Muallim. Lugat-ı Nâci. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1987.

Nevres-i Kadim ve Türkçe Divanı –İnceleme, Tenkidli Metin ve Tıpkıbasım. Haz. Hüseyin Akkaya. Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 31. Harvard Üniversitesi, 1995.

Onay, Ahmet Talat. Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar. Ankara:Türk Diyanet Vakfı, 1993.

Pakalın, Mehmet Zeki. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. 3 c. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971.

Pala, İskender. Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. Ankara:Akçağ, 1995.

Redhouse, James W. A Turkish and English Lexicon: shewing in English the significations of the Turkish terms. 2nd. edition. İstanbul:Çağrı Yayınları, 1992.

Rızâ. Tezkire-i Rızâ. İstanbul: İkdam Matbaası. h.1316.

Sefercioğlu, Mustafa Nejat. Nev'î Divanı'nın Tahlili, Ankara: Akçağ, 2001.

Steingass. F. A Comprehensive Persian-English Dictionary: including the Arabic words and phrases to be met with in Persian literature. Beirut: Librairie Du Liban, 1975.

Şeyhî Mehmed Efendi. Vekâyiü'l-Fuzalâ. Süleymeniye Kütüphanesi-Hamidiye No:939.

Şeyhî Mehmed Efendi. Vekâyiü'l- Fuzalâ I, Şakâik-i Nu'mâniye ve Zeyilleri 3. Neşre hazırlayan: Abdülkadir Özcan. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.

Tarama Sözlüğü. c.VII ; Ekler. Ankara: TDK Yayınları, 1974.

Tarlan, Ali Nihad. Şeyhî Divanını Tetkik, İstanbul:Sühulet Basımevi, 1934.

_____. Hayâlî Dîvânı. Ankara:Akçağ, 1992.

_____. Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Divan Şiiri ; Ubeydî-Aşkî-Şem'î- İşretî . İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1948.

Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Hazırlayanlar: Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı. Ankara:[y.y.],1988.

Timurtaş, Faruk K. Osmanlı Türkçesi Grameri III. 8. Baskı. İstanbul:Alfa,1997.

Tolasa, Harun. Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası. 2. baskı. Ankara: Akçağ, 2001.

Tuman, Mehmet Nâil. Tuhfe-i Nâilî: Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri. 2c. Hazırlayanlar:Cemal Kurnaz- Mustafa Tatcı. Bizim Büro Yayınları, 2001.

Uludağ, Süleyman. Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul:Marifet Yayınları, 1977.

Unat, Faik Reşit. Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu. 6.b. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları,1988.

Uzunçarşılı, İsmail Kakkı. Karesi Meşâhiri. Haz. Mehmet Sarı-Ahmet Karaman. Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı. 1999.

Ünver, İsmail. "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler." AÜDTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türkoloji Dergisi 11. s.1. (1993) : 51-89.

Yılmaz, Mehmet. Edebiyatımızda İslâmi Kaynaklı Sözler: Ansiklopedik Sözlük. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1992.

12. ŞÛHÎ DÎVÂNI

ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ

ಶ್ರೀ ಗಣೇಶಾಯ ನಮಃ

ಶ್ರೀ ಸರಸ್ವತ್ಯೈ ನಮಃ

ಶ್ರೀ ಕುಲದೇವತಾಭ್ಯೋ ನಮಃ

ಶ್ರೀ ಮಾತಾಪಿತೃಭ್ಯೋ ನಮಃ

ಶ್ರೀ ಸದ್ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ

ಶ್ರೀ ಸರ್ವೇ

غزل

فتنهٔ چشمهٔ سوم غمزهٔ غمّاز صمات
روم سحاب اجم موجهٔ ناز صمات
جنبش مژگان کند بیخ دل ترک را
اول پیکان فکند سینهٔ جانباز صمات
شیوهٔ فتّاکیت کرده مسلسل امکه
قاتل شمشاد قد غمزهٔ طنّاز صمات
اوجی فتّاکیت کرده میان قتل انداز صمات
نغمهٔ فتّانیت کرده نوا ساز صمات
وضع لعل دلبر دلبرد زیاد طبعلی
حسنهٔ لعل انوش نغمهٔ اعجاز صمات

م

غزل

شود کلوباره نوش اولش و کل انجذه جم ثابت
دکلدر دستکیر اولکسانی یر جدم یابت
عجب شیرین دهنکدر عجب عنبر دهن یاصمه
مقابل اولدمز بکدم چکنجه کرکی هم ثابت
فدکلو دوکسلر یاغلاب روی صبانک
دهنمدن اولسا فقه خلقه فلم ثابت
طاغنمدا بکاکلی ابروسنک اولسه رهبر
دکلدر اوبنیم حق سرّ راهم ثابت
اولور قطعهٔ جنید هر نقطه سی صوفی
حبابیم ایدیکه صفحهٔ جاده راهم ثابت

م

غزل

خوشا ولدی وصالنی وارجوعنه صنک انجام اولدی
طاغنی طلب ینه تقدیر انلام اولدی
سنه صاف ایله بوق کردکده یار اولدی
صفحهٔ خاطرمده رقم انلام اولدی
دهنکه صوقولدقجه بکا تنگ حاصل اولدی
کام ایچوب کام بولدقجه خاطرم شاد اولدی
خاتمهٔ دلکشی دلارایش نامه صبغ
اهل دلطاغنی دلارایش نامه اولدی
نغمهٔ شیرین دهنکه شیرین نام اولدی
کوکی طاغنی طلب ینه لقام اولدی

م

15 Mayıs 1984

Sat: A. Emin GÜVEN - DNK.

ازلی عارف ایمنی رد و خاب اودزه نقاب

تخنکاهم

غزل

غزل

غزل

مصرع

مصرع

مصرع

غزل

عاشقی

غزل

غزل

صاحبی کار کیی کز تو نیاید کم و کاست

غزل ترکی

بوزین بیلمانه نوله خطیف
آوکیسه ی کیمانه دیکیه تاکت

بوزین طاقه نوله اولی طاقت
دیکیسن طاقه نوله اولی طاقت

اول جانیه نوله اولی جانان
کردن یغاد ملک نوله خجلت

بیلمدن اولی خصوص
عس

بوزی ای صوفی کیم اچیلمانه بخت
بیلمدن اولی طاقه نوله بخت

بودل بخچه ای اغم لعلمان علاج
دخی کاه فراغ اچیلمانه بخت

حضرت ای خجالت زلف اعوان
زین فخر فاخر الله عجب جانان بخت

سوزنی بیلمجانه زلف دوره خیز
بزم شبان محمد بودل نوز اعلان بخت

سن خیال ورمز بیلمی عجب نادان
ادم ای ادمز فل بی اشنا مه بخت

عس

غزل ترکی

بوزی جانانه نوله کیمسه بخت
سوزنی ای بیلمی عجب نادان

بوجانانه الله ویله کیمسه کیمان
زلفی کیمی خلقه کیمسه بیلمی

جمع ان الله اجمعین کردوه نوله دخی
سوزنی ای بیلمی عجب نادان

کعبه حسنه یکجه زلفی طاق ابرو
قبله کاه کیمی کلمه خم خجلت

نوجیا درکه باریس طوردوانه
نبیاسانه دکل مصحف ابوبکر

عس

صانمه ازقاوشوبای نوخطه دیوانه
دوستوطل صوفی ابوبکر

غزل

بوجانانه دادی عجوزه دل سودان
کاده ناضی صبی ایله یاره دیدیسی

بوجانانه دادی عجوزه دل سودان
کاده ناضی صبی ایله یاره دیدیسی

بلنه نوله بلنه اولی بلنه
کاده اولی بلنه بلنه

عجبی دیشی نوله اولی دیشی
کاده اولی دیشی دیشی

عجبی جانه کابلیسه شوقی بازی
کاده اولی بلنه بخت دل بخاده دن

عس

نیاسنده نوله یکاره صبی یاره

غزل

ای نوش بجاده سنا عشوه حالک
بوکه جهانسوز نرا نوک باعث

غ

شب یلدا دست خوابکبد کردش
بس دور کران تا غاز کباعث

ای عشق بجاده سنا عشوه حالک
بوکه جهانسوز نرا نوک باعث

غ

صرفه ایل اوقاکی ای شوق هوایه
مرزوعه خاطاکی دیر سیلاتایه

اسنلده قالور ایله ای شوق کیبا ماله
صاحب ال اولمیه ایله ضایع شده مرایه

دیر کرکولوز صیادینه ای شوق دیباج
عاشق دلیم آنا قاتلن عالم سراج

ای شوق بجاده سنا عشوه حالک
بوکه جهانسوز نرا نوک باعث

غ

دوشمه آکر ایلدیسی کیبه خاتم
ایلیم فنا عشوه اوزره اولور کوزکاچم

غ

اوده عالم اوروبا

اولمیه کیبه خاتم
عاشق کیبا ایشده روزن مجا

کوریمی جانبه کوده کنده ایله رقصه
کوزلرنی حیرتده خلق ایلدیکن مجا

کوزلرنی حیرتده خلق ایلدیکن مجا
عجبمی لیلی یوزی کورمیه مجنون لیلاده

اجلمن مادالیله باقدیکن مجا
اجلمن خنجر اجنبی قلبیمه دیکن مجا

خنجر اجنبی قلبیمه دیکن مجا
اجلمن قلبیمه دوشمیه دیکن مجا

قلبه سوخیا کلمیه قصه قطع ایلمز
جانه یوسن ضیاکلمیه کوزلرنی کورمز

ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ - ANKARA

غ

یوسف کنعانه دوشمیه دیکن مجا
مصر ایله مالک اولمیه دیکن مجا

جانه یوسن ضیاکلمیه کوزلرنی کورمز
کوزلرنی کورمیه دوشمیه دیکن مجا

کوزلرنی کورمیه دوشمیه دیکن مجا
یوسف کنعانه دوشمیه دیکن مجا

غ

نقش عذارنه خاطاکی ناقا
کوزلرنی کورمیه دوشمیه دیکن مجا

کوزلرنی کورمیه دوشمیه دیکن مجا
نقش عذارنه خاطاکی ناقا

عمر

عمر

عمر

غزل

بنزدیکی ایشان ای غمزه خونخوار فاندیشیم
دران اندیشه مثل آب اول روح در راندیشیم

خم اول کسی بر خاک ما ریزد که آبی بی دل
بخیل اولیتر آن کاندر سبو آب تطهیر اندیشیم

بیا ساقی نفس با کاروان دیر باز آورد
الا ای بی خبر ما نیز با این کاروان آییم

بیا ساقی و دور آخر زمان در ده که در عالم
نمی بینم که از بهر دلی آرام جان آییم

ز اول ساقی و دوری چنین آغاز می کردند
تو هم امروز با ما همچنان کن تا چنان آییم

غزل

ز بس کز دیده خون دل روان شد
سرشک ما ز مژگان ارغوان شد

بیا ساقی که ما را در خرابات
ز دست غم دل و دین رایگ

قله

مط

غزه

ترام

عس

قزل

عس

غزل

غذای جوهر جانست نام احمد کای شوخ
بیان روان پرورنام احمد کای شوخ

اول کسی او لیتر عجب مستعجب راجب
بود بهر حال بالله نام احمد کای شوخ

بسته وصالیم دوم دوم عجب کل
سر مثل کنی محرم لوم احمد کای شوخ

عجم جب کیا ہم کیفیات عجب کل
بدکش مبنی و ملکاله ام احمد کای شوخ

بدکی وجد کل کم بندای شوخ ہم اک
تقبل تعبیر ام احمد کای شوخ

عب

غزل

وین لحاظ عمه لذت عناب احمد
بکاکف کوثر لفظ لعل لب احمد

دیکھی ناج سلیمان وفعل اتم ایام
بنی قول الله قبض بند عناب احمد

طوف حاجی کو بند ساحفا او فارن
سلفهم محض کرم باکه عناب احمد

اولین امضه شفاء مرده بدیه جان اتصدور
هشتدن بنی لطف قاب احمد

سیم بالبنه فدا در دل جان ای شوخ
کوبها تقدیه اکر کل حطاب احمد

عب

غزل

نور الصفوه ظهر جاهل مکنون اولور ابد
مزهر صاحب نقاب بدنیا معون اولور ابد

نیغمه مستغنی دوران اولور حضرتی کوکه
سید اولاد الله والمرتجی محمود اولور ابد

کوب فاخر لباس غنی حاکمی اولسه مغرور اولور ابد
بر ایلکون بهاسنه حکمه مغرور اولور ابد

سلیمی حضرتی اول کسه دور ازدولتنه مهجور
وجودکه صفی ما عدای معدوم اولور ابد

قوم مفتاح الله کنز ابدیفنانلق ای شوخ
فنا عنها جنبل دولتی حکمه اولور ابد

عب

غزل

نمم انبیا کلمن اول قامت بالبلند
انبیا سیدی بیغمبر الکرامه بند

علمدن صرف بیک بن عالم بالبین
اولیکی هاله الله اولمش زهد

جاهل ابدیه اهل عقلن اولمش جاهل
اولیکی الله اولمش اهل الله

سندن اولی ابدیه کیمسه اولمز ابدیه
دوستی بالبنه کیمسه اولمز ابدیه

بدکون اولمش عثمان اضعاف مثل عثمان
کوکلمی ابوطیکا کاملمش مثل عثمان

عب

قوله

وجب بحث ان ما ذكر في قوله الى
وقد مر في بحث ان يعين
والوكيل لا يقبل ولا يحلف الا
بحث ان يكون ابتداء
مقدار ما يقع عليه اسم الوزن
بحث ان يقع على ما
وهو ظاهر ان ما ذكر
وجب بان له ان
عليه ان يعلم
وجب بان له ان
تحرر

قوله

ادعى ملكا مطلقا فجحد
وقد مر انه لو ادعى
وظاهر انه حاضر
وسأل عليه حاضرا
طلق في كور بعده ايانه جكنور

قوله

وصالة ما ان لو وقف
وقد مر ان ذكر
وقد مر وصالة حاضر
وكذا ان ذكر
محض تحكم
مجرد التناقض
وهو ظاهر
وصولنا هذا مقصود
وقد مر
تحرر

قوله

وذكر في كشف
فصاحب تلخيص
وقد مر
وجب بان له
تحرر

غزل

ای بی‌وجانه ما بی‌خود و ما بی‌آنچه
حاصل بود آنچه ز بی‌صبر ما بی‌آنچه

بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه
بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه

بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه
بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه

بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه
بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه

بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه
بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه

غزل

ای بی‌وجانه ما بی‌خود و ما بی‌آنچه
حاصل بود آنچه ز بی‌صبر ما بی‌آنچه

بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه
بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه

بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه
بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه

بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه
بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه

بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه
بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه آنچه بی‌آنچه

غزل

والد ماجد طفل خود را چنین موعظہ میکند

ای پسر از دل اگر پند پدر یاد کنی
عاقبت از غم ایام خلاصی یابی

ابده بر اول یوزی محمد حسین اوسام طوتسن

غزل

خبار شعر دیدار جانانه وفا
او ور طول امل صحبت اهل خانه وفا
ای دل بنام ساقی و مطرب بکن شروع
کز نام او بود همه کار زم

غزل

بخلوتی که ماند ابرو قلندرانه
الا فلان نمی رسی و فلان انه
ماننده عمر بیهده رفته بانوه
عیش بکجا توان و نیش بکجا و فلان انه
بر نعره و قتال اعدای دلیسه
طرفه خلاعت تلمیه نا او فلان انه
مجبور در نیام او نسه صنجی کی
او نسه ی مالک خدمت در فلان انه
بر نا بلبد دجلکمش تربی شوخیا
او نسه بجیی عالمی نامه او فلان کی
بر

غزل

بر ساقی دهر در و رام او نده
حی بر قاعده سلک نظام او نده
بصنیع یمانه بنه مجلس دنانه قدح
نازله دختر رز جلوه حرام او نده
فخر فلکی ری بندی صوی و صنه
نظیر و عم فخر عدم او نده
بلکه دعوت نسنجی او طالع
وصله قابلیه وحشی رام او نده
بصنی عنانه سطلاق مجانی
بر می صوق بکلم ام او نده
بر

غزل

دل دیوانه مزاری کاکلی مشکینه بلمش
دیوبشا مالدی بر زلف پر چینه بلمش
سن کیبنه عذار ایله ی نوش لبی
لاله بنه نوکم بر گل نسرینه بلمش
نمایان اولدوقجه نور جبینی
مکر اول آفتاب جان سما عدینه بلمش
بی سوزکلی ایکی کوزیله بر اولور زاهد
دعا نه صانمش راعیل دیبنه بلمش
دل

غزل

دلستانم نیز اوروب جور و جفا بلمش
دیکمدیدیلر دوندیلر بنه بلمش
یخ تاتانه یارن اوردقجه بر ولکن کسو
لکه بر قطعه وشنه بوغازی بلمش
اولکه بر لعلنده کوزی بوخطی بلمش
نشئی بیزه اوردیکاری بنه بلمش
بوزعیاد دعوتم بخار خاطر قیمی
دوشمنم کوکنی خصمنده کوباخ قیمی
بر

قطعه

فتنه بیدل و خیل ما جمع در دیده و دیدار نشست
محو تماشای لعل و جوهر جانان نشست
جانی زلعل او بستد و رفت و بخیل او ننگ بار نشست
ای عاقل دانا شهر بدین نقل نشست

قطعه

تا کجا فتنه بصحرا و بشهر آمده است
دل هر خسته بتیر نگهی پیوسته است
بیدلان را دم و دود جگر از دل خاست
کاروان صاحبی از خطه ما برخاست

قطعه

خوشه تاک بجز عاشق زار و غم نیست
بیدل از گریه و آه دگران را چه رسد
بلبل از نالهٔ خود بر گل و لاله ستمی
بی نوا را بجز از خانه بدوش عدمی نیست

قطعه

زلف او بر رخ او سلسله پیچان افتاد
بوسه بر لعل لبش خواست ز دل تا بدهن
عمر بیدل همه در سلسله جنبانی رفت
ای خوش آن کس که درین سلسله آرامی یافت

قطعه

کشته بیکی جامه کفن نیست
بر لاشهٔ ما سوز و گدازی دگر افزود
گر بیدل ازین بزم بدامن نکشد دست
بر لاشهٔ ما هیچ کفن نیست

قطعه

ای لاله بسی صحبت دیرینه ز دستی
زار امل و حرص چه نالی که تو هستی
بیدل ز جنون خانه بدوشان جهان نیست
بی نوا را بجز از خانه بدوش عدمی نیست

قطعه

ای عاقل دانا شهر بدین نقل نشست
جانی زلعل او بستد و رفت و بخیل او ننگ بار نشست
محو تماشای لعل و جوهر جانان نشست
فتنه بیدل و خیل ما جمع در دیده و دیدار نشست

قطعه

تا کجا فتنه بصحرا و بشهر آمده است
دل هر خسته بتیر نگهی پیوسته است
بیدلان را دم و دود جگر از دل خاست
کاروان صاحبی از خطه ما برخاست

قطعه

خوشه تاک بجز عاشق زار و غم نیست
بیدل از گریه و آه دگران را چه رسد
بلبل از نالهٔ خود بر گل و لاله ستمی
بی نوا را بجز از خانه بدوش عدمی نیست

قطعه

زلف او بر رخ او سلسله پیچان افتاد
بوسه بر لعل لبش خواست ز دل تا بدهن
عمر بیدل همه در سلسله جنبانی رفت
ای خوش آن کس که درین سلسله آرامی یافت

قطعه

کشته بیکی جامه کفن نیست
بر لاشهٔ ما سوز و گدازی دگر افزود
گر بیدل ازین بزم بدامن نکشد دست
بر لاشهٔ ما هیچ کفن نیست

قطعه

ای لاله بسی صحبت دیرینه ز دستی
زار امل و حرص چه نالی که تو هستی
بیدل ز جنون خانه بدوشان جهان نیست
بی نوا را بجز از خانه بدوش عدمی نیست

غزل

خطا حسابکه ما هلال وزیبان فصص
حسن ولبنان ادب یعنی حکایات فصص

محاسنش ز زبان بلبلان شود زیبا
چنین ما بین ادب نثار و زیبان فصص

نه بیوفا ز لب لعل او شود گویا
که بیوفا ز لب لعل او شود گویا فصص

بلبل بسته لب و گوش بحکایات فصص
فقه و دین را الی نوعی بهر
محمد ابو بشیر ایات فصص

غزل

حطا لکه کوره او زوزنه الخصوص
وصالکه کوره او زوزنه الخصوص

جون فلکبر او زاکنده عالک
دل کوفته و الم مسلم عالخصوص

صاحب کرم الله دعیبکه ادبی
اثاری کی و کوندی متعلق الخصوص

لعلک وحط و زلف مسلسل نیل ادبر
جون کوزلرینه بکه بسترق عالخصوص

وصفینده سخن یازمق القدر
جبر فلک اکشاب یکوز عالخصوص

غزل

اطوار او هلکه جنش اراده خصوص
رفتار اسم قدر نخشاده خصوص

اول قوته حاد کتاب ایجاده خصوص
اول قوته ضمنده واقع فنه و کلور

مناجاته دالوله اولدیغنه روشن
اوکیم بنکه نوازش معتاده خصوص

نادیده دعا و حسن و ادبا ده خصوص
اول قلب الطاف عمده اولنه

اوشخص نکوم فنه نازکلشن
اطلس کی اضاع برزاده خصوص

غزل

ز کلو فعل عوعو ع بروفان انتوافق
ملنی عاقم لی یا دخان انتوافق

رسیم فعالیه اویا عدنع زال اندد
اندنی وقتا اولسه کهان انتوافق

طوره اکل رده یا بدا دلحی ندن
اولیق تاوار کی دولتنان انتوافق

کوکلمی نیدن اولوب شکایت بکلمه
ایلیوب بنا یا فخته زان انتوافق

جنت فضا کلمه عمالن قیلیب دیدن
نوجا حصن اوکلدرمانه انتوافق

غزل

نیب رقصتنه الوب یکدیر تقاریر عارفی
اوما عوفلی محلدن اولدیر قاریر عارفی

عجایبدن عوفیه اولدی مهلک اولکاریر
زمانه اولدی زنگ انتشیندن کلاریر عارفی

سوفخه کی مسی قانا تکلیف
اولوب مملکه عوفیه لحظه عارفی

بکلو اعلم اولیا اولوب اولوب اولغدن
محقق کل بنمدن اولوب اولوب عارفی

بوعا تفعل نفق فلنا کی لله کوبا
کیلندن اولدیر بنوع یا عالمان عارفی

غزل

عرنلیر اولوب اولوب اولوب اولوب اولوب
صاحکلو اولدیر دیوب اولوب اولوب اولوب

لعشوه کی دنیا اولوب اولوب اولوب
صدیق و صاحق اولوب اولوب اولوب

ریح کلکوشه اولوب اولوب اولوب اولوب
وردی عرایه دوشی نشه اولوب اولوب

دیبا نلر سبا ویح اولوب اولوب
زر طلنده و جان نوروز اولوب اولوب

نوجا دلی عبار صفا کنوز و یاقوت
یکی عجب بدیعان عارف اولدیر

نیچه نوع نوع صحیح و صحیح
بکی نوعیه عالی عارف اولدیر

غزل

دونیدر لیر نجل فنا بندی و قوفی
نا کشتا صدیر یم قبا بندی و قوفی

وعده و صلنی ارمال ایدی یا معشری
نیم کلشدن عاشقه ثنا بندی و قوفی

عمل اظهار کلشتا لیب یا معشری
دیده نحمدن یراد فنا بندی و قوفی

ادنا فکری عشقنه کیسه نوفیا
فن

قال

اعلای عنی او قلدی کا عالی و فی
حمد فلای کرو الدی ها الای عرض

فرد لدی دوحه خوردن رکاکه کهر
در ضرب الدی چون سوم در الای فی

مرتع او لدی ع ناشر مدی در نا فی
نیم مغل ها الدی کا الای فی

صفا بیبر اوفی نا جنده ع رور
فتاده لرد و کلی فلدی نا عالی فی

کاره کاکه عهان غرنا نا فی اوفی
اکنون فلدی لدی یکا و عالی فی

بر

دوب ماند ده سا فی نیم الدی خط
جم دور اله ده نخافه و ها الدی خط

الله اتی الله لغدی یکا اد ها ادر
دور بلنده د ولسنه فهم الدی خط

اولدی غنا نا قر اجی فا ی ب بار
کونه کون حنه د اولر ز ها الدی خط

ن هدو صالح کا الدی خا فی عرض
ع د حنه قولغه الدی خط

نوع د صلر انفع متقبل الدی خط

بر

قال

جمعه د زه دکا د ولت بلد فقط
کس جمع طلب وصلت ولد فقط

دکا ع جم مسرد الدیوانه دن ساقط
اولیخ د ایهات یکو یکی بر ست نه دن ساقط

قول

خلاص اولنز اوظار غلر ایدیکا کلدن
اولیخ ع خان ضیغه ایله اذدن ساقط

اولیخ ع ع ع ع
اولیخ ع ع ع ع

غزل

کو دلا ندیدم کجا ندیدم ای دل کجا ندیدم
بگو ندیدم ندیدم ندیدم ندیدم ندیدم

کو دلا ندیدم کجا ندیدم ای دل کجا ندیدم
بگو ندیدم ندیدم ندیدم ندیدم ندیدم

کو دلا ندیدم کجا ندیدم ای دل کجا ندیدم
بگو ندیدم ندیدم ندیدم ندیدم ندیدم

کو دلا ندیدم کجا ندیدم ای دل کجا ندیدم
بگو ندیدم ندیدم ندیدم ندیدم ندیدم

غزل

نازلی ولم ایدوم صیدم ده
اولدوقجه بنده دل قیدم ده

میدان دجا یتوبدم لب یانا ده
اولوحده ده دولم بیدم ده

اقلیم عنایه دیکدم باشت عالی
اولکیه دردولت محمود ده

نخجوانم چیم دادوزن قیمتی
اولقلوب یغما محمد ضمنده

غزل

نصلت عوکی ایلنه مقصود بولمیه
اولفتنه سردمده سهود ده بولمیه

شکم و دهٔ محمود می برجوب اندر اسفا
سعودی چا محمد بده مردم محسوب اندر ا

غزل

مختم خالد بی برجوب بدر انقاط
مسعود چا محمد بده نام بن رجوب بدر انقاط

کلا نخ ولد بهم نکهاله فلسه نقاده
اوخوش کوکلی نسوه قفه وکوتب بدر انقاط

اقاضلهم اوبرقی رنکاه ولکت
مسعود محمد برجوب بدر انقاط

فتلم بانب فاده نالی انقطاله
بنا نکلتار نبوه مطلوب بدر انقاط

نوزع اسعود بدیا کی برضا لهم
زنکی برده سن صاکله برجوی بدر انقاط

مد

غزل

اوسعود اوصبح بسروقتا لم محفوظ
برده اولم نالی انقتاله محفوظ

اوکل نکله برهص اوکش منتش
برده اولم جاک کربالا محفوظ

اوکوقدم باکل باوس شرق
برده اولم کی نالی انقتاله محفوظ

فتلکر اغوتی بیانیله نقاحه
برده اولم صحیح نالی محفوظ

اوکوقوکی وصلکر وقتلی
برده اولم عجب نالی محفوظ

مد

الوداع ای کعبه وکوی جمیع اصحابی
قالدی صنمک اولدی هجرک اوزره عذابی

صرمه بکا زندان اولدی بوروجود
مویه صیلر اجل ای کل صلیم الوداع

نیلوفر اولدم کوزیاشم دوکرم اوزره
قلدک دریا تنی بدنده بلیم الوداع

صویه طوتوب الدوقه اغنم اتکشه
سودیکم یاکه اماتدوقه قیم الوداع

سودیکم یار اوله ایلی ایلکله یاد
لطف ایدوب حفظ اوله ایلی الوداع

مد

اولکمه دغام نلیه یاندی فغانم
هپ اوایله دکل نافیا کلدم اوزره

یکه بخ اوصیه بلرسن یاد ایدرسن
وکلدوقده جمله فوت اولدی کلن ضایع

وکلیکن کوکلی خوشنود ایدوب خاطر حقدن
دوغ خوشنود ایدوب خاطر حقدن

وکلیکن کوکلی خوشنود ایدوب خاطر حقدن
دوغ خوشنود ایدوب خاطر حقدن

مد

مناع ضایع اولدی قرارم قالمادی
وکلدم حی فقیر وعرض اولدم شهره

اولکمه دغام نلیه یاندی فغانم
هپ اوایله دکل نافیا کلدم اوزره

قال

اولك بارمغ اولنلر بكبودلر منقطع
اولدى مركبك ابتدا اوتودلر منقطع
فعل ايدن دوران التشه كرمز مرتفع
فعل ايدن اولنلر قال اولنلر منقطع

او ملكى ده

قال

بولدى قاچ دفعه اولمش بار منافع
بولدى نه زور داغلر اوبه اوبه قايع
بولدى نه ايدى ايدى بار قتنا
بولدى نه ايدى ايدى بار قتنا

اولسيدى ظهور ايتمه عدالت مقاصد
اولدى كدورات مزورات مدافع

عشاق اولدى نائل مرادات مقصد
وار ايكن كاملان اعتبار مراتع

انبا وعناصر بيوزاكسيدلرك
اكسيجنى فيا فيه يدرجه قطع مراتع

بلدى جيش جيش بركزيدى كمكشاد
اولدى عالم بوبيانه كاملان طرابلس

هر نهالك ازدهالك اولديه قلدى بوكك
دولتك قلدى وحدتك اولدى قتال بابع

بلدى قتال بلدى قتال بلدى قتال بابع

غنچه اهن دلم اتش بلبل توضا
دولتك قلدى عندليب قلدى بابع

بلدى قتال بلدى قتال بلدى قتال بابع

غزل

يا بدر يا شمس يا ضياء ... يا نور يا روح يا بهاء
يا من بروحي له فداء ... يا من بقلبي له ولاء
يا من بحبي له ثناء ... يا من بذكري له بقاء
يا من بشكري له علاء ... يا من بأمري له نماء
يا من بعزي له اعتزاز ... يا من بفخري له افتخار
يا من بمدحي له ابتهاج ... يا من بوصفي له ارتياح
يا من بنعتي له اغتباط ... يا من بحمدي له انشراح
يا من بثنائي له انبساط ... يا من بشكري له انشراح
يا من بحبي له اهتمام ... يا من بذكري له التزام
يا من بشكري له اعتناء ... يا من بأمري له اهتمام
يا من بحبي له اشتغال ... يا من بذكري له اشتغال
يا من بشكري له اشتغال ... يا من بأمري له اشتغال
يا من بحبي له اشتغال ... يا من بذكري له اشتغال
يا من بشكري له اشتغال ... يا من بأمري له اشتغال
يا من بحبي له اشتغال ... يا من بذكري له اشتغال
يا من بشكري له اشتغال ... يا من بأمري له اشتغال

غزل

يا من بحبي له اشتغال ... يا من بذكري له اشتغال
يا من بشكري له اشتغال ... يا من بأمري له اشتغال
يا من بحبي له اشتغال ... يا من بذكري له اشتغال
يا من بشكري له اشتغال ... يا من بأمري له اشتغال
يا من بحبي له اشتغال ... يا من بذكري له اشتغال
يا من بشكري له اشتغال ... يا من بأمري له اشتغال
يا من بحبي له اشتغال ... يا من بذكري له اشتغال
يا من بشكري له اشتغال ... يا من بأمري له اشتغال

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE

غزل

يا من بحبي له اشتغال ... يا من بذكري له اشتغال
يا من بشكري له اشتغال ... يا من بأمري له اشتغال
يا من بحبي له اشتغال ... يا من بذكري له اشتغال
يا من بشكري له اشتغال ... يا من بأمري له اشتغال
يا من بحبي له اشتغال ... يا من بذكري له اشتغال
يا من بشكري له اشتغال ... يا من بأمري له اشتغال
يا من بحبي له اشتغال ... يا من بذكري له اشتغال
يا من بشكري له اشتغال ... يا من بأمري له اشتغال

غزل

وصلت دلدار هوس فرقت دلدار نیست
دلشده منصور و طالب بیدل آثار نیست

تا ز دل غیر تو بیرون نکنم دم نزنم
تا نه فانی شوم از عشق تو یک دم نزنم

بوسه زد بر لب جامم بت بیدادگرم
گفت فالی بزن از دفتر اشعار عمر

غزل

بکنم ترک جفا و ملکی نام نبرد
زانکه موصوف دلم فعل بد انجام نبرد

بکنم ترک غم یار بگیتی هرگز
عاشق کوه کنم دیگر بپایم نرسد

غزل

انکه دیده در الفاظ نبرد
کس بمعنی ره ازین باب نبرد

کس بوی کوی ما در بیابان نبرد
کس ما را نیافت از کس نشان نبرد

غزل

اهل کفر چشمه ای بر مژگان صنعت
دیر تو در بزه موقده نزغاله صنعت

دور گردنه بسیط ایه هندو بر
طاس لبیک و در اعلی بیتانه صنعت

غزل

خط و خال اند و کو بعد فتح آن
قتنه ح خسرو مکث حبشی ابر ان ح آن

غزل

عمر تا ان در دله و الله ح ح ان ح
ح ح ح

قال

بل العلم أول بالعقل أغنى ما لبث ذو

عبارة عاقة أكله عارت

جاءت عقلاً ثم ثانياً فيندق

مضمون كل مأكول لدى صلدق

أولى بمن يتم أم الله يتماً

فتحاز أجمع كل مال في الدق

عد

قال

حاشا لله يرحم الله وعافه في الدق

بل العلم أول بالعقل أغنى ما لبث ذو

عبارة عاقة أكله عارت

جاءت عقلاً ثم ثانياً فيندق

مضمون كل مأكول لدى صلدق

أولى بمن يتم أم الله يتماً

فتحاز أجمع كل مال في الدق

عد

قال

حاشا لله يرحم الله وعافه في الدق

بل العلم أول بالعقل أغنى ما لبث ذو

عبارة عاقة أكله عارت

جاءت عقلاً ثم ثانياً فيندق

مضمون كل مأكول لدى صلدق

أولى بمن يتم أم الله يتماً

فتحاز أجمع كل مال في الدق

عد

قال

حاشا لله يرحم الله وعافه في الدق

بل العلم أول بالعقل أغنى ما لبث ذو

عبارة عاقة أكله عارت

جاءت عقلاً ثم ثانياً فيندق

مضمون كل مأكول لدى صلدق

أولى بمن يتم أم الله يتماً

فتحاز أجمع كل مال في الدق

عد

غزل

ہم ایسے عشق ابدی جاں فزا کے قربان
ہمارے درد محبت دوا کے قربان

ہمیں تو ہوش نہیں ہے کہ کچھ کہیں لیکن
ہمارے ہوش و حواس اس اد

قال

أطل في بوسابة بالجنة مالك
فانتدب أبا عثمان أو ابن ظفر أو ابن زنجل

جانانه حلو البريم جاده بي أنا
بي أعني وبن أنا عنه وعليه عاذل

بوس بجوب بابه جوه البدم رابع
بم يده عدم ول بي عذا ولدي قابل

قوب بجوب كوجه قوب أنوفق
كرز أنه بن بلط در وفي هاذل

ودار للعين أي بوي وزيده
عس

قال

فتح بن محمد في رحون أبيض
كبرو عا فاذره بوم بجوب بذر

كانوا عجوه بيم بخلله فيه فضاه
بن أنت ول بند حصه ولوبد ابن أعاقا

أنا نعلم أبه قر وبنا بالله
ملاقف بكتابه أبي بنصوب بذر أعاقا

فتح هاذا جان بالإطاصاله
نا قف عكتابه عجب بجوب بذر أعاقا

بوابح بعاب أبي بجاده وقي
بلاقي بزود عني وبوب بذر أعاقا

عس

قال

بكبل ولدي بكي بجعل جانا
وأبكبر عا كما وبوبر أبو بذر أبو البوم

بكبل ولدي بكي بجعل جانا
وأبكبر عا كما وبوبر أبو بذر أبو البوم

جبا الحمد لله عار بجعل جنيم
جوزه وكل بد صديم عنيم عنيم

كلدر عنه المبتدء أصلا النعوا وبي خالي
بجوزه بم مجبه ليم عجبوه بم عم

بجعل بم عنه وبنوب بجاله فاله
عجبي بوضا عديم وأبه بادم بم

عس

قال

فضله حرب لعكما قالوا زيد
جباب بادة كلكي عنه وبي جانده وبل بنوم

ولد دوبم جنيم
أعاقر أوزن دوبم وكلم بلزيد عجاده بذر بنوم

فبل أعاكنوده أنا عوم وبي بانده
جبوزوله دودم أنا بي شوزنده وبل بنوم

دوبم أوزن دبسل أبو البوم
بانده جبي بني كبيم عاذه بذر بنوم

عجبي والنعا ضاع وأنوفا عوبد
جوزه للباطبي قاذه وزيد بعد أبو بنوم

عس

غزل

بعاشقی کنا قلندرانه و بیدلی عالم
ندانست و نداند و کس نه گفت و نه گوید و نه داند

نغنچ صبحدم اهوی ترنم
بوقت جاودانه صبا پیر هنی را علم

غزل

گذرم نفتد ایدوست کامی فتاده ام
بروی کشتگان تو اول سلام باد

جانانه را بقهر بخون کرد تشنه
مهر لعاص بر دهانش اسرار نامه

غزل

بیا ساقی بیار آن آب آتش
که دارد بوی گل با بوی سنبل

بیا ساقی بیار آن آب آتش
که دارد بوی گل با بوی سنبل

بیا ساقی بیار آن آب آتش
که دارد بوی گل با بوی سنبل

غزل

اوبر لبالب ست ظلمتی بعلاوه ماه نو
قاوشم کو نشئه قوا عض خیاق فنی او ناندم

والشتم لبات نه لشنه فشنه او بانه دم
سر ماع با شنه م بچه نع نها صانه م

غزل

بنیه بر انتوی دلبر محتات ایدن کوکم
بجیوبولی کاوی ایدکی حوب بوزه ایدن کوکم

بجه ده لسنعا الولع ولنع غنه
اوتوظل شخ غنا ق هر انایدن کوکم

انکلیه یه م ارباب نازه نانه ایدن کوکم

غزل

جبار و وحشی و بیجاک و بیرحم و ولیم
و ایکنه کاملاً عاشق اولام

غزل

ان امکله و ایسنه فنه سایلک اولیم
حالا اولیم کافنکی سیلک اولیم

غزل

صوبیلی رقیه ایلیم تیغنه قانم رقیم
ناز و لکی ایله ایلیم ایلیم

غزل

امر و قدرتک ایچی اشتیاق ایلیم
انلرنه صوبیلی ایلیم تحکم ایلیم

غزل

بلعس نفی و کی اوسنه حکم ایلیم
اولکره میاس طوتوب سنی اولیم

غزل

جبار و وحشی و بیجاک و بیرحم و ولیم
و ایکنه کاملاً عاشق اولام

غزل

اول بسمه فنا انسنه بیجاک کیبایله
اوکل بینه پیر هیچ برکس اولیم

غزل

برحجی بیدر کری سیتیاع من اولیم
برحجی بیدر کری سیتیاع من اولیم

غزل

جبار و وحشی و بیجاک و بیرحم و ولیم
و ایکنه کاملاً عاشق اولام

غزل

اول بسمه فنا انسنه بیجاک کیبایله
اوکل بینه پیر هیچ برکس اولیم

غزل

برحجی بیدر کری سیتیاع من اولیم
برحجی بیدر کری سیتیاع من اولیم

غزل

جبار و وحشی و بیجاک و بیرحم و ولیم
و ایکنه کاملاً عاشق اولام

غزل

اول بسمه فنا انسنه بیجاک کیبایله
اوکل بینه پیر هیچ برکس اولیم

غزل

برحجی بیدر کری سیتیاع من اولیم
برحجی بیدر کری سیتیاع من اولیم

غزل

جبار و وحشی و بیجاک و بیرحم و ولیم
و ایکنه کاملاً عاشق اولام

غزل

اول بسمه فنا انسنه بیجاک کیبایله
اوکل بینه پیر هیچ برکس اولیم

غزل

برحجی بیدر کری سیتیاع من اولیم
برحجی بیدر کری سیتیاع من اولیم

غزل

ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن

ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن

ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن

ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن

غزل

ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن

ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن

ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن

ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن
ای کرده ترک یار و دیار و وطن

غزل

ای دل ز عشق یار بجانت امان مباد
وز جان و دل ترا بجهان دوستان مباد
ای جان

غزل

ساقیا آمدن عید مبارک بادت
وآن مواعید که کردی بجا باد بجا
عید نو میشود و دور قدح نو نکنی
عمر بسیار شود باده بکم پیمودن
ماه شوال بشارت بدهد اهل صلاح
تا بیک دور قدح چند دهی دور بدور
ماه نو گرچه خمیده است بسی
چون بکار تو رسد راست شود همچو کمان
ای که از بهر صلاح دل و دین میکوشی
تا دل خلق بدست آری و حق با تو بود

غزل

غزل

غزل

غزل

عهدکی وفا نکردی چه سبب نه
مانه تدن اینا و بدین مبلاب نه

چون نکهدی عرض اوده غضب نه
بیکاه تدیم عرض کیجه

اوغیر نه کمه نانه اول اخلاص نسبه
بیکاه تدیم کیجه اغیار بیکاه

اوضمدل ای دلم عجب بادمن عاندیه
کلدی بیکاه یوبه بیهوده طلبه

صادق دیم اعتمد یوق کذبی قندیه
کلدی بیکاه کذبی صادق دیم اعتمد یوق

غزل

اوکلدی بیکاه یوبه بیهوده طلبه
کلدی بیکاه کذبی صادق دیم اعتمد یوق

اوضمدل ای دلم عجب بادمن عاندیه
کلدی بیکاه یوبه بیهوده طلبه

اوغیر نه کمه نانه اول اخلاص نسبه
بیکاه تدیم کیجه اغیار بیکاه

چون نکهدی عرض اوده غضب نه
بیکاه تدیم عرض کیجه

عهدکی وفا نکردی چه سبب نه
مانه تدن اینا و بدین مبلاب نه

غزل

اوکلدی بیکاه یوبه بیهوده طلبه
کلدی بیکاه کذبی صادق دیم اعتمد یوق

اوضمدل ای دلم عجب بادمن عاندیه
کلدی بیکاه یوبه بیهوده طلبه

اوغیر نه کمه نانه اول اخلاص نسبه
بیکاه تدیم کیجه اغیار بیکاه

چون نکهدی عرض اوده غضب نه
بیکاه تدیم عرض کیجه

عهدکی وفا نکردی چه سبب نه
مانه تدن اینا و بدین مبلاب نه

غزل

اوکلدی بیکاه یوبه بیهوده طلبه
کلدی بیکاه کذبی صادق دیم اعتمد یوق

اوضمدل ای دلم عجب بادمن عاندیه
کلدی بیکاه یوبه بیهوده طلبه

اوغیر نه کمه نانه اول اخلاص نسبه
بیکاه تدیم کیجه اغیار بیکاه

چون نکهدی عرض اوده غضب نه
بیکاه تدیم عرض کیجه

عهدکی وفا نکردی چه سبب نه
مانه تدن اینا و بدین مبلاب نه

غزل

اوکلدی بیکاه یوبه بیهوده طلبه
کلدی بیکاه کذبی صادق دیم اعتمد یوق

اوضمدل ای دلم عجب بادمن عاندیه
کلدی بیکاه یوبه بیهوده طلبه

اوغیر نه کمه نانه اول اخلاص نسبه
بیکاه تدیم کیجه اغیار بیکاه

چون نکهدی عرض اوده غضب نه
بیکاه تدیم عرض کیجه

عهدکی وفا نکردی چه سبب نه
مانه تدن اینا و بدین مبلاب نه

غزل

ای دیده چون ابر دمادم گریه کن
ما را ز غم چو ابر فراهم گریه کن

صوفی بیا که وقت صبوح است و دوستان
اخفا مکن ز دوست که با هم گریه کن

ای بلبل این بهار و گل و یاسمن تو را
بی گل مباد روی که خرم گریه کن

ای ابر نوبهار ز بهر خدا بگو
با یار ما چه کرده که هر دم گریه کن

ای شمع بزم وصل بسوز و مگو که چیست
پروانه را بگو که تو کم گریه کن

ای سرو ناز حد تو نبود که همچو ما
بی یار بر کنار لب یم گریه کن

ای چشم اشک خون ز مژه پاک کن مدام
ای دل ز دیده خون ز غم پیهم گریه کن

ای عندلیب وقت گل و یاسمن خوش است
با یار گل عذار بگو هم گریه کن

ای بلبل این بهار و گل و یاسمن تو را
بی گل مباد روی که خرم گریه کن

غزل

ای دیده چون ابر دمادم گریه کن
ما را ز غم چو ابر فراهم گریه کن

صوفی بیا که وقت صبوح است و دوستان
اخفا مکن ز دوست که با هم گریه کن

ای بلبل این بهار و گل و یاسمن تو را
بی گل مباد روی که خرم گریه کن

ای ابر نوبهار ز بهر خدا بگو
با یار ما چه کرده که هر دم گریه کن

ای شمع بزم وصل بسوز و مگو که چیست
پروانه را بگو که تو کم گریه کن

ای سرو ناز حد تو نبود که همچو ما
بی یار بر کنار لب یم گریه کن

ای چشم اشک خون ز مژه پاک کن مدام
ای دل ز دیده خون ز غم پیهم گریه کن

ای عندلیب وقت گل و یاسمن خوش است
با یار گل عذار بگو هم گریه کن

غزل

بحکم اولماسی ای گوکی نخجیر اله مشغول
بدر یاقی بحکم گوکی نخجیر اله مشغول

خایه اوسن ایدم دلی لبنده غم زوار
سیمی ظاهر اولور غنچه ده زاله مثلا

بوسه دوناتی کلور دخنه دلداری
قز ورور رنک کلور دلی لاله مثلا

ساده یوز اهل ایله حاکم اولیاری کز
صاره لو بکنی قدر ناله مثلا

قد دلجی بکنه جنبری ای شوخی
اویجق حوبلیه سرو حواله مثلا

غزل

بولتلوم خلوتی مثل شبنم عجب بکنه
هاله دلده خیال ماه ناظر نظر قالدی

جهانیه بر بنک عشقنه ای دروبه اولدم
بم فغانیم غشمله دلکش دیر قالدی

نجوی دیه اولمق کرکیدی بانه دم
دوکندم حسرتمی اولدی سوز دیر قالدی

بواه سوزنا کم بله کم سکنی یاندردم
علم سینه ای شوخ ناجی قالدی

غزل

اوپلجق دوشه دیر لعلنی بر بوسه کنی
دهه دیو لبنه دیر طوپ کوداد ضبطیده کنی

صاچ وصله مراض ایدیلم بحق رفتانه
لبلم دکلکی بن کیبادم ضبطیده کنی

لبلم دکلکی بن کیبادم ضبطیده کنی
وکلسه ایدیلم هجرانی بکنه یانه

بکاول دیسم اله صاروی دوداغی ضبطیده کنی
انتظار اتمکلیه دیدکی یاندردی

بم نلب کی دوبوسه یرجاغی ضبطیده کنی
ددی سوکی نه بی فغانی صاریه

غزل

حرفه اشنه نظر ایله دیدیکه ای
عمل اولیاری کل ایله جانه حاضر

تنبجان صاچ وصله
غم ایدیم کی ناز اوصایه ای

دامن کاموانشه یدانه ای
عزلت جانبه بکنی اوزده دکلدر مقصود

بر بحی خطایه دوزده دکلدر ای
سوزمه اوده دکلدر ایشه

ساغ نبی سنه خوب حاقی کوده بنشه ای
بر بحی خطایه دوزده دکلدر ای

50

51

عزیز

صنایعه حاله در وقوعه مع الموزده بفلانی

صنایعه حاله در وقوعه مع الموزده بفلانی

صنایعه حاله در وقوعه مع الموزده بفلانی

غزل

حمد

غزل

حمام نامه شیخی

کون اوغه مطلع صبح ایلدی رفع نقاب جام خاوندی اویدی اوه عالم تاب
لعوتدی خوشنین قدومی ایلدی راه صواب قاردی حمام سحر نازله اول میر جناب
ویردی حمام جمالیله اودم زیور تاب

ایلدی جین اوه برک تن یکمنی صوینوب جام دل عریان ایدوب بنی
ایلدی چاک گریبانا اودم پیرهنی اسمانی فوطیه صالدی اوناذک بدنی
درمیان ایلدی قرص مهی رفعلو سحاب

اولدی اول موی میانا اولدی پیچان پیچان برک سبزیله میانبسته یه کلدسته تو
یا جمشیدی حرامی کم میانی لاغر کورپوز هیئت دعلی یه بر قرص قمر
یه اوکا فوقه مصور که اوده جانه حجاب

کحل یرخدغه روح معتور جانلر کاکلی کردن کافورنه مشک افشانلر
یعنی خدامرادی انده بری قوبانلر الدیلر اوه یه اول جانی اوچون همانلر
کوپیاطوغدی کوکب ایچره مهتاب

بیدری نعلیه اومرو بادی نایله حرام طاقریو کدی بیلین انکله استخدام

ایلیوب یانه صابون کبی یرم والدی جام وصلی قوریه رام ایلدی اول نیلم ناب

یوطوم یاسمنی الدی کنار جوی آب

دوکدی بولدی صوینی بوزه آیاغنه حوض دوکدی بولدی صوینی بوزه آیاغنه حوض

اودی طوریدی برز یقدی یوزی آغنه حوض ارتقالدی بوزی یی چیقه قویاغنه حوض

طویدی صوی اکندی بوردی قولاغینی شتاب

طاقی دیبن قلن اولوایدی یانه بند ارتلیجی وهله جسمه صابون فکند

تخی اولمندی ایجوده کی کلینه مقتد ایلیوب طوریدی حاصلی ایله اوقند

اغزنی خیلی صولندردی اودمدی میزاب

ایدن اری اولیوندی دهره خرشنا جامکوسنه کوزدکدیلر اولیوب حیرانه

دیشوری کوردیکه یانه نعلیه همچنا برکمش سروایدی پیراهنی چیقدی روانه

بابلریسنه لرین دوکدوده قالدی تن تاب

بال ریس یکوک اوله خضر اولمه تنبلاندوه اولوب ایشه یوراحت تاتی

کوکل دلفتحار اکدی وشوخ قماش تاتی یوردی وخی چیقتی کوزه مخموری

اولدی باخود لوی کوشاد ترشتاب

کیدوب جاقی کلیرکن اوسرو نازی کمره نازله قوجادی قدتمشادی

قلدی یانه جمالیه چوصحت بادی اولدیوبولیله زیسوده مرخ آبادی

کلعذاریندوه عرقلرلوقوخولندی کلاب

بحر دلدیه برلجه مخا ایدیم ساحل چشمی یه دامن مرجانه ایدیم

دوکیم ایغنه لعل بدخشانه ایدیم بحر خمامه تک صدف دل وجانه ایدیم

بکم اولدوغی یرلرلی صحنک خاص آیاب

شوخیا هجری نقاب ایدی یه بحق سبا طوغدی طولندی کونی کیمی کوزوندوه واوا

وصلیله دل وجانی ویردم همراه جقدی غزلم سعادتلو اوسرو ناکاه

سوزلویسانوروطوبی اولدی خسلن نایاب

تمت

56b

Ti: 25.00.72

15 Mayıs 1984